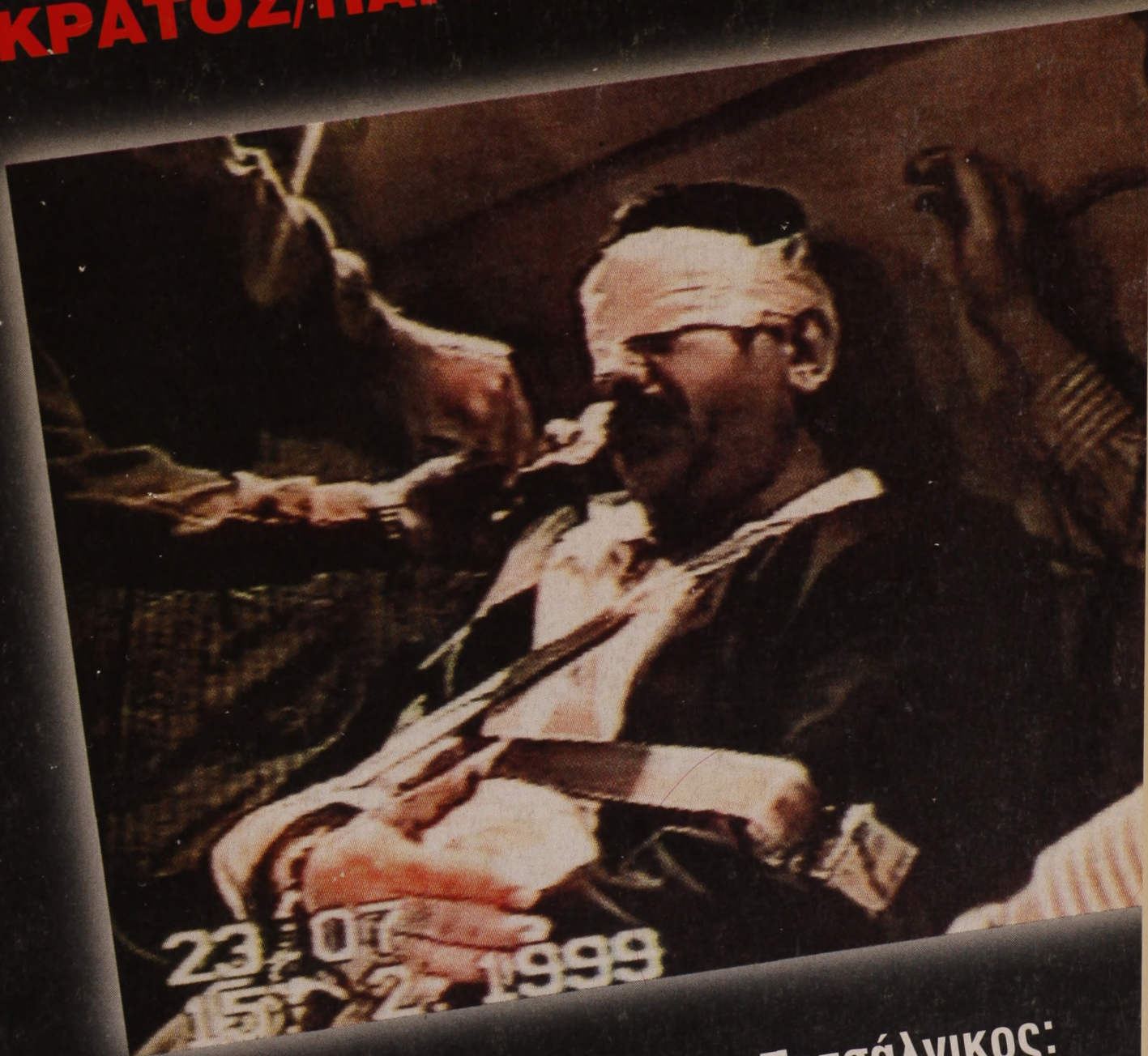

αντι

Περίοδος Β'
Τεύχος 681
Παρασκευή
26 Φεβρουαρίου 1999
Δρχ. 500

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΤΣΑΛΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ/ΠΑΡΑΚΡΑΤΟΣ

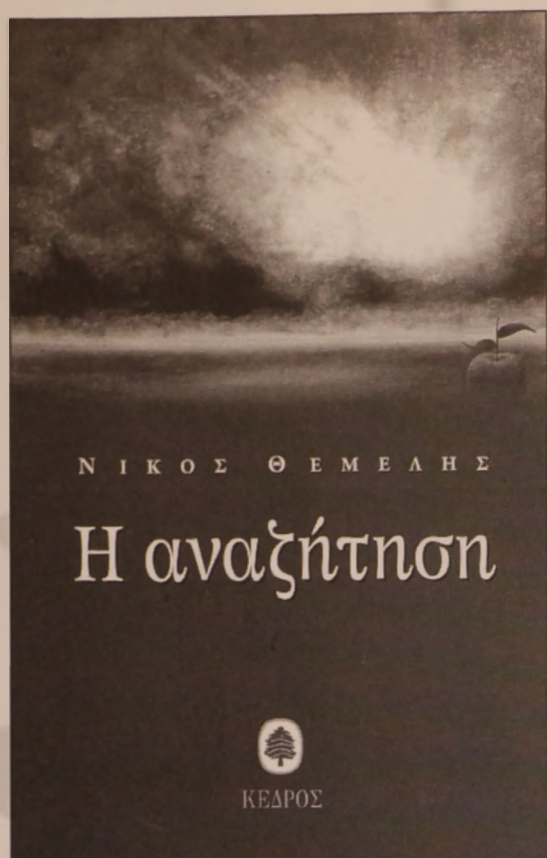

ΕΛΟΣ:

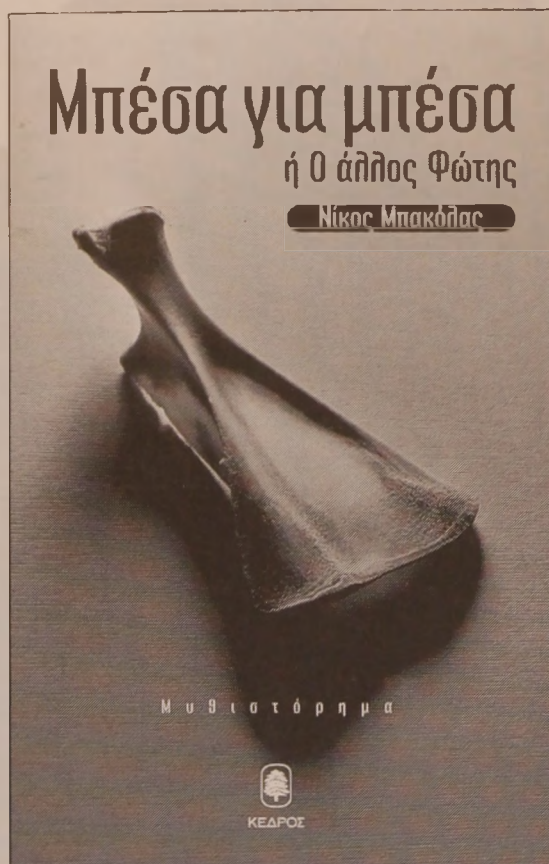
Γενέθριο του ΠΑΣΟΚ

«Βυθιζόμεθα!»

Πάγκalos, Παπαδόπουλος, Πετσάλνικος:
«Έχουμε ήσυχη τη συνείδησή μας»
Σημίτης:
«Τον προστατεύσαμε αποτελεσματικά»

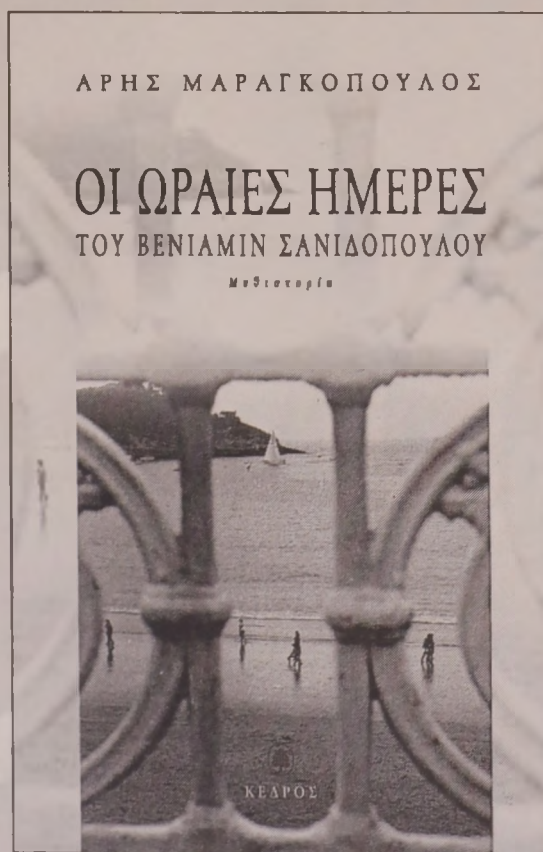
Έξι πρόσωπα αφηγούνται ισάριθμες ιστορίες και συνθέτουν συγχρόνως την περιπέτεια ζωής του κεντρικού ήρωα και των σχέσεών τους μαζί του. Σχέσεις εξουσίας και δεσμοί καταπίεσης, σχέσεις φιλίας και έρωτα, ελευθερίας και δημιουργίας.

Μια περιπλάνηση στο χώρο του ληστρικού μυθιστορήματος, της λαϊκής περιπέτειας σε δάση και σπηλιές, της παλιάς φυλλάδας, των οιωνοσκοπήσεων και των ονείρων· μια περιπλάνηση ανάμεσα σε οσμές και βοές αίματος, χαμένων ελπίδων και καταπατημένων φιλότιμων.

Μια περιπέτεια εποχής. Ένα ζωντανό μυθιστόρημα πλημμυρισμένο από εικόνες, δάση και νερά, καυτά και δροσερά, και καμιά φορά θαυματουργά. Τρεις άντρες αναζητούν τα εβδομήντα αγιάσματα. Στην πορεία όλα κρίνονται: πίστη, ταυτότητα, ερωτική συμπεριφορά.

Πολιτικά άρθρα, ερωτική και άλλη αλληλογραφία, νοσταλγικά αλλά και βίαια ποιήματα, φωτογραφίες, ακόμη και μια τολμηρή ιστορία επιστημονικής φαντασίας, μέσα από τις συγκλονιστικές ή, πιο σωστά, *Ωραίες Ημέρες* αυτής της μυθιστορηματικής προσωπικότητας όπου σκιαγραφείται ο περίκλειστος κόσμος των αντρών που επιμένουν πεισματικά στις ιστορικές αξίες της αγωγής τους. Μια κατεξοχήν «αντρική» μυθιστορία.

αντί

Περίοδος Β' • Έτος 26ο • Τεύχος 681
ασκευή 26 Φεβρουαρίου 1999 • Δρχ. 500
**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
λ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
α Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΙΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε. Λασσάνη
3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 **Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΣΜΙΑ.** Ο πρόεδρος του ΣΥΝ Νίκος
Κωνσταντόπουλος με άρθρο του καταθέτει την άποψη της
Αριστεράς για το ξεπέραςμα της σημερινής πολιτικής κρίσης.

ΣΕΛ. 14 **ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΟ 2000;** Για τα αδιέξοδα στο ΠΑΣΟΚ
γράφει ο **Τάσος Παππός**

ΣΕΛ. 16 **ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΤΣΑΛΑΝ:** Οι συνεργάτες του Αντί αναλύουν
την υπόθεση Οτσαλάν, τους χειρισμούς της
κυβέρνησης, συζητούν το κουρδικό ζήτημα αλλά και τις
επιπτώσεις που θα έχει στην Τουρκία. Γράφουν οι:
**Στ. Λυγερός, Στ. Καφαντάρης, Αλ. Ηρακλείδης,
Ευγ. Βαθάκου, Δ. Καΐσης, Απ. Διαμαντής,
Ελένη Βερυκίου και Χρ. Γ. Παπουτσάκης**

ΣΕΛ. 30 **ΦΑΚΕΛΟΣ ΠΑΣΟΚ:** Με την προοπτική του Συνεδρίου του
ΠΑΣΟΚ το Αντί ετοίμασε φάκελο όπου εξετάζεται η ιστορία
του κυβερνώντος κόμματος και παρουσιάζονται πτυχές της
πολιτικής του κόμματος που ίδρυσε ο Α. Παπανδρέου.
Γράφουν οι: **Δημ. Σωτηρόπουλος, Σπ. Παπασπηλιόπουλος,
Κ. Τσαλόγλου** και ο επιμελητής του αφιερώματος **Σωτ. Λέτσιος**

ΣΕΛ. 44 **ΙΓΜΕ:** Σήμερα Παρασκευή εισάγεται προς συζήτηση στη
Βουλή το νέο νομοσχέδιο για το Ίδρυμα Γεωλογικών και
Μεταλλευτικών Ερευνών. Γράφουν οι: **Φ. Χαρμανίδης,
Α. Φιλιππίδης, Μ. Φυτίκας και Μυρσίνη Βαρτή.**

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Ο κ. Σημίτης και τα διλήμματα σελ. 4

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κώστας Κουφογιώργος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

Η ΑΝΤΙΠΑΛΗ ΕΣΤΙΑ

Αθλητικά, σελ. 51

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 55

ΒΙΒΛΙΟ

Κριτική, σελ. 62

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Μάρω Δούκα, σελ. 66

Ο Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ...

«Είναι σκανδαλιστικά τα όσα αποκαλύφθηκαν ότι διέπραξε ο κ. υπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου στη διαχείριση της υπόθεσης των Ναυπηγείων. Και είναι χαρακτηριστικά της υποκριτικής συμπεριφοράς που αποτελεί την πάγια τακτική των πολιτικών ανδρών αυτού του τύπου. Μπλεγμένος ανάμεσα σε μια συνθηματολογία που δεν πιστεύει πια, σε ένα «φιλεργατικό» προσωπείο που πρέπει να προβάλλει και στις τεχνοκρατικές του ιδέες, ο κ. Σημίτης γελοιοποίησε το προφίλ του «εκσυγχρονιστή» που με τόση επιμέλεια έχτιζε καιρό τώρα.

Βέβαια ο κ. Σημίτης δεν υπήρξε ποτέ γενναίος πολιτικός. Συνεσταλμένος, περιδεής, ικέτης ήταν πάντοτε. Ίσως εδώ να κρύβεται και το μεγάλο του πρόβλημα. Αυτά τα χαρακτηριστικά στοιχεία της προσωπικότητάς του δεν απέκλειαν υποχρεωτικά την εντιμότητα και την καθαρότητα στις πολιτικές επιλογές.

Είναι κρίμα που για μιαν ακόμη φορά, με την περίπτωση Σημίτη, επιβεβαιώνεται ότι ο δυναμισμός του ελληνικού πολιτικού προσωπικού έχει εξαντληθεί. Και είναι κρίμα που τον επόμενο καιρό θα έχουμε να συζητάμε για τις πράξεις και τις επιλογές πολιτικών αρχηγών διαμετρήματος Έβερτ ή Σημίτη. Αυτούς όμως μας κατέλιπαν οι δεινόσαυροι της πολιτικής μας».

ΑΥΤΑ ΕΠΕΣΗΜΑΙΝΕ το Αντί σε ανύποπτο χρόνο, τον Σεπτέμβριο του 1995, όταν ο Κ. Σημίτης απεπέμπετο από τον Ανδρέα Παπανδρέου από το υπουργείο Βιομηχανίας και Ενεργείας εκτεθειμένος λόγω των χειρισμών του στην υπόθεση των Ναυπηγείων Ελευσίνας.

Έκτοτε μεσολάβησαν πολλά. Και ο κ. Έβερτ δεν είναι πλέον η «διλημματική επιλογή» του κ. Σημίτη ο οποίος εξελέγη πρωθυπουργός από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ και πρόεδρος του Κινήματος από το 4ο Συνέδριο για να κερδίσει τις εκλογές το φθινόπωρο του 1996.

Μεσολάβησαν οι δουλικές ευχαριστίες προς τον πλανητάρχη, οι άκομψοι χειρισμοί σχετικά με τους S-300 και άλλα πολλά.

Ο Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ προέτεινε ως όραμα την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ θέτοντας τα υπόλοιπα ζητήματα σε δεύτερη μοίρα. Η υπόθεση Οτσαλάν ήταν ενοχλητική και έπρεπε να την βάλει στην άκρη Έτσι ενήργησε. Για τις επιλογές του αυτές καθώς και για τους προσανατολισμούς που έθεσε στην εξωτερική πολιτική στηρίζεται σήμερα τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από την Ε.Ε. Ίσως εκεί μόνον βρίσκονται τώρα πια τα στηρίγματά του.

Αλλά η χώρα χρειάζεται πρωθυπουργό περιωπής – όχι έναν πολιτικό μειωμένου κύρους.

...ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

ΣΗΜΕΡΑ ΕΠΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ το ερώτημα: «Καλά, αλλά αν ο Σημίτης φύγει, τότε, ποιος θα τον διαδεχθεί;» Και θέτουν διλήμματα του τύπου: «Σημίτης ή Άκης;», «Σημίτης ή Καραμανλής;», «Σημίτης ή Αβραμόπουλος;» κ.ο.κ.

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ, λοιπόν, άλλη τροπή εκτός από αυτήν της απλουστευτικής, διλημματικής επιλογής; Δεν υπάρχουν άλλες λύσεις εκτός από εκείνες τις παλαιές («Ανδρέας ή Μητσοτάκης;»);. Αδιέξοδα δεν υπάρχουν. Στα αδιέξοδα οδήγησαν τη χώρα πολλές φορές τα διλήμματα, οι παντοδυναμίες και ο δικομματισμός. Είναι τώρα πια επείγουσα η ανάγκη να σκεφθούμε διαφορετικά. Αυτό που ίσως οδηγήσει πέραν των αδιεξόδων είναι το σπάσιμο αυτού του στατικού πολιτικού συστήματος που προμηθεύει «διαδόχους». Ας απαγκιστρωθεί η χώρα από την δικομματική λογική, ας αναδειχθούν διαφορετικές λογικές. Ίσως τώρα να έχουμε την ευκαιρία. Όταν τα πράγματα έφτασαν έως εδώ, σε αυτές τις οριακές δοκιμασίες, το μόνο που μπορούμε να υποστηρίξουμε είναι κυβέρνηση πολυκομματική με δημοκρατική συγκρότηση και μεγαλύτερες δυνατότητες αυτοπεριορισμού. Σε άλλες χώρες, ευρωπαϊκές, το σύστημα λειτουργεί με πολυκομματικές κυβερνήσεις. Στη Γερμανία, αλλά χαρακτηριστικότερα στην Ιταλία. Γιατί όχι και εδώ;

αντί

— ΛΟΓΙΚΗ ΚΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ —

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΝ "ΚΟΥΡΔΟΙ"
ΤΗΣ 26ης ΦΕΒ. 1999 (σέ χιζ. δρχ.)

Πωλήσεις 67.000

Προεξοφλήσεις 13.000

Μείον

80.000

Κούρδοι εις χείρας τρίτων ... 89.000

Υλικά συσκευασίας 1.000

Αποσβέσεις Σάββα 17.000 107.000

Πλέον

Λοιποί ανόργανοι Κούρδοι 1.200 1.200

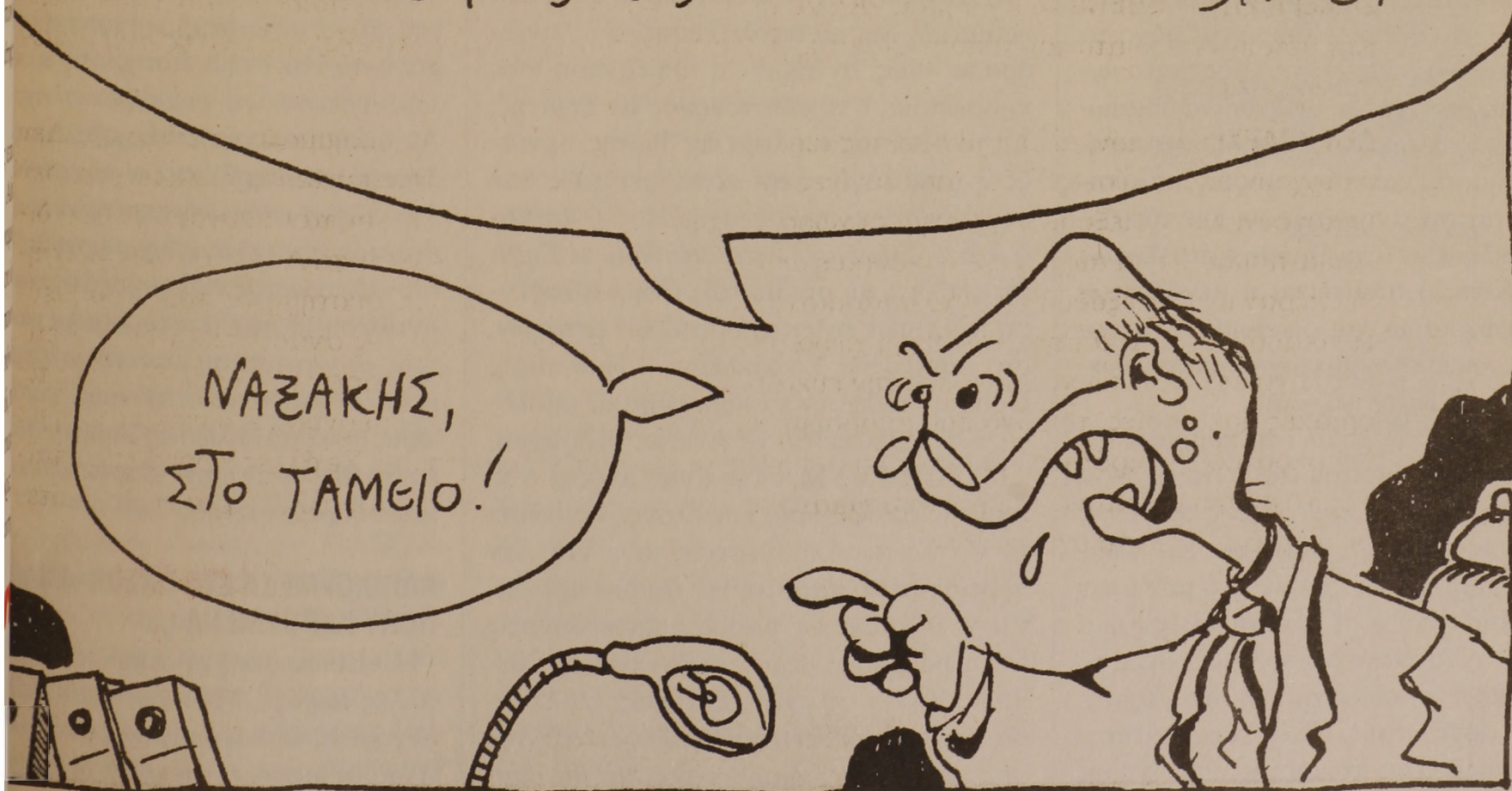
Μείον

Λοιπά έκτακτα έξοδα

Οδοιπορικά Σάββα 5.200

Πίτσες Πρεσβείας Ναϊρόμπι 27 5.227

Υπόλοιπον (ζημιές) εις νέον: 31.027

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Ομοθυμία, χωρίς «πατριώτες-πράκτορες»

ΠΩΣ ΕΠΟΥΛΩΝΟΝΤΑΙ οι πληγές; Πώς εκτονώνεται η κρίση; Πώς αποκαθιστούμε το τραυματισμένο κύρος της χώρας; Και πρωτίστως: Πώς σφυρηλατούμε τη λαϊκή ομοψυχία, για την αντιμετώπιση των τουρκικών απειλών, την εξουδετέρωση των «γκριζών μηχανισμών, την αντιστροφή του κλίματος αστάθειας –αστάθειας διαρκείας– που δημιούργησε η υπόθεση Οτσαλάν.

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ είναι πλήθος. Και οι απαντήσεις καθόλου εύκολες. Ωστόσο, και παρά την οξύτατη αντιπαράθεση ανάμεσα στην κυβέρνηση και τα κόμματα της αντιπολίτευσης, κάποια σημεία σύγκλισης είναι ορατά: Όλοι συμφωνούν, λ.χ., ότι πρωτίστο μέλημά μας πρέπει να είναι η σωτηρία του Αμπντουλάχ Οτσαλάν. («Εμείς τον παραδώσαμε, εμείς πρέπει να τον βοηθήσουμε τώρα»). Όλοι επίσης συμφωνούν ότι έχουμε χρέος να προβάλουμε το Κουρδικό στις πραγματικές του διαστάσεις. (Και «Κουρδικό» δεν είναι μόνο το PKK, αλλά ένας ολόκληρος λαός που αγωνίζεται για στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα). Άλλο τόσο: Κυβέρνηση, αντιπολίτευση, κόμματα, κινήσεις, φορείς, κατανοούν ότι, για την αντιμετώπιση των τουρκικών προκλήσεων (στη Θράκη ή στο Αιγαίο ή στην Κύπρο) απαιτείται η μεγαλύτερη δυνατή ψυχραιμία και ομοθυμία. (Τη φορά αυτή, χωρίς τη συμμετοχή «πρακτόρων-πατριωτών»). Κατά τα άλλα...

... ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης υποστηρίζουν ότι η χώρα είναι «όμηρος μιας κυβέρνησης ανίκανης να διευθύνει πολιτικά τη χώρα». Και επειδή αυτό πιστεύουν, ζητούν όχι μόνο την παραίτησή της, αλλά και τη διενέργεια εκλογών. Αλλά και εδώ πάλι, οι τόνοι, το «σκεπτικό», το «διά ταύτα», διαφέρουν. Για τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας, επί παραδείγματι, πτώση της κυβέρνησης

Σημίτη και εκλογές σημαίνουν πρωθυπουργοποίηση του ίδιου, διατήρηση του σημερινού δικομματικού συστήματος και, φυσικά, λύση συντηρητικών εξελίξεων. Γι' αυτό επιμένει: «εκλογές με το ισχύον εκλογικό σύστημα» – για να μην «ιταλοποιηθεί η χώρα»!.. Για τον Νίκο Κωνσταντόπουλο, τον πρόεδρο του Συνασπισμού, αντιθέτως, προϋπόθεση των εκλογών, που μπορούν να συμπέσουν με τις ευρωεκλογές (τον ερχόμενο Ιούνιο), είναι η αλλαγή του εκλογικού νόμου και, πιο συγκεκριμένα, η ψήφιση της απλής αναλογικής, η οποία (όπως τονίζει σε άρθρο του, που δημοσιεύεται στο τεύχος αυτό του Αντί) «αποτελεί θεσμικό και πολιτικό όρο για μια διαφορετική δομή και ποιότητα της Δημοκρατίας».

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ: ΑΛΛΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΑΛΛΟ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΑΠΕΝΑΝΤΙ στην «καταφορά» αυτή των κομμάτων της αντιπολίτευσης, πώς αντέδρασε –πώς αντιδρά– η κυβέρνηση και, προσωπικά, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης; Ός το πρωί της περασμένης Τρίτης, οργιάζε η φημολογία περί καταρρεύσεως του σημερινού εκλογικού σχήματος («παρατείνεται ο Σημίτης», «παραιτήθηκε ο Σημίτης», κ.λπ.), με την ταυτόχρονη κατάρρευση των τιμών των περισσότερων μετοχών, στο ταμπλό της Σοφοκλέους... Πού πάμε; Πόσο θ' αντέξουν τα κυβερνητικά ομόλογα; Και τι πρόκειται να γίνει με τη δραχμή;

ΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ της ίδιας μέρας, ο κ. Σημίτης αποφάσισε, επιτέλους, να δώσει το στίγμα των προθέσεών του: Ότι δεν προτίθεται να παραιτηθεί· ότι δεν πρόκειται ν' αλλάξει τις βασικές κατευθύνσεις της κυβέρνησής «του»· ότι δεν υπάρχει θέμα πρόωρων εκλογών. Συνεπώς: «Η Ελλάδα θα προχωρήσει στην ισότιμη ένταξή της στις ευρωπαϊκές διαδικασίες και θα συμ-

μετάσχει στην Οικονομική και Νομική Ένωση». Και κατ' επέκταση: «... μπορεί να αποσταθεροποιήσει τα θεμέλια της χώρας... Ουδείς μπορεί να πει ότι τα εθνικά μας συμφέροντα... Επιτέλους, λούμε να διαχωρίσουμε το επίπλο της εσωτερικής κριτικής, από το επίπλο της εθνικής στρατηγικής».

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ, Ο Κ. Σημίτης δήλωσε ότι, πρώτον, η κυβέρνηση θα προχωρήσει στη σύσταση Εξεταστικής των υπουργών επιτροπής και, δεύτερο, ότι θα προτείνει ίδιος «θέμα Οτσαλάν» στο Συμβούλιο της Επικρατείας (που συνέρχεται εκτάκτως, σήμερα, στη Βόρνη) και στο Συνέλευμα Ευρωπαϊκού Σοσιαλιστικού Κόμματος (στη Μιλάνο, μεθαύριο Κυριακή... Έως τότε, που σύρονται οι γραμμές αυτές, δεν βέβαιον ότι οι δηλώσεις (και οι ενδείξεις) του Σημίτη θ' αποτρέψουν απρόβλεπτες, σταθεροποιητικές καταστάσεις, οι οποίες είτε στην παρεμβολή του τουρκικού παράγοντα είτε στη δραστηριότητα των «διακυβεύουν τα συμφέροντα της χώρας». Άνθρωποι του στενού περιβάλλοντος του Σημίτη υποστηρίζουν ότι «ο πρωθυπουργός έχει πλήρη επίγνωση των αρνητικών τάσεων που έχουν δημιουργηθεί στο ίδιο και της κυβέρνησής του» και αντίθεση με την άποψη ορισμένων άλλων, «η κατάσταση είναι αναστρέψιμη, μόνο ενθαρρυντικό, πάντως, είναι οι δηλώσεις μετά τις δηλώσεις Σημίτη, τα οποία επέστρεψαν στην Σοφοκλέους καταπληκτική άνοδο 7,4%».

ΚΑΠΟΙΟΙ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ «ΜΙΑΣΤΕΡΕΤΑΙ ΠΟΛΥ ΧΑΡΟΥΜΕΝΑ»...

Η «Εσωτερική κριτική», όμως, άλλες ουρές... Με πρώτη και καλύτερη, η λεγόμενη «εσωκομματική αντιπολίτευση», η οποία πιστεύει ότι «ήλθε το πεί-

α να απαλλαγεί από τη θεομηνία
χρονιστών». Ο ίδιος ο κυβερνη-
ρόσωπος, Δημ. Ρέππας, παραδέ-
«η κατάσταση είναι κρίσιμη», ότι
ηση έχει χάσει έδαφος» και ότι
ν κάποιοι, μέσα στο ΠΑΣΟΚ,
ν πολύ χαρούμενα για την εξέλι-
... Πάντως, όλες οι ενδείξεις λέ-
Α. Τσοχατζόπουλος «στηρίζει,
αρόντος, την κυβέρνηση», αλλά
νει ανοιχτά όλα τα ενδεχόμενα,
εξελίξεις δεν είναι δεδομένες»...
ά την εκτίμηση ορισμένων στελε-
ΙΑΣΟΚ, σημαίνει ότι ο Ά. Τσο-
λος, στο επικείμενο συνέδριο του
θα αποφύγει να αναμετρηθεί με
μίτη (η υποψηφιότητα Οικονό-
λέπει απλώς στην καταγραφή
ων της εσωκομματικής αντιπο-
και ότι θα εκτεθεί υποψήφιος
ήττα Σημίτη στις ευρωεκλογές».
εκτίμηση των στελεχών αυτών,
ουργός θα επανεκλεγεί από το
με ισχυρή πλειοψηφία, αλλά θα
«κραυγαλέα ήττα», τον Ιούνιο,
εκλογές. «Τότε, θα κληθεί να
όλα τα γραμμάτια, όλους τους
ιούς».

διαμορφωθεί, όμως, το σκηνικό,
ωση που, στις ευρωεκλογές, με-
το κόμμα Αβραμόπουλου; Κά-
ν: Απαυδισμένος ο λαός από τον
μό, την «διαχείριση Σημίτη», τα
(«lingua blablavista» του Κ. Κα-
α στραφεί προς «ένα νέο πρόσω-
φθαρτο Αβραμόπουλο»... Αυτό,
είναι καθόλου βέβαιο, μια και ο
ος δεν έδειξε, μέχρι στιγμής, την
έντρου», δεν έδωσε το πολιτικό
δεν παρουσίασε το πολιτικό του
εν είτε λέξη για το πώς θα πολι-
θα βγούμε από την κρίση – μια
ατυχώς, δεν είναι στιγμιαία, αλ-
ζη, παρατεταμένη...

ότερο, πάντως, είναι ότι ο Δ.
υλος «δεν θα σαρώσει», αλλά
ήφους, τόσο από τη Νέα Δημο-
και από το ΠΑΣΟΚ. Ο σημε-
ρετισμός δυνάμεων ΠΑΣΟΚ-
ήποτε δεν θα είναι ο ίδιος. Και
ζει σιγουριά ότι ο Σημίτης θα
σσότερες ψήφους, συγκριτικά
αραμανλή, όπως διακηρύσσουν
της Νέας Δημοκρατίας. Πά-
ναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν
και σε περίπτωση ήττας του

ΠΑΣΟΚ, στις ευρωεκλογές, ο Σημίτης δεν
θα παραιτηθεί, «προκειμένου να μας εξα-
σφαλίσει το εισιτήριο της ΟΝΕ».

ΠΟΥ ΚΑΙ ΠΟΤΕ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Πέρα από την τραγωδία Οτσαλάν, με
όλες τις επιπτώσεις της, δεν είναι δυνατόν
να μην καταγράψουμε τη «συμφωνία» Σέρ-
βων και Αλβανών, στο Ραμπουγιέ... Αμε-
ρικανοί, Βρετανοί, Γάλλοι, Ιταλοί, Ρώσοι,
επί 17 μέρες πίεζαν (κάτω από την απειλή
αεροπορικών βομβαρδισμών) τους Σέρ-
βους, για να αναγνωρίσουν τα ανθρώπινα
δικαιώματα των Αλβανοφώνων του Κοσ-
συφοπεδίου, κάτι που δεν ισχύει, βέβαια,
για τα 20 εκατομμύρια των κούρδων «τρο-
μοκρατών»...

Η Αμερικανίδα υπουργός Εξωτερικών
Μαντλίν Ολμπράιτ επαίρεται ότι, χάρις,
κυρίως, στη δική της εμμονή, έσπασε το
αδιέξοδο και δημιούργησε ένα βιώσιμο
σχέδιο για αυτονομία και δημοκρατία στο
Κοσσυφοπέδιο. Το σχέδιο, όμως, δεν εί-
ναι παρά ένα αόριστο πολιτικό πλαίσιο,
βάσει του οποίου θα γίνουν, στις 15 Μαρ-
τίου, νέες συνομιλίες, αφού οι διαφορές
που χώριζαν τις δύο πλευρές δεν γεφυρώ-
θηκαν. Οι Αλβανόφωνοι δεν εγκατέλει-
ψαν το αίτημά τους για διεξαγωγή δημο-
ψηφίσματος (για ανεξαρτησία –και όχι την
αυτονομία– της σερβικής αυτής επαρχίας),
ενώ οι Σέρβοι δεν δεσμεύθηκαν, επακρι-
βώς, για την ανάπτυξη διεθνούς ειρηνευτι-
κής δύναμης, απαραίτητης για την εφαρ-
μογή της συμφωνίας. Κατά τα άλλα, το μό-
νο θετικό, μέχρι στιγμής, είναι ότι το ενδε-
χόμενο αεροπορικών επιδρομών, κατά
σερβικών θέσεων, έχει, προσωώρας, απο-
μακρυνθεί και ότι πολλά θα κριθούν στον
δεύτερο, και τελικό, γύρο των συνομιλιών.

Και ενώ αυτά συνέβησαν στο Ραμπουγιέ,
οι Αμερικανοί, για να μη χάσουν προφα-
νώς τις καλές τους συνήθειες, εξακολου-
θούν να βομβαρδίζουν «στρατιωτικούς
στόχους» στο βόρειο Ιράκ. Νομιμοποιεί-
ται η ιρακινή αεράμυνα να βάλλει κατά
των αμερικανικών βομβαρδιστικών; Φυσι-
κά όχι! Και επειδή βάλλει, τιμωρείται ο
ιρακινός λαός, κάθε φορά, με «μικρό αριθ-
μό θυμάτων». Ποιος, επιτέλους, θα υψώσει
κραυγήν μεγάλην γι' αυτή την κατ' εξακο-
λούθησιν δολοφονία αμάχων; Ποιοι θεω-
ρούνται εγκληματίες πολέμου, και ποιοι
όχι – άραγε;

ANTHΝΩΡ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Αρχαία Ελληνική
Γραμματεία - Μελέτες

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ
Ακαδημαϊκός

Η ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΒΛΑΧΟΣ

Η ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ
ΤΗΣ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Με 136 σελίδες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΜΗΠΩΣ Ο ΠΑΓΚΑΛΟΣ;

Όταν ο Δίας είχε ένα ανάλογο πρόβλημα, προτίμησε τη φανερή λύση. Αντί να συναινέσει στην προτροπή των θεών, που τον συμβούλευαν να στείλει τον Ερμή να κλέψει, μέσα σ' ένα σύννεφο, το πτώμα του Έκτορα που βεβήλωνε ο Αχιλλέας, ο Δίας προτίμησε την έκκληση στον ίδιο τον Αχιλλέα, τη μεταστροφή του και την παράδοση του πτώματος στον Πρίαμο φανερά. Με αυτή την επιλογή του, ο Δίας παρέμεινε πατέρας των θεών, θεός κεραυνοβολών. Με την επιλογή των κρυφών λύσεων, άλλοι (συνήθως κεραυνοβολούντες) καταλήγουν κεραυνοβολημένοι. Π.Μ.

ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΕ ΝΑΞΑΚΗ

Κάποιος ευφάνταστος δημοσιογράφος έγραψε πως το σπίτι του Ναξάκη είναι κιτς. Οι μαντάμ ντε Μπομπαντούρ του πνεύματος δεν ανέχονται κακόγουστα κομό. Σωστό. Τι να περιμένεις από μια κίτρινη λάμπα πάνω σε μια μπλέ καρέκλα; Την Κουλιανού; Όχι βέβαια. Τον Οτσαλάν να περιμένεις, με τα μουστάκια. Μ' αρέσει αυτή η πρόοδος των νεοελλήνων. Από απόγονοι βελέντζας, τώρα έγιναν κύριοι που τρώνε στο Cosmos. Οι τρίχες, όμως, της βελέντζας όλο και φιλοφάνονται, δεν κρύβονται. Και τα γίδια τάχουν δεμένα απέξω, παρκκαρισμένα. Α.Δ.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΙΑΣΚΟ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ

Όταν ο Οτσαλάν περιπλανάτο πάνω από Ανατολή και Δύση αναζητώντας καταφύγιο, οι ευρωπαίοι πολιτικοί απλώς χάζευαν στον ουρανό ελπίζοντας ότι η «βόμβα» που αυτός αντιπροσώπευε δεν θα έπεφτε στα δικά τους εδάφη, έγραφε πολύ εύστοχα σε κεντρικό της σχόλιο η γερμανική εφημερίδα *Ζιντόιτσε Τσάινουνγκ* στις 18 Φεβρουαρίου, υπογραμμίζοντας την ευρωπαϊκή υποκρισία απέναντι σ' ένα μείζον διεθνές πρόβλημα. Το κουρδικό ζήτημα πέρα από τη θλιβερή ελληνική διάσταση έχει και μια εξίσου θλιβερή ευρωπαϊκή διάσταση. Γιατί όταν τον Νοέμβριο του 1998, η Συρία (υποχωρώντας στις τουρκικές και αμερικανικές πιέσεις) ανάγκαζε τον Αμπντουλάχ Οτσαλάν να εγκαταλείψει τη Δαμασκό κι ο ηγέτης του ΡΚΚ αναζητούσε στηρίγματα στο εξωτερικό και κυρίως σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρώπη του «Σένγκεν» και της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας δεν μπόρεσε να αρθρώσει μια κοινή θέση σύμφωνα με τις αρχές που διέπουν το νομικό καθεστώς της Ευρώπης.

Κι όταν πάλι στις 16 Ιανουαρίου ο Οτσαλάν εγκατέλειπε την Ιταλία ύστερα από δίμηνη παραμονή, η Ευρωπαϊκή Ένωση –αν και της ζητήθηκε από την Ιταλία– δεν αναζήτησε σοβαρά ένα αποτελεσματικό νομικό ευρωπαϊκό πλαίσιο, το οποίο θα επέτρεπε την υπέρβαση των περιορισμών και των αντιθέσεων που παρεμπόδισαν την πλήρη εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν.

Ο Οτσαλάν και οι συναγωνιστές του αναγκάστηκαν από τις ακραίες θηριωδίες του τουρκικού

στρατού να απαντήσουν με ακραίες τρομακτικές ενέργειες. Σήμερα αναγκάζονται να μεταρρυθμίσουν τον αγώνα τους έξω από την πατρίδα κι έχουν τα μέσα να το κάνουν αυτό.

Οι εκρήξεις βίας των Κούρδων σε πολλές πόλεις της Ευρώπης, μόλις ανακοινώθηκε η απόφαση του Οτσαλάν από τις τουρκικές υπηρεσίες, χνεί ότι το κουρδικό πρόβλημα δεν θα είναι για τους Ευρωπαίους μια αφηρημένη υπόθεση. Είναι επιτέλους η Ε.Ε. να επιδείξει συνοχή και να υποκύπτει στην πρώτη απειλή της Τουρκίας να κλονιστεί οικονομικά αντίποινα, όπως έκανε με την περίπτωση της Ιταλίας αφήνοντας την απομονωμένη, με αποτέλεσμα να καταλήξει ο Οτσαλάν στις τουρκικές φυλακές.

Τρεις μήνες μετά την αρχή της «υπόθεσης Οτσαλάν», η «Ενωμένη Ευρώπη» υφίσταται σοβαρά το μπουρραγκ της απραξίας της. Μεταξύ των «απαλλάχτηκε» από τον Οτσαλάν, αλλά το Κουρδικό είναι εντονότερο σήμερα από ποτέ. Πρόσφατες βιαιότητες στις ευρωπαϊκές πόλεις είναι η πρώτη απόδειξη.

Εν κατακλείδι, θα υπογραμμίζαμε ότι το κουρδικό ζήτημα δεν θα διευθετηθεί με τη διαμεσολάβηση του Οτσαλάν και θα συμφωνήσουμε με τον Γ. Χαλιάντ, ο οποίος σε άρθρο του στη *Μακρινή* υποστηρίζει ότι «η Ευρώπη με το να υποστηρίζει ότι «η Ευρώπη με το να υποστηρίζει αναποτελεσματικές αποφάσεις και με το να υποστηρίζει τη ράχη μόλις η Τουρκία απειλεί με οικονομικά αντίποινα, αντί να μάθει να λέει όχι, χάνει τη μισησε τώρα το κουρδικό πρόβλημα».

Σωτήρης Νικολάου

ΜΕ ΠΡΟΣΧΗΜΑ ΤΗΝ «ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

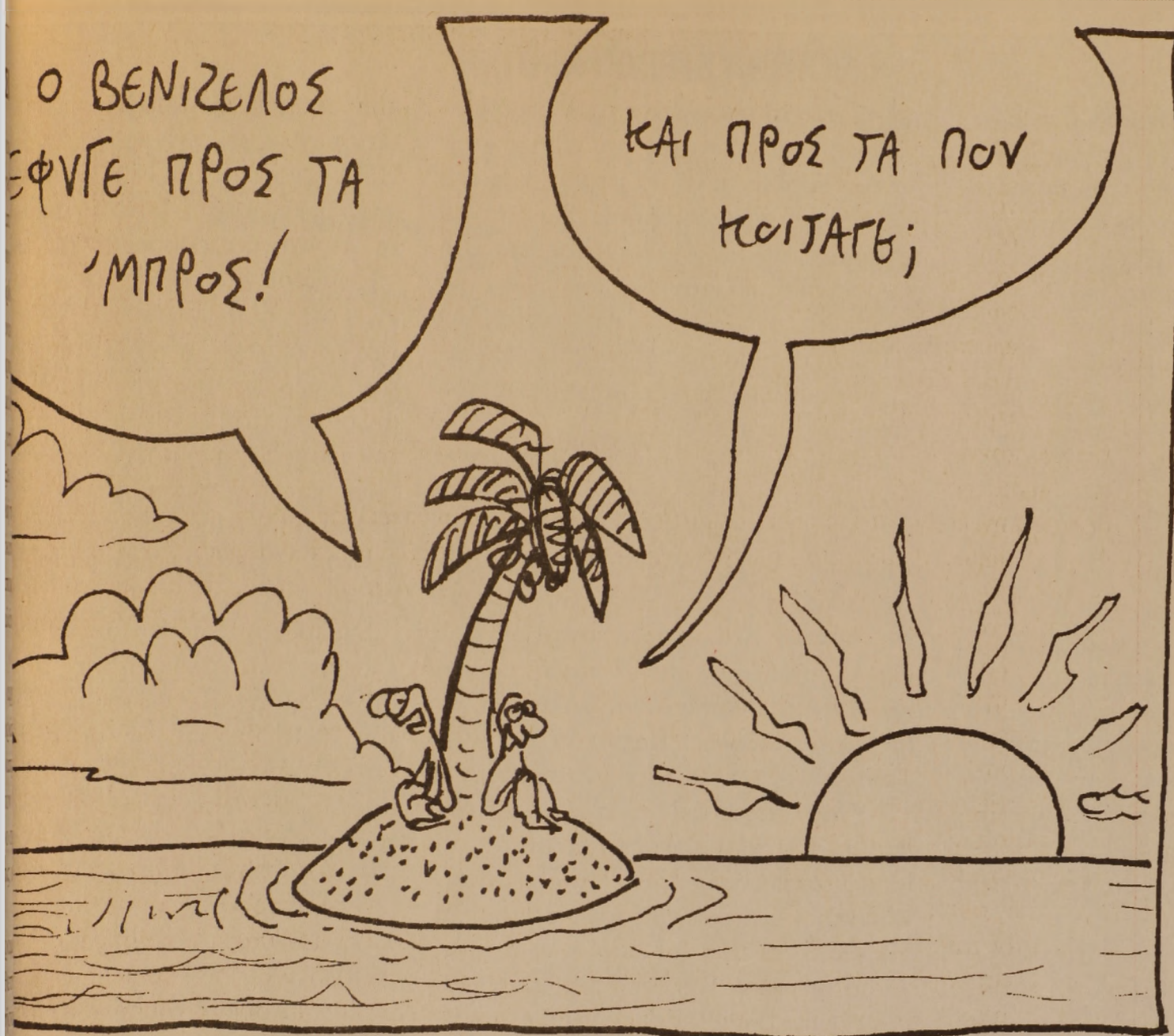
Τελικά οι πιο περιβαλλοντοκτόνες επιλογές της κυβέρνησης γίνονται στο όνομα της «ανάπτυξης». Μιας έννοιας που ο κάθε απίθανος δίνει τη δική του ερμηνεία. Έτσι και στη Χίο. Τουριστικοί πράκτορες, ξενοδόχοι κι από κοντά οι δύο τοπικοί βουλευτές (ο ένας της Ν.Δ. κι ο άλλος του ΠΑΣΟΚ) θεωρούν ότι το μάννα εξ ουρανού –ή για να το πούμε πιο πεζά, δολλάρια, μάρκα και φράγκα– θα προέλθει μόνο εάν

επεκταθεί το αεροδρόμιο προς την πόλη. Τι κι αν αυτό αντιβαίνει τους κανόνες ασφάλειας της ναυσιπλοΐας; Τι κι αν καταστρέφεται μέρος του Κάμπου που υποτίθεται είναι προστατευόμενη περιοχή.

Φυσικά δεν συζητάμε την περίπτωση ατυχήματος, όταν το τέλος του αεροδιαδρόμου θα απέχει μια ανάσα από την Απλωταριά (κεντρική πλατεία της πόλης). Πάνω απ' όλα η «ανάπτυξη». Εξάλλου, ο πάλαι ποτέ προεδρικός

εκτελεστικός του «αεροδρόμιο» Α. Κοτσακάς σε βαρύγδουπο μήνυμά του προς τον χιλιανό πρόξενό του, διευκρίνισε προς τους... υπαλλήλους – συγγνώμη συμπατριώτες – «... για να κριθούμε όλοι στην συμβολή μας στα μεγάλα ζητήματα κι όχι στα δευτερεύοντα». Όπως, λοιπόν, η εκτροπή του Αχελώου, η μετακίνηση της Αθήνας –ελέω Ολυμπιάδας– και άλλα, θα προσθέταμε εύκολα.

Νίκος Μοσχολάκης

Η «ΕΛΛΗΝΟΠΟΙΗΣΗ»

«Τα ζωτικά συμφέροντα της Ελλάδας δεν επιτρέπουν να "κουρδοποιήσουμε" την ελληνική εξωτερική πολιτική».

Κ. Σημίτης, δήλωση το βράδυ της 16.2.99.

Ο απαξιωτικός τόνος του πρωθυπουργού στην χρήση του νεολογισμού που επινόησε (ο προκάτοχός του στο ΠΑΣΟΚ ήταν άπιαστος σε κάτι τέτοια) με τη λέξη «κουρδοποίηση», μας υποχρεώνει να του θυμίσουμε ότι υπάρχουν και άλλοι ανάλογοι νεολογισμοί και όροι. Λ.χ., «βαλκανοποίηση» κ.ά.

Δεν αναρωτήθηκε, όμως, ότι τώρα πια ο ίδιος έδωσε το ουσιαστικό περιεχόμενο σε έναν άλλο νεολογισμό που θα χρησιμοποιούν εδώ και «εις την αλλοδαπήν»: τον όρο «ελληνοποίηση της πολιτικής». Που σημαίνει, ε, σημαίνει το σύνολο των πολιτικών ενεργειών αλά Σημίτη!

Χ.Ν.

Ο Κ. ΝΙΩΤΗΣ

Σπουδαία η επιλογή του κ. Σημίτη με την ανάδειξη του κ. Νιώτη στο ΥΠΕΞ, αλλά πέρασε απαρατήρητη. Όπως είχε περάσει απαρατήρητη και η προηγούμενη διέλευσή του από το υφυπουργείο Αποδήμου Ελληνισμού. Τότε που εγκατέλειψε το ελληνικό λόμπυ των ΗΠΑ στις τύχες διαφόρων τυχαίρων. Και το ενεργοποίησε μόνον όταν το χρειάστηκε προκειμένου να τον λιβανίσουν. Οι ενδιαφερόμενοι ας ανατρέξουν στο Αντί, τχ. 598 της 16.2.96.

PETS

Οι κατσαρίδες του «Ευαγγελισμού» είναι τόσο φιλικές, τόσο οικείες, σαν κατοικίδια. Οι πιο μικρές είναι αρκετά εσωστρεφείς διακριτικές, οι πιο μεγάλες σαφώς περισσότερο θαρραλέες και κοινωνικές, σε γεμίσειοδοξία με τον δυναμισμό τους. Είναι αυτά που θέλουν να ζήσουν και γι' αυτό το ζην είναι εν τέλει θέμα προσωπικότητας προσωπικής βούλησης.

Μεγάλο δίδαγμα για όλους!

Οι κατσαρίδες του «Ευαγγελισμού» δείχνουν όμοιο σ' ολόκληρο το έθνος: τον δρόμο της ζωής και της ρήξης: της αντίδρασης στην αβέβαιη, τη μελαγχολία και τον ομφαλισμό. Τις γνώρισα για πρώτη φορά πριν τριάντα μήνες στη νέα πτέρυγα του θηριώ-ντου νοσοκομείου και εντυπωσιάστηκα με τα χαρακτηριστικά τους. Είτε ξανθιές είτε μελα-διακρίνονταν για το πείσμα τους και αυ-το «Will des Lebens» που τις δονεί. Μέσα στην αλάπια, κάτω απ' το κρεβάτι, στις πιο από-

μακρες γωνίες, στους σκοτεινούς διαδρόμους, στους φωτισμένους διαδρόμους, στα κλιμακοστάσια, οι κατσαρίδες του «Ευαγγελισμού» δίνουν τον τόνο της αλλαγής, εκφράζουν με τον δικό τους τρόπο το πνεύμα του εκσυγχρονισμού που έχει εμφυτευθεί απ' άκρου εις άκρον σ' αυτόν τον τόπο.

— Αλήθεια, πώς είναι τ' όνομα του τελευταίου, του πιο φρέσκου υπουργού Υγείας;

— Άλλαξε με τον τελευταίο ανασχηματισμό ή παραμένει ο αυτός; Όπως και να 'ναι πάντως, εγώ, για προσωπικούς λόγους, θα τότε λέω «Κατσαρίδογλου».

ΥΓ. Κι ενώ τα φακελάκια των μεγαλογιατρών πάνε σύννεφο, κι ενώ δύσκολα στήνεται χειρουργείο χωρίς να προηγηθεί «συμφωνία κυριών», το κατώτερο προσωπικό, νοσοκόμες και νοσηλεύτες, επιδεικνύει συγκινητική ανιδιοτέλεια απορρίπτοντας με αξιοπρέπεια ακόμη και το διχίλιαρο της ευγνωμοσύνης. Ήθη και ήθη...

Στέφανος Προτεστάκις

Η ΕΚ ΤΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ ΚΡΙΤΙΚΗ

Η κλιμάκωση των κουρδικών αντιδράσεων μετά τη σύλληψη του Οτσαλάν άρχισε να ευαισθητοποιεί την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και, με κάποια καθυστέρηση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Καταλυτικό ρόλο έπαιξε η δολοφονία των τριών κούρδων πολιτών από τους φρουρούς του ισραηλινού προξενείου στο Βερολίνο, όταν κούρδοι διαδηλωτές επιχείρησαν να εισβάλουν στο κτίριο.

Για παράδειγμα, στη Γερμανία ο φόβος της μετάθεσης της διαμάχης Τούρκων και Κούρδων σε γερμανικό έδαφος, φαίνεται να ενοχλεί την πολιτική ηγεσία της Βόννης, η οποία ανησυχεί κι από μια άλλη πτυχή της «υπόθεσης Οτσαλάν». Όπως έγραφε η προσεκτική σε τέτοιου είδους διατυπώσεις *Φρανκφούρτερ Αλγεμείνε*: «Μια συνεργασία Άγκυρας, Ουάσιγκτον και Ιερουσαλήμ στο κυνήγι του Οτσαλάν τουλάχιστον δεν μπορεί να αποκλειστεί, αν λάβει κανείς υπόψη του τα αμοιβαία ενδιαφέροντα και τις μέχρι τώρα σχέσεις των τριών πλευρών».

Η διατύπωση αυτή είναι ενδεικτική του προβληματισμού που υπάρχει στο σύνολο του γερμανικού Τύπου, ο οποίος από την

πρώτη στιγμή επεσήμανε το ενδεχόμενο να λειτουργήσει ένα τέτοιου είδους «τρίγωνο». Το ίδιο σενάριο υποστήριξε και μια γνωστή εφημερίδα της Σκωτίας (η *Scotsman*) με καλές διασυνδέσεις στο αμερικανικό Πεντάγωνο, σύμφωνα με την οποία οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ και του Ισραήλ οργάνωσαν την επιχείρηση σύλληψης και μεταφοράς του Οτσαλάν στην Τουρκία.

Ενοχλημένες από την επέμβαση των Ισραηλινών στο Βερολίνο και το θάνατο των τριών Κούρδων εμφανίζονται και οι εφημερίδες του Βελγίου και της Γαλλίας. Ενδεικτικά η γαλλική *Le Monde* αναφέρει: «Όποιος ανήκει στην κατηγορία των μικρών εθνών, των οποίων τα δίκαια παραβιάζονται συστηματικά, καλύτερα να μην είναι Κούρδος. Καλύτερα να είναι Παλαιστίνιος ή Κοσοβάρος. Στα μάτια της Ε.Ε. ένας λαός 25 ή 30 εκατομμυρίων δεν μετράει. Για τους Κούρδους φαίνεται ότι δεν πρόκειται να υπάρξει «Διάσκεψη της Μαδρίτης» ή Συμφωνίες του Ντέυτον και Ραμπουγιέ, επειδή για κακή τους τύχη τα δίκαια αιτήματά τους δεν συμβιβάζονται με τα συμφέροντα καμίας μεγάλης δύνα-

μης. Επειδή οι Κούρδοι της Τουρκίας εξαρτώνται από ένα κράτος σύμμαχο των ΗΠΑ και μέλος του ΝΑΤΟ, του οποίου η ύπαρξη θεωρείται ζωτικής σημασίας, τη «στρατηγική ισορροπία» της περιοχής».

Η έγκυρη γαλλική εφημερίδα υποστηρίζει ότι η Ευρώπη και οι ΗΠΑ ανέχονται την Τουρκία να συνεχίζει την εκροή των Κούρδων από την κοιτίδα τους, αλλάζοντας στη σύνθεση του πληθυσμού την ισοπέδωση χιλιάδων κουρδικών γυναικών και τον εκτοπισμό εκατομμυρίων στο πλαίσιο επιχειρήσεων που μόνον «εθνικές εκκαθαρίσεις» μπορούν να χαρακτηρισθούν.

Σήμερα, η Τουρκία πανηγυρίζει ενδεχομένως όχι μόνη της- τόσο για τη σύλληψη στην Κένυα του κούρδου ηγέτη του ΡΚΚ -αν και με τη σύλληψη του Οτσαλάν δεν τερματίζεται το κουρδικό πρόβλημα για την Άγκυρα- όσο και για τους καρπούς που άρχισε να αποδίδει η στενότερη συνεργασία με το Ισραήλ. Η συνεργασία η οποία την αναδεικνύει παράγοντα πρώτου μεγέθους στη Μέση Ανατολή.

• Στην μεταψυχροπολεμική -ή όπως αλλιώς θέλετε βαφτίστε την- περίοδο, λέξεις αδειασμένες από νοήματα περιφέρονται στο βούρκο της οθόνης.

• Για ποια «εθνική ταπείνωση» μιλάνε οι αναμμένοι και οι καμένοι επαγγελματίες της πολιτικής και του πατριωτισμού αναφερόμενοι στην υπόθεση Οτσαλάν; Ακόμα ν' αντιληφθούν ότι ο πλανήτης δεν περιστρέφεται γύρω απ' την Ελλάδα;

• Κάθε τους κίνηση -ακόμη κι αυτή η λογική «ο εχθρός του εχθρού μου φίλος μου» που τόσο έχει φορεθεί σε υπερκομματικό επίπεδο- καλείται να εξαργυρωθεί στη ρουλέτα της δημοσιότητας.

• Σ' αυτή την περίοδο η αλληλεγγύη δίνει τη θέση της στον οίκτο, ο περιβόητος διεθνισμός της αριστεράς δίνει τη θέση του στην παγκοσμιοποίηση των χρηματιστηριακών μονάδων. Αλήθεια, ποια αλληλεγγύη μπορούν να αισθανθούν οι τηλε-πολίτες μπροστά στο κουρδικό δράμα; Πώς μπορούν να νιώσουν στο πλάι ενός λαού που ζητεί την αυτοδιάθεσή του; Ακόμα κι αν οι βίαιες αντιδράσεις και οι αυτοπυρπολήσεις προς στιγμήν ταράζουν τις συνειδήσεις τους. Ακόμα κι αν αγανακτήσουν προς στιγμήν με την ελληνική, την ιταλική, την ευρωπαϊκή υποκρισία. Με την πρώτη ευκαιρία όλοι είναι έτοιμοι ν' αποτραβηχτούν, να βουτήξουν στον λάκκο της καθημερινότητάς τους, να επιστρέψουν στους δικούς τους διώκτες -στα ωράρια και στις υπερωρίες, στους λογαριασμούς

και στις δόσεις...

• Άραγε αυτοί που νιώθουν ντροπιασμένοι και ταπεινωμένοι από την «ελληνική υποχώρηση» και οργισμένοι με την «τουρκική δειξη δύναμης» είναι άλλοι από εκείνους που δεν θέλουν Κούρδους και όλους τους άλλους ξένους στη γειτονιά τους; Άλλοι από εκείνους που άλλαζαν πεζοδρόμιο στην Πειραιώς ύψος της πλατείας Κουμουνδούρου;

• Η υπόθεση Οτσαλάν απέδειξε την ευρωπαϊκή ταυτότητα της ελληνικής κυβέρνησης. Πλέον δεν έχουμε να ζηλέψουμε τίποτα από τους ευρωπαίους εταίρους μας. Διαθέτουμε και εμείς κινήματα εξίσου κυνικούς και υποκριτές με τους ευρωπαίους ηγέτες τους. Το Κουρδιστάν όμως είναι πιο κοντά απ' ό,τι φαίνεται στο χάρτη. Η οργή ενός λαού διασκορπισμένου ανά τον πλανήτη βοήθησε την πολιτισμένη Ευρώπη, της ξύπνησε εφιάλτες αιώνων, ταραγμένα χρόνια του '70. Πολλοί απ' τους ειδικούς των Μ.Ε. έσπευσαν να επισημάνουν τον κίνδυνο για μια κουρδική επανάσταση στην καρδιά της Ευρώπης. Οι χορτασμένοι ανέκαθεν από την υποκρισία τους ζητώντας από το τουρκικό καθεστώς να δώσει δίκαια τον Οτσαλάν...

• Επιτέλους ευρωπαίοι έλληνες! σκουπίστε τα κροκοδείνια δάκρυά σας για το Κουρδιστάν και δώστε τον καλύτερό σας για την οικονομική σύγκλιση...

Λεωνίδας Βαλασάκης

ΒΥΘΙΣΑΤΕ ΤΗ ΧΩΡΑ

Δεν έπρεπε να επιτρέπεται
οι πεθαμένους να είναι πιο δυνατοί
από τους ζωντανούς
Marcel Duchamp

Οι άνθρωποι αυτοί είναι επικίνδυνοι. Αλαζόνες, εγωπαθείς, κενόδοξοι και απίστευτα λίγοι τις κρίσιμες. Ανίκανοι να εμπνεύσουν μόνο σε φίλους και εχθρούς. Ανίκανοι, γενικά, να εμπνεύσουν και να μισθώσουν. Ανίκανοι να συλλάβουν αιτιότητα των καιρών, τις ιδιαιτερότητες του τόπου. Ψοφοδεείς και αναισχύνοιοι, υπερφίαλοι και κατάκουραδόμαγκες, χωρίς γνώση των ημάτων, χωρίς προσχεδιασμούς, ερμηνείες των φαινομένων, πορεύονται προγλωσσικά όντα σε μίαν επωιδικευμένων συστημάτων επικοινωνίας: η μόνη τους δυνατότητα και το ήθος είναι να κάνουν φτηνό ενώπιον της εκλογικής τους περσε σε πολιτιστικά κέντρα της νύχχοντες την συνείδησίν των ήσυχη. Συνείδηση της ξεφτίλας.

Οι πολιτικοί του «βυθίσατε τη χώρα» έχουν άποψη ούτε καν για την περί της οποίας τόσο, υποτίθεται, και για την οποία πράττουν συμβιβασμούς και τις ατιμίες που κερδίζουν. Δεν έχουν το κύρος να θέσουν ρωπαίους εταίρους προ των ευθυνών, να απαιτήσουν σεβασμό της ευ-

ρωπαϊκής νομικής κουλτούρας, να υποστηρίξουν πως τα ανατολικά σύνορα της Ε.Ε. βρίσκονται στα ύδατα της Χίου, της Σάμου, των Δωδεκανήσων και των Ιμίων. Αισθάνονται –και ως εκ τούτου είναι– παρίες, γιατί έχουν ηττηθεί πριν ακόμη διεξαγάγουν τη μάχη. Ο φόβος του casus belli επικρεμάται επί των όποιων αποφάσεών τους και η πολιτική τους τρέμει σαν την κοιλιά χορεύτριας ανατολικών ρυθμών (τουρκιστί Belly dance).

Ο πρωθυπουργός της χώρας –και αυτό είναι άκρως ενδεικτικό– αποφάσισε να κινηθεί και ν' αποπέμψει πρωτοκλασάτους υπουργούς του, όταν είδε την κατρακύλα του Χρηματιστηρίου, το οποίο και έπειτα από τον ανασχηματισμό ανέκαμψε. Ευτυχώς.

Ιδού ποιες είναι οι αξίες της χώρας: οι χρηματιστηριακές αξίες (απλές ή ενισχυμένες).

Ήδη στον ένδοξο και τιμημένο τόπο μας τον κυρίαρχο ρόλο στις εξελίξεις παίζει η νεοπαγής τάξη του ενός εκατομμυρίου μετόχων του χρηματιστηρίου. Αυτή η σιωπηρή πλην πανίσχυρη πλειοψηφία καθορίζει πλέον το modus vivendi της χώρας και βέβαια ως μότο τους έχουν το λατινικό: Primum Vivere, (όπως-όπως), deinde philosophari. Έτσι το σαφάρι του Οτζαλάν κατά βάθος έπεσε στα μαλακά, εφόσον οι δείκτες της οικονομίας δεν εθίγησαν. Απ' την άλλη πλευρά, είδαμε όλοι την σθεναρή αντίσταση των δημάρχων Αγ. Βαρβάρας,

Χαϊδαρίου και Αιγάλεω για την μη εγκατάσταση των Κούρδων στους δήμους τους αλλά και την ανακούφιση των Αθηναίων για την κάθαρση της πλατείας Κουμουνδούρου: «Εμείς δεν είμαστε ρατσιστές αλλά πάρτε τους από δω!». ουδείς τέλος ενοχλήθηκε –κατά βάθος– από την ανεκδιήγητη επιχείρηση-σκούπα του υπουργείου Υγείας και από την εξοφθάλμως παντελή του αδυναμία να οργανώσει έναν αξιοπρεπή οικισμό για τους εξαθλιωμένους «φίλους» μας, οι οποίοι, ως πολιτικοί πρόσφυγες, τυπικώς υποστηρίζονται –όχι μόνον ηθικά αλλά και οικονομικά– από τους διεθνείς οργανισμούς. Το μαζικό συλλαλητήριο της περασμένης Παρασκευής καταπράυνε κάπως τη συλλογική ενοχή μας. Πολύ όμως απέχει από το να ισχυριστούμε ότι επράξαμε, έστω κατ' ελάχιστον, το καθήκον μας. Το πρόβλημα τώρα είναι τι θα κάνουμε από δω και εμπρός ως κράτος και ως πολίτες ώστε η σύλληψη του Άπο να μην είναι το τέλος αλλά η αρχή του Κουρδικού. Ήδη οι Τούρκοι κάνοντας τον οτζαλάν μάρτυρα –όπως όλα δείχνουν– αναβαθμίζουν de facto το Κουρδικό σε διεθνές πολιτικό και ανθρωπιστικό ζήτημα. Όσο και αν η πεπολιτισμένη Ευρώπη έκανε το παν για ν' απαλλαγεί απ' αυτό το αγκάθι, παραδόξως το τελευταίο έχει μπηχτεί στα μαλακά της οπίσθια. Ιδού και για μας ο καιρός των έργων. Η ιστορία είναι ανοιχτή...

Μάνος Στεφανίδης

Ο ΜΠΕΡΝΤΕΣ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ

Η είσοδο του παραδοσιακού οικισμού της Μήνας η Εμπορική Τράπεζα φοντας στα παλαιά κτίρια την υπάρχουσα, έχτισε μια κακό- χωρίς άδεια– κατασκευάζοντας προσβάλλει κάθε αισθητικής. Και μιλάμε από όπου οι κάτοικοι ροούν από τη δεκαετία το αίμα τους, μια και κρεωμένοι να χτίζουν και να τηρούν τις πο-

λεοδομικές διατάξεις που είναι ανυποστήριχτες. Φυσικά αυτά που ισχύουν για τους απλούς πολίτες, όπως φαίνεται, δεν βρίσκουν εφαρμογή σε μια μεγάλη τράπεζα.

Το αστείο είναι ότι το εν λόγω πιστωτικό ίδρυμα θα λειτουργεί το υποκατάστημά του τη θερινή περίοδο, λειτουργώντας πλήρως στη λογική της αρπαχτής. Αποτελεί πραγματική πρόκληση η κατασκευή της Εμπορικής όταν την ίδια στιγμή

δεν δίνεται άδεια για μια αίθουσα επιπλέον στο Νηπιαγωγείο, αφού βρέθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα όταν φτιάχνονταν τα θεμέλια.

Να σημειώσουμε, τέλος, ότι λίγα μέτρα κοντά στην παράγκα του Καραγκιόζη, όπως εύστοχα τη βάφτισαν οι ντόπιοι, υπάρχει σημαντικός αρχαιολογικός τόπος με πλούσια ευρήματα. Υπάρχει κανείς αρμόδιος;

Νίκος Μολυβιάτης

Η Ελλάδα **δέσμια**

του Νίκου Κωνσταντόπουλου
Προέδρου του Συνασπισμού

Αιχμάλωτη η χώρα ενός ασυνάρτητου τρόπου άσκησης εξωτερικής πολιτικής, χωρίς θεσμούς και λειτουργίες χάραξης στρατηγικής. Εγκλωβισμένη σε ένα πολιτικό σύστημα, ανεπαρκές, αναξιόπιστο κι αναποτελεσματικό, δεν είναι σε θέση να προλάβει αλλά ούτε να διαχειριστεί τα σοβαρά προβλήματα, που συναποτελούν την επικείμενη κρίση. Όμηρος μιας κυβέρνησης ανίκανης να διευθύνει πολιτικά τον τόπο, έτσι όπως είναι παραδομένη στους εσωτερικούς πολιτευτικούς παραγοντισμούς, τους ανταγωνισμούς εξουσίας και τις επικοινωνιακές σκοπιμότητες.

Είναι εγκληματικές οι ευθύνες της κυβέρνησης, που αρνείται πεισματικά τις προτάσεις του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ για Συμβούλιο Εξωτερικής Πολιτικής και διαρθρωτικές αλλαγές στο πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης και κράτους.

Δεν βρέθηκε η Ελλάδα προ «τετελεσμένων», όπως είπε ο κ. Σημίτης, έτσι τυχαία και μοιραία. Τα «τετελεσμένα» τα διαμόρφωσε ο κ. Σημίτης και οι πολιτικοί του χειρισμοί. Μοιραίοι κι άβουλοι, μικροί κι ενδιάμεσοι σύρονται πίσω από τις ευθύνες τους και μαζί τους σέρνουν τον ελληνικό λαό και τη χώρα, σε μιαν από τις πιο οδυνηρές δοκιμασίες.

Η ρευστότητα και η απροσδιοριστία παίρνουν επικίνδυνες διαστάσεις.

Η προσπάθεια του κ. Σημίτη να κρατηθεί η κυβέρνησή του στην εξουσία, σε αυτής της ποιότητας και μορφής εξουσία, κάνει ακόμα πιο ευάλωτη τη χώρα στις πιέσεις εξωθεσμικών μηχανισμών και διεθνών παραγόντων. Ο κ. Σημίτης και η πολιτική του είναι ηττημένοι ηθικά και πολιτικά. Είναι συντελεστές της σημερινής τραγωδίας, δεν αποτελούν προϋποθέσεις ανόρθωσης και λύτρωσης.

Το κρίσιμο ερώτημα που προβάλλει πια, ολοένα και πιο πιεστικά, είναι «το πώς κυβερνιέται η χώρα και το πού παίρνονται οι αποφάσεις». Ή με διαφορετικό τρόπο

διατυπωμένο «ποιος θα δώσει απάντηση στο πολιτικό πρόβλημα της χώρας, ο ελληνικός λαός ή τα ποικίλα παρασκήνια». Και σε τελευταία ανάλυση «τι είδους λύση Αριστεράς; Λύση παραδοσιακών ισορροπιών στο διχομματικό σύστημα; Λύση συντηρητικών εξελίξεων».

Η χώρα βρίσκεται σε οριακή δοκιμασία. Οι πολιτικές που εφαρμόζονται και το πολιτικό σκηνικό, που τις στηρίζει και φράζει, έχουν εξαντλήσει τον εαυτό τους και μαζί εξαντλούν την ελληνική κοινωνία. Υπάρχει πρόβλημα διευρυνόμενης κοινωνικής αδικίας κι αναστάτωσης, υπάρχει πρόβλημα κοινωνικής συνοχής. Υπάρχει πρόβλημα πολιτικής αξιοπιστίας, αποτελεί

«Φιμωμένοι»
οι Κούρδοι
διαδηλώνουν.

και νομιμοποίησης, πρόβλημα σταθερότητας. Υπάρχει πρό-
νομικής ανάπτυξης, ορθολογι-
σης των πόρων, εξυγίανσης
νσης της πραγματικής οικονο-
ς, υπάρχει πρόβλημα εθνικής
ς στα ανοιχτά πεδία της εξωτε-
ικής, όπου η χώρα πορεύεται
και σπασμωδικά μέσα σε ναρ-

τά αυτά προβλήματα δεν πρό-
είσουν, ως διά μαγείας, με την
Ελλάδας στην ΟΝΕ. Θα εξακο-
να υπάρχουν. Με πιο έντονο
ό τρόπο θα δοκιμάζουν τη χώ-
ό μας και μέσα στην ΟΝΕ.

ηση του κ. Σημίτη και η πολιτι-
είναι σε θέση να διαχειρι-
νθετη και πολυδιάστατη κρί-
νάχα, γιατί αυτοί οι ίδιοι την
αν, αλλά και γιατί δεν έχουν
και αξιοπιστία στο εσωτερικό
ό. Μιλάμε για κρίση μεγάλης
ι διάρκειας, που δεν αντιμε-
ε διαδικαστικές κινήσεις, κυ-
τακτικές και προσωπικούς
Υπάρχουν ορισμένοι, που με
τι «δεν γίνεται αλλιώς» θέ-
τήρηση της σημερινής κατά-
α να μη χαθούν όσα έγιναν
μετοχή της Ελλάδας στην
και εκείνοι που δεν θέλουν τις
ές αλλαγές στην κοινωνία,

την οικονομία και το πολιτικό σύστημα,
για να μείνουν όλα ανοχύρωτα και ανοι-
χτά στα παιχνίδια κερδοσκοπίας, δια-
φθοράς και παραγοντισμού εξουσίας.
Είναι εκείνοι που εθελotuφλούν και δεν
ομολογούν ότι αυτή η σημερινή κατάστα-
ση διαμόρφωσε συνθήκες υπέρμετρου
κοινωνικού κόστους και δημοκρατικού
ελλείμματος, ώστε να μην αξιοποιούνται
πόροι, θυσίες και τετραετίες, αλλά να χά-
νεται διαρκώς ιστορικός χρόνος. Είναι οι
ίδιοι που δεν θέλουν να αποδεχτούν ότι
εάν η χώρα σήμερα διατρέχει τον κίνδυ-
νο να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις
μεγάλες εθνικές κοινωνικές και οικονο-
μικές προκλήσεις των νέων καιρών, είναι
γιατί εφαρμόζονται στραβές πολιτικές
και όχι γιατί «μας μάτιασε η ιστορία και
η συγκυρία».

Στην Ελλάδα έχουμε γεμίσει από Ταλεϋ-
ράνδους και Πολέμαρχους. Αλλά αθροί-
ζουμε πολιτικές και διπλωματικές αποτυ-
χίες. Έχουμε περίσσειμα «συνταγογρα-
φιών ευτυχίας» και «ναπολεόντειων συν-
δρόμων» από τους εκάστοτε κυβερνώντες.
Χορτάσαμε από αντάρεσκους και ναρκισ-
σευόμενους ή από ανασφαλείς και έντρο-
μους κυβερνητικούς δελφίνους. Καιρός εί-
ναι να τελειώνουμε με τις καταστάσεις που
μετατρέπουν την πολιτική ζωή σε επιθεώ-
ρηση ρόλων, σε σκιαμαχία φιλοδοξιών και
σε μονομαχίες συγκροτημάτων συμφερό-
νων.

Σήμερα είναι αναγκαία μια συγκροτημέ-
νη πορεία για δημοκρατική λύση του πολι-
τικού προβλήματος της χώρας με την πα-
ρέμβαση του λαού και με την εξασφάλιση
προϋποθέσεων προοδευτικών εξελίξεων.

Και η λύση αυτή σημαίνει:

α. Άμεση αλλαγή του εκλογικού νόμου
και ψήφιση της απλής αναλογικής.

β. Προσφυγή τον Ιούνιο σε εθνικές εκλο-
γές ταυτόχρονα με τις ευρωεκλογές.

Έτσι κι αλλιώς η εκλογική διαδικασία θα
δώσει λύση στην πολιτική κρίση ή η κοινο-
βουλευτική διαδικασία σε ενδεχόμενη κυ-
βερνητική κρίση. Εκλογές και τώρα αμέ-
σως και τον Ιούνιο για την Ευρωβουλή και
τον Μάρτιο του 2000 για την εκλογή Προέ-
δρου είναι μια διαρκής εκλογική γυμνα-
στική για την αναδιανομή των εκλογικών
ποσοστών και όχι για την αλλαγή των συ-
σχετισμών και του σκηνικού.

Οι συνθήκες είναι ώριμες για την κατο-
χύρωση της απλής αναλογικής, που αποτε-
λεί θεσμικό και πολιτικό όρο για μια δια-
φορετική δομή και ποιότητα της Δημοκρα-
τίας, της κοινωνικής αντιπροσώπευσης και
της δημιουργικής συμμετοχής του πολίτη.

Οι συνθήκες, επίσης, είναι ώριμες για
δημιουργία νέων θεσμών χάραξης εξωτε-
ρικής πολιτικής και ελέγχου στη διαχείρι-
ση κρίσιμων τομέων του δημόσιου βίου,
που αποτελούν λειτουργικό όρο μιας εθني-
κής στρατηγικής και διευρυμένης δημο-
κρατίας με διαφάνεια και συναίνεση.

Πού είναι το 2000;

του Τάσου Παππά

Οταν ο Α. Παπανδρέου έκανε την «ανεξάρτητη» εξωτερική πολιτική του υπήρχε η Σοβιετική Ένωση και οι δορυφόροι της. Ο κόσμος ήταν διπολικός και προέκυπταν αρκετές ευκαιρίες που επέτρεπαν στην κυβέρνηση μιας μικρής χώρας να ισορροπεί σε τεντωμένο σχοινί χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να γκρεμοτσακιστεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο που Ελλάδα και Τουρκία έφτασαν στα πρόθυρα του πολέμου (Μάρτιος του '87), ο τότε πρωθυπουργός διέταξε τον υπουργό Εξωτερικών **Κάρολο Παπούλια** να πραγματοποιήσει ταξίδι-αστραπή στη Σόφια προκειμένου να εξασφαλίσει τη συμπαράσταση της «σοσιαλιστικής» Βουλγαρίας. Αυτή η κίνηση-αντίβαρο είχε αποτέλεσμα.

Όταν η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ τη δεκαετία του '80 στήριζε αναφανδόν τον Αραφάτ και την οργάνωσή του προς κακοφανισμό των ΗΠΑ και των συνοδοιπόρων τους στην Ευρώπη, δεν ασκούσε μια πολιτική στο κενό. Υπήρχε ο αραβικός κόσμος και ο ανατολικός συνασπισμός που συγκροτούσαν ένα σοβαρό και αξιόπιστο μέτωπο αντίστασης στις επιθυμίες των Αμερικανών και των Ισραηλινών. Τότε υπήρχαν σύμμαχοι. Σήμερα, όμως, ποιος είναι σε θέση να αμφισβητήσει εμπράκτως τη στρατηγική των ΗΠΑ; Δεν είναι τυχαίο ότι ούτε και οι πιο ορκισμένοι εχθροί τους δεν προσφέρθηκαν να φιλοξενήσουν τον περιπλανώμενο επί μερες Οτσαλάν.

Μία φορά στα τόσα χρόνια της πρωθυπουργίας του ο Ανδρέας Παπανδρέου υποχρεώθηκε να αποφασίσει για ένα μείζον «εθνικό» θέμα σε καθαρό γήπεδο, χωρίς δηλαδή την παρουσία του δεύτερου πόλου και βεβαίως αποφάσισε όπως επιθυμούσαν οι Αμε-

Βρήκαν την ευκαιρία μέσα στην «αναμπουμπούλα» να σκάσουν μύτη και οι φανατικοί οπαδοί του ιδρυτή του ΠΑΣΟΚ. Οι θαυμαστές του παπανδρεϊσμού πήραν οβιότα μέσα ενημέρωσης και άρχισαν να αποθεύονται τον **μεγάλο** και τις επιλογές του στην εξωτερική πολιτική. Μόνιμη επωδός σε όλα τα λογύδρα τους, η φράση «αν ήταν ο Ανδρέας, ο Οτσαλάν δεν θα παραδιδόταν στους Τούρκους»! Προσπαθώντας να επάρρουν των ισχυρισμών τους επικαλούνται χειρισμούς του αειμνήστου στις υποθέσεις Αρκα και Ρασίντ καθώς και τη στάση του στην κρίση του Μαρτίου με την έξοδο του τουρκικού πλοίου Σιντα στα νερά του Αιγαίου! Ένα από τα δύο συμβαίνει έχουν κοντή μνήμη ή είναι ανόητοι. Οι λόγοι που συνηγορούν υπέρ των προεκτεθέντων απαξιωτικών χαρακτηρισμών είναι προφανείς.

Μιλάμε για την περίπτωση του εμπάργκο κατά των πίων. Την είδηση για την «κατάργηση» του εμπάργκο την είχαμε έξω από την πρωθυπουργική κατοικία στην Εκάλη ο αμερικανός αξιωματούχος **Μίλλερ**, λίγα λεπτά μετά τη συνάντησή του με τον Α. Παπανδρέου. Τόσο απλά, τόσο... υπερήφανα. Αυτή η ιστορία. Στο προκείμενο τώρα.

Ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης (υπό προθεσμίαν τον καιρό ακόμη και οι φιλοκυβερνητικές εφημερίδες) είχε μια μικρή ρία για να επιχειρήσει αναστροφή του δυσμενούς κλίματος κλώτσησε όμως. Ο ανασχηματισμός που πραγματοποιήθηκε κυριολεκτικά κατώτερος των περιστάσεων και των αναγκών έκανε αυτό που του εισηγήθηκαν σχεδόν όλοι οι πρωτογενείς συνεργάτες του (**Β. Παπανδρέου, Β. Βενιζέλος, Κ. Σκανδαλάκης**), δηλαδή έναν σαρωτικό και ταυτοχρόνως ενωτικό ανασχηματισμό. Ορισμένοι σύμβουλοί του διαδίδουν ότι αυτή ήταν η πρόταση του πρωθυπουργού, αλλά συνάντησε αρνήσεις από κορυφαίους παράγοντες του κόμματος. Πρόκειται για μεγάλο ψέμα. Τα κυβερνητικά «μηχανάκια» έλεγαν αμέσως μετά τον ανασχηματισμό ότι προτάθηκε στον **Άκη Τσοχατζόπουλο** να αναλάβει το προεδρικό της κυβέρνησης, αλλά αυτός απέρριψε τη δέση προσφορά. Έλεγαν ακόμη ότι προσκλήθηκε ο επίτροπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης **Χρ. Παπουτσής** προκειμένου να υπογράψει χαρτοφυλάκιο. Όμως ούτε ο υπουργός Άμυνας ούτε ο **Παπουτσής** ούτε επίσης ο **Κ. Παπούλιας** (φήμες τον εμφανίζουν να γαίνει στο υπουργείο Εξωτερικών) δέχθηκαν ποτέ τέτοιες προτάσεις. Όλα αυτά τα σενάρια εξυπηρετούσαν σκοπιμότητες. Διακινούνταν από έναν στενό πυρήνα εκσυγχρονιστών

εν στην πολιτική ενοχοποίηση των συγκεκριμένων προ-
ε ό,τι αφορά τώρα την έλλειψη διαθεσιμότητας μεσαίων
(ο άλλος μύθος των εκσυγχρονιστών), καταθέτουμε την
ή μαρτυρία μας για δύο απ' αυτά τα στελέχη που ανή-
πρατόπεδο των αντιπάλων του προέδρου του ΠΑΣΟΚ:
ζύ του γράφοντος και ενός βουλευτή που κινείται στο μή-
ος της εσωκομματικής αντιπολίτευσης έγινε ο εξής διά-
ώρα πριν από την ανακοίνωση των μελών της νέας κυ-

με κανένα νέο για την κυβέρνηση;
ισα να ξεκουραστώ και δεν μ' αφήνετε...
θέλεις να κοιμηθείς γιατί αφήνεις ανοιχτό το κινητό

με πάρει τηλέφωνο ο Σημίτης!
α πάνω κάτω ώρα σε κάποιο πολιτικό γραφείο ήταν μα-
κετοί βουλευτές που ανήκουν στο ρεύμα του Άκη Τσο-
ου. Σχολίαζαν τις πληροφορίες περί ανάθεσης του
υ Εξωτερικών στον Γιώργο Παπανδρέου και εκφράζο-
θόλου κολακευτικά λόγια. Συμφώνησαν όλοι να μη δε-
υπουργοποιηθούν. Εκείνη την ώρα χτυπάει το κινητό
ν «συνωμοτών». Ήταν ο πρωθυπουργός. Του πρότεινε
πο υπουργικό συμβούλιο. Ποια ήταν η απάντησή του;
κύριε πρόεδρε. Σας ευχαριστώ πολύ. Βεβαίως και δέ-

ός δείχνουν αυτά τα δύο περιστατικά; Μα είναι απλό.
φωνάζουν στις ρούγες οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ενα-
υβέρνησης και του Κ. Σημίτη προσωπικά, μόλις βρε-
ιον μιας προτάσεως αναβάθμισής τους, ασμένως την
τοδεκτή. Διαθεσιμότητα υπάρχει. Πρόθεση από την
υ πρωθυπουργού να αξιοποιήσει όλες τις δυνάμεις του
δεν φαίνεται να υπάρχει. Κι αυτό είναι το παράδοξο.
ορεί να εξηγήσει σήμερα τη στάση του Κ. Σημίτη. Ούτε
ούτε συμβιβασμός. Κάτι ανάμεσα στα δύο. Δηλαδή τί-
δή ισορροπία τρόμου.

όταν εξελέγη πρωθυπουργός από το εκλογικό σώμα ο
, διέθετε όλα τα πλεονεκτήματα για να προχωρήσει σε
ρηση με ό,τι αυτός θεωρούσε ότι καθηλώνει το κόμμα
ώνυμο παρελθόν. Τότε, άγνωστο γιατί, δεν το αποτόλ-
ίμησε να διαχειριστεί τις τύχες του ΠΑΣΟΚ συμπερι-
ως αρχηγός μιας ομάδας, ανεχόμενος ουσιαστικά όλες
ιες των αντιπάλων του που φώναζαν εκ του ασφαλούς
τον να μην τους αξιοποιεί, ούτε όμως και να τους απο-
Σήμερα έτσι όπως είναι τα πράγματα δεν μπορεί να
ν οδό της μετωπικής σύγκρουσης. Θα έχει μεγάλο κό-
ωπιόμαστε, όμως, γιατί δεν πραγματοποιεί «ανοίγμα-
σωκομματικούς ανταγωνιστές του, αφού είναι κάτι πα-
ό βέβαιο ότι αυτοί θα ανταποκριθούν εκθύμως στις
ια συνεργασία και συμβολή. Αν όχι όλοι, τουλάχιστον
τεροι και οι πιο σοβαροί. Αυτοί μ' άλλα λόγια που
άποιο κύρος στην κοινωνία και το κόμμα (Παπούλιας,
πουλος, Πεπονής). Και σήμερα είναι ηλίου φαινότε-
με όλο το ΠΑΣΟΚ μπορεί ο κ. Σημίτης να έχει κάποι-
ελπίδες να ξεπεράσει τα προβλήματά του. Όμως ο
γός δεν έπραξε το αυτονόητο και έτσι έχει περιέλθει
ική θέση. Κατά την κρίση μας, όλα είναι πιθανά: Από
ιποψήφιος στο συνέδριο ο Άκης Τσοχατζόπουλος μέχρι
αταφέρει να πάει ομαλά το ΠΑΣΟΚ στις ευρωεκλο-
ν πάντως σχεδόν όλοι οι παρατηρητές αποκλείουν εί-
ει αυτή η κυβέρνηση μέχρι τις εκλογές του 2000.

1979 - 1999
ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ ΝΕΦΕΛΗ

Βασίλης Μπούτος
Η ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΑ
ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ
(Μυθιστόρημα)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΤΟΣ

Ἡ συκοφαντία τοῦ αἵματος

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΝΕΦΕΛΗ

Ο συγγραφέας ανασυνθέτει έναν ολόκληρο
κόσμο –την Κέρκυρα του 1994, τις ημέρες
του εκτοπισμού των Εβραίων και την
μεταπολεμική Κέρκυρα– και δημιουργεί μια
πάλλουσα τοιχογραφία ζωής όπου οι ήρωες
εγκλωβισμένοι από τις ιστορικές συγκυρίες
προσπαθούν να βιώσουν στιγμές ευτυχίας
μέσα από τις ανθρώπινες σχέσεις
και τον έρωτα.

ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΙ...
ΣΤΗΝ ΕΤΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
e-mail: nefeli-p@otenet.gr

ΜΟΥΡΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ:

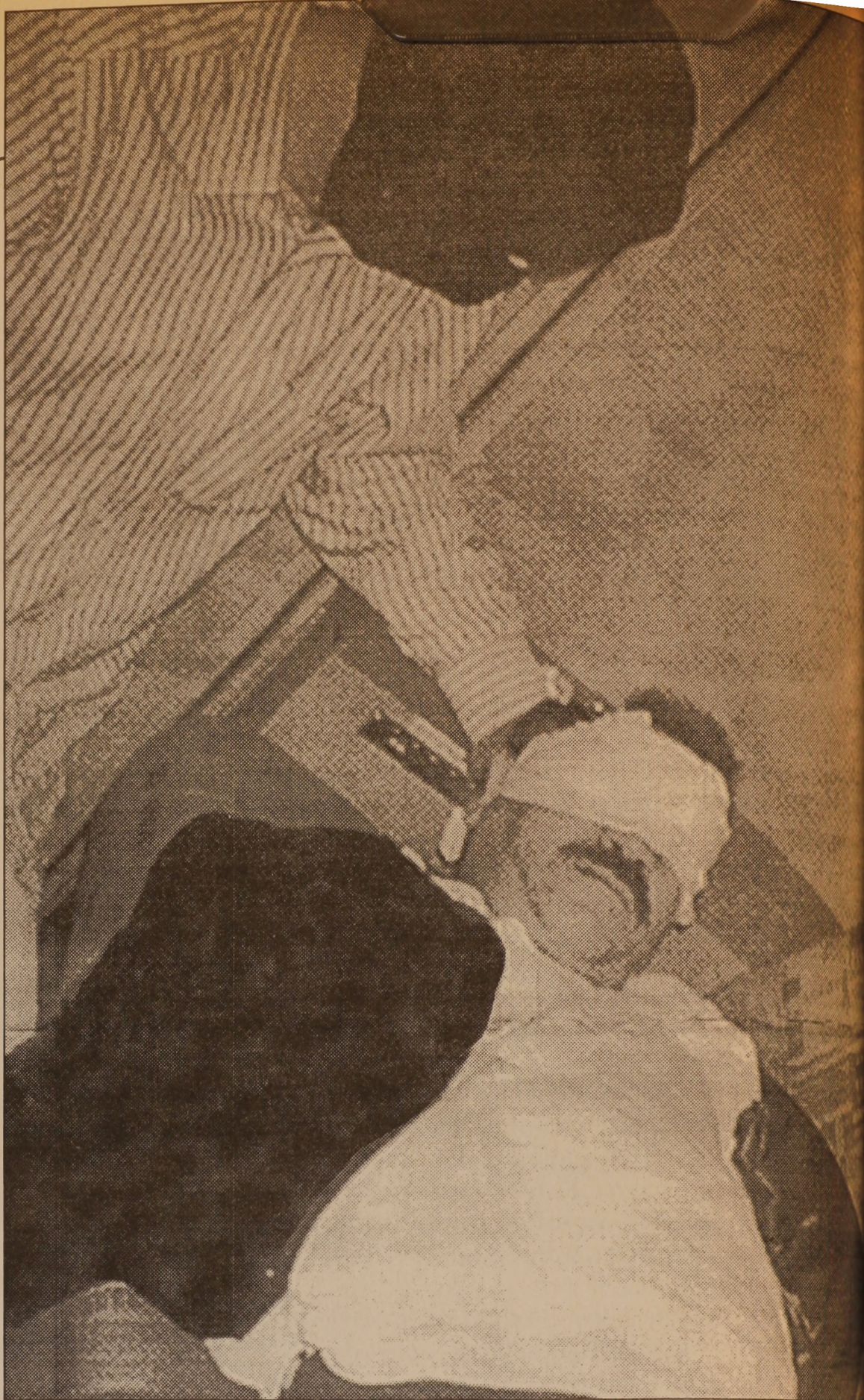
Η υπόθεση Οτσαλάν, το ελληνικό κράτος και το ελληνικό παρακράτος

Κατά την ανάληψη των καθηκόντων της στο υπουργείο Εσωτερικών, η κ. Βάσω Παπανδρέου δήλωσε απλώς και μόνον ότι επρόκειτο να θέσει ως προτεραιότητα την διάλυση, ή ανασύνταξη, της ΕΥΠ. Ακολουθώντας στο ΒΗΜΑ της Κυριακής δημοσιεύεται άρθρο του κ. Γ. Πρετεντέρη, που δέχεται τις εκμυστηρεύσεις του πρωθυπουργού, με τον τίτλο «Κ. Σημίτης: Ξηλώστε την ΕΥΠ». Στο ίδιο φύλλο του ΒΗΜΑΤΟΣ ο κ. Ν. Μαραγκός παρουσιάζει ρεπορτάζ που υπαγορεύεται από την ίδια λογική: «Το πραξικόπημα της ΕΥΠ».

Οι πρώτες πληροφορίες που έφτασαν στα γραφεία του Αντί έδιναν παρόμοιες εξηγήσεις: την υπόθεση χειρίστηκαν αρχικά η ΕΥΠ και έπειτα, με την μεσολάβηση του «συμμαθητού» Ναξάκη, ο πρώην υπουργός Εξωτερικών κ. Θ. Πάγκαλος. Σε αυτό ακριβώς το σημείο βρίσκεται και η ουσία της υπόθεσης: οι ευθύνες πρέπει να αναζητηθούν αφενός στο παρακράτος της ΕΥΠ και αφετέρου στο κράτος του κ. Πάγκαλου. Αναφορικά με το παρακράτος, η υπόθεση θυμίζει την άλλη, παλαιά, «δόξα» του ΠΑΣΟΚ, τότε που ο ταξίαρχος της ΚΥΠ Αλεξάκης και ο Ντάνος Κρυστάλλης τοποθετούσαν τις περίφημες «κουφές» βόμβες προκειμένου να ανιχνεύσουν την 17Ν. Τα πρόσωπα τώρα έχουν αλλάξει, καθώς στη θέση του διδύμου Αλεξάκη-Κρυστάλλη εμφανίζεται το δίδυμο Σταυ-

ρακάκη-Ναξάκη. Το παιχνίδι, όμως, έχει χοντρύνει. Στην περίπτωση εμπλέκεται το επίσημο κράτος και στελέχη της κυβέρνησης, από μια και έπειτα, ήσαν ενημερωμένοι, γίνονταν την υπόθεση και έδωσαν τη πρώτη και καλύτερη ο ίδιος ο υπουργός κ. Σημίτης, που έδωσε τις εντολές, και εν συνεχεία ο βοηθός Κοσμίδης και οι υπουργοί κ. Θ. Παπαδόπουλος (ως προϊστάμενος ΕΥΠ) και Φ. Πετσάλνικος.

Τώρα που έχουν συμβεί όλα αυτά, εγγυάται ότι σε λίγες ημέρες δεν θα πράξουμε παρόμοια σφάλματα στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου; Από εδώ και εξής θα χειριστεί το θέμα ο κ. Γ. Παπανδρέου, γνωστός από τη θητεία στο υπουργείο Παιδείας και ως «αρχηγός των επιτροπών» – θα ξαναδοιμή-

χειρήσουν οι κατά καιρούς ελληνι-
κερνήσεις έναν απολογισμό της πο-
προς την Αλβανία, όπου δεν μπό-
να περιορίσουν μήτε τη μαφία που
τις θεωρήσεις των διαβατηρίων.
ειώσομε, ακόμα, πως τα στελέχη
ερνήσης γαλουχήθηκαν με τις δι-
ου Ανδρέα Παπανδρέου, αντιμε-
τας τους πολιτικούς τους αντιπά-
σα και έξω από την παράταξη με
ύνηση, με συνωμοσίες, με έλλειψη
ειας, με συκοφαντίες, με ψεύδη, με
ς *Αυριανής*, με μεγαλοστομίες.

ιοια τακτική ακολουθεί και το εκ-
ιστικό ΠΑΣΟΚ, στο οποίο συγκα-
ται ο διακριτικότατος κ. Ευάγγε-
νόπουλος και «πατριώτες» τύπου
και Κηπουρού. Εάν τα πράγματα
ν «καλά» και δεν μαθαίναμε ποτέ
έβησαν αυτόν το μήνα -όλες τις
ουλιές-, ο κ. Σημίτης δεν θα
α μιλά με τον ίδιο στόμφο. Είναι
να παρακολουθεί κανείς όλα αυτά
αναγκάζεται να γράφει με τέτοιο
Ι υπόθεση αυτή, ωστόσο, αφορά
ρα την πολιτική στην Ελλάδα. Για
ή ξεχάστηκαν το αγροτικό, η δια-
ης Αστυνομίας, η εκπαιδευτική
θμιση. Στα προβλήματα αυτά δεν
ύση - τα παραμέρισε όλα η μεγά-
ή.

ΟΤΗΤΑ

ανευθυνότητα που χαρακτηρίζει
ρνηση φάνηκε βέβαια σε πολλά
ν χειρισμών. Θα τονίσουμε εκείνα
ύμε πως έχουν πολιτική σημασία:
όσο γνωρίζουμε, στο ελληνικό
εν υπάρχει αρμόδια διεύθυνση
ριζείται το κουρδικό ζήτημα. Ως
ζήτημα» ορίζουμε την επισφα-
αι τις συνακόλουθες περιπέτειες
ικού λαού όχι μόνον στη γειτονι-
ουρκία, αλλά και στη Συρία, το
ο Ιράκ. (Σχετικά με αυτό το θέμα
με σε ορισμένες επισημάνσεις
ελίδες αυτού του τεύχους). Αν
ε, παρακαλούμε τους υπευθύ-
ς διορθώσουν.

έση που θα έπρεπε να κατέχει
μία πλήρως ενημερωμένη διεύ-
ελάμβανε το «κουρδικό κλιμά-
ός από τον ναύαρχο Ναξάκη,
νοημοσύνης του οποίου είχαμε
αθή τύχη να λάβουμε τις τελευ-
ες, στο κλιμάκιο συνεργάζονται
του τα ονόματα τους και μόνον
ρίγη!

στηριότητες του παρακράτους

Ο Κ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

Αποφύγαμε συχνά στο Αντί να
σχολιάσουμε λόγους και πράξεις
του κ. Θ. Πάγκαλου. Όροι στοι-
χειώδους ευπρέπειας επέβαλλαν
σχετική διακριτικότητα, καθώς ο
κ. Θ. Πάγκαλος υπήρξε στενός
συνεργάτης του περιοδικού για
σεβαστό χρονικό διάστημα. Μήτε
και σε αυτή την περίπτωση θα
επιμείνουμε ιδιαίτερα. Επισημαί-
νουμε μόνον πως οι φωνασκίες
και οι χαρακτηρισμοί «είστε Κε-
νυάτες!» στο κοινοβούλιο μας
προξένησε αλγεινή εντύπωση.

Απευθυνόμενος στους Κούρ-
δους που είχαν καταλάβει προ-
ξενεία και πρεσβείες της Ελλά-

δας στο εξωτερικό χρησιμοποίησε βαρείς χαρακτηρισμούς. Οι άνθρωποι εκείνοι προέ-
βησαν σε αυτοπυρπολισμούς και έπεφταν νεκροί από τα πυρά φρουρών της ισραηλινής
πρεσβείας. Δεν αισθάνθηκε έκτοτε την ανάγκη να ψελλίσει «συγγνώμη».

Γελοιοποιήθηκε. Έστειλε «τελεσίγραφο προς τους εχθρούς» με ύφος στρατιωτικό. Το
τελεσίγραφο εξέπνευσε· εξέπνευσε επίσης και η υπουργική του θητεία. Άμποτε να γενεί
αμπελουργός, όπως υποσχέθηκε κάποτε. Ας μη φέρνει βόλτες σε συνεστιάσεις μιλώ-
ντας για «κουραδόμαγκες». Ο κ. Σημίτης έχει αναθέσει το λειτούργημα αυτό στον
υπουργό Δικαιοσύνης.

ΥΓ. Πριν από λίγες ημέρες στη Βουλή ο «κεντροαριστερός» κ. Παρασκευόπουλος κα-
μάρωνε τον κ. Θ. Πάγκαλο και τον επαινούσε για το «ύφος» του. Είκοσι ένα στελέχη της
Τοπικής Αυτοδιοίκησης μήνυσαν στον πρωθυπουργό και στον γ. γραμματέα του Κινήμα-
τος:

«Ο Θεόδωρος Πάγκαλος αποτελεί εγγύηση για μια εξωτερική πολιτική ασφάλειας, ει-
ρήνης και αξιοπρέπειας. Είμαστε υπερήφανοι **διότι** ένας τέτοιος πολιτικός προέρχεται
από την περιοχή μας». Μάλιστα! Λυπούμεθα που εμείς δεν είμεθα υπερήφανοι **διότι**
ένας τέτοιος πολιτικός συνεργάστηκε κάποτε στο περιοδικό...

της ΕΥΠ ήταν τόσο απρόβλεπτες, ανεξέ-
λεγκτες και ασυντόνιστες, ώστε όταν η
υπόθεση κατέληξε στη σύλληψη του κούρ-
δου ηγέτη, ο κ. Σημίτης άρχισε να ανησυ-
χεί πως δεν αποκλείονται και τα χειρότε-
ρα. Προς στιγμήν -λέγεται- φοβούμενος
αυτές ακριβώς τις πιθανές εξελίξεις, που
τώρα χαρακτηρίζονται *προβοκάτσες* από
τους κυβερνητικούς, σκέφτηκε να παραι-
τηθεί. Τελικά παρέμεινε στην Αναγνωστο-
πούλου συσχεπτόμενος πυρετωδώς. Διά
στόματος κ. Ρέππα εδήλωνε ότι «ο κ. Πά-
γκαλος είναι και θα παραμείνει υπουργός
των Εξωτερικών»!

• Κατά τις «αποχαιρετιστήριες» δηλώ-
σεις τους οι κκ. Α. Παπαδόπουλος και Φ.
Πετσάλνικος αναφέρθηκαν σε σύσκεψη
που έγινε το απόγευμα της Κυριακής
(14.2.99) και έδωσαν την εικόνα υπουρ-
γών σε κατάσταση πανικού. Ετήρησαν σι-
γήν ιχθύος, ωστόσο, σχετικά με το τσουβά-
λιασμα των Κούρδων από το Ιράκ την Δευ-

τέρα (15.2.99). Μετέφεραν τους πρόσφυ-
γες στο όρος Πατέρα. Γιατί άραγε; **Προέ-
βλεπαν την κατάληξη της υπόθεσης.**
(Εκείνη την ώρα ο Οτσαλάν βρισκονταν
ακόμη στην πρεσβεία μας στο Ναϊρόμπι.)
Δεν επιθυμούσαν την παρουσία Κούρδων
στην καρδιά της Αθήνας.

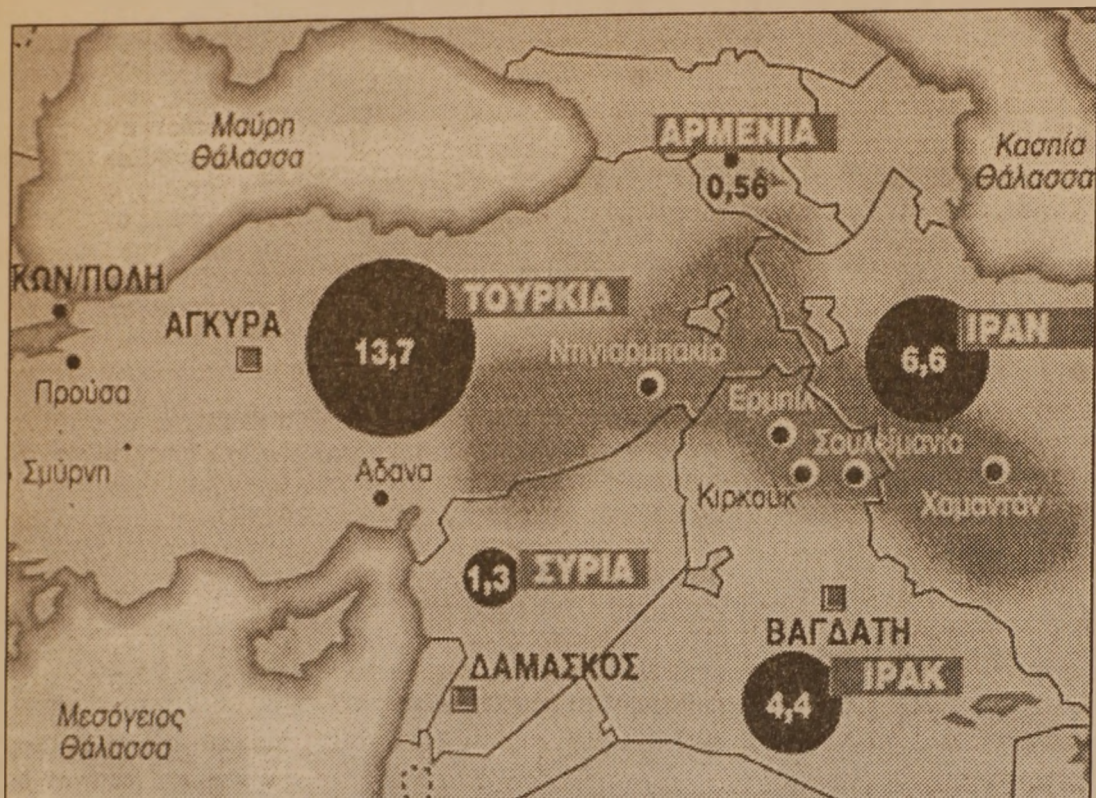
• Ποιος εξουσιοδότησε την έκδοση πλα-
στών διαβατηρίων για τον Οτσαλάν; Ο κ.
Παπαδόπουλος ή ο κ. Πάγκαλος;

• Η αποπομπή των «τριών» ήταν το λιγό-
τερο που μπορούσε να κάνει ο πρωθυ-
πουργός. Πρέπει, ωστόσο, να σημειώσου-
με πως ήταν πράξη πολιτικής δειλίας, πρά-
ξη που με κανένα μέτρο δεν είναι δυνατόν
να χαρακτηριστεί *έντιμη*, καθώς ο ίδιος
γνώριζε πολύ καλά την υπόθεση και συμ-
μετείχε στους χειρισμούς. Ο κ. Α. Παπα-
δόπουλος το δήλωσε σαφέστατα.

• Σχετικά με την επιλογή της Κέννας τα
σχόλια είναι περιττά.

Χ.Γ.Π.

Το κουρδικό και **εμείς**

Στην πατρίδα μας κυριαρχούν τα απλουστευτικά σχήματα. Λόγου χάριν, ό,τι στοχεύει εναντίον της Τουρκίας είναι αγαθοποιό. Έτσι κατανοήσαμε το κουρδικό ζήτημα: εννοούμε τον ένοπλο αγώνα που διεξάγει το ΡΚΚ στη γειτονική χώρα από τη δεκαετία του '80. Το ζήτημα, ωστόσο, είναι πολύ πιο σύνθετο, αφορά πολλές χώρες — και όχι αποκλειστικά την Τουρκία —, εξαρτάται από παράγοντες ιστορικούς, κοινωνικούς, γεωπολιτικούς και οικονομικούς. Όλα αυτά όμως αποτελούσαν πάντοτε και εξακολουθούν να αποτελούν «ψιλά γράμματα» για όσους ασχολούνται με το κουρδικό ζήτημα στην Ελλάδα. Αντί να μελετήσουμε σοβαρά τις ποικίλες πλευρές των ελληνοτουρκικών σχέσεων, ο

πολιτικός ερασιτεχνισμός κατέφυγε συχνά-πυκνά στο τουρκο-κουρδικό ζήτημα αναζητώντας εκεί «παρηγορίαν». Σχετικά με την κυβέρνηση γενικότερα και με τον κ. Σημίτη ειδικότερα, θα πρέπει να επισημάνουμε την προχειρότητα με την οποία αντιμετώπισαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τα ατοπήματα που διέπραξαν από την πρώτη στιγμή που ανέλαβαν την εξουσία: από τις ευχαριστίες που απηύθυνε στον πρόεδρο Κλίντον μετά την κρίση στα 'Ιμια έως τους χειρισμούς σχετικά με το «ενιαίο αμυντικό δόγμα» και τους S-300. Και ήρθε τώρα «καπάκι» η υπόθεση Οτσαλάν Ποιος ευρωπαϊκός προσανατολισμός; Ποια σοσιαλιστικά ιδεώδη;

Το «κουρδικό» είναι μείζον πρόβλημα όχι μόνον για την Τουρκία, αλλά και για χώρες όπως το Ιράκ, το Ιράν και η Συρία. Στις χώρες αυτές οι Κούρδοι αποτελούν καταπιεσμένη μειονότητα και έχουν υποστεί επιχειρήσεις γενοκτονίας. Οι τέσσερις αυτές χώρες, όπου βρίσκονται διεσπαρμένοι οι Κούρδοι, έχουν έναν τουλάχιστον κοινό στόχο: να καταπνίξουν το κουρδικό έθνος. Από καιρού εις καιρόν προβαίνουν σε συμφωνίες για να καταστείλουν κουρδικές εξεγέρσεις. Άλλοτε πάλι, στο όνομα του κουρδικού εθνικισμού, δοκιμάζουν να στρέψουν τις κουρδικές κοινότητες των γειτονικών χωρών εναντίον των καθεστώτων στις χώρες αυτές. Όταν εμαίνετο ο πόλεμος ανάμεσα στο Ιράν και το Ιράκ, οι μουλάδες του Ιράν βοηθούσαν τον **Ταλαμπανί** εναντίον του **Σαντάμ Χουσεΐν**, ενώ ο Σαντάμ φιλοξενούσε και βοηθούσε ομάδες της Κομαλά (Κούρδοι του Ιράν) εναντίον των μουλάδων. Όσο για τις ελληνικές κυβερνήσεις —πρέπει να ειπωθεί και αυτό— χρησι-

μοποίησαν τους Κούρδους με ανάλογο τρόπο: έχουμε τώρα πια τις αποδείξεις πως έβλεπαν τους Κούρδους της Τουρκίας γενικά ως δυνάμει συμμάχους. Τέτοιου είδους «αναλύσεις» είχε φαίνεται επεξεργαστεί ο κ. **Ναξάκης** και οι συναντώ.

Όταν επρόκειτο για Κούρδους άλλης χώρας, στρέψαμε τα νώτα. Αγνοούσαμε τους Κούρδους του Ιράκ, αφού τότε είχαμε σύμμαχο το Μπάαθ του Ιράκ και οι κομματικές αντιπροσωπείες του ΠΑΣΟΚ πηγαίνονερχόντουσαν στη Βαгдаθή.

Αποκαλυπτικό για τη στάση του ΠΑΣΟΚ και του **Ανδρέα Παπανδρέου** είναι το απόσπασμα από συνέντευξη που μας είχε παραχωρήσει ο ηγέτης του ΡΥΚ (Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν-Ιράκ) **Τζελάλ Ταλαμπανί** και είχε δημοσιευθεί στο τχ. 460 (22.2.1991):

«Όταν ο κ. Παπανδρέου βρισκόταν ως καθηγητής στη Στοκχόλμη είχε καλές σχέσεις με τους Κούρδους, αλλά όταν έγινε πρωθυπουργός αρνήθηκε ακόμα και να απαντήσει στα γράμματά μας. Συνάντησα

στο Παρίσι δύο αντιπροσωπείες του σοσιαλιστικού Κόμματος της χώρας μας, μια στο πλαίσιο συνάντησης των σοσιαλιστικών χωρών, την άλλη στη σύνοδο του Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Προσπαθήσαμε τους πείσω να δεχθούν μια κουρδική προσωπεία. Ήμουν μαζί με τον Γκιλού (σ.σ. ηγέτης του ΚDP —κουρδικό μα του Ιράν— που δολοφονήθηκε την 1η Ιουλίου του 1989 στη Βιέννη από πράκτορες των μουλάδων), προσπαθήσαμε να τους πείσουμε γι' αυτό. Αλλά αρνήθηκαν και είπαν θα το μελετήσουμε κ.λπ. σπάθησαν και ανέπτυξαν τις σχέσεις με τις κυβερνήσεις του Ιράκ και του Ιράν και όχι με τους Κούρδους. Ρώτησα κ. Απο. Ίδια στάση κράτησαν και μόνον...».

Έτσι είδαμε το κουρδικό ζήτημα όπως το περιγράφει ο Ταλαμπανί όπως το φανερώνει ο «συμμαθητής» συμμαχητής— του κ. Πάγκαλου, νασιε.α. κ. Ναξάκης.

Το κουρδικό όμως είναι πρόβλημα πλοκο, είναι το «μεσανατολικό που

3λ. σχετικά και στο *Αντί* τχ. 490 της 2). Σήμερα το ζούμε ως «πονοκέ-Οτσαλάν», για να χρησιμοποιήσω νικό ορισμό κυβερνητικού στελέ-

η απλή και μόνον καταγραφή ορι- από τις κύριες συνιστώσες του ού προβλήματος θα έπρεπε να κι- από καιρό το ενδιαφέρον του

δομένος ανταγωνισμός των χωρών τέχουν μέρος του Κουρδιστάν ία, Ιράν, Ιράκ, Συρία).

ριοχή του Κουρδιστάν είναι πλού- τετρέλαιο. Από εδώ, ακόμη, διέρ- αγωγοί μεταφοράς «μαύρου χρυ- ημαντικότερο μακροπρόθεσμα εί- το γεγονός πως εδώ υπάρχουν με- εξαμενές υδάτινων πόρων κρίσι- την ευρύτερη περιοχή.

ρέπει να σημειώσουμε επίσης ότι ; χάριν της στρατηγικής γεωπολι- υ σημασίας πολλές χώρες έχουν ρθει για το Κουρδιστάν. Η Ρω- αλλία και φυσικά οι ΗΠΑ. Οι ινοί χρησιμοποίησαν με κυνισμό ύρδους πρώτα το 1991, ξεσηκώ- ους εναντίον του Σαντάμ, για να αταλείψουν εν συνεχεία και να ιχούν από τους Ιρακινούς. Πρό- κ. Ολμπράιτ επινόησε «συμμα- ταξύ Ταλαμπανί και Μπαρζανί ουσίασαν θριαμβικά τα αμερικα- τυα. Όπως, ωστόσο, με είχε πλη- ρει το 1991 ο Ταλαμπανί, είχε με- τε στην Ουάσιγκτον και το μόνο ίφερε ήταν να συμφάγει με έναν κατηγορίας υπάλληλο του Σταϊήτ μεντ!*

νοντας κανείς υπόψη αυτά που ά αναφέρονται εδώ, θα περίμε- λλάχιστον το ΥΠΕΞ θα είχε φρο- η τη σύσταση αρμόδιας διεύθυν- ν είχε πρωτοσυσταθεί το υποτυ- ρατικό μόρφωμα στο βόρειο ε που μερικές χώρες φρόντισαν ρούν «γραφείο» με διπλωμάτη ελληνικό ΥΠΕΞ δεν προνόησε ς. Και όμως, όλοι μιλούσαν πια Κούρδους και τα πάθη τους ήταν Η μόνη σχετική «υπηρεσία» μέ- ής είναι το «κουρδικό κλιμάκιο» ! Και είναι στελεχωμένο με πρό- η αποκάλυψη και μόνον των τους προκαλεί ρίγη αποτρο- Αυτά από μια εκσυγχρονιστική η!

ον, έτσι κι αλλιώς, σε πείσμα των ών, των Τούρκων ή του Σαντάμ

το κουρδικό ζήτημα θα επανέρχεται. Το πρόβλημα δεν είναι δυνατόν να αφορά μό- νον «τεχνοκράτες» στα διάφορα ΥΠΕΞ. Το παγιδευμένο και χειμαζόμενο έθνος των Κούρδων θα περιβάλλεται πια από γνήσιο ανθρωπιστικό ενδιαφέρον. Τις ημέρες αυτές, το πνεύμα αυτό αντιπροσω- πεύει η Ντανιέλ Μιτερράν που γνωρίζει το Κουρδιστάν και από χρόνια παλεύει για τα δικαιώματα του λαού του.

Χ.Γ.Π.

ΥΓ. Το *Αντί* μαζί με την Ελληνική Επι- τροπή Διεθνούς Αλληλεγγύης (ΕΕΔΔΑ) είχε οργανώσει στο Πάντειο Πανεπιστή- μιο Διεθνές Συμπόσιο για το Κουρδικό Ζήτημα στις 6 και 7 Ιουλίου 1991. Είχαν κληθεί και συμμετείχαν οι Χοσιάρ Ζεμπα- ρί από το KDP (Ιράκ), Ναντίρ Ναντίροφ (Κούρδος καθηγητής από την πρώην ΕΣΣΔ), Αμπάς Βάλι (Κούρδος καθηγητής από το Ιράν), Σερτάτς Μπουτσάκ (Κούρ- δος της Τουρκίας που διαμένει στη Γερμα- νία), Σαλάχ Τζουμόρ (Ιράκ), Άντριου Γου- ίτλεϋ (Middle East Watch), Νταϊήβιντ Μα- κντόουαλ (Αγγλία) και η καθηγήτρια στο κουρδικό Ινστιτούτο της Σορβόνης κ. Τζούς Μπλάου. Από την Ελλάδα συμμε- τέιχαν οι καθηγητές Νίκος Αλιβιζάτος, Αντώνης Μπρεδήμας και Αλέκος Κού- τσης. Ο βάρδος των Κούρδων Τέμο τρα- γούδησε στο κλείσιμο της συνάντησης. Προσήλθαν, ακόμη, και πολλοί Κούρδοι που ζούσαν στην Ελλάδα και συζήτησαν τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν στην χώρα μας. Είχαμε προσκαλέσει τα τμήμα- τα διεθνών υποθέσεων των κομμάτων, αλ- λά δεν τίμησαν το Συμπόσιο με την παρου- σία τους. Σχετικές πληροφορίες μπορείτε να αναζητήσετε στο τχ. 468 της 14.6.1991.

* Αυτή η πρόσφατη συμφωνία μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων βαρώνων του Κουρδιστάν στο Ιράκ είχε ως αποτέλεσμα την απομόνωση του Αμπντουλάχ Οτσαλάν και τον επακόλουθο διωγμό του από τη Συ- ρία που κατέληξε στη φιλοξενία που προ- σέφερε ο κ. Ναξάκης και οι συν αυτό σύ- ντροφοί του την ΕΥΠ.

Το περιοδικό *Αντί* έχει αναφερθεί στο Κουρδικό στα ακόλουθα τεύχη: 131, 150, 214, 222, 224, 233, 270, 306, 369, 399, 440, 446, 460, 464, 465, 466, 467, 476, 481, 482, 488, 489, 490, 493, 508, 518, 531, 540, 544, 547, 553, 561, 615.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

M. L. WEST

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

M. L. WEST

ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΜΟΥΣΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Μετάφραση
Στάθης Κομνηνός

Με 576 σελίδες,
35 εικόνες εκτός κειμένου,
σχέδια και πίνακες

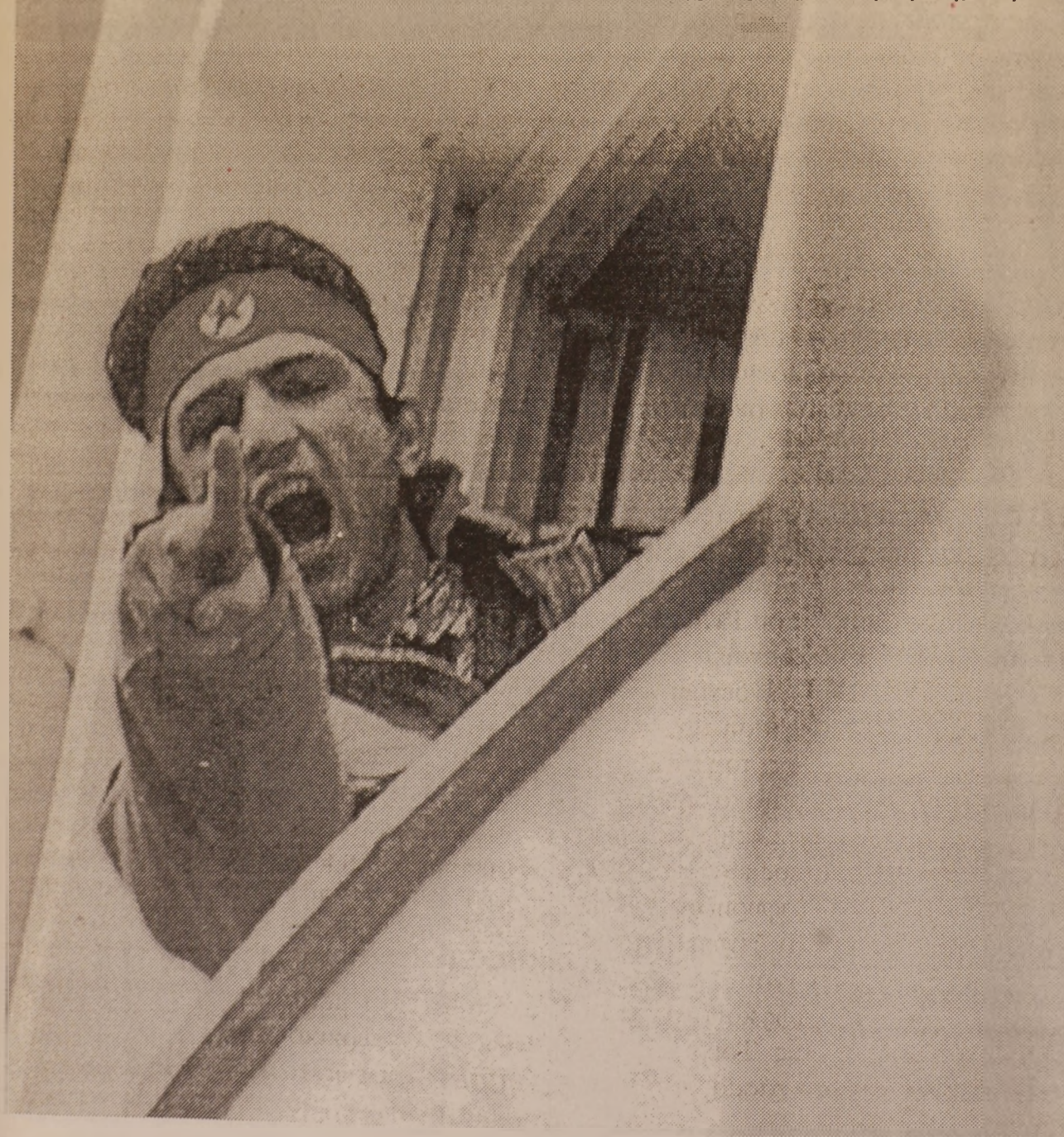

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Αποτυχημένη επιχείρηση η αφομοίωση του κουρδικού λαού

του Σταύρου Λυγερού

Κρίσιμα ερωτηματικά συνεχίζουν να αιωρούνται για τον τρόπο με τον οποίο ο κ. Οτσαλάν κατέληξε στα χέρια της τουρκικής μυστικής υπηρεσίας MIT. Η κυβέρνηση προσπαθεί να μετατοπίσει το κέντρο βάρους στην παράνομη είσοδο του κούρδου ηγέτη στην Ελλάδα, προκειμένου να μειώσει την ευθύνη της για τους δικούς της χειρισμούς, οι οποίοι είχαν ως δραματική κατάληξη την παράδοση του κ. Οτσαλάν στην Τουρκία. Σε μία ανοικτή δημοκρατική κοινωνία, όπως η δική μας, ο καθένας έχει δικαίωμα να έχει τις ιδέες του και να αγωνίζεται γι' αυτές. Σ' ένα Κράτος Δικαίου, ο κ. Ναξάκης θα δικαζόταν για την παράνομη πράξη του, αλλά σε καμία περίπτωση δεν έχει ευθύνη για τα περαιτέρω. Δεν είναι αυτός που παρέδωσε στους Τούρκους τον κ. Οτσαλάν. Την αποκλειστική ευθύνη γι' αυτό έχει η κυβέρνηση Σημίτη.

Σε εκείνο το χρονικό σημείο έχασε η κυβέρνηση την ευκαιρία να προτείνει επίσημη επίσκεψη στο Μίτ του υπουργού Εσωτερικών κ. Παπαγιαννίδη, ο οποίος θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Αντί αυτού, οι υπεύθυνοι του αεροδρομίου διωχθούν και ο κούρδος ηγέτης να καταδικασθεί σε ολιγόμηνη φυλάκιση, η οποία θα εξασφάλιζε και σ' αυτόν ασφαλή καταφύγιο και στην ελληνική κυβέρνηση να αναγκαστεί να αναζητήσει πολιτικούς και διπλωματικούς χειρισμούς. Ήταν γνωστό, όμως, ότι σε λίγο καιρό θα εκδοθεί η απόφαση του ιταλικού δικαστηρίου για την χορήγηση πολιτικού ασύλου στην Ελλάδα.

Οι κ. Σημίτης και Πάγκαλος προτίμησαν να χειρισθούν την υπόθεση με μυστικότητα. Η κατηγορηματική θέση του υπουργού ήταν να εκδιωχθεί αμέσως από την Ελλάδα. Το κρίσιμο ερώτημα είναι γιατί ο υπουργός Εξωτερικών επέλεξε να μην ανακοινώσει την έκρηξη στο Ναϊρόμπι η πόλη αυτή κανονικώς; Γιατί δεν περίμεναν την έκδοση της Νότιας Αφρικής; Μήπως αυτά ήταν μόνο ένα πρόσχημα για την απομάκρυνση του κούρδου ηγέτη από την Ελλάδα;

Το χειρότερο για τους κυβερνώντες είναι ότι η ελληνική κοινή γνώμη θεωρεί ότι οι κ. Οτσαλάν και Κεννιάτες είναι οι υπεύθυνοι για το γεγονός ότι αυτοί παρέδωσαν τον κούρδο ηγέτη στους Κεννιάτες και εμμέσως στους δικούς τους πράκτορες. Η αναξιοπιστία της κυβέρνησης είναι τόσο μεγάλη και τα ανοικτά ερωτήματα τόσο πολλά και τα οποία που πολλοί πλέον έχουν πεισθεί ότι η κυβέρνηση του κ. Πάγκαλου να στείλει τον κ. Οτσαλάν στην πρεσβευτική κατοικία στο Ναϊρόμπι ήταν μέρος μίας συμφωνίας με τον κ. Κεννιάτη για την επίλυση του κούρδου προβλήματος με τους Αμερικανούς και τους Άγγλους. Την εκδοχή αυτή υποστηρίζουν όχι μόνο τα στελέχη του κυβερνητικού μηχανισμού, αλλά και οι φιλοκουρδικοί κύκλοι, αλλά και το κοινό ντιό τμήμα του πολιτικού κόσμου.

Πολύ δύσκολο να πιστέψει κανείς πρωθυπουργός και ο υπουργός των παρέδωσαν εν ψυχρώ τον κ. Οτσαλάν, αλλά από την ώρα οι αντιφάσεις και τα κρίσιμα ερωτήματα είναι κάτι περισσότερο από κραυγαλέα. Πώς είναι να φοβάται ο κ. Σημίτης ότι θα χάσει χώρα εάν κρατήσει για λίγες μέρες τον κούρδο ηγέτη κάπου στην Τουρκία και την ίδια στιγμή να τον στέλνει νόμως σε ελληνική πρεσβεία; Δεν σκέφθηκε ότι υπήρχε κίνδυνος ο κ. Οτσαλάν να γίνει ο επόμενος στην Κέννα; Δεν αναλογίζεται σε μία τέτοια περίπτωση το ότι στην Ελλάδα θα ήταν πολλοί οι δυσβάστακτοι κι ότι ο αρχηγός θα εγκλωβιζόταν και τελικά θα στα χέρια των Τούρκων, όπως συνέβη;

Εν πάσει περιπτώσει, από τα γεγονότα που οδήγησαν στη σύλληψη του κ. Οτσαλάν, θα μπορούσε να υπογραμμισθεί το γενικότερο πρόβλημα της υποκρισίας των εταίρων μας και στις πιο σκοτεινές περιόδους της Ευρώπης θα ήταν αδιανόητο συμβαίνει με τον κούρδο ηγέτη, ο οποίος φεύγει, ο επαναστάτης ο δεδηλωμένος τρομοκράτης κάποιος καταφύγιο. Τα αντιφατικά συμφέροντα των ευρωπαϊκών δυνάμεων αφήνουν σχεδόν πάντοτε ανομιμίες, μέσα από τις οποίες οι κούρδοι να κινηθούν τα κάθε λογής πολιτικά στοιχεία. Πολύ περισσότερο αδιαμφισβήτητος ηγέτης ενός εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος.

Η σύλληψη και η δίκη του κ. Οτσαλάν είναι μια αδήριτα αληθινή περιπλάνηση του κ. Οτσαλάν, μια αδήριτα αληθινή αζήτηση πολιτικού ασύλου εί-
στο πιο αποκαλυπτικό δείγμα του Pax Americana. Όταν η Συρία ηγέτη του PKK από το έδαφος κανε μόνο γιατί την απείλησε η Τουρκία αλλά κυρίως γιατί είχε επίγνωση ότι η θέληση και των ΗΠΑ. Σε αυτό το τελεσίγραφο που αφορούσε οικονομική βοήθεια οφείλεται η απόφαση της Μόσχας να διώξει τον κ. Οτσαλάν, όχι, βεβαίως, στις τουρκικές διαπραγματεύσεις, αλλά τον ίδιο λόγο υπέκυψε και η απόφαση της Μόσχας.

Είναι φανερό ότι για την Ουάσιγκτον το κούρδο ζήτημα, αλλά για να το αντιμετωπίσει την ημερήσια διάταξη της δυτικής πολιτικής θέλει πρώτα να βγάλει τον κ. Οτσαλάν και να εξουθε-
Κ. Όχι μόνο γιατί αυτός και οι

ΗΠΑ: ΔΥΝΑΜΗ ΤΑΧΕΙΑΣ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑΣ

«Εμείς ως κυβέρνηση προσπαθήσαμε να σκεφτούμε πού ήταν, πού πήγαινε και πώς θα τον παραδίδαμε στη δικαιοσύνη» (Οι Τάιμς της Νέας Υόρκης, 20.2.99). Με αυτά τα απλά λόγια αξιωματούχος των ΗΠΑ ξεκαθάρισε τη θέση της κυβέρνησής του για τον Οτσαλάν που μέχρι τότε δήλωνε, για τους αφελείς, ουδεμίαν ανάμειξιν.

Γνωρίζουμε πως, «ως κυβέρνηση», οι ΗΠΑ είναι εντελώς ξεκάθαρες. Ο Οτσαλάν είναι ένας μαρξιστής τρομοκράτης, οι κοσοβάροι αυτονομιστές είναι απελευθερωτές και πρέπει να υποστηριχθούν από το ΝΑΤΟ, οι Κούρδοι του Ιράκ τυγχάνουν της προστασίας των ΗΠΑ έναντι των Ιρακινών –αλλά και οι συμπληρωματικοί διώκτες τους, οι Τούρκοι, έχουν την ανοχή των ΗΠΑ κατά τις επιδρομές τους– ενώ οι Κούρδοι της Τουρκίας πρέπει να αφεθούν στην τύχη που τους επιφυλάσσει η Τουρκία. Όποιος υπάλληλος δεν τα θυμάται όλα αυτά μένει στάσιμος στην ιεραρχία.

Και συνεχίζει χαλαρός και ευχαριστημένος ο αξιωματούχος – προσέξτε τα λόγια του: **«Αφιερώσαμε ουκ ολίγον χρόνο συνεργαζόμενοι με τις κυβερνήσεις της Ιταλίας, της Γερμανίας και της Τουρκίας για να βρούμε έναν δημιουργικό τρόπο να τον παραδώσουμε στην δικαιοσύνη»**. Δεν είχαν καταφέρει να βρουν έναν τέτοιο δημιουργικό τρόπο μέχρι που ήρθαμε εμείς οι Έλληνες, ουρανόπεμπτοι με χρήση ιδιωτικού αεροσκάφους και με το δαιμόνιο της φυλής, προσωρινά σε χαμηλό επίπεδο.

Όπως και σε τόσες άλλες διεθνείς υποθέσεις, είτε ηλεκτρονικά είτε με ζωντανούς πράκτορες, οι ΗΠΑ είχαν την πλήρη εποπτεία των κινήσεων που κατέληξαν στη σύλληψη του Οτσαλάν επί τετράμηνον. Όθεν, ας μην παραλείψει η ελληνική βουλή να καλέσει τους αρμόδιους υπαλλήλους των ΗΠΑ να καταθέσουν το ταχύτερο για την πλήρη διαλεύκανση της υπόθεσης. Αλλιώς ακόμα και ο Σημίτης, παρά τις ακρωτηριαστικές παραιτήσεις των υπουργών του, κινδυνεύει να γίνει όμηρος των στοιχείων των Αμερικανών.

Στέλιος Καφαντάρης

σύντροφοί του είναι κόκκινο πανί για την Άγκυρα, αλλά και γιατί οι Αμερικανοί δεν επιθυμούν να αναγνωρίσουν ως εκπρόσωπο των Κούρδων της Τουρκίας και δικό τους συνομιλητή μία ριζοσπαστική και ανεξέλεγκτη ηγεσία.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το κουρδικό αντάρτικο έχει περιέλθει σε δυσχερή θέση και από στρατιωτικής και από πολιτικής απόψεως. Η αδυναμία του PKK να απελευθερώσει το τουρκοκρατούμενο Κουρδιστάν, η αδυναμία του ενδεχομένως να συνεχίσει με την ίδια ένταση τον ένοπλο αγώνα, δεν αναιρεί, όμως, το γεγονός ότι έχει επιτελέσει στο ακέραιο το σημαντικότερο σκέλος της ιστορικής αποστολής του: Ο δεκαπενταετής ένοπλος εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας του σφυρηλάτησε οριστικά και αμετάκλητα την ξεχωριστή εθνική συνείδηση του κουρδικού λαού. Ανάμεσα στο τουρκικό καθεστώς και στα 20 εκατομμύρια Κούρδους της Τουρκίας έχει ανοίξει ένα αγεφύρωτο χάσμα, ποτισμένο με αίμα.

Ο ισχυρισμός της τουρκικής κρατικής ιδεολογίας ότι οι Κούρδοι δεν είναι τίποτα περισσότερο από ορεινοί Τούρκοι έχει εγκαταλειφθεί ακόμα και από τους εμπνευστές του. Οι Κούρδοι δεν είναι μία απλή μειονότητα, όπως μας είπαν οι κ. Σημίτης και Πάγκαλος. Είναι ένα τριχοτομημένο έθνος, το οποίο, παρ' όλες τις εμφύλιες συγκρούσεις, διεκδικεί την εθνική του απελευθέρωση. Η Άγκυρα ίσως καταφέρει να συντρίψει τους αντάρτες του PKK, αλλά η πάγια στρατηγική της να αφομοιώσει τους κουρδικούς πληθυσμούς στο τουρκικό έθνος είναι οριστικά καταδικασμένη σε πλήρη αποτυχία, παρά το γεγονός ότι την διευκόλυνε πάρα πολύ η κοινή θρησκεία και η επικράτηση της τουρκικής γλώσσας. Από τη στιγμή που ο Κούρδος απέκτησε εθνική αυτοσυνειδησία βιώνει την τουρκική κυριαρχία ως κατάκτηση και γι' αυτό έχει μετατραπεί σε αδυσώπητο εχθρό του τουρκικού καθεστώτος. Απ' αυτής της απόψεως, το ποτάμι δεν μπορεί να γυρίσει πίσω.

Κ ο υ ρ δ ι κ ό κ α ι Τ ο υ ρ κ ί α

Ορισμένες σκέψεις με βάση τα πρόσφατα γεγονότα

του Αλέξη Ηρακλείδη

Ασφαλώς δεν θα πρωτοτυπούσαμε διαπιστώνοντας ότι η σύλληψη του Οτσαλάν έχει άμεσες, δυσμενείς επιπτώσεις τόσο για την κουρδική υπόθεση όσο και για τη χώρα μας. Η Ελλάδα, υπό την κυβέρνηση Κώστα Σημίτη, με υπομονή και σοβαρότητα, κατόρθωσε να αντιστρέψει την αρνητική διεθνή εικόνα της χώρας (αρνητική συνεπεία της μακεδονικής περιπέτειας και της ταύτισής μας με τον Μιλόσεβιτς και επιπλέον επιβαρυμένη από την ιδιότυπη εξωτερική πολιτική του Α. Παπανδρέου). Κατάφερε να επανορθώσει σιγά-σιγά την τρωθείσα αξιοπιστία της δημοκρατικής χώρας στα Βαλκάνια. Οι πρόσφατες εξελίξεις την φέρνουν μία ακόμη φορά στο στόχαστρο κλονίζοντας το διεθνές κύρος της, ενώ από την άλλη μεριά του Αιγαίου οι πανηγυρισμοί για τη «διπλή επιτυχία» (σε βάρος των Κούρδων και ημών) συνεχίζονται.

Η ειρωνεία είναι ότι η αρχική τοποθέτηση της Κυβέρνησης ήταν η πλέον ορθή και νηφάλια. Η παροχή ασύλου ή άλλης προστασίας στον **Οτσαλάν** θα έβλαπτε την κουρδική υπόθεση (άσχετα από το γεγονός ότι ο Οτσαλάν δεν φαινόταν να το αντιλαμβάνεται αυτό) και θα έθετε το θέμα στο πλέγμα των ελληνοτουρκικών διαφορών, κάτι που, σημειωτέον, είναι μέσα στις τουρκικές επιδιώξεις. Είναι γνωστόν ότι η γείτων –όπως και οι περισσότερες χώρες που απειλούνται από χωριστικά κινήματα– προσπαθεί να παρουσιάσει το κουρδικό της πρόβλημα ως προϊόν παρέμβασης ξένων δυνάμεων (του συριακού και ελληνικού «δάκτυλου» και παλαιότερα του σοβιετικού). Δεν θέλει να παραδεχθεί την πραγματικότητα, το προφανές, ότι η ένοπλη σύγκρουση και η απειλή της εδαφικής της ακεραιότητας οφείλεται καθαρά σε δική της υπαιτιότητα. Είναι επακόλουθο της στυγνής της πολιτικής απέναντι στους κούρδους πολίτες της. Πηγάζει από την εμμονή της να επιλύσει το πρόβλημα στρατιωτικά και όχι πολιτικά με διάλογο.

Το τι πήγε στραβά από δικής μας πλευράς έχει ήδη καλυφθεί επαρκώς και δεν θα μας απασχολήσει εδώ. Άλλωστε ποτέ δεν θα μάθουμε όλη την αλήθεια, γιατί κανείς, ακόμη και οι κύριοι πρωταγωνιστές, δεν έχουν πλήρη εποπτεία όλων των γεγο-

νότων και παραμέτρων. Το βέβαιο είναι πως η ελληνική κυβέρνηση βρέθηκε σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση, όπως και στην περίπτωση των Ιμίων. Όπως τότε, έτσι και τώρα, στη δύσκολη θέση την έφεραν ανεύθυνοι έλληνες ιδιώτες από τον ακραίο εθνικιστικό χώρο που επιμένουν να ασκούν εξωτερική πολιτική, όπως παλαιότερα στην περίπτωση του επεισοδίου στην Επισκοπή της Αλβανίας¹!. Οι ίδιοι αυτοί ιδιώτες θα είναι υπεύθυνοι και στην περίπτωση που εμφανισθούν, κατά τη δίκη του Οτσαλάν (από τον οργισμένο με την Ελλάδα Οτσαλάν και ίσως και στην προσπάθειά του να εξευμενίσει τους Τούρκους), πληροφορίες ότι η Ελλάδα ή Έλληνες έχουν βοηθήσει τους Κούρδους, οικονομικά, στρατιωτικά (γυμνάσια, όπλα, κ.λπ.). Επίσης, το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης σε υπουργικό επίπεδο φαίνεται ότι βαρύνει τον **Θεόδωρο Πάγκαλο**. Από την άλλη, σίγουρα δεν μπορεί να χρεωθεί την έλευση του Οτσαλάν και την διαμονή του στην Ελλάδα (ξέφραγκο αμπέλι!). Όποιος παρακολουθεί στενά τις θέσεις και απόψεις του κυρίου Πάγκαλου για τα διεθνή τεκτενόμενα, δύσκολα θα κατέληγε ότι αυτός είχε επαφές και συνεννοήσεις με τις ΗΠΑ, την Τουρκία ή μυστικές τους υπηρεσίες.

Στο άρθρο αυτό θα μας απασχολήσει μία άλλη πτυχή του ζητήματος, που είναι μάλλον αντισυμβατική για τα ελληνικά δεδο-

μένα: η ανεύρεση θετικών πλευρών στο φιάσκο, τόσο για τους Κούρδους όσο και για την Ελλάδα.

Η υπόθεση Οτσαλάν δεν έχει ληφθεί την δίκη του, το Κουρδικό θα συνεχίσει να βρίσκεται στο φως της παγκόσμιας προσοχής. Η στάση που θα κρατήσει η Τουρκία απέναντι στον Οτσαλάν –ή η προοπτική της χονδροειδούς λύσης του– θα δείξει για μία ακόμη φορά και μάλιστα τη φορά αυτή σε ακροατήριο, κατάματα στην τηλεόραση, το μεγάλο έλλειμμά της ως κράτος, την μεγάλη απόσταση που την χωρίζει από την πλουραλιστική δημοκρατία, το καθεστώς σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ισχύει στην Ευρώπη.

Η Τουρκία, συνεπαρμένη από τη σφατη «επιτυχία» της, δεν θα προβεί πλέον ενδεδειγμένη και σοφή επιλογή αυτή, που, είμαι βέβαιος, εισηγούνται οι ΗΠΑ και οι μεγάλες παϊκές χώρες, δεν είναι άλλη από την αλλαγή στροφή, μία ειλικρινής και γνήσια προσπάθεια ανεύρεσης πολιτικής λύσης στο Κουρδικό, με την εδραίωση της αυτονομίας κατόπιν διαλόγου με τους Κούρδους, μετριοπαθείς και μη, που είναι η μόνη λύση που μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις όταν το κράτος βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση στρατιωτικά.

τορική στροφή δεν θα ωφελούσε
ς Κούρδους, την Ελλάδα και την
π ασφαλεία στην περιοχή, αλλά
δια την Τουρκία. Δεν πρόκειται
το διεθνές image της Τουρκίας.
ή αλλαγή πολιτικής θα οδηγήσει
κία εγγύτερα στο πρότυπο του
ου και δημοκρατικού κράτους,
ράτη της Ευρώπης στα οποία θέ-
ήκει. Αυτή είναι και η θέση των
μελετητών της Τουρκίας, ξένων
κων. Χωρίς ειρηνική επίλυση του
νύ, δεν θα γίνει ποτέ σύγχρονο
ικό κράτος. Το πολύ να είναι κα-
κρατικότερη από τις περισσότε-
ικές χώρες.

εδο ταυτότητας και ιδεολογίας,
ημα, βέβαια, είναι ο Κεμαλισμός:
της εθνοτικής ομοιογένειας, του
ό εθνικού κράτους και της ενιαί-
ής οργάνωσης της Τουρκίας. Θα
άραγε, η Τουρκία να αντιλη-
αυτή η συνταγή μπορεί να «έπαι-
στον Μεσοπόλεμο ή το πολύ στις
ύο-τρεις μεταπολεμικές δεκαε-
τα μειονοτικά δικαιώματα, η δη-
και ο σεβασμός των ανθρωπίνων
των δεν διέθεταν τη διεθνή ανα-
που έχουν σήμερα). Μπορεί
απομακρυνθεί από τις επιταγές
λ -του Κεμάλ που σχεδόν θεο-
την Τουρκία από το κατεστημέ-
α συνεχίζει να διαθέτει επαρκή
ήση την στιγμή που το κεμαλικό
πειλείται από τους Ισλαμιστές,
ούν τον Κεμάλ τον μεγάλο εντα-
ου ισλαμικού χαρακτήρα της
και της κατάντιας της Τουρκίας
ράς κοινωνικής δικαιοσύνης;

και μία άλλη πτυχή του ζητήμα-
λετα από την επικρατούσα στην
ποψη, ο **Αμπντουλάχ Οτσαλάν**
ο αδιαφιλονίκητος αρχηγός των
ούτε το PKK η μόνη κουρδική
που αγωνίζεται για τα δίκαια
δων της Τουρκίας. Απλούστατα,
γάνωση η οποία στο στρατιωτικό
ίναι η ισχυρότερη, η πλέον απο-
κή και η πιο ανένδοτη τόσο ως
πόχο (ανεξαρτησία) όσο και ως
ήσα (ένοπλη βία) για την επίτευ-
χου αυτού. Σε πολλούς κουρδι-
ους μάλιστα, ειδικά ανάμεσα
νοούμενους, θεωρείται ότι το
χει προσφέρει πάντοτε τις καλύ-
ρεσίες στον κουρδικό αγώνα
ην άλλη, δεν συμβάλλει στον εκ-
σμό/εκσυγχρονισμό της Τουρ-
κίας θα βοηθούσε και την ειρηνι-

κή επίλυση του Κουρδικού. Και αυτό για
τους κάτωθι λόγους:

- Γιατί έτσι δίδεται λαβή στην Τουρκία
να εμφανίζει τους Κούρδους συλλήβδην
ως «τρομοκράτες», πράγμα που περιορί-
ζει τη δυνατότητα δράσης των χωρών και
οργανώσεων που υποστηρίζουν την ειρη-
νική επίλυση του Κουρδικού προς όφελος
των Κούρδων. Αυτό διευκολύνεται και
από την εικόνα του PKK ως στυγνής και
όχι ιδιαίτερα δημοκρατικής οργάνωσης,
κάτι που η Τουρκία αξιοποιεί στο έπακρο
διεθνώς.

- Γιατί με τη στρατηγική αυτή του PKK
καθίσταται η τουρκική επιλογή της στρα-
τιωτικής λύσης λιγότερο απαράδεκτη από
ό,τι πράγματι είναι, μια και υπερσχύει η
εικόνα ότι διακυβεύεται η εδαφική ακε-
ραιότητα μιας χώρας και μάλιστα σημαντι-
κής στην περιοχή (και κανονικά τα σύνορα
δεν αλλάζουν διά της βίας, βλέπε Κόσσο-
βο). Με άλλα λόγια, δίδεται άλλοθι στην
Τουρκία.

- Γιατί έτσι το θέμα τίθεται σε στρατιωτι-
κή αντί σε πολιτική βάση (αντίθετα από
την εποχή του διορατικού **Οζάλ**), σε πλαί-
σιο που ευνοεί τον στρατιωτικά ισχυρότε-
ρο, δηλαδή την Τουρκία.

- Γιατί με αυτή την επιλογή του PKK ενι-
σχύεται και νομιμοποιείται ο ρόλος των
στρατιωτικών ως δήθεν μόνων εγγυητών
της επιβίωσης του τουρκικού κράτους.

Το PKK, όπως έχει παρατηρήσει ο **Eric Rouleau**³, τρέφεται από την τουρκική
αδιαλλαξία και την επιδίωξη στρατιωτικής
και όχι πολιτικής λύσης στο Κουρδικό.
Αλλιώς δεν θα είχε την ισχύ και την επιρ-
ροή που έχει ανάμεσα στους Κούρδους της
Τουρκίας. Άλλοι κουρδολόγοι (π.χ. οι
Olson, Gunter, McDowall, κ.ά.) έχουν επι-
σημάνει την βιαιότητα των μεθόδων του
PKK και ειδικά του αρχηγού της. Με άλλα
λόγια, ο Οτσαλάν δεν είναι Μαχάτμα Γκάν-
τι ή Ρουγκόβα, αλλά ούτε και Αραφάτ ή
Τζέρρυ Άνταμς. Στα ελληνικά και κυπρια-
κά συμφραζόμενα, θα λέγαμε ότι είναι
μάλλον ένα είδος κομμουνιστή Γρίβα.

Μία μαζική μεν αλλά ειρηνική στρατηγι-
κή ίσως έφερνε σε πολύ πιο δύσκολη θέση
το τουρκικό κατεστημένο και ήταν αποτε-
λεσματικότερη για την κουρδική υπόθεση,
ειδικά στις μέρες μας που το θέμα έχει
πλέον διεθνοποιηθεί όσο ποτέ άλλοτε.
(Υπενθυμίζουμε σε πόσο δύσκολη θέση
είχε έρθει η Τουρκία το 1993 με την μονο-
μερή κατάπαυση του πυρός από πλευράς
Οτσαλάν). Η ειρηνική στρατηγική δεν θα
είχε αποτελέσματα στη δεκαετία του 1980
και ως το 1991, που οι Κούρδοι δεν ανα-

γνωρίζονταν καν ως Κούρδοι (εκλαμβάνονταν επίσημα ως «ορεσίβιοι Τούρκοι»!). Οι Κούρδοι, όπως οι Παλαιστίνιοι και πρόσφατα οι αλβανοί Κοσσοβάροι, έπρεπε να αγωνισθούν ένοπλα για να τους λάβει υπόψη η διεθνής κοινωνία⁴. Και στο σημείο αυτό βρίσκεται η σημαντική συμβολή του PKK και της ηγεσίας Οτσαλάν στον κουρδικό αγώνα.

Ίσως ένα νέο κεφάλαιο να ανοίξει για τους Κούρδους στην μετα-Οτσαλάν εποχή και η Τουρκία να τεθεί για πρώτη φορά ενώπιον των ευθυνών έναντι της κοινωνίας της σε αυτό το αμφιεθνικό κράτος Τούρκων και Κούρδων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για τον ρόλο των «υπερπατριωτών» στην περίπτωση Οτσαλάν βλέπε άρθρα Καρέλια, Πολυμίλη και «Ιού» στην *Ελευθεροτυπία* (18, 19 & 20.2.1999) και το άρθρο του Μανώλη Βασιλάκη στην *Εξουσία* (20.2.1999). Τα πράγματα θα είναι ακόμη σοβαρότερα εάν, όπως υποστηρίζει ο Βασιλάκης, δεν έχουμε να κάνουμε με ορισμένα μόνο άτομα, αλλά με το επανασυσταθέν «Δίκτυο 21», το οποίο ενθαρρύνθηκε από τις περίφημες 186 υπογραφές (!) βουλευτών για άσυλο στον Οτσαλάν.
2. Βλέπε γι' αυτό το θέμα William Zartman (ed.), *Elusive Peace* (1995), σελ. 223. Επίσης για το ίδιο θέμα το άρθρο του γράφοντος «The Ending of Unending Conflicts: Separatist Wars», *Millennium: Journal of International Studies*, 26, 3 (1997), σελ. 688.
3. Διαπρεπής γάλλος δημοσιογράφος, ειδικός στα Μεσανατολικά και στις αρχές της δεκαετίας πρέσβης της Γαλλίας στην Άγκυρα. Βλέπε σημαντικό άρθρο του στο *Foreign Affairs* (1993), «The Challenges to Turkey», ειδικά σελ. 122-26.
4. Για να χρησιμοποιήσουμε όρους του κλάδου της ανάλυσης συγκρούσεων και έρευνας ειρήνης, με τον ένοπλο αγώνα μία ασυμμετρική σύγκρουση γίνεται περισσότερο συμμετρική και υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα επίλυσης του προβλήματος με διάλογο μεταξύ των δύο αντιπάλων.

Φίμωση μετριοπαδών

της Ευγενίας Βαθάκου

Οι αναφορές και οι αναλύσεις σχετικά με τις συνέπειες της σύλληψης του Οτσαλάν στα έντυπα και τηλεοπτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης της Ελλάδας διακρίνονται από δύο κύρια χαρακτηριστικά: πρώτον, εστιάζουν στα λάθη της ελληνικής κυβέρνησης και, δεύτερον, διακατέχονται από έντονο συναισθηματισμό. Η ανάλυση που επιχειρείται εδώ ξεκινά από διαφορετικό εφελκυστήριο, εφόσον προβάλλει την άποψη ότι οι συνέπειες της σύλληψης του Οτσαλάν για την Ελλάδα δεν είναι δυνατόν να διερευνηθούν σε βάθος ανεξάρτητα από τις συνέπειες της σύλληψης στην ίδια την Τουρκία.

Πιο συγκεκριμένα, τα ερωτήματα που λογικά προηγούνται κάθε αναλύσεως είναι: Ποιον προικοδότησε στην εσωτερική πολιτική σκηνή η σύλληψη του Οτσαλάν και πώς; Τι επιπτώσεις έχει η σύλληψη όπως παρουσιάζεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στο μυαλό αλλά και τη συνείδηση του τουρκικού λαού; Πώς τα γεγονότα μπορούν να επηρεάσουν την πορεία εκδημοκρατισμού αυτής της χώρας;

Δεν είναι δύσκολο κανείς να απαντήσει απερίφραστα ότι η σύλληψη Οτσαλάν αποτελεί νίκη του αυταρχικού καθεστώτος της Τουρκίας. Στρατός και κυβέρνηση έχουν κάθε λόγο να χαίρονται για τον άθλο της σύλληψης του «αρχιτρομοκράτη» και «θανάσιμου εχθρού» της Τουρκίας. Επί μήνες εξάλλου ασχολούνταν με αυτό ακριβώς το θέμα. Τώρα –βοηθούσης της CIA– έχουν τα «μέσα» να «αυτοδικαιωθούν», καθώς ο Οτσαλάν κάτω από την επήρεια κατασταλτικών ψυχοφαρμάκων θα ομολογεί τα εγκλήματά του και –φεν– τους συνεργάτες του σε αυτά, μεταξύ άλλων και την Ελλάδα. Ωστόσο αυτά δεν αποτελούν έκπληξη, αλλά μάλλον πάγια τακτική που πολύ καλά γνωρίζει και εφαρμόζει το τουρκικό κράτος. Τακτική παρέλευσης της προσοχής από τις δικές του άνομες πράξεις και ρητορικής επίθεσης προς την Ελλάδα.

Την επομένη κιόλας της σύλληψης παρακολουθήσαμε τις δηλώσεις του τούρκου υπουργού Εξωτερικών κ. Ισμαήλ Τζεμ, προαναγγελία των «ομολογιών» Οτσαλάν που είδαν το φως της δημοσιότητας λίγο αργότερα στην εφημερίδα Χουριέτ. Στη συνέχεια, ο τούρκος πρόεδρος κ. Ντεμιρέλ

συνεχίζει στον ίδιο ρυθμό και δεν διστάζει να απειλεί την Ελλάδα.

Ωστόσο, παρά το κλίμα έντασης που και πάλι αναπτύσσεται στις σχέσεις των δύο χωρών και με το οποίο είμαστε άμεσα αντιμέτωποι, αν μείνουμε σε αυτή τη διάσταση του θέματος, κινδυνεύουμε να παρασυρθούμε από συναισθηματισμούς και να χάσουμε την εικόνα του δάσους προς χάριν του δέντρου.

Γιατί εν τέλει η σύλληψη Οτσαλάν και η χρησιμοποίησή της σημειώνει μία ακόμα νίκη ενός αρτηριοσκληρωτικού καθεστώτος ενάντια σε δυνάμεις πιο προοδευτικές στο εσωτερικό της Τουρκίας, οι οποίες προσπαθούν να υψώσουν μετριοπαθείς φωνές που εκφράζουν μια άλλη άποψη. Μια άποψη που υποστηρίζει δειλά πολιτική λύση του Κουρδικού και προβάλλει διαφορετική στοχοθεσία, όπου η οικονομία και η ένταξη στην Ε.Ε. θα πρέπει να αποτελούν τους βασικούς άξονες της τουρκικής πολιτικής.

Οι φανφάρες, οι τυμπανοκρουσίες και το κλίμα θριαμβολογίας έρχονται να καλύψουν αυτές τις φωνές. Ακόμα, η σύλληψη του Οτσαλάν, και η κατάλληλη εκμετάλλευσή της, μοιάζει να εξασθενεί ένα από τα βασικά τους επιχειρήματα, ότι αυτός ο πόλεμος φθοράς δεν φαίνεται να έχει ορατό τέλος.

Επιπλέον, οι θριαμβολογίες των επόμενων της σύλληψης ημερών συμπληρώνουν τον θρίαμβο στον πόλεμο –χωρίς αντίπαλο– των εντυπώσεων, όπου το θύμα για άλλη μία φορά δεν μπορεί παρά να είναι ο τουρκικός λαός. Η πλύση εγκεφάλου που του γίνεται καθημερινά είναι καθολική και μειώνει την ούτως ή άλλως χαμηλή κρι-

Στην εφημερίδα Χουριέτ ο Ντεμιρέλ συκοφαντεί και απειλεί την Ελλάδα

τική του ικανότητα, αυξάνει τον φρεσισμό του και συμβάλλει στη διαδικασία τον καθιστά εύκολο θήραμα στις εκδημιουργίες των κυβερνώντων.

Τέλος, η σύλληψη Οτσαλάν και τα κίνηματά της αποτελούν καίριο πλήγμα στον δύσκολο δρόμο της Τουρκίας προς την δημοκρατία. Κανείς δεν αρνείται οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις σκονομούν εμπόδιο αξεπέραστο το κομμουνιστικό πρόβλημα και δεν μπορούν να προκύψουν λόγω του κινδύνου διάλυσής της, που το ίδιο το τουρκικό καθεστώς διστάζει να ομολογήσει διά στόματος τέως πρέσβη και καθηγητή συνταγματικού Δικαίου κ. Μομτάζ Σοϋσάλ.

Το Κουρδικό, ωστόσο, δεν θα παύσει να υφίσταται ως μείζον πρόβλημα της Τουρκίας μετά την σύλληψη του Οτσαλάν.

Τα 10 (κατά άλλους 15) εκατομμύρια Κούρδοι αποτελούν μία πραγματική πρόκληση. Η σύλληψη του Οτσαλάν, πέρα από τον κίνδυνο πρακτικές συνέπειες που μπορεί να έχει, αποτελεί απώλεια γιατί είναι σίγουρο. Ωστόσο αυτό δεν πρέπει να παύσει κανένα, γιατί οι ηγέτες αναδεικνύονται όταν συλλαμβάνουν και εκφράζουν θέληση και τη δυναμική των λαών και ο Οτσαλάν το έχει ήδη πετύχει.

Η φίμωση λοιπόν των φωνών που σαν πολιτική επίλυση του Κουρδικού χειραγώγηση των εξελίξεων προαντίθετη κατεύθυνση σημαίνει ένα πισωγύρισμα για την Τουρκία.

Αυτή η ανάγνωση των γεγονότων δεν είναι διόλου ευχάριστη για την Ελλάδα. Η Ελλάδα που για άλλη μια φορά σε περίοδο κρίσης εκβιάζεται συναισθηματικά μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις κλειστούς αντιπολιτεύσεις, που επιδιώκουν κεφαλαιοποίηση του πατριωτικού αισθήματος του Έλληνα αλλά και των βωμών του, σε ψήφους και υψηλές θέσεις και ανάγνωσης.

Οτσαλάν

ή οι ευρωπαϊκές αξίες σε καταστολή

του Δημήτρη Καΐση

Οτσαλάν είναι μια μαχαιριά στην καρδιά της σοσιαλ-εκσυγχρονιστικής εξέλιξης: η θλιβερή, ειρωνική καμιάς προσηγηθείσης αντι-ιμπεριαλιστικής (η απώλεια της παλιάς του ΠΑΣΟΚ).

Χρόνα και ακόμη περισσότερο είμαχαιριά στην καρδιά των ευρωπαϊκών δημοκρατικών αξιών: κατέδειξε την υποταγή τους σε τεχνικές δυνάμεις.

Αποσπεί μια ωμή απεικόνιση της παγκόσμιας τάξης πραγμάτων: μας αβιώνουμε με τρόπο τραυματικό του διπολισμού και την κυριαρχία της Υπερδύναμης.

Οτσαλάν είναι επίσης ειδικότερα μια μαχαιριά στην καρδιά της ευρωπαϊκής κεντρικής εις το διάφανο προσώπειο εξέλιξης σε ποιο βαθμό είναι προσαρμό-ελέγξιμη από τη μεταδιπολική τάξη των.

Οτσαλάν έχασε τα υπολείμματα της φωνής της. Αρχής γενομένης πρώην κομμουνιστή Μάσιμο ντ'έσα σε λίγες ώρες εγκατέλειψε τις νέες δηλώσεις του υπεράσπισης των αδικιών αρχών – αυτοεκπαιδευόμε-τοιας πολιτικής του ταυτότητας.

Οτσαλάν βρέθηκε πρόσωπο με πρό-σωπο με τις αρχές της και κατατρόμα-προτιμούσε να παρακολουθεί τις εκδηλώσεις του ευρώ στα παγκόσμια κτήρια.

Οτσαλάν, ηγέτης ενός λαού που αναζη-τούσε αιώνιατά του, ήταν ένας ανέστιος: είχαν δέκα τετραγωνικά μέτρα γης και ένα κτηνικό χώρο να τον δεχθούν. Η αποποίηση ήταν τόσο σινιέ και τόσο και τόσο ορθοκρατούμενη που έκανε να τον χωρέσει. Έκανε λοι-πόν τον έβλεπε ή πως ήταν ένας «από-απότης» που δε χωρούσε ή διατά-σσει στρατηγικό παιχνίδι στη «μεγάλη

σκακιέρα» καταπώς ονοματίζει το πλανη-τικό πεδίο όπου παίζει η μοναδική υπερδύ-ναμη ο Ζμίγκνιεφ Μπρεζίνσκι. Έτσι περι-πλανώμενος πάνω από ευρωπαϊκές πρω-τεύουσες, όπου επιτροπές και συμβούλια συνεδρίαζαν αμέριμνα για τις νομισματι-κές ισοτιμίες, «έφτασε» σε μια χώρα της Αφρικής. Κι από κει στα χέρια των κυνη-γών του. Στο «παγκόσμιο χωριό» δεν υπάρχει μέρος να κρυφτείς. Ακόμη και το κινητό σου τηλέφωνο, δημιούργημα της φι-λελεύθερης λογοκρατούμενης Δύσης, μπο-ρεί να σε προδώσει – πόσο μάλλον οι δορυ-φορικές παρακολουθήσεις.

Στην εποχή της επικοινωνιακής έκρηξης δεν υπάρχει η εδαφική διάσταση για έναν «παράνομο» απελευθερωτικό αγώνα: έτσι κι αλλιώς δεν μπορούσε να τον διεξάγει μέσα από Διαδίκτυα. Κτυπώντας την πόρ-τα των ευρωπαϊκών κρατών δικαίου κα-νείς δεν του άνοιγε: τον άφησαν απέξω πα-ριστάνοντας πως δεν τον άκουγαν.

Ποιος θα μιλήσει τώρα για ανθρώπινα δι-καιώματα (σ' αυτό το σημείο φαίνεται να δικαιώνεται ο Παν. Κονδύλης): οι διακη-ρύξεις της Δύσης συντρίβονται εμπρός στις εικόνες video του ίδιου του Οτσαλάν βου-λητικού αθύρματος στα χέρια βαρβαρικής κρατικής αρχής. Εικόνες μιας πρωτοφανέ-ρωτης αλλοίωσης και ψυχοδιανοητικής λε-ηλασίας ενός ανθρώπινου προσώπου με τη χρήση σύγχρονων βιοχημικών μέσων: καρ-φωμένες υπερφίαλα, σχεδόν σαρκαστικά, στην αδρανή ευρωπαϊκή συνείδηση.

Δεν μπορεί να καταχωριστούν στα μα-κροοικονομικά μεγέθη του Μάαστριχτ: από μόνες τους τα καθιστούν φτωχά, υπο-κριτικά και αναξιόπιστα.

Στην Ελλάδα απαξιώθηκε μ' ένα χτύ-πημα ο «εγγυητής των αγορών» και της πορείας στην ΟΝΕ: το φάντασμα του Οτσαλάν και των αυτοπυρπολούμε-νων σωμάτων των Κούρδων πλανάται απάνω από τους παχύσαρκους χρηματι-

στηριακούς δείκτες της Αθήνας.

Κανείς δεν το περίμενε εν μέσω ανύπο-πτης χρηματιστικής ευφορίας: για τους λά-τρεις της αγοράς, περισσότερο ή λιγότερο αυτορρυθμιζόμενης ήταν μια ανήκουστη αταξία που θέτει σε κίνδυνο τη λειτουργία ενός κρίκου του συστήματος. Τι δουλειά έχει αυτός ο απρόσκλητος μη σχεδιασμέ-νος παράγοντας «ανθρώπινου δράματος» να υπεισέρχεται στη λειτουργικότητα των ροών, κεφαλαίων και οικονομικών μεγε-θών; Είναι φανερό πως αποτελεί αντίφαση με τα «μεγέθη» των ανθρώπινων παθών (και ματαιωμένων προσδοκιών), δεν μπο-ρούν να ταξινομηθούν, κάθονται εκεί και αντιστέκονται στα κελεύσματα του τέλους της Ιστορίας.

Δεν μπορούν να προσμετρηθούν ακριβώς ως μεγέθη οικονομικής προόδου – αντιθέ-τως καίρια την υπονομεύουν.

Τα σώματα που αυτοπυρπολούνται κα-τάντικρυ στα αμήχανα μάτια του δυτι-κού πολιτισμού: να μια δύναμη ισχυ-ρότερη από τις κατευναστικές αγοραίες απαξίες τους (η συντριπτική περιφερόμε-νη εικόνα του Οτσαλάν σε καταστολή: ει-κόνα καταστολής των ευρωπαϊκών ανθρω-πιστικών αξιών;).

Η εικόνα του Οτσαλάν ηχοδιανοητικά «αποσυναρμολογημένου» και «επανασυ-ναρμολογημένου»: η εικόνα της ιερής εξέ-τασης στην εποχή της τεχνικοεπιστημονι-κής επανάστασης και της πληροφορικής.

Η κουρασμένη δημοκρατική συνείδηση της Ευρώπης: η αιφνίδια εισαγωγή του στοιχείου «ανθρώπινου δράματος» πώς μπορεί να μην την αναταράξει; να μην αποτελέσει ένα μοχλό κάποιας επανασύν-δεσης με το παλιό ανθρωπιστικό ιδανικό της; (θα τολμούσε άραγε να προειδοποιή-σει για την ανακοπή της ενταξιακής πορεί-ας της Τουρκίας στην ενωμένη Ευρώπη αν αυτή διεκδικεί ακόμα κάποιο νόημα για την ύπαρξή της;).

Έπεσαν οι μάσκες

Αυτή είναι η γενική αίσθηση: Οι «ρεαλιστές» πολιτικοί μας στην ουσία δένουν χειροπόδαρα την Ελλάδα σε μια τυφλή, χωρίς ειρμό κανένα, πορεία. Ο δυστυχής Οτσαλάν πέταξε το φύλλον συκής των «αντιεθνικιστών» εκσυγχρονιστών. Η ιστορία του ήταν όμως, ταυτόχρονα και μια απλή επανάληψη του απεχθούς πολιτικού λαϊκισμού που ταλαιπωρεί την Ελλάδα εδώ και πολλά χρόνια. Και αυτών έπεσε η μάσκα. Καμιά εθνική στρατηγική, κανένα πολιτικό σχέδιο – μόνον η χωρίς όρους αναπαραγωγή των ηγετικών πολιτικών ομάδων. Ο Οτσαλάν έπρεπε να απομακρυνθεί. Αλλά όχι ευθέως. Αυτό θα καταρράκωνε το κύρος της «σοσιαλιστικής» μας συνείδησης, δηλαδή θα χάναμε ψηφοφόρους. Έπρεπε να απομακρυνθεί στα μουλωχτά να φανεί πως τον πήραν από κάποιο μοναστήρι, από κάποιο χωριό. Έπρεπε και τον ενδοτικότητά μας να κρύψουμε και τον σοσιαλισμό μας να προφυλάξουμε. Αυτή ήταν η ιστορία και τίποτ' άλλο.

του Απόστολου Διαμαντή

Διότι αυτό που έκανε η κυβέρνηση **Σημίτη** δύσκολα θα το έκανε μια συντηρητική κυβέρνηση. Γιατί; Μα οι παραδοσιακά συντηρητικοί πολιτικοί έχουν κατά τεκμήριο μια ιστορική αναστολή: την αίσθηση του κρατικού, του εθνικού γενικού συμφέροντος, η οποία έρχεται κατ' ευθείαν από τους νικητές του εμφυλίου. Αυτό το κράτος αυτοί το έστησαν στα πόδια του, με αίμα. Δεν θα έδιναν ποτέ, λοιπόν, τον **Οτσαλάν** στους Τούρκους, όχι για να υπερασπίσουν το ΡΚΚ, αλλά για να μην εκτεθούν στην εθνική προδοσία, να μην χάσουν την τιμή τους

απέναντι στον Τούρκο. Θα τον έδιωχναν αμέσως φυσικά, δεν θα τον παρέδιδαν.

Μια τέτοια αίσθηση κρατικού συμφέροντος απουσιάζει εντελώς από τους εκσυγχρονιστές μας και τον χορό αυτών που τους ακολουθούν ανοιχτά ή εμμέσως – αυτό το κράμα κοσμοπολιτικού πατριωτισμού και χυδαίου οικονομίστικου μαρξισμού. Είναι τραγικό πατριωτισμός, μια σταθερά της ελληνικής αριστεράς, θεωρούμενη σήμερα περίπου αμάρτημα. Η αριστερά πρέπει να απαντήσει πλέον στο αμείλικτο ερώτημα: Ποια πρέπει να είναι η στάση απέναντι στο σοβαρό πρόβλημα της ουσιαστικής συρρίκνωσης της εθνικής κυριαρχίας; Το χρειαζόμαστε αυτό το κράτος, αυτό το έθνος; Ή μήπως πρέπει να το παρατήσουμε στην τύχη του, αφήνοντας τις δουλειές μας – που είναι και πολλές άλλωστε.

Είναι σίγουρο πως η Ελλάδα, αυτή τη στιγμή, δεν μπορούσε να δώσει άσυλο στον Οτσαλάν. Είναι επίσης σίγουρο πως η μη τήρηση της ONE θα δημιουργήσει εκτός από σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και θανάσιμους κινδύνους συρρίκνωσης της εθνικής κυριαρχίας – και της εδαφικής. Με αυτή τη δικαιολογία, η συμμαχία των πασοκικών και «αριστερών» εκσυγχρονιστών σπαθεί να βγάλει λάδι τον Σημίτη. Γι' αυτήν δεν υπάρχει καμιά ζήτημα αλληλεγγύης, υποταγής στον κεμαλικό επεκτατισμό ή ράσπισης εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων. Πίσω από το δίδυμο δίλημμα «ειρήνη ή πόλεμος» προσπαθούν να κρύψουν

Κώστας Κοιμπάς

ΕΚΤΕΙΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΔΑΡΒΙΝΙΣΜΟ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η νεοδαρβινική θεώρηση του κόσμου και η
επέκτασή της στις ανθρωπιστικές επιστήμες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ακή τους αγωνία, που είναι η στήριξη του εκσυγχρονιστικού εξουσίας.

αρχη κοινωνικά τάξη στην Ελλάδα αυτή τη στιγμή αποτελεί ένα ιδιότυπο κράμα νεόπλουτων που υπάρχουν εξαιδεσμών τους με το κράτος και των κοινοτικών κονδυλίων ιέα των επιχειρήσεων και της διακίνησης των ιδεών. Ο «διεθνισμός» αυτής της κάστας, που αναγνωρίζει δικαίε όλο τον κόσμο εκτός από την Ελλάδα, δεν είναι τίποτε ό το ιδεολογικό άλλοθι μιας νέας εξουσίας που ελέγχει τη των κοινοτικών πόρων και μοιράζει αξιώματα. Άλλες άλλα άλλοθι. Εδώ, όμως, ενυπάρχει και η βασική αντίφασα στα συμφέροντα αυτής της κάστας και την ιδεολογία συνενώνει: ο ιδιότυπος διεθνισμός της συγκρούεται με ηκή στήριξης του κράτους, το οποίο συνιστά την βασική εξουσίας της. Το κενό πολιτικής που δημιουργείται σήχει κινδύνους ξαναμοιράσματος της τράπουλας. Αν η κυμάδα που μόλις περιγράψαμε δεν εξασφαλίσει τη συνέτην ασφάλεια του κράτους, κάποιοι άλλοι θα το κάνουν. ελάν έριξε τις μάσκες. Διότι ασφαλώς δεν μπορούσε η η να του δώσει άσυλο, έτσι όπως έχουμε αφοπλίσει το πό τη δυνατότητα υπεράσπισης της εθνικής κυριαρχίας. α δορυφοροποιείται με ταχείς ρυθμούς απέναντι στην αυτό είναι γεγονός. Αλλά υποτίθεται πως η αριστερά ποτέ μια απλή διαπίστωση πολιτικών δυνατοτήτων. Είως ένας διαρκής αγώνας αλληλεγγύης απέναντι σ' αυβρίσκονται «εκτός». Θέτει όρια, υπερασπίζεται ιδέες – εί να παριστάνει τον «Υπουργό» ο αριστερός διανοούο μέτρο που προσπαθεί να το κάνει, ταυτίζεται απολύο λόγο ενός φιλελεύθερου συντηρητικού πολιτικού. αφορά;

ι, όμως, μια σοβαρή διαφορά. Πρέπει να καλυφθούμε το αριστερό μας παρελθόν, ιδίως τώρα που έχουμε στα την κοινωνική εξουσία. Πρέπει να πούμε τον Οτσαλάν «μικρό ηγέτη», τους Κούρδους «τρομοκράτες» και τον «εθνικιστή». Αυτοί φταίνε, αυτοί δεν μας αφήνουν ήσυχαλάνε τη σούπα.²

κής όμως μπορεί να κάνει ό,τι θέλει. Το ζήτημα είναι τί βέρνηση. Και εδώ ασφαλώς νομιμοποιείται η λεγόμενη «ακή» παράταξη να θριαμβολογεί. Και να ισχυρίζεται η αυτή μπορεί να παίξει πλέον το ρόλο μιας αξιόπιστης ης. Το ΠΑΣΟΚ έχει σημαντικό μερίδιο ευθύνης για τη μετατροπή της Τουρκίας σε μοναδική κυρίαρχη περιφεαμη. Να μην τα επαναλαμβάνουμε αναλυτικά, είναι ελευση του ΠΑΣΟΚ αποδυνάμωσε την εξωτερική ποαμυντική πολιτική, έστρεψε τους πόρους στην κατανάθήκευσε με συνεχή δανεισμό την οικονομία, παρέδωσε ρατικό μηχανισμό σε έναν ανελέητο κομματισμό, σε τέη που ποτέ δεν είχε δει η Ελλάδα.

μίτης πληρώνει τώρα τα αμαρτήματα. Με τους δείκτες ουν θαυμάσια, όλοι τον βρίζουν. Γιατί; Μα γύρω μας, τόκια πέφτουν, όλα καταρρέουν: νοσοκομεία, σχολεία, ίρια, αεροδρόμια, υπηρεσίες, επιχειρήσεις και αγροτιλλεύσεις – όλα κυριολεκτικά σέρνονται. Και μέσα στον ό βγήκε και ο Οτσαλάν και όλα άρχισαν πια να γίνονται ίποτε δεν μπορεί να προχωρήσει αν δεν φύγει αυτή η

δεν μπορεί ούτε στο ελάχιστο να χειριστεί τα εθνικά λεήματα. Δεν τα ξέρει, δεν την ενδιαφέρουν, δεν είναι σε τα ζητήματα αυτά είναι τα κυρίαρχα ζητήματα σήμερα.

Η Ελλάδα δεν είναι Ελβετία και ούτε πρόκειται να γίνει στο προβλεπτό μέλλον. Η Ελλάδα είναι μια χώρα βαλκανική, χωρίς ιστορική άρχουσα τάξη, που σέρνεται πρωτίστως πίσω από γεωπολιτικούς και όχι κοινωνικούς παράγοντες. Αυτοί που κυριαρχούν στην κοινωνική ζωή, οι επιχειρηματίες του δημοσίου, οι αεριτζήδες χρηματιστές και οι εργολάβοι, είναι τυχαίες συσσωματώσεις που δημιουργούνται και χάνονται μέσα σε μερικά χρόνια. Συνέχεια κοινωνικής εξουσίας δεν υφίσταται – ο σημερινός ταξιτζής αύριο είναι χρηματιστής, ο σημερινός λεφτάς βλέπει τον γιο του φιλόλογο.

Ένας κοινωνικός πολτός κινείται χωρίς ειρμό και ένα πράγμα μένει σταθερό: Το πρόβλημα του να υπάρχουμε ως έθνος – με πολιτική και όχι φυλετική έννοια. Είμαστε 10 εκατομμύρια άνθρωποι, εκλέγουμε μια κυβέρνηση, έχουμε πόρους να μοιράσουμε με ταξύ μας – αυτό είναι το δικό μας έθνος. Και έχουμε και μια ελληνική γλώσσα, μια ελληνική ιστορία πίσω μας, έναν ελληνικό πολιτισμό, κοινούς αγώνες και κάποιες καλές ιδέες για τη ζωή. Θα τα παρατήσουμε; Θα αφήσουμε τα άγια και τους αγίους μας στα σκυλιά; Αυτό είναι το ζήτημα. Κυρίως για την Αριστερά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. χαρακτηριστικά το άρθρο της Χ. Πουλίδου «Το κύμα της απέραντης υποκρισίας», *Αυγή* 21.2.1999.
2. Βλ. Σχετικά άρθρα των Ν. Μουζέλη, Ρ. Σωμερίτη στο *Βήμα* της 21.2.99 και το άρθρο του Π. Πιζάνια στην *Ελευθεροτυπία* 19.2.99.

Πινελόπι Φιτζέραλντ

Η ΠΥΛΗ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ (μυθιστόρημα)

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ – Σειρά ΣΕΛΑΝΑ

Η ενδοφλέβια Ύβρις

της Ελένης Βερυκίου

...-τατος-τατη-τατον: δεν είναι ήχοι μακρινοί από τη ζούγκλα, παραλλαγές ηχητικές ενός αδιάφορα επαναλαμβανομένου δορύβου ή ανεξιχνίαστες συλλαβές από τα σημεία των καιρών. Πρόκειται μάλλον για τις οξείες απολήξεις μιας επικαιρότητας που έφτιαξε πάλι έναν βαρύ υπερθετικό. Οι έννοιες, τα πρώτα τμήματα που κολλούν σ' αυτές τις ρυθμικές απολήξεις του είναι αυθεντικά στοιχεία μιας ανεπανάληπτης ζωής όπως είναι η δική μας, αναγνωρισμένη πλέον σαν τέτοια, από όλα τα εύσημα του απροσδόκητου και της τρέλας.

Πατριωτικότατος πατριωτισμός: χρόνια είχαν αφήσει αυτό τον τρίτο βαθμό της αδιάπτωτης έξαψης στην ανιαρή αναμονή, της «περιμένοντας το ευρώ» σταθερής πορείας. Και ευκαιρίας δοθείσης ή Οτσαλάν δοθέντος οι ορμητικοί αυτοί πάτριοι, ασυγκράτητοι δεκαπεντασύλλαβοι μιας εθνοσκεπούς παράγκας, αναπαρήγαγαν για άλλη μια φορά το γνήσιο αίσθημα του «ηρωισμού» της μπανανιάς. Αυτό το τελευταίο πλήττει την πιο ευαίσθητη χορδή στο τσαρούχι της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, γαλουχημένης μάλλον με τα ιδεώδη μιας αυτοπραγμάτωσης εθνικού περιεχομένου τύπου, «Πάλι με χρόνια με καιρούς...». Όλα μαζί με μια πνοή σε ένα arrival με τζετ σερτ αποχρώσεις.

Εξωτικότατος εξωτισμός, απαντούν αυτοί που θεωρούν εαυτούς αντίπαλο δέος των ανωτέρω. Και υπερθεματίζουν τις αιτιάσεις εθνικού συμφέροντος, στα παχιά αφρικανικά κουνούπια. Αδιαφορούν(;) για τα άφαντα κατ' αυτούς λεπιδόπτερα που πεταρίζουν σε δορυφορικές συχνότητες κι ανοίγουν τα φτερά τους σε ραφινάτες εξωτερικές πολιτικές αίματος – όπως και τα ομοειδή κουνούπια τους κατά μια πολύ μακρινή αναλογία. Άφησαν, σύμφωνα με μια ανερμήνευτη εκδοχή, την ήρεμη, ψυχρή επαφή με το cool ύφος της δυτικής Ευρώπης για ακατανόητα θερμά, υγρά ειδύλλια μιας αφιλόξενης ζούγκλας.

Εδώ ακριβώς γιγαντώνεται η ουσία αυτού που ονομάζουν πια «ατυχής» χειρισμός. Και ως προς το χαρακτηρισμό ατυχής, τι τύχη μπορούσε να έχει η ίδια η τύχη και η ατυχία μαζί, μέσα στα πυκνά δόντια των αυθεντικών κροκοδείλων και όχι όπως άρμοζε για την περίπτωση στα κροκοδεί-

λια δάκρυα του δυτικοευρωπαϊκού πνεύματος; Χειρισμός (ατυχής) λοιπόν. Η μοιραία λέξη που σχηματίζει τον πλέον περίεργο υπερθετικό της ζωής μας των τελευταίων εικοσιτετραώρων μέχρι το άγνωστο. Ένας υπερθετικός χωρίς τις ομόηχες καταλήξεις του, αλλά εκφρασμένος με ωκεάνειου χαρακτήρα σημάνσεις όπως: βάθος (χαίρε αμέτρητον), βυθός, πάτος (αλλιώς πατώσαμε) – φύκια, λάσπη, πλαγκτούν κ.λπ.

Ο,η χείρων το χείρον, χειριστής: δηλαδή οι χειριστές αυτού του ατυχούς χειρισμού. Η ετυμολογία αυτής της υπερθετικής καταστροφής και όχι απλώς καταστροφής, έχει ακριβώς τις ρίζες της στον ομόηχο τίτλο τους. Διαχειριστές: που με πιο πολλά λόγια σημαίνει, ότι μια χώρα σαν την Ελλάδα που δεν είναι κυρίως Λουξεμβούργο, η πολιτική και η στρατηγική προς το εθνικό συμφέρον δεν είναι η ηττοπαθής, τρεμάμενη, ευθεία γραμμή που μπροστά στην κακιά, ατυχή, προβοκατόρικη, πιεστική, προδοτική –βάλε κι άλλα τώρα που γυρίζει– στιγμή, αναμειγνύει όλες τις σκοτεινές και μη τεθλασμένες της υψηλίου: από πρακτορικούς σχεδιασμούς τύπου Bell μέχρι παιδικές εκδοχές του στυλ: η μικρά πλην πλουσία αγροικία στη ζουγκλίτσα και ο ηγέτης ως καλοκάγαθος ξωμάχος στην αυλή της.

Τι έγινε λοιπόν αυτή η περίφημη στιγμή στα χέρια των χειριστών του «ατυχούς» χειρισμού, όλοι είδαμε. Εκ των υστέρων εμείς ως κυρίαρχος λαός εκ των προτέρων αυτοί οι άλλοι, που φαίνεται ότι μας θεωρούν και χρυσοχέρες γι' αυτό είναι πάντα πιστοί του δόγματος «συν Αθήνα και χείρα κίνει». Εμείς πάλι οι εκ των υστέρων, κάθε φορά μετά από τέτοιους υπερθετικούς κοιτάμε πάντα τα χέρια μας ανεξάρτητα χειρισμών ή όχι και τους απευθύνουμε στωικά τον ακρωτηριασμένο όρκο μας: να μου κοπούν τα χέρια αν... Αυτό βέβαια θα οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια σ' ένα έθνος χωρίς άνω άκρα, πράγμα που μέχρι τις μαύρες αυτές μέρες δεν έχει συμβεί. Αντίθετα μάλιστα αυτά τα τελευταία τα χρησιμοποιούμε με πολύ μεγάλο ζήλο στη συγγραφή σεναρίων, έχοντας πλέον μπροστά στα μάτια μας τη λαμπρή ευκαιρία να δώσουμε διέξοδο στην οργιώδη –δικαίως αυτήν τη φορά, λόγω ζούγκλας και κουνουπιών και κροκοδείλων– φαντασία μας. Έτσι πετύχαμε την ευόδωση μιας άλλης σημαντικής πτυχής της εθνικής μας ταυτότητας, αυτής του εθνικού σεναριογράφου.

Αλλά μέσα από αυτές τις α ξεδιάλυντες ιστορίες

των χεριών, των πρακτόρων, των χειριστών ατυχών (ουσιαστικοποιημένο λόγω ουσιαστικού το) και κυρίως των αφρικανικών κουνουπιών, εμάς, μας έμειναν τα οικεία, πατροπαράδοτα έντομά μας βαριά, μεγαλόσωμα και επιμνησματογραφητές Ερινύες. Για πόσο, κανείς δεν μπορεί να πει. Πάντως αυτές εκτός από θεές της ενοχής και της συνείδησης είναι κυρίως οι μεγάλες θεότητες του μεγάλου έργου: την εκδίκηση των εγκλημάτων. Φτιαγμένων τώρα από τις δηλωμένες και άδηλες πράξεις των ποικιλόχρωμων εκτελεστών που παράγουν αμείωτα τη φρίκη. Και οι υπερθετικές αυτής της τελευταίας: κ. Ολμπιόν. Όμως ήδη από εκείνη την απόμακρη Αφρική έφυγε οριστικά πια, μέσα από όλες τις φυλές, ψέματα και τις αλήθειες, τις αιτιάσεις και τις παραβλέψεις, τον πολιτισμό και την αγροικία εκείνη η τελική αιχμή του δόρατος, φτιαγμένη στο τελευταίο αυτό στάδιό της από τη μοναδική αλήθεια της εικόνας: τον «ηττημένο» ηττοπαθή, τσακισμένο βλέμμα και αξιοπρέπεια. Την ατυχία, την τρόπαια «γαλήνη» Οτσαλάν, δώρο στην ανάγκη του τουρκικού όχλου για θρησκευτική χυδαιότητα. Και η αιχμή του δόρατος που χτυπά στους χορτασμένους από την απάθεια αμείωτους στροειδείς του «πολιτισμού». Ταξιδεύει πια με το μεγάλο εσωτερικό ταξίδι της ενδοφλέβιας Ύβρεως. Στο ταξίδι που εκστομίζονται αιμοπετάλια στο σώμα του κούρδου ανδρός που ακουμπούν καθημερινά, μαζί με τα συνήθη συστατικά της βιολογικής τους ρουτίνας, τα οξεία μέγιστα της καταστολής και της ταπείνωσης. Τα φάρμακα της μέγιστης ντροπής, τα εκατομμύρια Κούρδοι συνεχίζουν φλεγματικά την πυρακτωμένη πορεία τους προς το δόγμα της ύπαρξης και της ελευθερίας.

Έχουν, αλήθεια, κι άλλα περιθώρια ταξιδιού των Ευρωπαίων; Είναι αλήθεια ότι η Ευρώπη citizen ταυτότητα οριοθετείται αποκλειστικά από τα υδάτινα και πετρελαιοφόρα συμφέροντα και στρατηγικούς στόχους και σκοπιμότητες των Ευρωπαίων, από δεσμεύσεις ισχύος; Η αιχμηρότητα έχει μπει πια στην αποφασιστική φάση της, στο ταξίδι στην καρδιά των ανθρώπων, στην καταγωγή της ελευθερίας: ανθρώπινα όντα, δικαιοσύνη, νόμος, justice, human law, droits de l'homme, loi, Menschenrechte, Gesetz, Justiz, legge, dell'Uomo, giustizia, rättvisa, lag, rättigheter...

Πολιτική

Άγγελος Ελεφάντης
ΔΙΑ ΓΥΜΝΟΥ ΟΦΘΑΛΜΟΥ

Άντονι Γκίντενς
Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Άντονι Γκίντενς
ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΕΞΙΑΣ

Νορμπέρτο Μπόμπιο
ΔΕΞΙΑ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Πιερ Μοσκοβισί
ΑΝΑΓΚΗ ΔΡΑΣΗΣ

Κώστας Μποτόπουλος
ΕΘΣΙΑΛΙΣΤΕΣ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑ

Ζαν Ντανιέλ
ΓΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Γεωπολιτική

Ιγνάσιο Ραμονέ
ΕΘΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΧΑΟΥΣ

Γζων Γκρέι
ΠΑΤΗΛΗ ΑΥΓΗ
Οι αυταπάτες του παγκόσμιου καπιταλισμού

Όσκαρ Λαφονταίν
ΜΗ ΦΟΒΑΣΤΕ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Φιλοσοφία

Κοσμάς Ψυχοπαίδης
Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ, Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ
ΚΑΙ Ο ΤΥΡΑΝΝΟΣ
*Για την πολιτική σκέψη του Πλάτωνα
και του Αριστοτέλη*

Τσαρλς Ταίνλορ
ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ

Νορμπέρτο Μπόμπιο
ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Νορμπέρτο Μπόμπιο
ΓΕΡΝΩΝΤΑΣ

Τσαρλς Λαρμόρ
Η ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Ζαν Ντανιέλ
Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΦΑΝΑΤΙΚΟΣ;

Οικονομία

*Διακήρυξη οικονομολόγων για την
άρνηση της μονόδρομης σκέψης
ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΞΑΝΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΗ
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ*

Ζαν Πωλ Φιτουςσί
Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
Νόμισμα, Ευρώπη, Φτώχεια

Ντανιέλ Κον-Μπεντίτ
και Ολιβιέ Ντυαμέλ
ΜΙΚΡΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

εκδόσεις

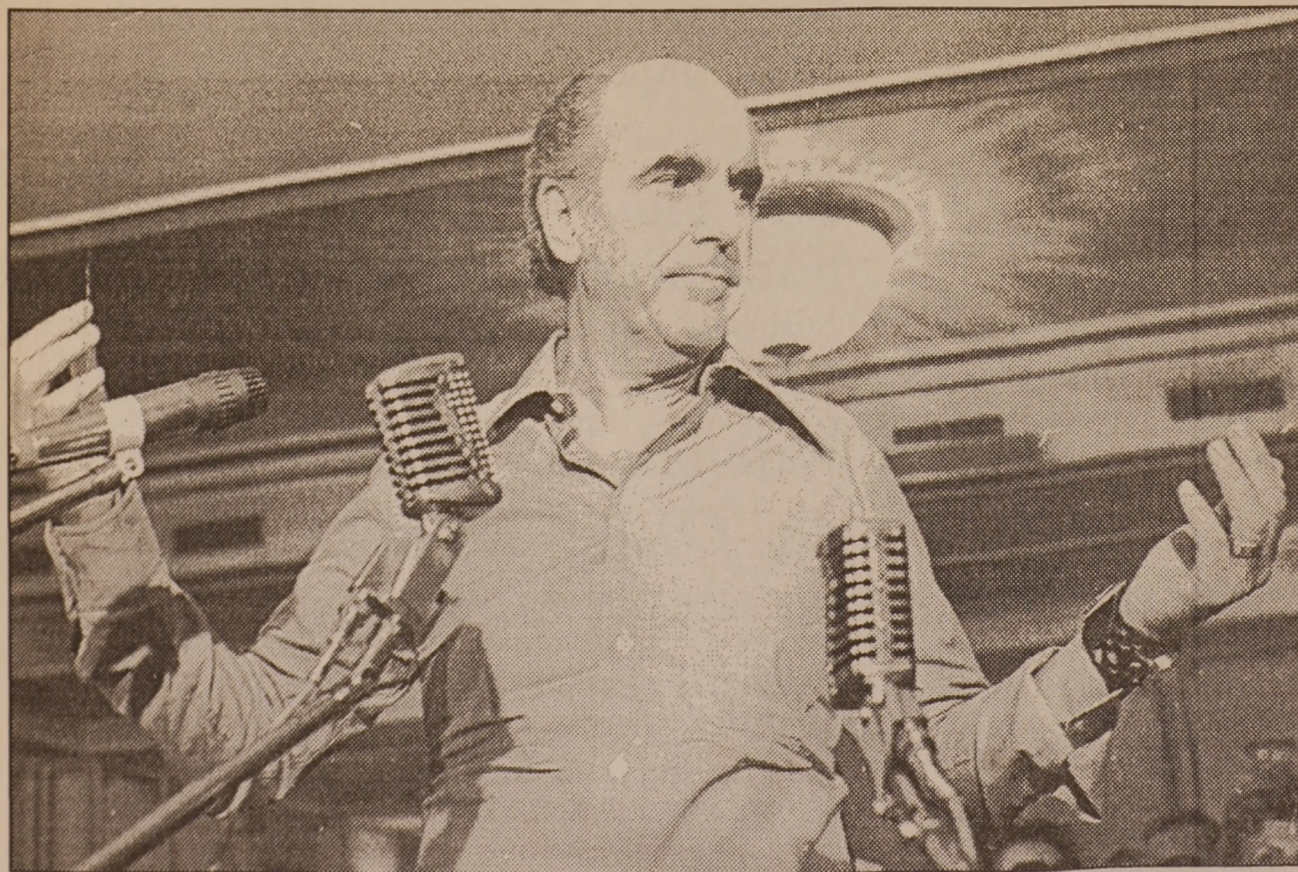
ΠΟΛΙΣ

Από πού **έρχεται** το ΠΑΣΟΚ

του Σωτήρη Λέτσιου

Η διοργάνωση του 5ου συνεδρίου βρίσκει το ΠΑΣΟΚ στην πιο κρίσιμη καμπή για την ιστορία του. Οι εσωκομματικές αντιπαραθέσεις στο βαθμό που εντάθηκαν τα τελευταία χρόνια θέτουν υπό σοβαρή αμφισβήτηση την ενότητα στο κίνημα. Το ΠΑΣΟΚ βαδίζει προς την συμπλήρωση εικοσιπέντε χρόνων παρουσίας στην πολιτική ζωή, μεταδίδοντας την αίσθηση ότι η δυναμική του κόμματος εξαντλείται σε «πόλεμο χαρακωμάτων» ανάμεσα στους εκσυγχρονιστές και την εσωκομματική αντιπολίτευση. Η αντιπαράθεση αυτή μειώνει την αποτελεσματική παρέμβαση στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας. Επί ημερών Σημίτη, η αντιπαράθεση έγινε περισσότερο φανερή ανάμεσα στο κομμάτι του ΠΑΣΟΚ που ήθελε να γυρίσει «σελίδα» και σ' εκείνο που επιθυμεί να διαιωνίζει τη εποχή Παπανδρέου. Ποιο μπορεί να είναι το μέλλον ενός κόμματος όταν η εφαρμογή συγκεκριμένου κυβερνητικού προγράμματος προσκρούει πρωτίστως στην υπονόμευση που προέρχεται από το εσωτερικό του κόμματος; Πέραν των γενικότερων επιλογών που έγιναν στους χειρισμούς της υπόθεσης Οτσαλάν, η έλλειψη συνοχής και συνεργασίας ανάμεσα στα κυβερνητικά στελέχη έφθασε στο έσχατο σημείο τις τελευταίες ημέρες. Σε ποιο βαθμό το συνέδριο του Μαρτίου θα αποκαταστήσει την ενότητα του ΠΑΣΟΚ, όταν και οι δύο πλευρές αδυνατούν να προσδιορίσουν ένα όραμα για το 2000; Στις σελίδες που ακολουθούν προσπαθήσαμε μέσα από σειρά άρθρων να διερευνήσουμε ποια ήταν τα πρώτα ιστορικά βήματα του ΠΑΣΟΚ και προς τα πού βαδίζει –αν βαδίζει– σήμερα. Στο επόμενο τεύχος θα παρουσιασθεί το δεύτερο και τελευταίο μέρος της έρευνάς μας.

Ο Ανδρέας Παπανδρέου της Μεταπολίτευσης και της διακήρυξης της 3ης του Σεπτεμβρίου. Με οίστρο διακήρυξε το όραμα μιας Αλλαγής που θα μεταμόρφωνε την Ελλάδα.

Στις 21 Απριλίου του 1967, στην Αθήνα η οργάνωση «Δημοκρατική Άμυνα» από τα μέλη του Αλέξανδρου Παπαναστασίου (Σ. Καράγιωργας, Κ. Σημίτης, Στάγκος, Γ. Νοταράς, Β. Φίλιας, Γ. Πασπηλιόπουλος κ.ά.). Ιδεολογικά η «Δ.Α.» δεν υπήρξε ποτέ ομοιογενής. Εσωτερικό της οργάνωσης απ' την αρχή διαφαινόταν ένας προβληματισμός για τη δημιουργία μιας νέας ευρωπαϊκής δύναμης, και από την άλλη διατηρούσε σταθερή μια ομάδα πολιτικών στελεχών που παρέμενε πιστή στις προδιαγραφές του «Ομίλου Παπαναστασίου» και τις σχέσεις με το ΠΑΚ, που είχε ιδρύσει ο Α. Παπανδρέου παρέμεναν ταυτισμένες με όλη τη διάρκεια της δικτατορίας. Την πτώση της δικτατορίας και τον σχηματισμό της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας ο Κων. Καραμανλής, η «Δ.Α.» αποφάσισε να μην λάβει μέρος στην κυβέρνηση. Η ενότητα και οι Καράγιωργας και Σημίτης αρνήθηκαν ν' αναλάβουν τις κυβερνητικές θέσεις που τους προτάθηκαν. Στις 20 Ιανουαρίου του 1974 συγκέντρωση στελεχών της οργάνωσης εγκρίνεται το κείμενο με τίτλο «Ιδεολογικοπολιτικοί στόχοι της Δημοκρατικής Άμυνας». Το κύριο σημείο προτεραιότητας για την «Δ.Α.» ήταν το θέμα της «μαχίας» είτε με το ΠΑΣΟΚ είτε με τις «Δυνάμεις» (που τελικά εντάχθηκαν στην Ένωση Κέντρου). Οι δύο αυτές τάσεις συγκρούστηκαν στις 5 Οκτωβρίου 1974, με τη συγκέντρωση όλων των μελών της οργάνωσης στην αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου της Αθήνας από τη Μητρόπολη. Τελικά υπήρξε η νίκη της «Δ.Α.» και αποφασίστηκε στις 10 Οκτωβρίου '74 μια συμμαχία με το νεο-ιδρυμένο ΠΑΣΟΚ και τη

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΚ

Τον Μάρτιο του 1968 θα ιδρυθεί το ΠΑΚ αμέσως μετά την αναχώρηση του Α. Παπανδρέου στο εξωτερικό. Σε όλη τη διάρκεια της δικτατορίας, ο ιδεολογικός προσανατολισμός, η πολιτική φιλοσοφία και η οργανωτική δομή γνώρισαν αλλαγές, πέρασαν από εσωτερικές διαμάχες και ποιήσεις κι έμειναν αρκετά ασαφείς. Τι πραγματικά απετέλεσε το ΠΑΚ; Πάντως παραμένει ότι ο ιδρυτής του

ΑΛΛΑΓΗ». Οι οπαδοί των προεκλογικών
ισεων έχουν υιοθετήσει μια ιδιότυπη και
στική σε εμφάνιση κουλτούρα.

Ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετώπισε το ΠΑΚ ήταν η έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας του ΠΑΚ στο εξωτερικό με τα στελέχη στην Ελλάδα καθώς και η ουσιαστική απουσία ανοιχτής μαζικής δράσης.

Σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας του ΠΑΚ γίνεται τον Αύγουστο του 1974 στο Βίντετουρ της Ελβετίας (και αφού έχει προηγηθεί η πτώση της Χούντας) συνάντηση στελεχών με θέμα την επιστροφή του Α. Παπανδρέου στην Ελλάδα. Συζητείται ακόμη το ενδεχόμενο μετατροπής του ΠΑΚ σε πολιτικό κόμμα. Στις 16 Αυγούστου επιστρέφει ο Α. Παπανδρέου στην Ελλάδα και ταυτόχρονα μια ομάδα από 30 περίπου στελέχη του ΠΑΚ στο εσωτερικό και στο εξωτερικό επεξεργάζεται το κείμενο της διακήρυξης που έχει σταλεί από τη Γερμανία. Ο Α. Παπανδρέου, πέρα από τις επαφές που έχει με σειρά στελεχών από ένα ευρύ πολιτικό φάσμα (από την Ένωση Κέντρου έως Τρο-

τσικιστές και αντιστασιακούς), έχει συναντήσεις με εκπροσώπους της «Δημ. Άμυνας» κατά την διάρκεια των οποίων εμφανίζονται κάποιες διαφωνίες. Τα στελέχη, όμως, του ΠΑΚ εξωτερικού αντιμετωπίζουν με εχθρική διάθεση από την αρχή την προσχώρηση της «Δ.Α.» (10 Οκτώβρη '74) όπως και την συνεργασία με την ομάδα των Τροτσικιστών.

1974: ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ

Στις 3 Σεπτεμβρίου δίνεται συνέντευξη Τύπου, όπου ανακοινώνεται η ιδρυτική διακήρυξη του Πανελλήνιου Σοσιαλιστικού Κινήματος. Στις 10 Οκτωβρίου συγκροτείται η πρώτη Κεντρική Επιτροπή που αποτελείται από 75 μέλη, απ' τα οποία τα 20 αναδεικνύονται με εκλογές και τα 50 μέλη διορίζονται από τον Α. Παπανδρέου. Τα υπόλοιπα 5 μέλη είναι εκπρόσωποι αντιστασιακών οργανώσεων που συγχωνεύθηκαν στο ΠΑΣΟΚ. Στις 28 Δεκεμβρίου αυξάνεται ο αριθμός των μελών της Κ.Ε. και φτάνει τα 100. Στην πλειοψηφία τους τα νέα μέλη εκλέγονται από υποψήφι-

ους που δεν εκλέχτηκαν βουλευτές και πλαισιώνονται από ορισμένες προσωπικότητες με κύρος. Απ' την πρώτη στιγμή γίνονται ευδιάκριτα τα στοιχεία εκείνα που προσδίδουν στο ΠΑΣΟΚ το χαρακτήρα ενός «κόμματος στελεχών»: η απουσία μαζικής συμμετοχής στη συγκρότησή του, ο άτυπος και συχνά διαπροσωπικός χαρακτήρας των διαδικασιών, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθησαν οι συμφωνίες κορυφής. Εξάλλου, το οργανωτικό σχήμα θα αποτελέσει μείζον πρόβλημα από τις πρώτες ημέρες και θα απασχολήσει σειρά συνεδριάσεων τόσο του Εκτελεστικού Γραφείου όσο και της Κεντρικής Επιτροπής.

1975: Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΑΥΤΟΟΡΓΑΝΩΣΗ

Το κάλεσμα του ΠΑΣΟΚ προς τους πολίτες, που ήταν σε μια κατ' αρχήν συμφωνία με την «3η Σεπτέμβρη», να «αυτο-οργανωθούν» έρχεται ν' αποτελέσει μια πρωτοποριακή πρόταση για την τότε πολιτική πραγματικότητα και τον προσδιορισμό του περιεχομένου των ιδρυτικών του αρχών και κατευθύνσεων. Η έννοια της αυτοοργάνωσης έφερε σε αντιπαράθεση δύο αντικρουόμενες απόψεις: Η πρώτη υποστήριζε ότι πρέπει να δημιουργηθεί μια δομή κατευθυνόμενη από τα καθοδηγητικά όργανα του κόμματος, ενώ η δεύτερη εκτιμούσε ότι η λειτουργία των οργάνων θα έπρεπε να έχει συντονιστικό χαρακτήρα με μια αποκεντρωμένη δομή του κόμματος. Τον Ιούνιο του 1975 ξεσπά η κρίση με την διαγραφή στελεχών του ΠΑΚ και της Δ.Α. (στελέχη αριστερής προέλευσης) καθώς και της πλειοψηφίας των στελεχών της νεολαίας. Ήδη από τον Ιανουάριο του '75 στη συνεδρίαση της 100μελούς Κ.Ε. ξεσπά η διαφωνία για τον διορισμό ή την εκλογή των οργάνων, τον διορισμό του Ε.Γ., την αναγόρευση του προέδρου σε ξεχωριστό όργανο. Όλα αυτά αποτέλεσαν θέματα αιχμής για όσα από τα μέλη του ΠΑΣΟΚ πίστευαν ότι είχαν ενταχθεί σ' ένα κόμμα αρχών κι όχι αρχηγικό. Η κρίση του '75 ουσιαστικά φέρνει στην επιφάνεια το ερώτημα εάν θα δημιουργηθεί οργανωμένο Σοσιαλιστικό Κόμμα που θα επιβιώσει και πέραν του Α. Παπανδρέου ή ένα κόμμα που θα οδηγηθεί στην εξουσία με τη βοήθεια ενός χαρισματικού ηγέτη.

1976: Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΣΠ

Τον Δεκέμβριο του '76 ξεσπά μια σφοδρή σύγκρουση στο ΠΑΣΟΚ που αφορά τον χώρο της νεολαίας, με αποτέλεσμα να διαγραφούν τα 48 πρώτα στελέχη, οι πε-

ρισσότεροι απ' τους οποίους ήταν μέλη του ΠΑΚ. Η σύγκρουση του '76 μεταξύ του Α. Παπανδρέου με την ΠΑΣΠ-ΠΑΣΟΚ αφορούσε κυρίως τον προσανατολισμό της πολιτικής γραμμής του ΠΑΣΟΚ. Παρά το γεγονός ότι απ' τους διαγραφμένους τέθηκαν θέματα εσωκομματικής δημοκρατίας (αντίθεση με τους διορισμούς, οργανωτική αυτονομία ΠΑΣΠ) τα ζητήματα δημοκρατικής διαδικασίας έπαιξαν μάλλον δευτερεύοντα ρόλο στο όλο θέμα.

1977-1981: Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

Η με ταχύτατους ρυθμούς πορεία του ΠΑΣΟΚ προς την εξουσία αρχίζει ουσιαστικά από το 1977. Μια σειρά εσωκομματικών διεργασιών προετοιμάζουν τους όρους αυτής της πορείας. Το καλοκαίρι του 1977 πραγματοποιείται η Α' Πανελλαδική Συνδιάσκεψη. Ο Α. Παπανδρέου έχει ήδη ξεκαθαρίσει τον χώρο απ' την εσωκομματική αντιπολίτευση. Επιπλέον, ήταν μόνον εκείνος που είχε το δικαίωμα να προτείνει υποψήφιους για την Κ.Ε. Ο αριθμός των συνέδρων και το πανηγυρικό κλίμα που επικρατεί προσδίδουν στην συνδιάσκεψη παλλαϊκό χαρακτήρα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κάθε σύνεδρος έχει στη διάθεσή του μόνο ενάμισι λεπτό για να τοποθετηθεί. Από τη συνδιάσκεψη αυτή εκλέγεται η νέα Κ.Ε. (που θα διατηρηθεί έως το 1983) κι εγκρίνεται η πολιτική εισήγηση για το καταστατικό. Στις εκλογές του 1977, το ΠΑΣΟΚ διπλασιάζει το εκλογικό του ποσοστό κι αναγορεύεται σε αξιωματική αντιπολίτευση. Ο Α. Πα-

πανδρέου συγκροτεί με τους ανάλογους διορισμούς την Επιτροπή Ανάλυσης και Προγραμματισμού, η οποία με επικεφαλής τον **Απόστολο Λάζαρη** θα επεξεργαστεί το κυβερνητικό πρόγραμμα (το περίφημο «**Συμβόλαιο με το Λαό**»). Με τις αποφάσεις της 2ης Συνόδου της Κ.Ε. (επιλογή «Εθνικής Λαϊκής Ενότητας») και της 5ης Συνόδου (η μαζικοποίηση ως κύριος στόχος της οργάνωσης, πρόσληψη επαγγελματικών στελεχών) ολοκληρώνεται η προετοιμασία του κόμματος για την ανάληψη της κυβερνητικής εξουσίας. Στο ΠΑΣΟΚ συνυπάρχουν δύο διαφορετικοί ιδεολογικοί κόσμοι: απ' την μια πλευρά οι παραδοσιακοί «κεντρογενείς» της δεκαετίας του '60 και από την άλλη οι «μαρξιστές», που αποτελούν και την πλειοψηφία των κομματικών στελεχών. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα της αποτυχίας της αυτο-οργάνωσης να ολοκληρωθεί και να διαμορφώσει ένα κόμμα με άξονα τις δημοκρατικές διαδικασίες βάσης. Το γεγονός αυτό συνέβαλε στο να προσομοιάζει το κόμμα όλο και περισσότερο στα τυπικά γνωρίσματα του κόμματος μαζών: με τον κοινωνικό καταμερισμό ρόλων και λειτουργιών, τα γνωστά γραφειοκρατικά χαρακτηριστικά, όπου τα φαινόμενα προσωπολατρίας δεν είναι σπάνια. Το αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής πρακτικής ήταν ότι το ΠΑΣΟΚ στις εκλογές του 1977 παρουσιάστηκε με ένα πολιτικό πρόγραμμα που διαφοροποιούνταν σε μεγάλο βαθμό από το κείμενο της Ιδρυτικής του Διακήρυξης. Ωστόσο, στο διάστημα που μεσολαβεί

Ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν μοναχός σε σπάνια

έως τις εκλογές του 1981 συνεχίζονται διαγραφές στελεχών, οι οποίες επηρεάζονται και στον χώρο των κλαδικών οργανώσεων.

1981-1985: «Ο ΛΑΟΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ»

Τον Οκτώβριο του 1981, με μια πολιτική νίκη, το ΠΑΣΟΚ σχηματίζει για πρώτη φορά μετά το 1964 κυβέρνηση. Είχε προηγηθεί η νίκη της ΕΠΕΚ Ν. Πλαστήρα το 1951.

Το ΠΑΣΟΚ είχε διεισδύσει σε όλες τις περιφέρειες της χώρας, όλα τα κοινωνικά στρώματα. Η αυτή στηριζόταν στους δεσμούς της χώρας από το ΠΑΣΟΚ έφερε φάνεια σειρά από σοβαρές αντιμαχίες καλλιεργήθηκαν σε όλη την πορεία διένυσε το κόμμα προς την κατάκτηση της εξουσίας. Από την μια πλευρά εκείνο το τμήμα του κόμματος που πίστευε ότι το όραμα που συμπυκνωνόταν στην «ΑΛΛΑΓΗ» έκρυβε την γνήσια πολιτική που θα οδηγούσε σε έναν «κοινωνικό μετασχηματισμό» και μια δικαιότερη διαχείριση. Απέναντι σ' αυτούς βρίσκονταν όσοι έβλεπαν την πραγματικότητα με τους στόχους της «ΑΛΛΑΓΗΣ» πάντοτε

Στη Βουλή, εκπρόσωποι του ΠΑΣΟΚ, ως αξιωματική αντιπολίτευση, έχουν την βεβαιότητα ότι σε επόμενες εκλογές θα είναι όλοι υπουργοί.

Ο «Μένιος»: μοιραίος, έμπιστος και φίλος.

Η εκπλήρωση προσωπικών φιλο-
 Όλο αυτό το κλίμα που επικρα-
 εσωτερικό του κόμματος συνε-
 ην εντυπωσιακή αύξηση των με-
 Κι ενώ πριν από τις εκλογές του
 έλη ανέρχονται στις 110.000, ο
 αυτός θα φτάσει τις 200.000 το
 να αγγίξουν το 1984 τις 220.000.
 με στοιχεία που δημοσιεύτηκαν
 περίοδο, το 70% των μελών αυ-
 ησαν την κομματική ιδιότητα με-
 γές του 1981.) Αυτή η νοοτροπία
 εν εκείνων, δηλαδή, που αναζη-
 ύχη τους μέσα από το κόμμα) εί-
 πώσεις της στην λειτουργία των
 ων. Οι «κλαδικές» -που μετά το
 ξαν έναν ιδιαίτερο δυναμισμό
 τέμβαση για την επίλυση των συ-
 ν- έπεσαν κι αυτές σε σχετική
 Οι οργανώσεις βάσης μετατρά-
 κέντρα ευρέσεως εργασίας ή για
 ργούν στην κοινή γνώμη την
 «ότι τηρούμε τις υποσχέσεις
 με το σύμβολο με το λαό». Οι
 οργανώσεις θα παίξουν το ρόλο
 αικού διαμεσολαβητή για την
 τοίηση προσλήψεων στον κρατι-
 σμό. Με την πράξη αυτή οι κλα-
 βάλλουν στην κομματικοποίηση
 ακού μηχανισμού με συνθήκες,
 διαφοροποιούνται από αυτές
 θόντος, καθώς αυτές οι προσλή-
 νται με τρόπο μη προσωποπαγή.
 η αυτή κομματικοποίηση του

κράτους προέκρινε την «γραφειοκρατική
 πελατειακή» ένταξη του πληθυσμού στο
 σύστημα². Η πρακτική αυτή πέρα από τις
 γνωστές δυσλειτουργίες για το πολιτικό
 σύστημα είχε και σημαντικές συνέπειες
 για το ίδιο το ΠΑΣΟΚ και τις εσωκομματι-
 κές του ισορροπίες³. Η με αυτόν τον τρόπο
 ένταξη του κόμματος στο κράτος (σύμφω-
 να με στοιχεία το 89% από τα μέλη του
 ΠΑΣΟΚ εκείνη την περίοδο απασχολού-
 νταν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα) εξε-
 βίαζε ουσιαστικά την ενότητα του κόμμα-
 τος, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους των
 λεπτών εσωκομματικών ισορροπιών προς
 τις διαχειριστικές λογικές του κράτους.

Βέβαια, από τις πρώτες ημέρες της διακυ-
 βέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ εκ-
 φράσθηκε η πρόθεση διαχωρισμού κυβέρ-
 νησης-κόμματος. Οι οργανώσεις βάσεις
 κλήθηκαν να στηρίξουν άκριτα τις κυβερ-
 νητικές επιλογές για τις οποίες, όμως, δεν
 είχαν την παραμικρή ανάμειξη στον τρόπο
 διαμόρφωσής τους. Οι εξελίξεις αυτές
 οδήγησαν στην αδρανοποίηση των οργα-
 νώσεων αυτών με εξαίρεση ορισμένων μό-
 νο στην επαρχία, όπου λόγω του χαλαρότε-
 ρου ελέγχου από τον κεντρικό κρατικό μη-
 χανισμό είχαν τη δυνατότητα ανάληψης
 περισσότερων πρωτοβουλιών. Οι οργανώ-
 σεις θεωρούσαν ότι έπρεπε να δράσουν
 ανεξάρτητα από τα κυβερνητικά στελέχη
 και να υπερασπίσουν τις βασικές αρχές
 που περιείχε το «Συμβόλαιο με το Λαό». Η
 ηγεσία προσπάθησε με διάφορες νουθε-
 σίες να κρατήσει υπό έλεγχο την κατάστα-
 ση. Ο ίδιος ο Α. Παπανδρέου μάλιστα, μι-
 λώντας σε μεγάλη συγκέντρωση στελεχών,
 συμβούλευε «ότι η οργάνωση (δεν πρέπει)
 να ενεργεί ως αστυνόμος της κυβέρνησης»
 επειδή η πρακτική αυτή οδηγεί σε «φαινό-

μενα δυσλειτουργιών που η δεξιά προσπά-
 θησε να εκμεταλλευτεί κατάλληλα». Οι
 νουθεσίες και οι παρεμβάσεις αυτές δεν
 έφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα. Αντί-
 θετα, η ηγεσία προέβη σε σειρά «σκλη-
 ρών» πειθαρχικών παρεμβάσεων σε Νο-
 μαρχιακές Επιτροπές όπως της Ρόδου,
 Κέρκυρας, Λάρισας, Λέσβου κ.ά.

Στο Α' Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ (10-13
 Μαΐου 1984) επισημοποιούνται φαινόμε-
 να όπως η περαιτέρω συγκέντρωση εξου-
 σίας από τα ανώτερα καθοδηγητικά όργα-
 να, η περιθωριοποίηση της κομματικής ορ-
 γάνωσης και η υποβάθμιση του ρόλου των
 μελών. Στην ομιλία του ο Α. Παπανδρέου
 θα επιχειρήσει να θεμελιώσει την ανα-
 γκαιότητα των αποφάσεων που πάρθηκαν
 με το εξής σκεπτικό: «Η οργάνωση του
 ΠΑΣΟΚ έπρεπε να συνδέει το παρελθόν με
 το παρόν και το μέλλον... που στη σημερινή
 πραγματικότητα σημαίνει να υποστηρίζει
 τις κυβερνητικές πολιτικές του εφικτού».

Την περίοδο πριν από τις εκλογές του
 Ιουνίου του 1985 ουσιαστικά συγκεντρώ-
 νονται, όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του
 ΠΑΣΟΚ, που γίνονται πλέον ορατά στο
 τέλος της δεκαετίας του '90. Ενός ΠΑΣΟΚ
 που, όταν θα αποχωρήσει ο ιστορικός του
 ηγέτης, θα παγιώσει εκείνα τα στοιχεία
 ενός ηγεμονικού, κυβερνητικού-κρατικού
 κόμματος.⁴

1. Στ. Κούλογλου, *Στα ίχνη του τρίτου δρόμου - ΠΑΣΟΚ 1974-1986*, εκδόσεις Οδυσσέας.
2. C. Lyrantzis, *Political Parties in Post-Junta Greece. A case of byreaucratic clientelism?* Ed. West European Politics, 1984.
3. Μιχάλης Σπουρδαλάκης, *ΠΑΣΟΚ: Κόμμα-Κράτος-Κοινωνία*, εκδ. Πατάκης.
4. ό.π.

Τρεις γενιές
 Παπανδρέου.
 Η σκυτάλη από
 τον Γεώργιο,
 στον Ανδρέα,
 στον Γιωργάκη.

ΜΙΑ ΕΡΕΥΝΑ V - P R C

Στελέχη με αγροτική προέλευση και σοσιαλιστική/μαρξιστική συνείδηση...

Τον Απρίλιο του 1994 το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ αποδέχθηκε την πρόταση ερευνητικής ομάδας να διενεργήσει μια έρευνα πολιτικής κουλτούρας στο πλαίσιο του 3ου συνεδρίου του κόμματος (14-17 Απριλίου 1994). Στόχος της έρευνας ήταν να διερευνηθεί η ιστορικά διαμορφωμένη συλλογική κομματική συνείδηση μέσα από τις ιδεολογικές και πολιτικές στάσεις των στελεχών του κόμματος. Αναλύοντας τις επιμέρους ενότητες της έρευνας, προκύπτει το συμπέρασμα ότι σ' εκείνη την δεδομένη χρονική στιγμή η κυρίαρχη κοινωνική ομάδα ήταν αυτή που είχε σαφή τα στοιχεία της αγροτοεργατικής του καταγωγής. Πιο συγκεκριμένα, το 42,9% των στελεχών του συνεδρίου ήταν αγροτικής καταγωγής, ενώ το 30% εργατοϋπαλληλικής. Η αγροτική-λαϊκή προέλευση ενισχύεται κι από το γεγονός ότι το 58,6% γεννήθηκε σε αγροτική περιοχή ή ημιαστικό κέντρο.

Το 70% των στελεχών του συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ εντάχθηκε στο κόμμα κατά την πρώτη περίοδο της δράσης του (1974-1980) και το 93,5% δεν αποχώρησε ούτε διαγράφηκε ποτέ από το κόμμα. Ο κύριος όγκος των κομματικών στελεχών εντοπίζεται στις ηλικίες των 35-54 ετών. Η μέση ηλικία των στελεχών του το 1974 ήταν 20,4 έτη και η προσεκτικότερη εξέταση των στοιχείων καταδεικνύει ότι το 25% των συνέδρων εντάχθηκε στην πολιτική μέσα από τις διαδικασίες του νεολαιίστικου αντιδιδασκτορικού και μεταπολιτευτικού κινήματος ενώ απ' ευθείας σε πολιτικό κόμμα εντάχθηκε το 25,9% των συνέδρων.

Όσον αφορά το ιδεολογικό πλαίσιο της έρευνας, σε μεγάλο βαθμό τα στελέχη του κόμματος αναγνωρίζουν τον εαυτό τους σε ιδεολογικές τάσεις με αναφορά στον μαρξισμό. Το 45,5% προσδιορίζουν τον εαυτό τους ως «σοσιαλιστή/μαρξιστή» ενώ υπάρ-

χει και ποσοστό 1% που αυτοπροσδιορίζεται ως «μαρξιστής/λενινιστής». Το δεύτερο μεγάλο ιδεολογικό ρεύμα είναι το σοσιαλδημοκρατικό ρεύμα της δυτικοευρωπαϊκής παράδοσης, στο οποίο αναγνωρίζει τον εαυτό του το 39,6% των στελεχών. Ο τρόπος που τα ίδια τα κομματικά στελέχη χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους ιδεολογικά επηρεάζει και την εικόνα που σχηματίζουν για την ιδεολογική ταυτότητα των υπόλοιπων ελληνικών κομμάτων. Έτσι, λοιπόν, τοποθετεί το ΚΚΕ σ' ένα αρκετά πιο «συντηρητικό» χώρο απ' αυτόν που συνηθίζεται να τοποθετείται, τοποθετεί τον ΣΥΝ στον «κεντρώο» χώρο και σαφώς δεξιότερα του ΠΑΣΟΚ και απωθεί στο δεξιό σχεδόν άκρο την Ν.Δ. και την ΠΟΛ.ΑΝ.

Διαπιστώνεται ότι η έννοια της σοσιαλδημοκρατίας και η συμβολή της στην εξελικτική πορεία της ευρωπαϊκής πολιτικής ιστορίας (παρ' όλο που στην εφημερίδα *TA NEA* στις αρχές της δεκαετίας του '70 ο Α. Παπανδρέου είχε σχεδόν ταυτίσει την σοσιαλδημοκρατία με την δεξιά αντίδραση...) αρχίζει να γίνεται περισσότερο αποδεκτή και εύκολα εντάξιμη στον ιδεολογικό πυρήνα του σημερινού ΠΑΣΟΚ. Ο Χριστ. Βερναρδάκης (δρ Πολιτικών Επιστημών κι ένας εκ των υπευθύνων της έρευνας), επισημαίνει ότι «η εμπειρία της διακυβέρνησης, η θεσμοποίηση του κόμματος και οι αλλαγές που συντελέστηκαν τα τελευταία χρόνια νομιμοποίησαν στη συλλογική κομματική γνώμη τη σοσιαλδημοκρατική ιδεολογία, αν και αυτή εξακολουθεί στην κομματική οργάνωση να γίνεται δεκτή με επιφύλαξη». Η έννοια του «σοσιαλιστικού οράματος» σε όλη την ιστορική διαδρομή του ΠΑΣΟΚ πέρασε από πολλές διακυμάνσεις. Με τα δεδομένα των τελευταίων χρόνων αυτό το όραμα γίνεται περισσότερο συγκεκριμένο στην αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης και του κράτους Πρόνοιας (73,6%)· επίσης παρατηρείται

και η διατήρηση σε υψηλά επίπεδα το κολογικής συνείδησης (45,8%).

Ο Χριστόφορος Βερναρδάκης σημειώνει ότι «στην οργάνωση του ΠΑΣΟΚ ελπιόταν να επιβιώνουν σε μεγάλο βαθμό αριστερές πολιτικές ιδεολογίες. Διακρινόταν μια σύγκριση με τα άλλα κομματα της Ευρώπης, η κομματική οργάνωση του ΠΑΣΟΚ, χωρίς να παραμένει αναλλοίωτη ή ανεπηρέαστη από μια γενικότερη ανατροπή των ιδεολογικών συσχετισμών που παρατηρείται τελευταία χρόνια, παρουσιάζει αντιθέτως τις μεγαλύτερες αντιστάσεις».

Στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ είναι εμφανής η συγκρότηση δύο «στρατοπέδων»: του «σοσιαλιστικού/μαρξιστικού» και του «σοσιαλδημοκρατικού» που, όμως, δεν αντιστοιχούν στο σημείο συγκρότησης δύο διαφορετικών στρατηγικών διακυβέρνησης. Τα ζητήματα όπως η ιεράρχηση των πολιτικών ομάτων της χώρας, οι προτεραιότητες της διακυβέρνησης, οι εκδοχές αναθεώρησης του Συντάγματος, η ευρωπαϊκή στρατηγική φαίνεται πως η κομματική οργάνωση διαμορφώσει μια αρκετά συνεκτική εικόνα. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο εσωτερικό επιβιώνουν δύο αποχρώσεις πολιτικής κουλτούρας: Η πρώτη είναι η κουλτούρα της ηγετικής (κυβερνητικής) ομάδας του κόμματος, η οποία εμφανίζεται περισσότερο προσανατολισμένη στις διακυμάνσεις της κυβερνητικής πολιτικής. Η δεύτερη είναι η κουλτούρα της οργάνωσης, η οποία, αντιθέτως, εμφανίζεται περισσότερο προσανατολισμένη στην οργάνωση των «άμεσων κοινωνικών προβλημάτων». Και ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί ότι, ενώ τα στελέχη των Επιτροπών ή Κλαδικών συνδικαλιστικών οργανώσεων δίνουν έμφαση σε θέματα όπως η φτώχεια, τα ηγετικά κλιμάκια του κόμματος στο κοινωνικό συμβόλαιο και τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Πολιτικά κόμματα και διαφθορά

Δέκα χρόνια μετά το σκάνδαλο Κοσκωτά

του Δημήτρη Α. Σωτηρόπουλου

Δέκα χρόνια μετά την έκρηξη των συζητήσεων και της αρθρογραφίας για το σκάνδαλο Κοσκωτά δεν έχουν γίνει παρά ελάχιστες συστηματικές της πολιτικής διαφθοράς στην Ελλάδα. Αντίθετα, το πρόβλημα της διαφθοράς στις σύγχρονες δημοκρατίες έχει μελετηθεί συστηματικότερα στη διεθνή βιβλιογραφία¹. Η εμπειρική τεκμηρίωση της έκτασης της διαφθοράς είναι εξαιρετικά δύσκολη και κινδυνεύει να συντριβεί στις συμπληγάδες του κομματικού ανταγωνισμού.

Αν τα τέλη της δεκαετίας του '80 και τις αρχές της δεκαετίας του '90, ενώ με αποφάσεις δικαστηρίων αθωώθηκαν οι περισσότεροι εμπλεκόμενοι στο σκάνδαλο Κοσκωτά και τα άλλα σκάνδαλα και άλλοι απαλλάχθηκαν απόφαση της Βουλής για παύση αξιών τους, ορισμένα στελέχη του ΠΑΣΟΚ βρέθηκαν ένοχα. Η έκταση του φαινομένου, ο αριθμός των εμπλεκόμενων και η χρονική διάρκεια των σκανδάλων υποδηλώνουν στη σκέψη ότι, παρά την προοδευτική εκμετάλλευση των κατηγοριών από τη Ν.Δ. και τα κόμματα της Αριστεράς, το πρόβλημα δεν ήταν εξ ολοκλήρου κατασκευασμένο. Άλλωστε πολλές ευθύνες ορισμένων πτυχών του σκανδάλου Κοσκωτά δεν τις αρνήθηκε ο ίδιος ο Α. Παπανδρέου. Σε τι οφείλεται η εξάπλωση της πολιτικής διαφθοράς στον βαθμό που δεν είναι τεχνητά φαινόμενο; Με βάση την εμπειρία του σκανδάλου Κοσκωτά, μπορεί να υποτεθεί ότι οι ουσιώδεις όψεις του προβλήμα-

τος της πολιτικής διαφθοράς είναι: πρώτον, οι συνέπειες της έλλειψης εσωκομματικής δημοκρατίας στο ΠΑΣΟΚ, δεύτερον, η γενικότερη μεταβολή των πηγών και της λειτουργίας του «πολιτικού χρήματος» στην Ελλάδα και γενικότερα στον ύστερο

καπιταλισμό και, τρίτον, η επιλογή της μαζικής στρατολόγησης μελών στο ΠΑΣΟΚ και σε άλλα πολιτικά κόμματα.

ΕΣΩΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΚΑΝΔΑΛΑ

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 ήταν φανερό η ανικανότητα του ΠΑΣΟΚ ως κόμματος να ελέγξει εκείνους τους κύκλους των κυβερνητικών στελεχών που εμπλεκόταν ή κατηγορήθηκαν για εμπλοκή σε ένομες δραστηριότητες. Τη στιγμή που τα αντιπολιτευόμενα κόμματα και η πλειονότητα του Τύπου ήγειραν υπαινιγμούς και προσκόμιζαν στοιχεία που ενοχοποιούσαν διάφορους αξιωματούχους του ΠΑΣΟΚ, το κόμμα έμενε άπραγο παρακολουθώντας τα τεκταινόμενα. Αναφέρονται ελάχιστες αντιδράσεις από την κομματική βάση την περίοδο 1988-1989. Π.χ. αναφέρεται ότι στην 26η σύνοδο της Κ.Ε. του

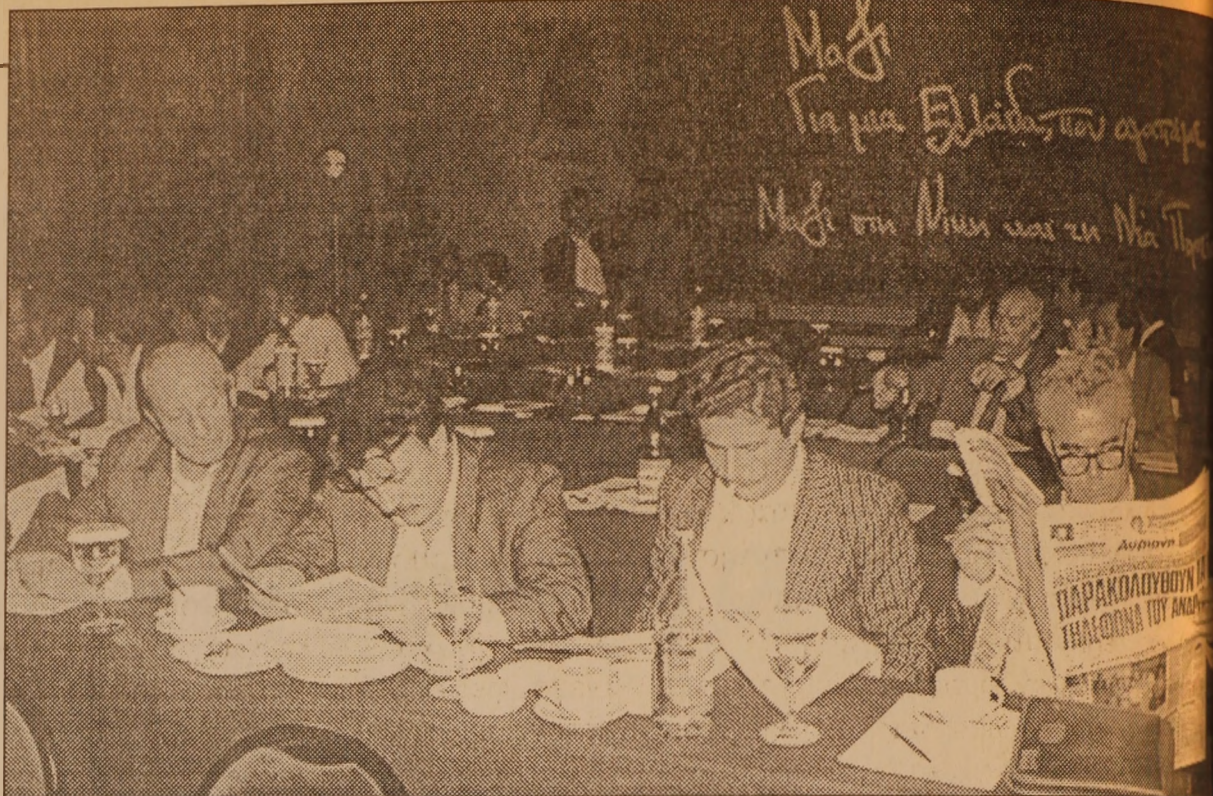
Ο Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος είναι λέκτορας στην επιστήμη της Πολιτικής και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών

Οι αυριανικές συγκεντρώσεις συμπαράστασης στον Ανδρέα και τον Τσοβόλα τις ημέρες του Ειδικού Δικαστηρίου.

ΠΑΣΟΚ, τον Νοέμβριο του 1998, μέλη της Τ.Ο. Νέας Φιλαδέλφειας που περίμεναν τα μέλη της Κ.Ε. έξω από το κτίριο όπου θα ξεκινούσε η σύνοδος ζήτησαν «κάθαρη... στην κυβέρνηση και στο Κίνημα»². Στην ίδια σύνοδο, ο **Μιχ. Χαραλαμπίδης** επέκρινε την «ιστορική» ηγεσία του ΠΑΣΟΚ που δεν αναλάμβανε την ευθύνη για το σκάνδαλο Κοσκωτά και ο **Κ. Σημίτης** αρνήθηκε να είναι υποψήφιος για το νέο Ε.Γ. Λίγοι βουλευτές αντέδρασαν. Τον Νοέμβριο του 1988, ο βουλευτής και πρώην υπουργός του ΠΑΣΟΚ **Απ. Λάζαρης** παραιτήθηκε από τη Βουλή και από το κόμμα, ενώ οι βουλευτές και πρώην υπουργοί **Α. Τρίτσης** και **Γ.-Α. Μαγκάκης** επέκριναν την κυβέρνηση στη Βουλή για το ίδιο θέμα. Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, παραιτήθηκαν ο **Στ. Γιώτας** από υπουργός Αναπληρωτής Εθνικής Άμυνας και ο **Θ. Καρατζάς** από υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας, κάνοντας έμμεσες μόνον αναφορές στις ευθύνες των **Γ. Λούβαρη** (τότε άτυπου συμβούλου του Πρωθυπουργού) και **Αγ. Κουτσόγιωργα**³.

Οι κομματικοί επικριτές της διαφθοράς ήσαν σχετικά λίγοι. Για παράδειγμα, στην 25η σύνοδο της Κ.Ε. τον Ιούλιο του 1988, ασκήθηκε κριτική στην κυβερνητική πολιτική από τους **Α. Τρίτση**, **Τ. Βουνάτσο** και **Μ. Χαραλαμπίδη**, ενώ στην κάλπη της ψηφοφορίας για τη συμπλήρωση δύο κενών θέσεων στο Ε.Γ. βρέθηκαν 28 άκυρα και 2 λευκά ψηφοδέλτια⁴. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά ειδικά το σκάνδαλο Κοσκωτά, στην 27η σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, τον Δεκέμβριο του 1988, μόνον έξι μέλη της Κ.Ε. καταψήφισαν την εισήγηση του **Α. Παπανδρέου** που θεωρούσε την όλη υπόθεση σκευωρία. Οι αντιδράσεις συνεχίστηκαν χλιαρές στις αρχές του 1989. Τον Ιανουάριο ο βουλευτής και πρώην υπουργός Μεταφορών του ΠΑΣΟΚ **Γ. Παπαδημητρίου** επέκρινε την κυβέρνηση και τον Μάρτιο οι **Ρ. Κακλαμανάκη** (πρώην υφυπουργός), **Γ.-Α. Μαγκάκης** και **Α. Τρίτσης** απείχαν από την ψηφοφορία για την πρόταση μομφής που είχε καταθέσει η Ν.Δ. Ο **Α. Παπανδρέου** τους διέγραψε από το ΠΑΣΟΚ με ανακοίνωσή του το ίδιο βράδυ, αμέσως μετά τη λήξη της ψηφοφορίας⁵.

Φυσικά, δεν ήταν δυνατό ούτε θεμιτό το κυβερνών κόμμα να μετατραπεί σε ανακριτή, αντικαθιστώντας στο καθήκον αυτό τις συνταγματικά ορισμένες δικαστικές αρχές. Αυτό που θα μπορούσε να είχε πράξει, αν δεν είχε αδρανοποιηθεί από την ίδια εκείνη κυβέρνηση που αργότερα, στις εκλογές, χρειαζόταν την πλήρη υπο-

Σε Σύνοδο της Κ.Ε. εμβρυδής ανάγνωση της απόφασης

στήριξή του, ήταν να αποδοκιμάσει την ολιγάριθμη διεφθαρμένη μερίδα της τότε κυβέρνησης, πολύ προτού γίνει αναγκαία η αναχαίτισή της από την κοινοβουλευτική αντιπολίτευση, τον Τύπο και, τέλος, από τη δικαστική εξουσία. Μια τέτοια σωτήρια λειτουργία ήταν απίθανο να εκδηλωθεί στο ΠΑΣΟΚ, ένα κόμμα εξ αρχής αρχηγικό, συνηθισμένο να εξυπηρετεί τον κυλιόμενο κύκλο συνεργατών του Προέδρου του και τους θεσιθήρες μεταξύ των μελών του. Ουσιαστικά, το κόμμα ήταν τόσο εξασθενημένο που δεν επέβαλε κυρώσεις ούτε καν σε εκείνους τους αξιωματούχους της κυβέρνησης που δεν είχαν κατορθώσει να αντικρούσουν τα επιβαρυντικά στοιχεία για τις παράνομες ενέργειές τους.

Όπως είναι γνωστό, ο εκλιπών υπουργός **Αγ. Κουτσόγιωργας** είχε κατηγορηθεί για αποδοχή δύο εκατομμυρίων δολλαρίων ΗΠΑ σε αντάλλαγμα για την κατάρτιση νομοσχεδίου που προστάτευε τον **Γεώργιο Κοσκωτά** από τις έρευνες της Τραπεζής της Ελλάδος για παράνομες επιχειρηματικές συναλλαγές του. Υπήρχαν επαρκή στοιχεία ώστε η Βουλή, με τις ψήφους όλων των κομμάτων της αντιπολίτευσης και τις ψήφους των περισσότερων (αλλά όχι όλων) των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, να ξεκινήσει δικαστική δίωξη κατά του **Αγ. Κουτσόγιωργα**. Εντούτοις, ενώ «ανεστάλη» η κοιματική του ιδιότητα, ο ίδιος δεν αποπέμφθηκε ποτέ επίσημα από το ΠΑΣΟΚ. Η Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, στην 28η σύνοδό της (του Μαΐου 1989), απέκλεισε με ψηφοφορία τον **Αγ. Κουτσόγιωργα** (καθώς και τον **Γ. Πέτσο**) από τις λίστες υποψηφίων βουλευτών του ΠΑΣΟΚ για τις εκλογές του Ιουνίου 1989. Αυτή ήταν και η αυστηρότερη κύρωση που τους επιβλήθηκε ποτέ από τα κοιματικά όργανα,

ενώ δεν διαγράφηκαν από το κόμμα⁶. Ο **Α. Παπανδρέου** τήρησε στάση σιγής, πράγμα εντέλει αναμενόμενο αφού ο **Αγ. Κουτσόγιωργας** είχε υπάρξει και δικηγόρος του. Η επιεικής αυτής μεταχείριση ενός κομματικού κυβερνητικού αξιωματούχου προκαλεί εντύπωση όταν αναλογιστεί κανείς πόσο διαφέρει από τον τραχύ τρόπο με τον οποίο αποπέμπονταν διαφωνούντα κοιματικά στελέχη. Εκείνων οι διαγραφές, αντίθεση με την περίπτωση του **Αγ. Κουτσόγιωργα**, συχνά αποφαιζόνταν και ανακοινώνονταν από τον ίδιο τον **Α. Παπανδρέου** με συνοπτική διαδικασία. Μάλιστα, μερικές φορές, χωρίς καν να συζητηθεί το αρμόδιο κοιματικό όργανο (το γνωστό «Πειθαρχικό»). Αρκοίστε ανακοίνωση ότι ο διαγραφόμενος «έβγαλε εαυτόν εκτός Κινήματος».

ΤΟ «ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΧΡΗΜΑ»

Οι συνοπτικές διαγραφές στελεχών και έλλειψη εσωκομματικής δημοκρατίας είναι αποκλειστικά γνωρίσματα του ΠΑΣΟΚ, ούτε γενικά των ελληνικών κομμάτων. Συναντώνται και σε άλλα ευρωπαϊκά κόμματα τόσο της Δεξιάς όσο και της Αριστεράς σε περιόδους ιδεολογικής προσωπικής αμφισβήτησης της κοιματικής ηγεσίας. Ωστόσο, χωρίς να παραλείπονται οι προσωπικές πολιτικές ευθύνες της ηγεσίας του κόμματος, το ζήτημα της παροχής κοιματικής «κάλυψης» σε διεφθαρμένα στελέχη παραπέμπει στο γενικότερο πρόβλημα της πολιτικής διαφθοράς στις σύγχρονες δημοκρατίες.

Ο ανταγωνισμός των κομμάτων για προσέλκυση των ψηφοφόρων-καταναλωτών έχει οξυνθεί, παρ' ό,τι οι ιδεολογικές διαφορές ανάμεσα στα μεγάλα κόμματα έχουν αμβλυνθεί, ιδιαίτερα στους το-

ωτερικής και της οικονομικής πολιτικής. Είναι προφανές ότι στην περίπτωση κομμάτων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οξύς ανταγωνισμός, μεταξύ άλλων, και στην πρόσβαση διαχείριση μεγάλων κονδυλίων, τόσο των όσο και ευρωπαϊκών. Είναι ευγνωστό ότι τα μέσα του ανταγωνισμού περιλαμβάνουν λιγότερο τις παραδοσιακές μορφές πολιτικής κινητοποίησης διαδηλώσεις, κομματικές συνελεύσεις και περισσότερο τη χρήση του Τύπου, του ραδιοφώνου και, κυρίως, της τηλεόρασης. Αυτό συνεπάγεται αύξηση του οικονομικού κόστους των προεκλογικών εκστρατειών. Σε αυτό, μεταξύ άλλων, υπάρχει η ανάγκη για σώρευση «πολιτικού χρήματος» (όρος που έχει χρησιμοποιήσει άρθρα του και ο Κωνσταντίνος Καραλάσκος). Πρόκειται για χρηματικούς πόρους αναγκαίους για τις κομματικές και εκλογικές πολιτικές δαπάνες των υποψηφίων. Η αύξηση δαπανών πολιτικού κόστους από ένα κόμμα ωθεί τα άλλα, αλλά και κόμματα σε παρόμοια προσπάθειες. Έτσι, οι δαπάνες των κομμάτων που γίνονται σε ανταγωνισμό μεταξύ τους γίνονται με σπειροειδή τρόπο. Το πολιτικό κόστος, εφόσον δεν αντλείται πια μόνο από τις συνδρομές μελών του κόμματος, αλλά από ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες με πρόδηλη πρόθεση υποστήριξης της κομματικής ηγεσίας, καθίσταται «ακριβό». Όταν αυτές οι γενικές δυνάμεις, που ισχύουν για τις περισσότερες δημοκρατίες και κόμματα σήμερα, αστούν με άλλες ειδικές περιστάσεις, δηλαδή με την ύπαρξη προσωποκεντρικών δομών, όπως στο ΠΑΣΟΚ της δεκαετίας του '80, με αφοσίωση των οπαδών στην αρισματικό ηγέτη και με γενικότερη υποστήριξη για τη λειτουργία των ενδοκομματικών και άλλων θεσμών, τότε είναι εύκολο να υπάρξουν ακραία φαινόμενα διαφθοράς.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΚΔΟΧΗΣ ΜΕΛΩΝ

Η τρίτη δομική αιτία που διευκόλυνε την εμφάνιση φαινομένων διαφθοράς στο ΠΑΣΟΚ, αλλά ισχύει και για άλλα κόμματα, είναι η ιδεολογική ρευστότητα, ειδικά η στρατηγική μαζικής στρατολόγησης μελών. Το ΠΑΣΟΚ άνοιγε κατά διαστήματα τις πύλες του σε όσους και όποιους ήλθαν να εγγραφούν σε αυτό, μερικές φορές ανεξάρτητα από την ιδεολογική τους προέλευση. Το φθινόπωρο του 1974, η μαζική έγκληση για αυτοοργάνωση, εγγρά-

φηκαν όσοι θεωρούσαν ότι εκφράζονταν από τη ριζοσπαστική αλλά αντιφαστική ιδρυτική διακήρυξη του κόμματος. Μετά την πρώτη εκλογική νίκη του Οκτωβρίου 1981, εγγράφηκαν μαζικά στο κόμμα, χωρίς ιδιαίτερες ιδεολογικές αποσκευές, όσοι το επιθυμούσαν προκειμένου να επωφεληθούν από τα νέα δίκτυα πολιτικής πατρωνίας που είχαν αρχίσει ή προβλεπόταν να σχηματισθούν. Τέλος, κατά διαστήματα, συνήθως πριν από εσωκομματικές εκλογές, η μία ή άλλη τάση του ΠΑΣΟΚ ενέγραφε νέα μέλη στο κόμμα με σκοπό να επηρεάσει την εκλογή αντιπροσώπων σε τοπικό και νομαρχιακό επίπεδο. Γράφοντας για τη μαζική στρατολόγηση μελών κομμάτων στις ασταθείς δημοκρατίες, ο βρετανός πολιτικός επιστήμονας Alan Ware συνοψίζει τον προβληματισμό, που, τηρουμένων των αναλογιών, μπορεί να ισχύσει και στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ: «...Η μαζικότητα των μελών συνοδεύεται από ορισμένο "κόστος". Όσα μέλη έχουν προσελκυσθεί από υλικά κίνητρα θα παραμείνουν πιστά για όσο διάστημα απολαμβάνουν υλικά οφέλη. Αλλά χωρίς κάποια μορφή ισχυρής ιδεολογικής αφοσίωσης, η διαφθορά στο κόμμα μπορεί να γίνει ενδημική. Πράγματι, είναι σχεδόν βέβαιο, ότι η διαφθορά θα αναπτυχθεί μετά τα πρώτα χρόνια του κόμματος στην εξουσία»⁷.

Συνοψίζοντας τις παραπάνω παρατηρήσεις, υποθέτουμε ότι ένα κόμμα με επαρκή εσωκομματική δημοκρατία θα μπορούσε ίσως, για λόγους δικής του εκλογικής επιβίωσης, να καταστήσει υπόλογη τη δική του ηγεσία, πριν από την εκλογική ήττα. Ωστόσο, η επαρκής εσωκομματική δημοκρατία δεν θα εξουδετέρωνε τις δομικές πιέσεις για διαφθορά. Η ανάγκη για ανεύρεση πολιτικού χρήματος και η στρατηγική μαζικής στρατολόγησης νέων μελών χωρίς κριτήρια, ενόψει μάλιστα και του ανταγωνισμού μεταξύ ενδοκομματικών τάσεων που επιδιώκουν να αυξήσουν την αριθμητική τους ισχύ, ευνοούν την ανάπτυξη της πολιτικής διαφθοράς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Δημήτρης Χαραλάμπης, *Πελατειακές σχέσεις και λαϊκισμός: Η εξωθεσμική συναίνεση στο ελληνικό πολιτικό σύστημα*, (Αθήνα: Εξάντας, 1989), σελ. 314 και επόμενες, Κλεομένης Κουτσούκης, «Η διαφθορά ως ιστορικό φαινόμενο στο νεοελληνικό κράτος», στο Αλεξάνδρα Π. Νικολοπούλου, (επιμ.), *Κράτος και διαφθορά*, (Αθήνα: Ι. Σιδέρης, 1998), σελ. 121-156 και του ίδιου,

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΜΕΛΩΝ

1975	8.000
1977	27.000
1979	65.000
1980	75.000
1981	110.000
1982	140.000
1983	200.000
1984	220.000
1987	220.000
1990	82.000
1991	97.880
1993	112.088
1994	156.868
1996	155.642
1999	214.890*

*Αυτός είναι ο αριθμός των μελών του ΠΑΣΟΚ που θα λάβουν μέρος στις προσυνεδριακές διαδικασίες του κόμματος σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε η Επιτροπή Δεοντολογίας.

«Corruption and Reform: Catharsis and Anti-Corruption Policies in Post-Socialist Greece», αδημοσίευτη ανακοίνωση στο συνέδριο των ECPR Joint Sessions, Leiden, Απρίλιος 1993. Επίσης, Kevin Featherstone, «The "Party-State" in Greece and the Fall of Papandreou», *West European Politics*, τόμ. 13, τχ. 1, (Ιανουάριος 1990), σελ. 101-116. Για την πολιτική διαφθορά διεθνώς, ένα από τα πιο πρόσφατα βιβλία είναι του Paul Heywood, (επιμ.), *Political Corruption*, (Οξφόρδη: Blackwell, 1998).

2. Κώστας Μαρδάς, *Πίσω από τον ήλιο: Ανδρέας Παπανδρέου - οράματα και εφιάλτες*, (Αθήνα: Γνώση, 1995), σελ. 459.
3. Στο ίδιο, σελ. 458-459. Πόπη Παρασκευόπουλου, *Ανδρέας Παπανδρέου*, εκδ. Σύγχρονη Ελληνική Ιουλία, Αθήνα 1995, σελ. 219-224.
4. Μιχάλης Σπουρδαλάκης, (επιμ.), *ΠΑΣΟΚ: κόμμα-κράτος-κοινωνία*, (Αθήνα: Πατάκης, 1998), Παράρτημα Γ, σελ. 392 και Κ. Μαρδάς, *ό.π.*, σελ. 433.
5. Κ. Μαρδάς, *ό.π.*, 491-492 και 509.
6. Στην ψηφοφορία μεταξύ των μελών της Κ.Ε., 98 μέλη ψήφισαν κατά της υποψηφιότητας του Αγ. Κουτσόγιωργα στις εκλογές του Ιουνίου 1989, 18 υπέρ, 9 λευκό και 7 απείχαν. Στο ίδιο, σελ. 523.
7. Alan Ware, *Political Parties and Party Systems*, (Οξφόρδη: Oxford University Press, 1996), σελ. 137.

Γιατί το ΠΑΣΟΚ ήρθε στην **εξουσία** και πώς την **άσκησε**

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Όταν το ΠΑΣΟΚ ήρθε στην εξουσία μετά τις εκλογές της 18ης Οκτωβρίου 1981 (70 ακριβώς χρόνια μετά τον σχηματισμό της πρώτης κυβέρνησης από το Κόμμα των Φιλελευθέρων, που μόλις είχε ιδρύσει ο Ελευθέριος Βενιζέλος, 40 ακριβώς χρόνια μετά την ίδρυση του ΕΑΜ και 20 ακριβώς χρόνια μετά τη δημιουργία της Ένωσης Κέντρου), όλες οι ριζοσπαστικές αλλαγές και οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, που είχε ανάγκη η χώρα και που είχε επαγγελθεί το ΠΑΣΟΚ, ήταν απόλυτα δυνατές. Γιατί το λαϊκιστικό και αρχηγικό κόμμα με τη σοσιαλιστική ρητορεία, που επτά χρόνια νωρίτερα είχε ιδρύσει ο Ανδρέας Παπανδρέου, προκάλεσε μία πρωτοφανή λαϊκή συσπείρωση, ίσως μεγαλύτερη απ' αυτήν του Ελ. Βενιζέλου, του ΕΑΜ ή της Ένωσης Κέντρου με τον Γ. Παπανδρέου. Το σύνθημα της Αλλαγής δονούσε συθέμελα και ηλέκτριζε όλη τη χώρα, δημιουργώντας οράματα και καλλιεργώντας ελπίδες, πολλές φορές διαψευσμένες στο παρελθόν, για την πολιτική, κοινωνική και οικονομική αναγέννηση της χώρας.

Ομως, παρόλο που η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ δεν αντιμετώπιζε τις αντιδράσεις που είχε συναντήσει ο Ελ. Βενιζέλος ή η ανώριμη και δογματική καθοδηγούμενη ηγεσία του ΕΑΜ ή η κατακερματισμένη ηγεσία της Ένωσης Κέντρου, δεν πραγματοποίησε τις αλλαγές που επαγγελόταν και που ήσαν, σε μεγάλο μέρος, δυνατές. Όχι μόνον αυτό, αλλά η τριτοκοσμική ρητορεία που συνόδευε τη σοσιαλιστική ρητορεία, έθετε πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους, που δεν μπορούσε να έχει μια χώρα, η οποία παρά τις καθυστερήσεις της και τις διαρθρωτικές αγκυλώσεις της (π.χ. στη Διοίκηση, στη λειτουργία του αντιπροσωπευτικού συστήματος, στην παραγωγική της δομή, σε δημόσιες υπηρεσίες, όπως παιδεία και υγεία) δεν είναι χώρα του Τρίτου Κόσμου, αλλά μια ευρωπαϊκή χώρα, που έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης ταυτόχρονα με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, ενώ είχε απέναντι στην Ε.Ε. μία αρνητική στάση, αποτέλεσμα των λανθασμένων αναλύσεών του.

Δεν είναι τυχαίο το ότι, παρόλο που το ΠΑΣΟΚ άλλαξε στάση απέναντι στην Ε.Ε., η Ελλάδα επωφελήθηκε από την ένταξή της στην Ε.Ε. λιγότερο απ' ό,τι χώρες όπως η Πορτογαλία και η Ισπανία, που ήσαν στο ίδιο επίπεδο ανάπτυξης και είχαν παρόμοια πο-

λιτικά καθεστώτα. Στην Ελλάδα οι κοινοτικές εισροές σπαταλήθηκαν σε αμφίβολης αξίας και σημασίας έργα, σε «βιομηχανία μερών» (όπου έχουν επενδύσει και πολιτικοί του κυβερνώντος κόμματος), σε οδικά έργα. Το υπουργείο Γεωργίας, που διαχειριζόταν κοινοτικές επιδοτήσεις ύψους 1,5 τρισεκατομμυρίου δραχμών, διαθέτει 137 Ινστιτούτα ερευνών, που υπολειπόμενα είναι ικανοί να προσανατολίσει σωστά τη γεωργική παραγωγή, που παρουσιάζει τεράστιες διαρθρωτικές ανισορροπίες. Το υπουργείο Υγείας είναι ανίκανο να βοηθήσει στη διαχείριση των τεράστιων μεγα-Οργανισμών, όπως είναι τα σύγχρονα νοσοκομεία, ή το υπουργείο Μεταφορών να εφαρμόσει μια σύγχρονη συγκοινωνιακή πολιτική, ή το υπουργείο Παιδείας να οργανώσει και να διαχειριστεί ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα (με αποτέλεσμα, όπως έγραψαν οι εφημερίδες της 14.2.99, να κατέχουμε το απόλυτο ρεκόρ με 60.000 έλληνες φοιτητές στο εξωτερικό, που αντιπροσωπεύουν δαπάνη 300 δις. δραχμών ετησίως).

Σήμερα έρχονται βίαια στο προσκήνιο και προκαλούν κοινωνικές συγκρούσεις η ανυπαρξία ριζοσπαστικών μεταρρυθμίσεων σ' όλη τη διάρκεια της «αλλαγής» από το 1981 κι έπειτα, με καθυστερήσεις και αγκυλώσεις, που ανεβάζουν εξαιρετικά το κοινωνικό κόστος της «εκσυγχρονισμού», για τον οποίον απορεί κανείς πώς δεν ξεκίνησαν νωρίτερα. Ακόμα, πρέπει ν' αναζητηθούν τα αίτια της γενικευμένης διαφθοράς, που φτάνει μέχρι τα ανώτατα κυβερνητικά κλιμάκια και που συνδυαζόμενη με την καταφανή ανικανότητα ορισμένων κυβερνητικών στελεχών δυσχεραίνει, αν δεν αναιρεί, την προσπάθεια της εκσυγχρονισμού. Είναι αναμφισβήτητες οι σχετικές επιτυχίες της παρούσας κυβέρνησης, με φυγή προς τα εμπρός μέσω του χρηματοοικονομικού τομέα, με ανάκαμψη της βιομηχανικής παραγωγής, όπως όμως τα διαρθρωτικά προβλήματα, που εμποδίζουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, εκκρεμούν, με συνέπεια την αύξηση της ανεργίας, αλλά και με ικανοποίηση των «δεικτών του Μάαστριχτ», που καταστήσει δυνατή την οικονομική μας ένταξη στην ΟΝΕ. Είναι αναμφισβήτητο ότι η παρούσα κυβέρνηση διαθέτει το καλύτερο οικονομικό επιτελείο, απ' αυτό που διέθετε οποιαδήποτε άλλη κυβέρνηση, έστω κι αν οι μηχανισμοί Οικονομικού Προγραμματισμού έχουν απαξιωθεί από την πρώτη περίοδο του ΠΑΣΟΚ, το 1981-85.

Αλλά ποια ήταν η κατάσταση στον οικονομικό τομέα, που κληρονόμησε η παρούσα κυβέρνηση; Μας τη δίνει ανάγλυφα ο υφυπουργός Εθνικής Οικονομίας **Νίκος Χριστοδουλάκης** στο βιβλίο του *Το νέο τοπίο της ανάπτυξης*, όπου γράφει, μεταξύ άλλων: «Τα τρία περισσότερο χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας κατά την δεκαπενταετία 1980-94 είναι η πτώση του ρυθμού ανάπτυξης, η δραματική μείωση των επενδύσεων και η απειλητική διόγκωση του δημόσιου χρέους. Μια απλή σύγκριση των μεγεθών κατά την περίοδο αυτή με τους μέσους όρους της προγενέστερης πενταετίας (1975-79) δείχνει την συρρίκνωση της αναπτυξιακής διαδικασίας και την επακόλουθη κληρονομιά που έχουν να αντιμετωπίσουν οι σημερινές και οι επόμενες κυβερνήσεις».

Ήταν όλοι νεότεροι...

γενιές των Ελλήνων. Την περίοδο 1980-94 η οικονομία αυξάμε ρυθμούς τρεις φορές χαμηλότερους, οι επενδύσεις είχαν υθεί κατά το ένα τέταρτο και το δημόσιο χρέος τερμάτισε τέσσερις φορές μεγαλύτερο απ' ό,τι ήταν στην αρχή της περιόδου... Με εκλογές του 1985 οι ελληνικοί μακροοικονομικοί δείκτες βρίσκονται σε πολύ άσχημο σημείο. Οι δημόσιες δαπάνες ανέρχονται στο 31% του ΑΕΠ από 21% το 1980, το εξωτερικό χρέος φτάνει το 70% του ΑΕΠ από 7% το 1980, ο πληθωρισμός βρίσκεται άνω του 10% και οι ιδιωτικές επενδύσεις πέφτουν στο 11% του ΑΕΠ, στο χαμηλότερο σημείο της μεταπολιτευτικής εικοσαετίας... Μετά την είσοδο στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η ελλειψής ιεράρχηση των νέων μέτρων οδήγησε στην εφαρμογή οικονομικών συνταγών που ως πλείστον επιδείνωσαν τα υφιστάμενα προβλήματα. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, τη δεκαετία 1980-94, η Ελλάδα ήταν σε μια συστηματική διαδικασία ονομαστικής και πραγματικής απόκλισης από τις άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες... Η αναγκαστική στασιμότητα και η γενική πολιτική αμηχανία ενίσχυαν και εντροφοδοτούσαν μια γενικευμένη αδράνεια σε πολλές εκφάνσεις οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Η κυριαρχία των ιδεών επίσης, που είχαν αναπτυχθεί γύρω από το κράτος, το απαιτούσε δέσμιον ποικίλων συντεχνιακών συμφερόντων και καθύθυνε τις αποφάσεις του για την αποκλειστική εξυπηρέηση των συμφερόντων είχαν το προνόμιο να βρεθούν "εντός των κρατικών τει-
ραγμών" έτσι τα δικαιώματα και υποσκάπτοντας τις προσ-
τις, που είχαν για ένα καλύτερο μέλλον οι "εκτός των τειχών" ευ-
μενοι... Είδαμε τη δημοσιονομική πολιτική να μην δίνει έμφα-
ση χρηματοδότηση επενδύσεων, αλλά στην αύξηση της κατανά-
της. Η προσωρινή ευμάρεια όμως οδήγησε τελικά σε ένα τερά-
στιο δημόσιο χρέος και στην έλλειψη δημοσίων υποδομών. Είδαμε
οικονομική πολιτική, αντί να βοηθά τον δικαιούχο να βγει από
την κακή κατάσταση ανεργίας, ανασφάλειας ή απομόνωσης, να
απορροφώνεται σιγά σιγά σε έναν ανεξέλεγκτο μηχανισμό ισοπε-
τών παροχών, με στρατιές διαμεσολαβητών, με άγνωστο αριθ-
μο δικαιούχων και με αβέβαιο τελικό όφελος για την
οικονομία και την ανάπτυξη».

Διαλέξαμε, για ευνόητους λόγους, την κριτική που κάνει στην οι-
κονομική πολιτική του ΠΑΣΟΚ της πρώτης περιόδου ένα μέλος της
παρούσας κυβέρνησης, που ως πανεπιστημιακός είχε σιωπήσει τό-
τε, ενώ υπάρχουν πολλοί άλλοι, που έκαναν αυτή την κριτική, χωρίς
να ακούγονται και στους οποίους θα μπορούσαμε να παραπέμψου-
με¹. Αλλά εκτός από την οικονομία, όπου η αποτίμηση των επιτευγ-
μάτων του ΠΑΣΟΚ της πρώτης περιόδου είναι μάλλον αρνητική,
υπάρχουν και τα αποτελέσματα σε πολλούς άλλους τομείς, που
πρέπει να τύχουν κριτικής: στην παιδεία, την υγεία (παρόλο που εί-
ναι ο τομέας, όπου έγιναν τα πιο θετικά πράγματα, αλλά με στραβό,
ίσως, σχεδιασμό), τη δημιουργία του κοινωνικού κράτους, την επι-
στημονική και τεχνολογική έρευνα, τη Δημόσια Διοίκηση, τις απο-
κρατικοποιήσεις, την απασχόληση, την προστασία του περιβάλλο-
ντος. Αλλά η καίρια ερώτηση είναι: γιατί απέτυχε το ΠΑΣΟΚ; Η
απάντηση, κατά τη γνώμη μας, είναι μία και μόνη: η αποτυχία του
οφείλεται, κυρίως, στο χαρακτήρα του και στον τρόπο με τον οποίο
ήρθε στην εξουσία. Ο αρχηγικός του χαρακτήρας, κάτω από μια χα-
ρισματική ηγεσία, δημιουργούσε τον φανατικό και μέχρι παρά-
κρουση ενθουσιασμό και μετέτρεπε τον κριτικό πολίτη, από τον
οποίο έχει ανάγκη η δημοκρατία, σε οπαδό, που τρέφεται με το λαϊ-
κισμό, ο οποίος με διάφορα ιδεολογικά άλλοθι αποτελεί έναν ιδιό-
τυπο τρόπο πολιτικής ένταξης². Θα περιοριστούμε εδώ να εξετά-
σουμε, πολύ σύντομα, δύο κυρίως πράγματα: τον αρχηγικό χαρα-
κτήρα του ΠΑΣΟΚ και το γιατί ήρθε τόσο γρήγορα στην εξουσία.
Ο χαρακτήρας του και ο τρόπος κατάκτησης της εξουσίας προσδιό-
ρισαν την αποτελεσματικότητα στο μεταρρυθμιστικό έργο, που
επαγγελλόταν. Η θέση μας είναι η εξής: ο Α. Παπανδρέου δημιούρ-
γησε, με τις μεθόδους που χρησιμοποίησε, έναν κομματικό μηχανι-
σμό ικανό να πάρει γρήγορα την εξουσία, αλλά όχι και να την
ασκήσει αποτελεσματικά (με την αποτελεσματικότητα νοούμενη
σύμφωνα με τις ίδιες του τις διακηρύξεις).

ΑΡΧΗΓΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

Ο αρχηγικός χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ διαμορφώθηκε, με πολλές
προσπάθειες και με καινοφανείς μεθόδους, κατά την πρώτη τριετία

της ύπαρξής του: από την ίδρυσή του τον Σεπτέμβριο του 1974 μέχρι τις εκλογές του 1977, που κατέστησαν το ΠΑΣΟΚ κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης και του άνοιξαν το δρόμο για την εξουσία³. Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η προϊστορία του ΠΑΚ, της αντιστασιακής οργάνωσης που ίδρυσε ο Α. Παπανδρέου, όταν στις αρχές του 1968 διέφυγε στο εξωτερικό. Για την περίοδο αυτή ελάχιστα έχουν γραφεί⁴, ενώ είναι σημαντική, γιατί από τότε προετοιμάστηκε η πολιτική φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ και ο αρχηγικός του χαρακτήρας, όταν θα ιδρυόταν μετά την πτώση της χούντας. Είχε αρχίσει από τότε να δημιουργείται μια πολιτική κουλτούρα που στηριζόταν στον αρχηγισμό, το λαϊκισμό, την καταπάτηση των δημοκρατικών διαδικασιών στο όνομα της πολιτικής αποτελεσματικότητας. Οι διαφορές απόψεων πάνω στον χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ, τις δημοκρατικές διαδικασίες, τη θέση της Ελλάδας στην ΕΟΚ και στον τότε διπολικό κόσμο, τη δημιουργική ή όχι χρησιμοποίηση του μαρξισμού και των σοσιαλιστικών αντιλήψεων δεν προκάλεσαν μόνο έντονες συζητήσεις και θεωρητικές αντιπαραθέσεις μέσα στο ΠΑΣΟΚ, αλλά οδήγησαν στις πρώτες διαγραφές, τον Ιούνιο του 1976, στελεχών που προέρχονταν από τη «Δημοκρατική Άμυνα», αλλά και από το ΠΑΚ. Στις εκκαθαρίσεις αυτές και τις διαγραφές, πειθήνια εκτελεστικά όργανα του Α. Παπανδρέου, εκτός από τον **Α. Λιβάνη**, ήσαν η **Βάσω Παπανδρέου** και ο **Άκης Τσοχατζόπουλος**, ενώ ο Κ. Σημίτης παρέμεινε ουδέτερος⁵. Οι διαγραφές και οι εκκαθαρίσεις συνεχίστηκαν μέχρι το 1977 κι επεκτάθηκαν στη νεολαία και τον συνδικαλιστικό χώρο. Έστω κι αν έμοιαζαν με την αφαίρεση του βουτύρου από ένα καζάνι γάλα που βράζει, αύξησαν την ομοιογένεια του ΠΑΣΟΚ κι εμπέδωσαν την ηγεμονία του Α. Παπανδρέου.

Οι εκλογές του 1977 άνοιξαν το δρόμο του ΠΑΣΟΚ για την εξουσία, ενώ ταυτόχρονα επέβαλαν ακόμα περισσότερο την ηγεσία του Α. Παπανδρέου, που αναγνωρίστηκε ως ο αποφασιστικότερος παράγοντας για την εκλογική επιτυχία του ΠΑΣΟΚ, το οποίο δεν είχε πλέον καμία σχέση με αυτό που ήταν το 1974, με τις διαδικασίες της αυτο-οργάνωσης και με τη δυνατότητα να γίνει ένα σύγχρονο σοσιαλιστικό κόμμα, δημοκρατικά οργανωμένο, για να πραγματοποιήσει την αλλαγή που είχε ανάγκη ο τόπος. Δυστυχώς, έχει γενικά παρατηρηθεί ότι οι χαρισματικές ηγεσίες, όταν έρθουν στην εξουσία χωρίς δημοκρατικά αντίβαρα, οδηγούν στο «οργανωμένο θεσμικό χάος»: το ΠΑΣΟΚ δεν ξέφυγε απ' αυτό.

Εκτός από τη χαρισματικότητα του Α. Παπανδρέου, οι λόγοι που εξηγούν τη γρήγορη άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία είναι οι εξής:

α) Το επίθετό του, η εικόνα του τεχνοκράτη και του σοβαρού και διεθνούς φήμης οικονομολόγου, καθώς και το γεγονός ότι, παρά τη μακρά απουσία του από την Ελλάδα, μαθήτευσε από τότε που γύρισε κοντά σ' έναν πολιτικό ηγέτη με αδιαμφισβήτητες ικανότητες και πείρα: τον ίδιο του τον πατέρα, τον **Γ. Παπανδρέου**.

β) Η χρησιμοποίηση σύγχρονων μεθόδων (αμερικανικής προέλευσης, λένουν μερικοί) επηρεασμού και εγκλωβισμού των μαζών.

γ) Ο τρόπος που χρησιμοποίησε κι εκμεταλλεύτηκε τα μικροαστικά στοιχεία, τη μικροαστική αντίδραση στα κοινωνικά και οικονομικά αδιέξοδα, τον μικροαστικό οπορτουνισμό. Του ήταν, έτσι, δυνατό να πείσει τα μικροαστικά στοιχεία ότι ως μη προνομιούχα αποτελούν το θεμέλιο και τη σπονδυλική στήλη της αλλαγής, επιτυγχάνοντας να συνδυάσει τις επιδιώξεις τους και την παλαιοκομματική τους έκφραση μ' έναν ιδιότυπο αριστερό, ψευτο-επαναστατικό και ριζοσπαστικό λόγο. Ο ριζοσπαστικός αυτός λόγος διαμορφώθηκε χωρίς να υπάρξει ιδεολογική δουλειά σε βάθος ή πολιτική παιδεία των μαζών, η οποία δεν τον ενδιέφερε. Αντίθετα,

διαμορφώθηκαν, με βάση αυτόν τον ριζοσπαστικό λόγο, ορισμένα συνθήματα, που μαζί με μερικά στερεότυπα της παραδοσιακής αριστεράς, απετέλεσαν ισχυρά όπλα στον προσεταιρισμό των μαζών. Κεντρικό ρόλο έπαιζε η θεωρία της εξάρτησης από τα ξένα ιμπεριαλιστικά κέντρα, που άπαξ και έπαυε με τη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ θα άνοιγε το δρόμο για την κοινωνική απελευθέρωση και τη διόρθωση όλων των οικείων κακών. Η εικόνα του κοινωνικού αναμορφωτή συνδεόταν έτσι με την εθνική έξαρση και την εθνική υπερηφάνεια, με άγγιγμα των σωβινιστικών χορδών των μεσαίων στρωμάτων (και σήμερα ακόμα βλέπουμε τις βαθιές ριζες του «πατριωτικού ΠΑΣΟΚ»).

δ) Η ψυχολογική ανάγκη σε πλατιά στρώματα για μια αντεκδίκηση για τον τρόπο με τον οποίον η Δεξιά άσκησε τρομοκρατικά την εξουσία μετεμφυλιακά και η πεποίθηση, που ενισχύονταν από τον αριστερίζοντα λόγο και τον ουτοπικό βολонταρισμό του ΠΑΣΟΚ, ότι αυτή την αντεκδίκηση δεν μπορούσε να την πάρει η παραδοσιακή αριστερά, που έγινε έτσι αντικείμενο λεηλασίας. Συνδεδεμένη με αυτή την ιστορική μνήμη του τρόπου άσκησης της εξουσίας από τους νικητές του Εμφυλίου Πολέμου, ήσαν ακόμα: η κρίση προσηλυτισμού του εκσυγχρονισμού εκ των άνω με «καθοδηγούμενη δημοκρατία», όπως επεδίωξε ο Καραμανλής, η ανάσχεση, με την απαστάσια και τη δικτατορία, της ριζοσπαστικοποίησης που είχαν επιφέρει οι ανένδοτοι αγώνες για το 114 και για το 15% στην παιδεία. Παρόλο που η κοινοβουλευτική Δεξιά, που ήρθε μεταδικτατορικά στην εξουσία, δεν μπορούσε και δεν ήθελε να εφαρμόσει τους προδικτατορικούς κατασταλτικούς μηχανισμούς, δεν μπόρεσε, σε συνθήκες παγκόσμιας κρίσης, ν' αντιμετωπίσει τα αδιέξοδα ενός προτύπου ανάπτυξης, που εγκαινίασε η ίδια, αλλά οδήγησε στις ακρότατες συνέπειές του η στρατιωτική δικτατορία. Ακόμα κι αν η κατάσταση των πολιτικών ελευθεριών και των ατομικών δικαιωμάτων ήταν απόλυτη μετά τη δικτατορία και η Ν.Δ. πραγματοποιούσε αξιόλογες μεταρρυθμίσεις (χωρίς, όμως, να τολμήσει μεταρρυθμίσεις στα κοινωνικά ήθη, στο οικογενειακό δίκαιο, και αναγνώριση της εθνικής αντίστασης, για να επιτευχθεί η εθνική συμφιλίωση, την εκσυγχρονιστική αντίληψη για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, την αποδοχή της αυτονομίας του εργατικού κινήματος), στο συνολικό ασυνείδητο λειτουργούσε έντονα η κατάργηση αυτών των ελευθεριών και των δικαιωμάτων στη μετεμφυλιακή περίοδο.

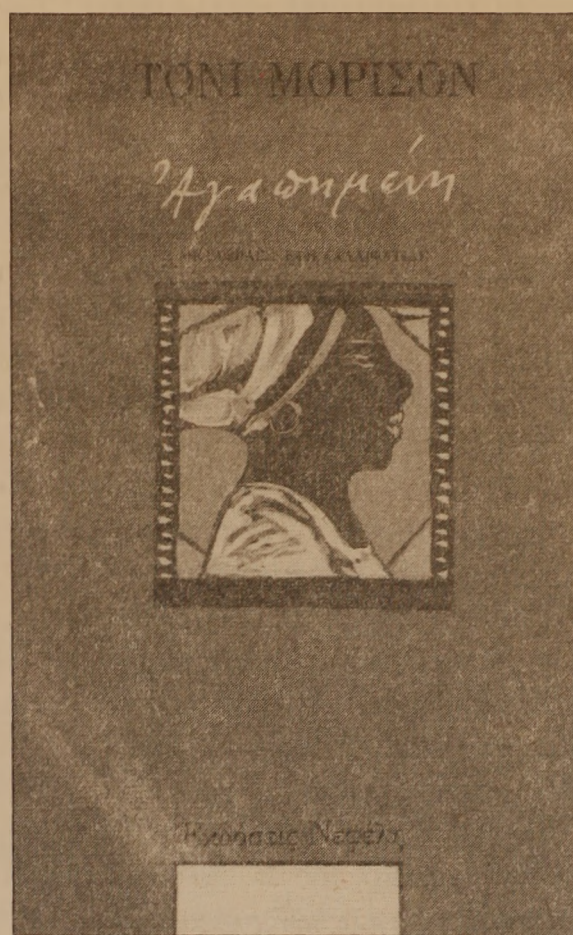
ε) Η αίγλη την οποία προσέδωσε στο ΠΑΣΟΚ η ύπαρξη ή η προσχώρηση άφθαρτων πολιτικά νέων στελεχών, με αντιστασιακές τεχνοκρατικές δάφνες, χωρίς δεσμούς με τα παλιά πολιτικά κόμματα κι αντιπάλους του πελατειακού τους τρόπου λειτουργίας – ανεξάρτητα αν αυτοί αντικαταστάθηκαν πολλές φορές αργότερα, με καιροσκόπους, που δεν είχαν πλέον καμία σχέση με τους πολιτικούς αγώνες, που διαμόρφωσαν το ΠΑΣΟΚ και οι οποίοι αποδέχονταν χωρίς αντιρρήσεις τον αρχηγισμό του και την απαραίτητη παρξία δημοκρατικών διαδικασιών.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ο αρχηγικός χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ, η δομή του και ο τρόπος λειτουργίας του δεν του επέτρεψαν να είναι στοιχειωδώς συνεπής με τις εξαγγελίες του, όταν ήρθε για πρώτη φορά στην εξουσία για ν' αποκορυφωθεί ο αρχηγισμός με την ανεκδιήγητη περίοδο του Ωνασείου, που θύμιζε το τέλος –ελέω Θεού– βασιλιάδων κι όχι το τέλος ενός δημοκρατικού ηγέτη. Όταν τον Α. Παπανδρέου διαδέχτηκε στην πρωθυπουργία και στην ηγεσία του κόμματος ο Κ. Σημίτης, ο τελευταίος είχε δύο επιλογές: ή να γίνει ο εκφραστής της νομενκλατούρας και να τεθεί υπό τον έλεγχό της, με σκοπό τη διαιώνιση στην εξουσία ενός κρατικοδίαιτου, διεφθαρμένου κα-

1979 - 1999
ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ ΝΕΦΕΛΗ

Τόνι Μόρισον
ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ
(Μυθιστόρημα)

Η αγαπημένη, μυθιστόρημα που σου κόβει την ανάσα με την κοφτή και γεμάτη λυρισμό γλώσσα του, δίκαια τοποθετεί την Τόνι Μόρισον στην κορυφή των σύγχρονων, αγγλόφωνων συγγραφέων.

Η ιστορία εκτυλίσσεται στα μέσα του περασμένου αιώνα στο Κεντάκυ και είναι ένα γοητευτικό παραμύθι. Ήρωες, εξεγερμένοι μαύροι, απελπισμένοι ερωτευμένοι, παντοδύναμα πνεύματα. Άκρατος ερωτισμός, γραφή μοντέρνα και αισθησιακή, ατμόσφαιρα όλο μυστήριο, ένα έργο πράγματι σπάνιο του οποίου τις αρετές δεν αφήνει ανεκμετάλλευτες η αριστουργηματική όντως, μετάφραση.

Τώρα και
στους κινηματογράφους

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
e-mail: nefeli-p@otenet.gr

ελεσματούχο κομματικού μηχανισμού (που θύμιζε όλο και όλο το Επαναστατικό-Συνταγματικό Κόμμα, που κυβερνήθηκε από το 1922), ή να επιδιώξει τη ρήξη με την παλαιά περίοδο και την επιβολή μιας νέας πολιτικής κουλτούρας, ένα ύφος και ήθος εξουσίας, που θα ταίριαζε σ' ένα μη μόνο, αλλά και σοσιαλιστικό κόμμα. Επιπλέον, το ΠΑΣΟΚ για να κερδίσει την εξουσία έπρεπε να μείνει –για ένα διάστημα τουλάχιστον– ενιαίο, αλλά η διατήρηση της εξουσίας δεν μπορούσε να γίνει αυτοσκοπός. Μέσα από τις αντιφάσεις αυτές (που, τηρουμένων αναλογιών, αντιμετώπισε κάποτε ο Γκορμπατσώφ) ο ΠΑΣΟΚ έπρεπε να προχωρήσει και σε ρήξεις και σε ανοίγματα, λαμβάνοντας όλα τα ρίσκα, όπως έκανε όταν επεδίωξε την εξουσία του κόμματος. Αναγκαστικά, η απόδειξη ότι δεν είναι κλειστά πολιτικός με μόνο κίνητρο την προσωπική του εξουσία συνέπιπτε με την επιδίωξη ενός άλλου ύφους και ήθους εξουσίας και απαιτούσε να μην τεθεί υπό τον έλεγχο των «βαρύνσεων» του Κόμματος.

Η Οτσαλάν, κάτω από τη σκιά της οποίας γράφεται αυτή η ιστορία, απέδειξε ότι ο ρυθμός των αλλαγών και των ρήξεων είναι ο λιγότερο που μπορούμε να πούμε – εξαιρετικά αργός. Όσο προχωράει αργά σε μια επανάσταση, σκάβει τον ίδιο λάκκο» έλεγε κάποτε ο Σαιν-Ζυστ. Το ίδιο μπορεί να ισχύει και για μια επανάσταση όσο και για μια μεταρρύθμιση.

ΣΕΙΣ:

Για κριτική αποτίμηση του έργου του ΠΑΣΟΚ στην οικονομία, βλ. Πάνου Καζάκου «Η Χαμένη Δεκαετία: 1979-1989», Περιοδικό *Επιχειρήματα*, Νο 13, Μάρτιος 1990 και Γεωργίου Ρουσσέα *Οικονομία και Πολιτική στην Ελλάδα*, Περιοδικό *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 19.8.94. Και τα δύο αυτά βιβλία αναδημοσιεύτηκαν στο βιβλίο που εκδόθηκε με την ευκαιρία της 20ής μου *ΠΑΣΟΚ: Κατάκτηση και Άσκηση της Εξουσίας*, Οικονομικός Οίκος Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 1996.

Για κριτική για το λαϊκισμό, βλ. βασικά τα άρθρα που συλλέχθηκαν στο βιβλίο που επιμελήθηκε ο Π. Σπυριδίου *ΠΑΣΟΚ και Εξουσία*, Εκδόσεις Κριτικής, Θεσ/νίκη, 1990. Επίσης, το βιβλίο των Ν. Κονδύλη, Θ. Λίποβατς, Μ. Σπουρδαλάκη *Λαϊκισμός και Πολιτική*, Εκδόσεις Γνώση, 1989.

Για κριτική για το Μιχ. Σπυρδαλάκη *ΠΑΣΟΚ, δομή, εσωκομματικές διαδικασίες και συγκρότηση εξουσίας*, Εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1988. Για κριτική για το χαρισματικό ηγεσία, βλ. Ηλία Κατσούλη *Ο ρόλος και η σημασία της χαρισματικής ηγεσίας στην ελληνική μεταβατική περίοδο*, που αναδημοσιεύτηκε στο Σ. Παπασπηλιόπουλος (επιμ.) *ΠΑΣΟΚ: Κατάκτηση και Άσκηση της Εξουσίας*, Εκδ. Οικονομικός Οίκος Ι. Σιδέρη, 1996.

Για κριτική για την περίοδο του ΠΑΚ, βλ. Δαμιανού Βασιλειάδη *Από το ΠΑΣΟΚ, Μύθος και Πραγματικότητα*, Εκδόσεις Κριτικής, Αθήνα, 1977. Γενικά, για τις αντιδικτατορικές διαδικασίες, το βιβλίο αναφοράς είναι αυτό του Βασ. Φίλια *Τα χρόνια του ΠΑΣΟΚ και τα Λησμονημένα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

Για κριτική για το Μιχ. Σπυρδαλάκη, ό.π. Βλ. επίσης Σ. Κούλογλου *Η ιστορία του Τρίτου Δρόμου: ΠΑΣΟΚ 1974-1986*, Εκδ. Κριτικής, Αθήνα, 1986. Βλ. ακόμα Σ. Παπασπηλιόπουλου *Η ιστορία του Λαϊκισμού και του Αρχηγισμού*, Συλλογικό τόμο *Η Ελλάδα σε Κρίση*, Τόμος Δεύτερος, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 1987.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Το πρώτο πλήγμα

του Κ. Τσαλόγλου

Το δεύτερο πλήγμα, εμβλαπτισμένο στο ίδιο ιδεολογικό άλλοθι, της προστασίας των εργαζομένων, ήταν η ματαίωση κάθε ουσιαστικής οικονομικής ανάπτυξης, με ταυτόχρονη υποβάθμιση του υλικού και πολιτισμικού επιπέδου ζωής των εργαζομένων. Αλλά για να σεβαστούν, αυτή τη φορά, τα δημοσιονομικά και νομισματικά κριτήρια που θα επιτρέψουν και σε εμάς να γίνουμε μέλη του «ιμπεριαλιστικού συνδικάτου», της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τώρα. Φυσιολογικό αποτέλεσμα αυτής της τυχοδιωκτικής εθνικο-οικονομικής διαχείρισης, η διαμόρφωση οικονομίας, η οποία λειτουργεί, πλέον, υπό καθεστώς συγκαλυμμένης χρεοκοπίας.

Την θορυβώδη ανάμειξη του Α. Παπανδρέου στα μεταπολιτευτικά πράγματα της χώρας, με συνθηματολογία ανεπιχειρηματολόγητη από το πολιτικό του παρελθόν, μόνο η ανησυχία για το «ευ ζειν» των ελλήνων εργαζομένων δεν την υπαγόρευσε. Ελάχιστα ενθαρρυντικό για τους σχεδιασμούς του ΝΑΤΟ στην περίοδο έξαρσης της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης των δύο κόσμων, το κοινωνικο-πολιτικό κλίμα της μεταδικτατορικής Ελλάδας είχε ανάγκη κυβερνήσεων, κοινοβουλευτικά απρόσβλητων, που θα μπορούσαν να επιτελέσουν το διπλό καθήκον: να αποδυναμώσουν την επιρροή του ορθόδοξου κομμουνισμού, άρα της Μόσχας, και να επανεντάξουν την Ελλάδα στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, από όπου την είχε αποσπάσει ο Κ. Καραμανλής μετά τον δεύτερο Αττίλα στην Κύπρο, χωρίς, όμως, να προκληθούν έντονες, εσωτερικές, αντι-αμερικανικές αντιδράσεις. Με την επιθετική «αντι-ιμπεριαλιστική», «αντι-καπιταλιστική» συνθηματολογία του, αρκετή για να πιστέψουν τα αριστερά κόμματα και οι οπαδοί τους πως, επιτέλους, έκανε και ο σοσιαλισμός την ιστορική του είσοδο στην Ελλάδα, ο Α. Παπανδρέου πέτυχε και στους δύο στόχους. Κάθε πιθανή επιφύλαξη για ιδεολογική ειλικρίνεια του ΠΑΣΟΚ και του ιδρυτή του την εξουδετέρωσε ταχύτα-

Δύο αθεράπευτα, για το ορατό τουλάχιστον μέλλον, πλήγματα, κατάφερε στην εθνική οικονομία το ΠΑΣΟΚ, στην πρώτη και στη δεύτερη, στη συνεχιζόμενη, περίοδο της εξουσίας του. Πρώτο πλήγμα αφορά την εσκεμμένη αποδιοργάνωση του πλουτοπαραγωγικού μηχανισμού της χώρας, με ιδεολογικό άλλοθι τον τερματισμό της εκμετάλλευσης των εργαζομένων από το εγχώριο και το ξένο ιμπεριαλιστικό κεφάλαιο, εμπνευστή της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, τότε.

τα η πολιτική των κρατικοποιήσεων και των αλόγιστων εισοδηματικών παροχών, όπως μηδένισε και τις αντι-αμερικανικές αντιδράσεις η συμφωνία για τις αμερικανικές βάσεις του 1983, με την οποία επανήλθε η Ελλάδα στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ.

Τα πρόσωπα που έγιναν δεκτά για να στελεχώσουν το «κίνημα», στην πλειοψηφία τους αριστερές ή άγνωστης πολιτικής προέλευσης, πεπεισμένα ότι η κατάκτηση της εξουσίας από τις σοσιαλιστικές δυνάμεις μόνο με τα όπλα μπορούσε να επιτευχθεί, ήταν εντελώς πρόσφορα για να επεξεργαστούν και εφαρμόσουν οικονομικά μέτρα, όχι μόνο βάσει των αρχών της ελεύθερης οικονομίας, αλλά ούτε καν της κρατικοποιημένης. Στον διακεκριμένο οικονομολόγο ηγέτη τους εμπιστεύτηκαν, λοιπόν, χωρίς την παραμικρή υποψία λάθους, την απόλυτη πρωτοβουλία χάραξης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής όταν το 1981 το ΠΑΣΟΚ κατέλαβε την εξουσία.

Στις πρώτες προτεραιότητες, άλλωστε, κυβερνητικής πολιτικής κυρίαρχη θέση είχε η δημιουργία μηχανισμού εδραίωσης της επιρροής του «κινήματος», ώστε να μη υπάρξει έδαφος εκλογικής ανάκαμψης της αριστεράς, αλλά ούτε και επιστροφής στην εξουσία της ανεπιθύμητης για τον φιλο-ευρωπαϊκό της προσανατολισμό, Δεξιάς. Η οικονομία μπορούσε να περιμένει!

Η κυβέρνηση της λεγόμενης σοσιαλιστικής αλλαγής προχώρησε σε εισοδηματικές αυξήσεις καταστροφικά δυσανάλογες, όχι μόνο προς τα περιθώρια που επέτρεπε η «καμένη γη», την οποία, όπως έλεγαν, κληρονόμησαν από τις προκάτοχες κυβερνήσεις, αλλά και προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Όσοι τόλμησαν, τότε, να επισημάνουν τον κίνδυνο δανεισμού για να διαμορφωθούν μισθοί και συντάξεις που δεν τις δικαιολογούσε η πλουτο-παραγωγική μας επίδοση, λιθοβολήθηκαν, κυριολεκτικά, από την κάθε απόχρωσης αριστερά. Η αντίρρηση στην εξω-παραγωγική προέλευση χρήματος για να ικανοποιηθούν καταναλωτικές ανάγκες, επικρίθηκε ως εμπνεόμενη από τα συμφέροντα του εκμεταλλευτικού κεφαλαίου. Το έσχατο ελαφρυντικό των επικριτών, ότι οι κρατικοποιήσεις των μεγαλύτερων βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων –και των χρεών τους!– αρκούσε για να επιταχυνθεί η αύξηση του εθνικού εισοδήματος ως το επίπεδο των υψηλών παροχών, αχρηστεύθηκε και αυτό. Όταν άρχισε το μοίρασμα διευθυντικών θέσεων των επιχειρήσεων σε κομματικά πρόσωπα, με αξιολογικό κριτήριο τον αριθμό των... γονοκλυσιών προ του ηγέτη, και με μοναδικό ελεγκτή της εντιμότητας και της επαγγελματικής της επάρκειας, το κρατικοποιημένο, επίσης, κόμμα, δεν έμεναν περιθώρια παρασθήσεων για την τύχη του πλουτοπαραγωγικού μηχανισμού του τόπου. Αναπόφευκτο επακόλουθο αυτής της κυβερνητικής πολιτικής η συρρίκνωση, μέχρι μηδενισμού τους για πολλούς κλάδους, του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας, που αμφισβητήθηκε και ως οργανικό τμήμα της εθνικής

μίας. Σε παράλληλη εκφυλιστική πορεία, ο απροσχημάτιστος ωχαδερφισμός των εργατο-υπαλλήλων του δημόσιου τομέα για την ποιότητα της εργασιακής τους ζωής. Τους είχε καθοδηγήσει ο ΣΟΚ, με τη συνδρομή και της ορθόδοξης αριστεράς, να υπονομεύουν τα συμφέροντα του ιδιώτη επιχειρηματία, αλλά και της ίδιας της επιχείρησης, για να διευκολυνθούν την κρατικοποίησή της. Γιατί, όπως να μην πιστέψουν, ότι, αφού έγιναν θύματα του σοσιαλιστικού κράτους, πρέπει να αμείβονται βάσει των αναγκών τους, και όχι της απόδοσής τους. Αυτή η αξιολογική αρχή ενέπνεε, άλλωστε, και τον συνδικαλιστικό τους όργανο!

Εκτός από την οικονομία και διογκούμενα δημοσιονομικά ελλείμματα, θετική η αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή μισθών και συντάξεων, με συνέπεια την επιτάχυνση του πληθωρισμού και την ανεξέλεγκτη διόγκωση του δημόσιου χρέους, πληρώνονται ετήσια χρεωλύσια και τόκοι.

Στη διάρκεια της τετραετίας 1982-1985, ένα δολλάριο, ούτε μία δραχμή, ποσά που δανειζόταν η «σοσιαλιστική αλλαγή», δεν διατέθηκε για ανταγωνιστική ανάπτυξη των τομέων. Τον τομέα, ο οποίος, με την κρατικοποιημένη του δομή – άλλο ρηθωμένο εφεύρημα της εποχής, και αυτό – έφερε την «ιστορική» ευθύνη διαρκούς τελεσματονικής οικονομικής προόδου της χώρας, προς όφελός των, ως τότε, «απονεύσιων». Η εμπνευσμένη από τις σοσιαλιστικές σκοπιμότητες καταναλωτική πολιτική του επίσημου κράτους, χωρίς, να συνυπολογιστούν οι διαρροές κομμένων ποσών προς ημετέρους ή από ανελεεινή διαχείριση, στέρησε το κράτος από απαραίτητα δραχμικά και συναλλαγματικά μέσα για πλουτο-παραγωγικές δυνάμεις, ενώ, το ιδιωτικό κεφάλαιο και αυτό να είναι επενδυτής, αφού έφερε ποια θα μπορούσαν να είναι τα αποτελέσματα του νέου «σοσιαλιστικού» μέτρου. Οι ιδιωτικές επενδύσεις, μεταξύ 1982 και 1985, υποχώρησαν από τις 96 μονάδες του 1980 (1980=100) στις 66,5 μονάδες. Οι συνολικές, δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις, στο τέλος της ίδιας τετραετίας, αντιπροσωπεύουν ποσοστό 2,46% του εγχώριου προϊόντος, έναντι 3,35% του 1981. Τη μεγαλύτερη καθυστέρηση μεταποιητικού τομέα υπέστη ο κλάδος παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών και τεχνολογικά σημαντικότερου – κατά την ΕΟΚ – προϊόντος, παρά την εισαγωγή από την ΕΟΚ πόρων ύψους τριών δι-

σεκατομμυρίων δολλαρίων και τον δανεισμό άλλων έξι δισεκατομμυρίων, ήταν, το 1985 κατά ένα (1%) τοις εκατό υψηλότερο του 1980! Ακόμα και ο δείκτης τραπεζικών μετοχών, στο θλιβερό τότε Χρηματιστήριο Αθηνών υποχώρησε από τις 94,6 μονάδες του '82, στις 74,4 μονάδες το '85.

Η καταρρέουσα οικονομία ανησύχησε και τους επηρεαζόμενους... σοσιαλθεραπευτές της. Αποφασίστηκε στροφή εκατόν ογδόντα μοιρών. Όχι, βέβαια, στη λειτουργία του δημόσιου τομέα, ο οποίος μόνον ελλείμματα παρήγαγε. Ούτε για να ενθαρρυνθούν οι ιδιωτικές επενδύσεις. Ούτε, πολύ λιγότερο, για να υπογραμμιστεί η ανάγκη προσαρμογής της πλουτο-παραγωγικής μας δραστηριότητας προς το ευρωπαϊκό κατεστημένο. Η στροφή έγινε για να επιδιορθωθούν, όσο θα ήταν δυνατό, οι εκτεταμένες στρεβλώσεις από την αποσύνθεση της οικονομίας για την εδραίωση της «αλλαγής». Προδιαγεγραμμένη η αποτυχία του «εγχειρήματος».

Η οικονομία είχε, ήδη, εγκλωβιστεί σε ολόκληρο σύστημα μηχανισμών για την εξυπηρέτηση προσωπικών και κομματικών συμφερόντων, ούτε καν ταξικών, από το οποίο ούτε τώρα ακόμη δεν μπορεί να απεγκλωβιστεί το κυβερνών κλάσμα του ΠΑΣΟΚ. Η κατάργηση της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής, στον δημόσιο, αλλά και στον ιδιωτικό τομέα για να βελτιωθεί, έτσι, η παραγωγικότητα της εργασίας και να περιοριστεί η ζήτηση, που θέρμαινε τον πληθωρισμό και διεύρυνε το συναλλαγματικό έλλειμμα – η σημαντική – κατά 15% – υποτίμηση της δραχμής και η τακτική της διολίσθησής της, το μόνο που πέτυχαν ήταν να αυξηθούν τα επιχειρηματικά κέρδη και να χάσουν, μισθωτοί και συνταξιούχοι, στη διετία 1986-87 μόνο, το 18,3% της αγοραστικής αξίας των αποδοχών τους. Τα μέτρα τέθηκαν σε εφαρμογή μετά τις εκλογές του 1985. Η «προαγγελία» τους κατά την προεκλογική περίοδο έγινε με την υπόσχεση για «καλύτερες μέρες» και «σταθεροποίηση για την ανάπτυξη». Και οι νέες διαβεβαιώσεις έγιναν δεκτές. Δεν ήταν δύσκολο, άλλωστε. Η αξιωματική αντιπολίτευση είχε για κύριο εκλογικό της σύνθημα την υπόσχεση για... φθηνότερα αυτοκίνητα! Το ΠΑΣΟΚ συνέχισε να κυβερνά. Με θορυβώδη, πλέον, εσωκομματική αντιπολίτευση, η οποία υποστήριζε πως η «λιτότητα» θα οδηγήσει το «κίνημα» σε ήττα στις εκλογές του '89. Ο υπέρμαχος της λιτότητας, υπουργός, τότε, εθνικής οικονομίας κ. Κ. Σημίτης αντικαθίσταται για να διασφαλιστεί ένα νέο νικηφόρο εκλογικό

αποτέλεσμα μέσω καταναλωτικών παροχών. Όπερ και εγένετο. Με αποκορύφωμα την περίφημη πρόσκληση του τότε πρωθυπουργού προς τον υπουργό του των Οικονομικών: «Τσοβόλα, δώσ' τα όλα»!

Ο γενικός δείκτης τιμών (πληθωρισμός) από τις 170 μονάδες του 1985 (1982=100) εκτινάσσεται στις 314 μονάδες το 1989. Ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής συντηρείται πάνω από τις 100 μονάδες (103,2) και με βάση 100 του 1980, ενώ οι δείκτες κεφαλαιακών και διαρκών καταναλωτικών αγαθών εξακολουθούν να υπολείπονται 17,5 και 15 μονάδες, αντίστοιχα, της παραγωγής του '80. Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου ανεβαίνει το 1989 στα εννιά δισεκατομμύρια δολάρια, από έξι δισεκατομμύρια τριακόσια εκατομμύρια του '85. Το συνολικό έλλειμμα της δημοσιονομικής διαχείρισης της τετραετίας φτάνει τα έξι τρισεκατομμύρια δραχμές, που καλύπτεται με δανεισμό. Το δημόσιο χρέος διαμορφώνεται σε 6,7 τρισ. δρχ. ή στο 76,3% του ΑΕΠ, έναντι χρέους 2,7 τρισ. ή 57,9% του '85. Οι τόκοι του χρέους απορροφούν 660 δισ. δραχμές στην περίοδο 1982-85, και 2.200 δισ. δρχ. στην περίοδο της «σταθεροποίησης» και «ανάπτυξης». Τα κολοσσιαία, για τα τότε ελληνικά μέτρα, ποσά αυτά είναι η αμοιβή γηγενών και αλλοδαπών για τα δάνειά τους προς την «σοσιαλιστική αλλαγή». Της «αλλαγής» που θα απήλλαζε τους εργαζομένους από την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο!

Η περίοδος του πρώτου πλήγματος κατά της ελληνικής οικονομίας, με την εκτεταμένη αποδιοργάνωση και υπερχρέωσή της, έφερε στο πολιτικό προσκήνιο και το δύσοςμο ηθικό της σύνδρομο. Επειδή η Βουλή έστειλε στο Ειδικό Δικαστήριο τον πρωθυπουργό και ηγέτη του ΠΑΣΟΚ, το «κίνημα» αντεπιτέθηκε, κατηγορώντας την αντιπολίτευση πως ήταν εκείνη που έκανε «βρώμικο» το «ογδόντα εννιά», τον τελευταίο χρόνο της πασοκικής οκταετίας. Το Ειδικό Δικαστήριο, με διαφορά μιας ψήφου, αθώωσε τον κατηγορούμενο. Οι ίδιοι οι εσωκομματικοί διάδοχοί του προσπαθούν, τώρα, να «αθώσουν» και τα «επιτεύγματά» του. Τα αναπαράγουν, συνεχίζοντας τον στραγγαλισμό της οικονομίας και τη συρρίκνωση του εθνικού κύρους, γιατί δεν έχουν άλλο τρόπο να διατηρηθούν στην πολύτιμη εξουσία. – Όσο και αν αυτό ηχεί προσβλητικά για το επίπεδο του πολιτικού μας βίου.

Στο επόμενο: Το δεύτερο πλήγμα.

Ιστορία και διαχρονική εξέλιξη

Στις 11.2.99 κατατέθηκε το Νομοσχέδιο που αφορά το ΙΓΜΕ (Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών), που στην ουσία έχει σαν στόχο την συρρίκνωση και αποδυνάμωσή του. Η συζήτηση του Νομοσχεδίου στην Ολομέλεια της Βουλής θα γίνει στο τέλος Φεβρουαρίου, στις 26, 27, 28 του μηνός.

Χωρίς ίχνος υπερβολής και πέρα από κάθε άλλου είδους αντίρρηση, το νομοσχέδιο αυτό εξοστρακίζει το ΙΓΜΕ από όλες εκείνες τις δραστηριότητες, για τις οποίες, η μέχρι τώρα συμβολή του, ήταν τεράστια για τον τόπο και την ανάπτυξή του.

Η μη διασφάλιση των δραστηριοτήτων του ιδρύματος στο Γ' ΚΠΣ (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) του υπουργείου Ανάπτυξης, στα αντικείμενα της Ενέργειας, των Νερών και του περιβάλλοντος, καταδεικνύει τα παραπάνω και δημιουργεί την πεποίθηση ότι το επόμενο βήμα θα είναι η οριστική διάλυση.

Το ΙΓΜΕ, όμως, έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας – αυτό είναι γεγονός αναμφισβήτητο, που όσοι έχουν ασχοληθεί ή ασχολούνται με θέματα υδάτινων πόρων, ορυκτού πλούτου, περιβάλλοντος, το γνωρίζουν εδώ και πενήντα χρόνια.

Τα άρθρα των καθηγητών και ειδικής επιστήμονος που ακολουθούν, θα καταδείξουν με σαφή τρόπο ορισμένα θέματα, άγνωστα στο ευρύ κοινό και που αφορούν ενεργειακές πρώτες ύλες, γεωθερμία, πολιτισμό, τομείς που εκτός των άλλων επιστήμονες του ΙΓΜΕ εξακολουθούν να πρωταγωνιστούν και να προσφέρουν ανεκτίμητες υπηρεσίες, τόσο στην εθνική οικονομία όσο και στο κοινωνικό σύνολο.

Μερικά δείγματα της πιο πρόσφατης, σημαντικής θετικής συνεισφοράς των ερευνητών του ΙΓΜΕ στην Εθνική Οικονομία είναι τα παρακάτω:

— Ο εντοπισμός, η μελέτη και η παράδοση προς αξιοποίηση στη ΔΕΗ, του συνόλου των λιγνιτικών κοιτασμάτων της χώρας, που σήμερα συμμετέχουν σε ποσοστά 75% στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Με τις έρευνες του ΙΓΜΕ τα λιγνιτικά αποθέματα αυξήθηκαν από 1 δισ. τόννους το 1960 σε 6,5 δισ. τόννους στα μέσα της 10ετίας του 1990.

— Σχετικά πρόσφατα εντοπίστηκε και παραδόθηκε στη ΔΕΗ το λιγνιτικό κοίτασμα Δράμας, με απολήψιμα αποθέματα που ξεπερνούν τα 1.150 εκατ. τόννους που αντιστοιχούν σε 115 εκατ. τόννους ισοδύναμου πετρελαίου. Μετά το αποτέλεσμα αυτό προβλέπεται η εγκατάσταση από τη ΔΕΗ 6 μονάδων συνολικής ισχύος 1.800 MW.

— Στην έρευνα των υπόγειων νερών (ανεύρεση, προστασία, αξιοποίηση, διαχείριση) και στην προώθηση υδροληπτικών κ.λπ. έργων, η συμβολή του ΙΓΜΕ ήταν και είναι ιδιαίτερα σημαντική σε πανελλαδική κλίμακα. Έτσι λοιπόν η παρέμβαση των επιστημόνων του, για την αντιμετώπιση της λειψυδρίας στο Λεκανοπέδιο στις αρχές της 10ετίας του 1990, ήταν καθοριστική και τα έργα που σχεδίασε και εκτέλεσε κάλυψαν το 75% της ημερήσιας κατανάλωσης. Παράλληλα με τα ερευνητικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή της Αττικής, οι υδρογεωλογικές έρευνες στην υπόλοιπη Ελλάδα έδωσαν τη

δυνατότητα σε μεγάλο αριθμό Δήμων και Κοινοτήτων να υδροδοτηθούν και να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο τρόπο οι υδάτινοι πόροι.

— Η δραστηριότητα του ΙΓΜΕ στα αντικείμενα της τεχνικής γεωλογίας είναι σημαντική με κυριότερα παραδείγματα τις γεωτεχνικές έρευνες στο πλαίσιο μεγάλων τεχνικών έργων, όπως το φράγμα Αγίου Δημητρίου του Εύηνου ποταμού και της σήραγγας εκτροπής του μήκους 30 χλμ., για την αντιμετώπιση των αναγκών ύδρευσης του λεκανοπεδίου της Αθήνας. Πρέπει να τονίσουμε στο σημείο αυτό ότι, μετά την παρέμβαση του ΙΓΜΕ, εξοικονομήθηκαν υπέρ του Δημοσίου 20 δισ. δρχ. περίπου, από την μετατόπιση του άξονα του φράγματος του Εύηνου.

Η γεωτεχνική έρευνα του ΙΓΜΕ στον Κεραμεικό το 1996 ήταν καθοριστική για τη μετατόπιση πορείας της γραμμής του ΜΕΤΡΟ και απέτρεψε πιθανές καταστροφές στον αρχαιολογικό χώρο.

— Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί η βασική γεωλογική έρευνα υποδομής του ΙΓΜΕ, που αφορά την έκδοση των γεωλογικών, σεισμοκτονικών, γεωτεκτονικών χαρτών της Ελλάδας σε κλίμακες 1:50.000 και 1:500.000, έργα τεράστιας αξίας και εργαλεία για την αναζήτηση μεταλλοφόρων κοιτασμάτων, για τα τεχνικά έργα καθώς και για τις υδρογεωλογικές και περιβαλλοντικές μελέτες.

Είναι προφανές ότι το μοναδικό αυτό κρατικό Ινστιτούτο εφαρμοσμένης γεωλογικής έρευνας πρέπει να ζήσει, να αναμορφωθεί, να ενισχυθεί με νέους επιστήμονες και όχι να γίνεται προσπάθεια ακρωτηριασμού και διάλυσής του από τους «σοφούς» του υπουργείου Ανάπτυξης.

Εκτενής αναφορά στις μεθοδεύσεις διάλυσης του ΙΓΜΕ έγινε σε αναλυτικό άρθρο του Γ. Βότση στην *Ελευθεροτυπία* (25.1.99), άρθρο που εγγράφη με αφορμή σημείωμα του Αντί για τα συμβαίνοντα στο Ινστιτούτο. Ο νέος υπουργός Ανάπτυξης θα πρέπει να συζητήσει με τους επιστήμονες του ΙΓΜΕ -τους μόνους αρμόδιους και άμεσα ενδιαφερόμενους για την τύχη του Ιδρύματος- για να διασφαλιστεί η συνέχεια και η ύπαρξή του, χωρίς ακρωτηριασμούς και συρρικνώσεις όπως μεθόδευαν η πρώην υπουργός και οι συνεργάτες της. Είναι, πράγματι, επιτακτική ανάγκη ο εκσυγχρονισμός του ΙΓΜΕ και η απαλλαγή του από την οποιαδήποτε κομματική ή άλλη εξάρτηση, για να μπορεί να υπηρετεί πιο αποτελεσματικά τους σκοπούς του και να εξακολουθεί να κοσμή με την ύπαρξή του τις γεωλογικές επιστήμες. Κλείνοντας το εισαγωγικό σημείωμα, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε σε ένα σημείο της παρέμβασης που έκανε ενώπιον της κοινοβουλευτικής επιτροπής (Πρακτικά της Βουλής 13.1.1999) ο καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. Δημοσθένης Μουντράκης, ο οποίος μεταξύ άλλων είπε: «Ως πρόεδρος της Γεωλογικής Εταιρείας και ως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης θα ήθελα να σας εκφράσω τη βαθιά ανησυχία του γεωλογικού κόσμου για τη συρρίκνωση του ΙΓΜΕ και, κυρίως, για την κατάργηση των παραρτημάτων του, που θα επιφέρει ζημιά ανεπανόρθωτη...».

Φίλιππος Ηρ. Χαρμανλίδης

Δρ Υδρογεωλόγος

Η Γεωλογική Έρευνα συντελεστής στην ανάπτυξη της Οικονομίας

Ανέστη Φιλιππίδη

Η χώρα μας έχει πλουσιοπάροχα αποικισθεί σε ορυκτές πρώτες ύλες και η γεωλογική έρευνα συνέφερε αρκετά μέχρι σήμερα. Ήπρεπε, όμως, να προσφέρει πολύ περισσότερα, τόσο στην εθνική οικονομία όσο και στην εθνική ανεξαρτησία.

■ τον τομέα των Ενεργειακών Ορυκτών Πρώτων Υλών, ετησίως, απασχολούνται 9.000 περίπου άτομα. Η ακαθάριστη αξία παραγωγής είναι περίπου 100 δισ., η δε αξία υλικών και υπηρεσιών που αγοράζονται αγγίζει τα 40 δισ. Σήμερα στη χώρα μας εξορύσσονται περίπου 60 εκατ. τόνοι λιγνίτη που αντιστοιχούν σε περίπου 8 εκατ. τόνους ισοδυνάμου πετρελαίου. Έτσι προκύπτει εκροή συναλλάγματος περίπου 300 δισ. Το 75% της συνολικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από τον λιγνίτη. Πέρα από το γεγονός ότι διασφαλίζεται σταθερότητα έναντι διεθνών ανωμαλιών στον εφοδιασμό και τις τιμές καυσίμων, θα πρέπει να τονιστεί ότι η ενεργειακή μας ανεξαρτησία αποτελεί εθνικό θέμα. Εκτεταμένα γεωθερμικά πεδία είναι σε αφθονία στη χώρα μας, η εκμετάλλευσή τους αντιστοιχεί σε περισσότερο από 100.000 τόννους ισοδυνάμου πετρελαίου ετησίως. Η εκμετάλλευση αυτής της πηγής προς το περιβάλλον ενέργειας είναι σχεδόν μηδενική.

■ τον τομέα των Μεταλλευμάτων, ετησίως απασχολούνται 3.000 περίπου άτομα. Η ακαθάριστη αξία παραγωγής είναι περίπου 30 δισ., η δε αξία υλικών και υπηρεσιών που αγοράζονται αγγίζει τα 10 δισ. ταυτόχρονα η αξία των εισαγωγών αγγίζει τα 25 δισ. Η παραγωγή στρατηγικών

Γεωμορφές σε κυκλαδίτικο νησί.

μετάλλων (π.χ. Fe, Cr, Ni, κ.λπ.) μιας χώρας πάντα επηρεάζει και θα επηρεάζει την διαπραγματευτική ικανότητα διεθνώς. Η παραγωγή στρατηγικών μετάλλων της Τουρκίας δίνει ξεκάθαρη εξήγηση στο γιατί οι μεγάλοι χαϊδεύουν την Τουρκία επί δεκαετίες τώρα.

Στον τομέα των Βιομηχανικών Ορυκτών και Πετρωμάτων, ετησίως, απασχολούνται 8.000 περίπου άτομα. Η ακαθάριστη αξία παραγωγής είναι περίπου 90 δισ., η δε αξία υλικών και υπηρεσιών που αγοράζονται αγγίζει τα 45 δισ., ταυτόχρονα η αξία των εισαγωγών αγγίζει τα 30 δισ. Η χώρα μας, από τη δεύτερη θέση στην παγκόσμια παραγωγή μαρμάρου, υποχώρησε σε λίγα χρόνια και βρίσκεται σήμερα στην έβδομη θέση, οδεύει δε προς την όγδοη. Προσωπικά δεν ανησυχώ για την έβδομη θέση, ανησυχούσα ήδη πριν από λίγα χρόνια και για την δεύτερη θέση, γιατί τότε η Ιταλία κατείχε το 65% και η χώρα μας ως δεύτερη κατείχε το 15% της παγκόσμιας παραγωγής μαρμάρου. Η τεράστια αυτή διαφορά στα ποσοστά μεταξύ Ιταλίας και Ελλάδας δεν δικαιολογείται με βάση τα γεωλογικά δεδομένα των δύο χωρών. Τα γεωλογικά δεδομένα μάλλον θα ήθελαν πρώτη στην κατάταξη αυτή την Ελλάδα και όχι την Ιταλία.

Η αξία της Γεωλογικής Χαρτογράφησης

είναι ανεκτίμητη για τη χώρα μας, διότι θα έπρεπε να χρησιμοποιείται καθημερινά από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, σε τομείς όπως: Ύδρευση, άρδευση, τεχνικά έργα, αντισεισμική θωράκιση, φυσικές καταστροφές και προστασία περιβάλλοντος. Το πρόβλημα του Νερού θα βρει τη λύση του μόνο με τις υδρογεωλογικές μελέτες. Η υπάρχουσα υφαλμυρότητα στους υδροφόρους ορίζοντες σχεδόν όλων των ελληνικών νησιών έχει ήδη επηρεάσει αρνητικότερα τον τομέα του τουρισμού. Στον τομέα των Τεχνικών Έργων, η μη συμμετοχή των γεωλογικών φορέων όχι μόνο έχει πολλαπλασιάσει το κόστος των έργων, αλλά συνήθως έχει και αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Τα Τμήματα Γεωλογίας των ελληνικών ΑΕΙ σήμερα έχουν αποκτήσει πολύ καλή φήμη στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την εκπαιδευτική, την ερευνητική, αλλά και την κοινωνική τους δραστηριότητα. Η έρευνα και η εκπαίδευση που προσφέρουν σε ειδικότητες όπως: Τεκτονική, Παλαιοντολογία, Στρωματογραφία, Υδρογεωλογία, Τεχνική Γεωλογία, Φυσική Γεωγραφία, Ορυκτολογία, Πετρολογία, Γεωχημεία, Κοιτασματολογία, Γεωφυσική, Σεισμολογία, Μετεωρολογία, Κλιματολογία και Περιβαλλοντική Γεωλογία είναι σε πολύ υψηλό επίπεδο διεθνώς. Τα Τμήματα

Ανέστη Φιλιππίδης είναι

Διευθυντής Ορυκτολογίας-Κοιτασματολογίας και
Διευθυντής του Τμήματος Γεωλογίας του ΑΠΘ

τονίζουν, εδώ και χρόνια τώρα, τη σημασία της γεωλογικής έρευνας στους τομείς του Περιβάλλοντος, του Πολιτισμού, της Αντισεισμικής θωράκισης, του πολύτιμου αγαθού που λέγεται νερό –το μέγα αυτό πρόβλημα της Ελλάδας– της ασφάλειας των μεγάλων αναπτυξιακών έργων, της οικονομίας σε σχέση με τα μέταλλα και τα βιομηχανικά ορυκτά και πετρώματα, της ενέργειας, καθώς και σε τομείς φυσικών καταστροφών (πλημμύρες κ.λπ.).

Η λίστα παρόμοιων θεμάτων είναι μεγάλη, το ερώτημα όμως που τίθεται είναι, έχει αξιοποιηθεί όλη αυτή η γνώση από την ελληνική κοινωνία; Στα 25 χρόνια λειτουργίας του, το Τμήμα Γεωλογίας του Α.Π.Θ., παρέδωσε στην ελληνική κοινωνία 1.650 πτυχιούχους γεωλόγους. Δυστυχώς το δυναμικό αυτό δεν έχει αξιοποιηθεί στο βαθμό που έπρεπε. Δυστυχώς μέχρι σήμερα, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων, η μη συμμετοχή ή και η ελλιπής συμμετοχή γεωλόγων σε όλα τα θέματα που προανέφερα, όχι μόνο έχει πολλαπλασιάσει το κόστος των έργων, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις έχει και αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και στα εθνικά θέματα. Δυστυχώς, η παρέμβαση του γεωλόγου ζητείται εκ των υστέρων και εξ ανάγκης, αφού πρώτα συντελεστεί η καταστροφή.

Σύμφωνα με μελέτη του Τμήματος Γεωλογίας (Επιστ. Υπεύθυνος ο λέκτορας Α. Κορωναίος) που εκτελέστηκε με την υποστήριξη του Γραφείου Διασύνδεσης Σπουδών και Σταδιοδρομίας του Α.Π.Θ., τα τελευταία 10 χρόνια οι πτυχιούχοι Γεωλόγοι του Τμήματος Γεωλογίας του Α.Π.Θ. σε ποσοστό 30% είναι άνεργοι. Εργασία έχει το 70%, όμως από αυτούς το 44% δεν ασκεί το επάγγελμα του γεωλόγου και μόνο το 26% εργάζεται ως γεωλόγος. Ορισμένοι ίσως αναρωτιέστε γιατί αναφέρω τα ποσοστά αυτά με παράπονο, εφόσον άλλοι πτυχιούχοι βρίσκονται σε χειρότερη μοίρα, θα έπρεπε δηλαδή, να είμαι ευχαριστημένος. Όχι, δεν είμαι ευχαριστημένος όταν καθημερινά βιώνω φυσικές καταστροφές –κατολισθήσεις κ.λπ., όταν το κόστος κατασκευής ενός δρόμου στη χώρα είναι τουλάχιστον διπλάσιο του πραγματικού. Οι θέσεις εργασίας των γεωλόγων στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα θα έπρεπε να είναι πολλαπλάσιες από το 26% που ασκούν πραγματικά το επάγγελμα του γεωλόγου, όχι για την αύξηση του αριθμού των εισακτέων, όχι για την βελτίωση των στατιστικών στοιχείων, αλλά γιατί αυτό απαιτεί το συμφέρον της Εθνικής Οικονομίας. Τα

Τμήματα Γεωλογίας εδώ και χρόνια προσαρμόζουν την εκπαίδευση και την έρευνά τους στα μηνύματα των καιρών. Είμαι βέβαιος ότι η χώρα μας δεν χρειάζεται άλλα Τμήματα Γεωλογίας, δεν χρειάζεται περισσότερους γεωλόγους (το ίδιο ισχύει και σε παγκόσμια κλίμακα). Εκείνο που χρειάζεται η χώρα είναι να αξιοποιήσει τους γεωλόγους για το δικό της συμφέρον.

Δεν μπορεί να είμαι ευχαριστημένος όταν σήμερα ο κύριος φορέας των γεωλόγων συρρικνώνεται – κατά άλλους εξαφανίζεται. Μιλώ φυσικά για το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ). Είμαι βέβαιος ότι η συρρίκνωση του ΙΓΜΕ πολύ σύντομα θα καταγραφεί ως έλλειμμα εθνικής εμβέλειας. Είμαι βέβαιος πως τα παραρτήματα του ΙΓΜΕ που κλείνουν σε λίγο ανά τη χώρα πολύ σύντομα θα ανασυσταθούν. Έως τότε όμως το έλλειμμα που θα έχει καταγραφεί θα είναι τεράστιο. Το ΙΓΜΕ έχει συμβάλει σε όλα τα παραπάνω θέματα (π.χ. τα βεβαιωμένα αποθέματα λιγνίτη ανέρχονται σήμερα σε 7 δισ. τόνους, από 3 δισ. που ήταν το 1970), καθώς επίσης και στην πρακτική άσκηση των φοιτητών των Γεωλογικών Τμημάτων, προσφορά με ανεκτίμητη αξία για την Εθνική Παιδεία. Η γεωλογική έρευνα μπορεί και πρέπει να προσφέρει πολλά περισσότερα στη χώρα. Η κατάργηση των παραρτημάτων του ΙΓΜΕ, θα βλάψει σοβαρά την γεωλογική έρευνα/εκπαίδευση και σύντομα θα δημιουργήσει σοβαρό κενό σε σημαντικούς τομείς της εθνικής οικονομίας. Η γεωλογική έρευνα σε μεγάλο βαθμό είναι ανάγκη να εκτελείται από έναν κρατικό φορέα –το ΙΓΜΕ– με περιφερειακή οργάνωση, όπως γίνεται σε όλες τις χώρες. Το ΙΓΜΕ, σε συνεργασία με τα ΑΕΙ της χώρας, πρέπει να επαναπροσδιορίσει τους στόχους του, σε δύο κύριες κατευθύνσεις, την σύγχρονη γεωλογική χαρτογράφηση της Ελλάδας και την εφαρμοσμένη και περιβαλλοντική έρευνα στους πλουτοπαραγωγικούς τομείς (π.χ. ορυκτές πρώτες ύλες, νερό, γεωχημεία, γεωτεχνικά, φυσικές καταστροφές).

Το ελληνικό υπέδαφος παρέχει τις δυνατότητες για πολλαπλασιασμό των πλουτοπαραγωγικών δεικτών της χώρας. Την μεγαλύτερη ευθύνη για την σημερινή κατάσταση την φέρουν οι πολιτικοί της χώρας και εμείς όμως, γεωλόγοι και μηχανικοί, έχουμε συμβάλει για τα κακώς κείμενα στην εκμετάλλευση και αξιοποίηση του ελληνικού ορυκτού πλούτου. Η φύση και η πραγματικότητα αναγκάζει τον μηχανικό να συνεργαστεί με τον γεωλόγο.

Η γεωθερμική

του Μιχάλη Δ. Φυτίκα

Η γεωθερμική ενέργεια είναι μια ήπια και ανανεώσιμη μορφή, που δημιουργείται στο υπέδαφος με τη μορφή θερμών ρευστών, τα οποία περιμένουν τη γεωλογική έρευνα για τον εντοπισμό τους.

Οι ερευνητικές και παραγωγικές γεωτρήσεις, που γίνονται σε επιλεγμένες θέσεις και σε κατάλληλο βάθος, μας φέρνουν στην επιφάνεια τα θερμά ή και υπέρθερμα ρευστά, τις περισσότερες φορές με δική τους πίεση, τα οποία και προσφέρονται για πολλές χρήσεις, ανάλογα με τη περίπτωση (χαρακτηριστικά των ρευστών και συνθήκες στην περιοχή).

Η γεωθερμική έρευνα στη χώρα ξεκίνησε το 1970 όταν, με προαπόφαση του ΟΟΣΑ, ανατέθηκε στον αείμνηστο δάσκαλο του Γεωλογικού Τμήματος του ΑΠΘ, Καθηγητή Giorgio Marinelli, να διερευνηθεί στο ΙΓΜΕ (τότε ΙΓΕΥ), να διερευνηθεί προκαταρκτικά τις συνθήκες, να εντοπιστεί ένα πρόγραμμα έρευνας και να βοηθήσει στην υλοποίησή του. Στην Ελλάδα ήταν μέχρι τότε άγνωστη ακόμα και η λέξη γεωθερμία, ενώ η εκμετάλλευση ολόκληρου του κόσμου περιελάμβανε μέχρι τότε σχεδόν μόνον την υψηλή ενθαλπία και λίστα σε κάποιες αναπτυγμένες χώρες (ήταν ακόμα πολύ φθηνό το πετρέλαιο και η γεωθερμική ενέργεια συνέφερε οικονομικά μόνο για την παραγωγή ηλεκτρισμού).

Ο υπογράφων είχε την τύχη να λάβει από το ΙΓΜΕ την εντολή να μετακταθεί στην Ιταλία, κοντά στον μεγάλο δάσκαλο της γεωθερμίας και να ξεκινήσει με τη

Ο Μιχάλης Δ. Φυτίκας είναι Καθηγητής της Γεωλογίας στο Τμήμα Γεωλογίας του ΑΠΘ.

Έργεια – ήπια και ανανεώσιμη πηγή ενέργειας

ροφή του το πρώτο γεωθερμικό πρό-
ια. Αυτό περιέλαβε τις περιοχές που
σειρά προτεραιότητας είχαν τις πιο
χρυσένιες συνθήκες για εντοπισμό γε-
μικών πεδίων υψηλής ενθαλπίας. Η
ς, η Νίσυρος, η Λέσβος, το Σουσάκι
θίας, τα Μέθανα, η Αιδηψός, η Υπά-
ιν οι 7 πρώτες περιοχές που επελέγη-
αι ερευνήθηκαν από το τότε ΙΓΕΥ,
ιόζοντας όλες τις προσφερόμενες γε-
τημονικές μεθόδους.

κάθε τι καινούργιο υπάρχει και η σχε-
υσπιστία. Με λιγοστές πιστώσεις, αν-
ους και μέσα, έπρεπε να πεισθεί η δι-
η του ΙΓΜΕ αλλά και οι Αρχές και η
(που ήταν ο οργανισμός που θα
νε από εμάς τη σκυτάλη για να προ-
ρει στην εκμετάλλευση) ότι γίνεται
ή δουλειά, ότι υπάρχουν πολύ ενθαρ-
ρά αποτελέσματα, ότι η γεωθερμική
εια θα μπορούσε να αποτελέσει και
η χώρα μας μια νέα ενδιαφέρουσα
ειακή πηγή. Έπρεπε να υπάρξει
επιτυχία, γιατί αλλιώς η γεωθερμία
ορούσε να σβήσει πριν προλάβει να
γνωστή. Γι' αυτό αρχίσαμε από τη
και τη Νίσυρο, όπου οι συνθήκες
ταν από την αρχή πολύ ελκυστικές.

έλος του 1971 επιχειρήθηκε στη Μή-
αρακινδυνευμένο άλμα: επιλέχθη-
α θέση που είχε στην επιφάνεια
, και με ένα... χειροκίνητο γεωτρυ-
ι άρχισε το παιχνίδι με τη φωτιά:
κε ο πρώτος «ταμιευτήρας» γεωθερ-
ρευστών υψηλής θερμοκρασίας με
στα 72 μόλις μέτρα βάθους, που πα-
ε ρευστά με πίεση 3,8 ατμοσφαιρών,
νάζονταν προς τα πάνω με υπερηχη-
ιχύτητα και έκαναν θόρυβο.

ώτρηση γρήγορα έδειξε τον χαρα-
των γεωθερμικών ρευστών υψηλής
τίας και την ανάγκη της εμπειρίας
πάλληλων μέσων. Οι ερευνητές του
μαζί με τον δάσκαλο, έπρεπε να
ιν ότι ο γεωθερμικός ατμός είναι
κάτω από τα πόδια, και τα κατάφε-
έτσι η ΔΕΗ αποφάσισε να εμπλακεί
ωθερμία και να αρχίσει τη χρηματο-
η πολλών από τις παραπέρα έρευνες
εριοχές που είχαν τέτοιες προοπτι-
α πρώτα απ' όλα στη Μήλο, τη Νίσυ-
τη Λέσβο.

εκαετία του '70 έγιναν πολλές γεω-

Αγ. Αρσένιος, Ρέθυμνο: Πτυχόμενοι λεπτοπλακώδεις ασβεστόλιθοι.

τρήσεις έρευνας σ' αυτές τις περιοχές και
αρκετές άλλες: 48 γεωτρήσεις μικρής δια-
μέτρου στη Μήλο, 10 στη Νίσυρο, πάνω
από 30 στη Λέσβο, 15 στη Σαντορίνη, 8
στην Κίμωλο, 10 στο Σουσάκι, 5 στα Μέθα-
να, 4 στην Αιδηψό, 2 στην Υπάτη. Μαζί με
τις γεωτρήσεις εφαρμόστηκαν και άλλες
μέθοδοι: γεωλογική χαρτογράφηση σε μι-
κρή κλίμακα, ηφαιστειολογία, νεοτεκτονι-
κή, γεωφυσική (κυρίως γεωηλεκτρικά), γε-
ωχημεία ρευστών κ.ά. Παράχθηκε αρκετή
γνώση πάνω στις γεωθερμικές συνθήκες
των περιοχών που ερευνήθηκαν. Προσδιο-
ρίστηκαν γεωθερμικά πεδία υψηλής, μέ-
σης και χαμηλής ενθαλπίας, μερικές φορές
περιχαράχθηκαν σημαντικά «κοιτάσμα-
τα», σε άλλες παράχθηκαν γεωθερμικά
ρευστά από ερευνητικές ή παραγωγικές
γεωτρήσεις. Τα στοιχεία της γεωθερμικής
έρευνας οδήγησαν στον προσδιορισμό θέ-
σεων για βαθιές γεωτρήσεις παραγωγής.
Ήταν σωστά τα αποτελέσματα των ερευ-
νών, αφού όλες οι βαθιές γεωτρήσεις στη
Μήλο και Νίσυρο (5+2) ήταν επιτυχείς,
συνάντησαν, δηλαδή, υπέρθερμους υδρο-
φόρους με 325 και 350°C αντίστοιχα, που
μπορούν να τροφοδοτήσουν σημαντικές
μονάδες ηλεκτροπαραγωγής. Τα δύο αυτά
πεδία, όταν αναπτύξουν όλο το δυναμικό
τους, μπορεί να στηρίξουν μονάδες πάνω

από 200 MWe και να παράγουν
1.400.000.000 KWh το χρόνο, δίνοντας
ρεύμα και σε άλλα σημαντικά νησιά των
Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων.

Το ΙΓΜΕ στην περίοδο αυτή έκανε και
δουλειά υποδομής στη γεωθερμία: συνέτα-
ξε τον χάρτη θερμικής ροής της Ελλάδας,
ανέλαβε έρευνες για λογαριασμό της
ΔΕΗ, συνεργάστηκε με ξένους οργανι-
σμούς αλλά και ελληνικούς ερευνητικούς
φορείς και ιδρύματα.

Η παγκόσμια ενεργειακή κρίση του 1979
άνοιξε διάπλατα τις πόρτες για την έρευνα
των γεωθερμικών ρευστών χαμηλής ενθαλ-
πίας (<100°C) που είναι χρήσιμα κυρίως
για θέρμανση (και ψύξη) αλλά και πολλές
άλλες χρήσεις (ξηράνσεις, βιομηχανικές
διεργασίες, γεωργικές και υδατοκαλλιερ-
γητικές εφαρμογές, ιαματικές χρήσεις, αλ-
λά και βελτίωση των συνθηκών ζωής).

Στη δεκαετία του '80 ήταν πολύ μεγάλη,
εντυπωσιακή, η προσφορά του Τμήματος
Γεωθερμίας του ΙΓΜΕ στην έρευνα (ανα-
κάλυψη, εντοπισμό και μελέτη) πολύ σπου-
δαίων γεωθερμικών πεδίων στη χώρα μας.
Θερμοί ταμιευτήρες ρευστών από 40 έως
95°C ανακαλύφθηκαν και μελετήθηκαν σε
πάρα πολλές περιοχές: Ν. Κεσσάνη και
Μάγγανα Ξάνθης, Ερατεινό-Χρυσούπολη
Καβάλας, Νιγρίτα, Σιδηρόκαστρο και

Ηράκλεια Σερρών, Ν. Απολλωνία, Νυμφόπετρα και Λαγκαδάς Θεσσαλονίκης, Αριδαία Πέλλας, Ελαιοχώρια Χαλκιδικής, Σοφάδες Καρδίτσας, Ανδραβίδα Ηλείας, Κόνιτσα Ιωαννίνων, Ληλάντιο πεδίο Εύβοιας κ.λπ. Προκαταρκτικές έρευνες έφεραν στο φως ενθαρρυντικά στοιχεία για άλλες περιοχές, που ερευνήθηκαν συστηματικά στην τελευταία δεκαετία. Έτσι ανακαλύφθηκαν σ' αυτήν και άλλα πεδία στο Φυλακτό και το Αρίστηνο Έβρου, στις Σάπες και στο Σιδηρόνερι Ροδόπης, στο Πόρτο Λάγος και τις Θέρμες Ξάνθης, στο Άγγιστρο και τα Ίβηρα Σερρών, στην πεδιάδα της Πέλλας και Ημαθίας, στο Λιμνοχώρι και την περιοχή Φλώρινας, στο νότιο τμήμα της λεκάνης Ανθεμούντα Θεσσαλονίκης, στην περιοχή Κασσανδρείας Χαλκιδικής, στη Νότιο Χίο (όπου ανακαλύφθηκε ένα καταπληκτικό γεωθερμικό πεδίο) στη Στύψη και Άργενο Λέσβου, όπου

επιβεβαιώθηκαν μεγάλες ποσότητες ρευστών θερμοκρασίας μέχρι 92°C σε πολύ μικρά βάθη. Επίσης βρέθηκαν καινούργια γεωθερμικά πεδία στο Νομό Άρτας, ενδιαφέροντα στοιχεία στη δυτική Κω, στην Κρήτη και αλλού. Ο κατάλογος των γεωθερμικών περιοχών που ήλθαν στο φως από τις έρευνες του ΙΓΜΕ είναι πραγματικά ατέλειωτος.

Το πρόγραμμα του ΙΓΜΕ περιέλαβε και γεωτρήσεις παραγωγής σε πολλά από τα ανακαλυφθέντα πεδία, δίνοντας ενέργεια που αντιστοιχεί με πολλές χιλιάδες Τόννους Ισοδυνάμου Πετρελαίου. Δεν είναι, βέβαια, η ενεργειακή μόνον αξία που έχει σημασία: τα γεωθερμικά ρευστά δίνουν τη δυνατότητα περιφερειακής ανάπτυξης με δραστηριότητες νέων εντατικών και εξαγωγικών καλλιεργειών και δημιουργία πολλών νέων θέσεων εργασίας. Και όλα αυτά με μια ανανεώσιμη εγχώρια, μη μολύνουσα το περιβάλλον μορφή ενέργειας, σε σταθερή βάση (χειμώνα-καλοκαίρι, ημέρα-νύχτα).

Χάρη στις έρευνες και ανακαλύψεις του ΙΓΜΕ λειτουργούν σήμερα πάνω από 200 στρέμματα γεωθερμικών θερμοκηπίων, πάνω από 100 στρέμματα πρωίμησης σπαργιών, μια μονάδα καλλιέργειας Σπιρουλίνας (φήκος υψηλού πρωτεϊνικού περιεχο-

Αργολίδα: Ψευδομορφές πτηνών σε ασβεστόλιθο από συνδυασμό απολιθωμάτων.

μένου). Λειτουργήσαν επίσης διάφορες πιλοτικές μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας, ένα ξηραντήριο βαμβακιού, ένας διαχωριστής CO_2 . Επίσης λειτουργούν κάποιες μεμονωμένες θερμάνσεις κτιρίων, που είναι όμως σημαντικές, κυρίως γιατί ανοίγουν το δρόμο για την ανάπτυξη τέτοιων εφαρμογών σε μεγάλη κλίμακα.

Το ΙΓΜΕ επεδίωξε και κατάφερε να κεντρίσει το ενδιαφέρον και άλλων φορέων που μπήκαν στη γεωθερμία, στη χρηματοδότηση προγραμμάτων, την επιστημονική έρευνα (από τη γεωλογία μέχρι την τεχνική γεωτρήσεων, τεχνολογία υλικών κ.λπ.) όπως η ΕΤΒΑ, ΑΤΕ, Γεωπονικές και Πολυτεχνικές Σχολές, ΕΘΙΑΓΕ, ΔΕΠ). Αξιοποίησε αρκετά κονδύλια χρηματοδότησης από την Ε.Ε. είτε σε ανταγωνιστικά είτε σε ειδικά ελληνικά προγράμματα.

Η δραστηριότητα του ΙΓΜΕ στη Γεωθερμία, από το 1970 μέχρι σήμερα είναι πραγματικά ανεκτίμητη. Εκτός από τα γεωθερμικά πεδία υψηλής και μέσης ενθαλπίας, που μπορεί να παράγουν ρευστά αξίας πολλών εκατοντάδων MWt, προσφέρει τη δυνατότητα άμεσης (ή περίπου) δημιουργίας αναπτυξιακών εφαρμογών και δραστηριοτήτων, ανοίγει νέους δρόμους οικονομικής δραστηριότη-

τας σε περιοχές της υπαίθρου κυρίως (που σημαίνει απασχόληση, αύξηση εσόδων και εξαγωγές) χωρίς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Δίνει τη δυνατότητα εγκατάστασης αγροτικών ή άλλων βιομηχανιών, τη δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων (με ανάλογη ανάπτυξη νέων πεδίων), μπορεί να αναπτύξει συστήματα κλιματισμού σε μαζική κλίμακα (οικισμών ή μεγάλων κτιρίων).

Η ανάπτυξη των εφαρμογών της γεωθερμίας στην Ελλάδα είναι δυσανάλογη σε σχέση με το πλήθος των πεδίων μικρού βάθους και των ευνοϊκών χαρακτηριστικών των γεωθερμικών ρευστών σε διάφορες περιοχές (κυρίως της Ανατολικής και αιγαιακής νησιωτικής Ελλάδας).

Το ΙΓΜΕ έδωσε πλουσιοπάροχα τα θετικά αποτελέσματα των γεω-

θερμικών ερευνών, που μπορούν να αποτελέσουν μια ανεκτίμητη βάση ανάπτυξης, με παράλληλη ενεργειακή αυτοδυναμία και προστασία του περιβάλλοντος.

Ο υπογράφων είχε την τύχη να αρχίσει τη γεωθερμική έρευνα. Είναι ευχάριστο ότι αυτό συνεχίζεται από το ΙΓΜΕ με τον ίδιο εντατικό ρυθμό προσφοράς στην εθνική και ενεργειακή οικονομία. Η αξία των ανακαλυφθέντων ρευστών είναι απείρως μεγαλύτερη από τις δαπάνες έρευνας. Το ίδιο ισχύει και για τη γνώση που παράχθηκε, για τα στελέχη που ενεπλάκησαν και εκπαιδεύτηκαν στη γεωθερμική, επιστημονική και τεχνολογική.

Είναι λοιπόν αυτονόητο ότι η προσπάθεια θα πρέπει να συνεχιστεί (και με εντατικότερους κατά το δυνατόν ρυθμούς). Η γεωθερμική ενέργεια θα βγάλει στο πολλαπλάσιο τις δαπάνες όπως το κάνει μέχρι τώρα. Παράλληλα, θα πρέπει να διορθωθούν οι συνθήκες που εμπόδισαν τη μαζική ανάπτυξη των γεωθερμικών εφαρμογών και εκμεταλλεύσεων στη χώρα μας και να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα, βοήθεια και συμπαράσταση στη γεωθερμία, σε μια χώρα που ευνοήθηκε από τη φύση τόσο πολύ στον τομέα αυτό.

Το ΙΓΜΕ και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

της Μυρσίνης Βαρτή

Ο φυσικός χώρος είναι από τις περιοχές της γης όπου η φύση αποτέλεσε τον πιο σημαντικό παράγοντα για τη γένεση του μοναδικού σε φυσικό περιβάλλοντός του και για πολιτισμική, οικονομική και κοινωνική εξέλιξή του, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η γεωλογική, γεωγραφική, ιστορική, κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική εξέλιξή του, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Η γεωλογική, γεωγραφική, ιστορική, κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική εξέλιξή του, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Η γεωλογική γνώση, στο πλαίσιο της πεντηκονταετούς γεωλογικής έρευνας σε όλο τον ελληνικό χώρο, μπορεί με ευκολία να καταγράψει τα μνημεία της φύσης ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες γωνιές, να συντάξει γεωτουριστικούς οδηγούς με σκοπό την ανάδειξη περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, να χαράξει πολιτιστικές-γεωτουριστικές διαδρομές, σε συνδυασμό με τους αρχαιολογικούς χώρους. Επίσης το ΙΓΜΕ μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην ανάδειξη και συγκρότηση μουσείων Φυσικής Ιστορίας, στην καταγραφή και προστασία γεωτόπων σε συνδυασμό με τους βιοτόπους, καθώς και στη μελέτη, ανάδειξη και λειτουργία γεωλογικών πάρκων.

Για τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μας, η οποία, όπως γνωρίζουμε όλοι, έχει μεγάλη κοινωνική, οικονομική και εθνική σημασία, η συμβολή των γεωλογικών επιστημών είναι θεμελιώδης, δεδομένου ότι:

α) τα μνημεία είναι κατασκευασμένα από φυσικά δομικά υλικά, τα πετρώματα, β) η σημερινή ευστάθειά τους ελέγχεται από διάφορα γεωλογικά φαινόμενα όπως είναι οι σεισμοί, οι ηφαιστειακές δράσεις, οι κατολισθήσεις, οι μεταβολές της στάθμης της θάλασσας, οι προσχώσεις ποταμών, κ.ά. και γ) οποιαδήποτε μορφή επέμβασης στα μνημεία αυτά προϋποθέτει την ακριβή γνώση των υλικών κατασκευής τους και των αιτιών φθοράς τους και γενικότερα τη γνώση των αιτιών καταστροφής των μνημείων.

Το ΙΓΜΕ, συνεχίζοντας την πλούσια κοινωνική προσφορά του και εκτιμώντας τη σπουδαιότητα των εργασιών που αφορούν τη διατήρηση της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς μας –σε συνδυασμό με την εξειδικευμένη γνώση, εμπειρία και τεχνική υποδομή που διαθέτει–, έχει αναπτύξει διάφορες δραστηριότητες προς την κατεύθυνση αυτή. Ορισμένες αποτελούν προϋπόθεση των εργασιών συντήρησης - αναστήλωσης και στερέωσης των μνημείων και άλλες υποστηρίζουν τις αρχαιολογικές έρευνες. Αυτές είναι:

Μελέτη των δομικών υλικών των μνημείων:

Ο προσδιορισμός του είδους των δομικών υλικών (λίθοι, κονιάματα, επιχρίσματα, κεραμικά), που έχουν χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή των μνημείων, των αιτιών της φθοράς τους, και της προέλευσής τους (αρχαία και νέα λατομεία), αποτελούν το πρώτο και βασικό βήμα για τα υλικά και τις τεχνικές που θα χρησιμοποιηθούν για τη σωστή συντήρηση και αποκατάσταση της ανωδομής των μνημείων.

Τέτοιες εφαρμογές έχουν ήδη υλοποιηθεί και υλοποιούνται στους αρχαιολογικούς χώρους της Επιδαύρου, Ολυμπίας, Δήλου, Τίρυνθας, σε μνημεία της Κύπρου, κ.ά. Στη Λέσβο, στην Κω και στα νησιά των Κυκλάδων, παράλληλα, πραγματοποιούνται μελέτες για τα αρχαία λατομεία τους.

Η υλοποίηση των εργασιών αυτών πραγματοποιείται μέσα από διεπιστημονικά προγράμματα και πάντοτε σε συνεργασία με το υπουργείο Πολιτισμού (κέντρο λίθου, περιφερειακές αρχαιολογικές υπηρεσίες-εφορείες, κ.ά.).

Στον αρχαιολογικό χώρο της Επιδαύρου, που είναι ένας από τους πιο προχωρημένους στις εργασίες αναστήλωσης, χρησιμοποιούνται τα αποτελέσματα της έρευνάς μας βάσει της οποίας προσδιορίσαμε το είδος των δομικών λίθων, τα αίτια των φθορών τους, υποδείξαμε θέσεις για εξόρυξη και επομένως τη χρήση στις αναστηλωτικές εργασίες των μνημείων της ίδιας ακριβώς πέτρας που χρησιμοποίησαν οι αρχαίοι τεχνίτες, χωρίς να καταστραφούν τα αρχαία λατομεία.

Στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας προσδιορίσαμε το είδος των δομικών λίθων, τα αίτια των φθορών τους, την προέλευσή τους και, σε συνεργασία με το κέντρο λίθου του ΥΠΠΟ, τον τρόπο συντήρησής τους.

Παρόμοιο ερευνητικό πρόγραμμα πραγματοποιούμε στη Δήλο, με επιχορήγηση αλλά και συνεργασία του υπουργείου Πολιτισμού.

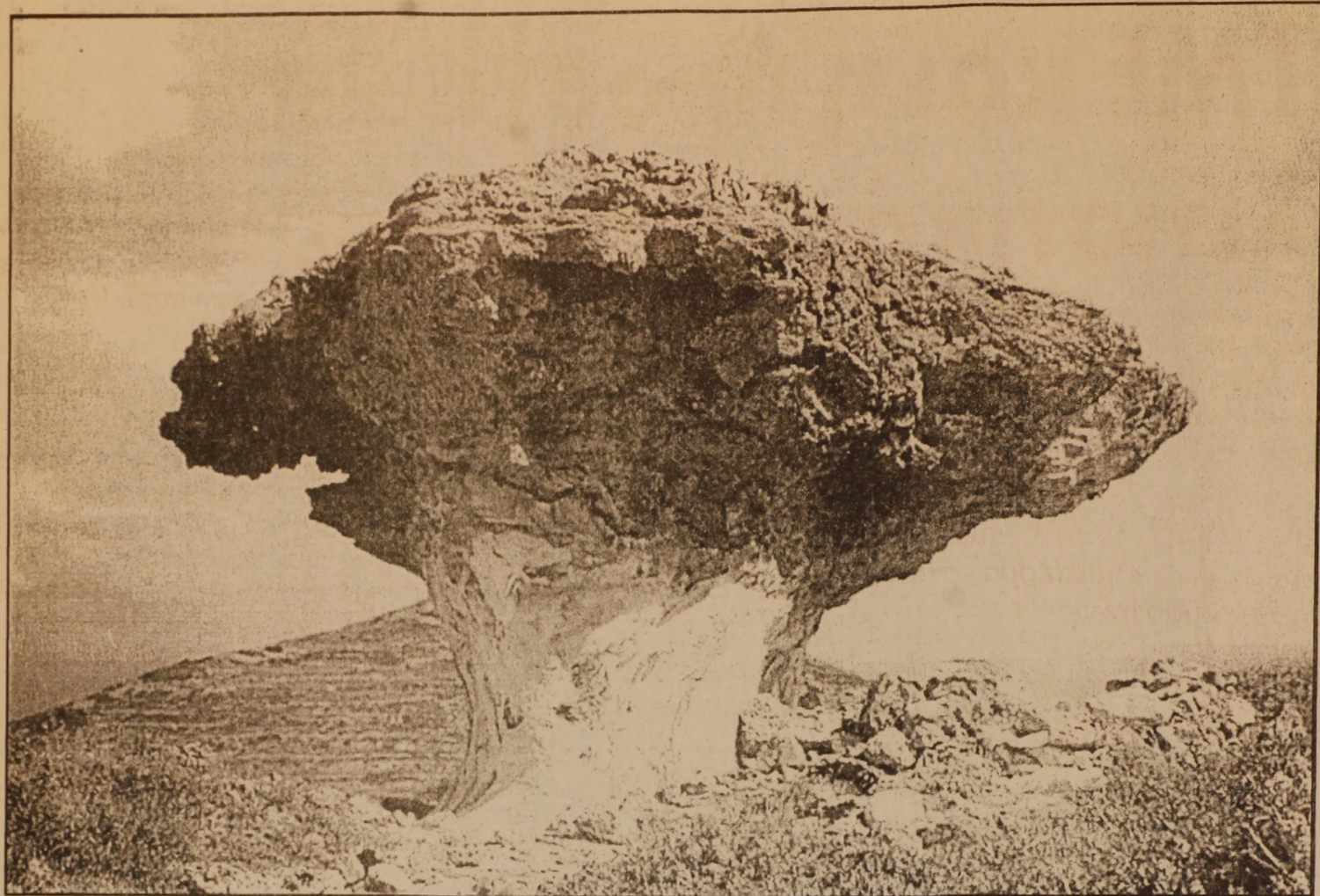
Τα πρώτα αποτελέσματά μας έχουν ήδη παρουσιαστεί σε διεθνή συνέδρια και συμπόσια. Σύντομα, στο μουσείο της Δήλου

Ο κύριος στόχος του ΙΓΜΕ, εδώ και 50 χρόνια, πραγματοποιώντας τη γεωλογική έρευνα σε όλο τον ελληνικό χώρο, η συμβολή της στην ανάπτυξη και διατήρηση των ιστορικών και περιβαλλοντικών αξιών, αποτελούν θεμελιώδη πόλο έλξης του ΙΓΜΕ, είναι καθοριστική.

Είναι, λοιπόν, η σχέση και η συμβολή των γεωλογικών επιστημών στη διατήρηση και ανάδειξη των μνημείων της φύσης και του ανθρώπου; Για τα μνημεία της φύσης είναι εύκολο και αυταπόδεικτο ότι είναι καίρια, μια και η δημιουργία τους είναι αποτέλεσμα γεωλογικών διεργασιών.

Το ΙΓΜΕ, χάρη στην εμπειρία, την επιστη-

Μυρσίνη Βαρτή είναι Δρ Γεωλόγος και εργάζεται στο ΙΓΜΕ.

Κίμωνος: Μανιταροειδής διαμορφωτική θερμολαστική αποσάρθρωση και αιώλική διάβρωση του πυρομυρίτη του Κάστρου.

και για πρώτη φορά σε αρχαιολογικό μουσείο στην Ελλάδα, θα εκτεθούν σε βιτρίνες τα δομικά υλικά των μνημείων και τα είδη των πετρωμάτων από τα οποία δομείται το ιερό νησί της Δήλου. Επιπλέον, θα εκδοθεί ένας γεωαρχαιολογικός οδηγός στον οποίο θα δίδεται, με κείμενο προσιτό στο ευρύτερο κοινό καθώς και φωτογραφικό υλικό, η γεωλογική ταυτότητα του νησιού και ο τρόπος γένεσής του, σε συνδυασμό με τη μυθολογία, τα αρχαία λατομεία κ.ά.

Επίσης μελετάμε, σε συνεργασία με δύο ιταλικά Πανεπιστήμια και με επιχορήγηση του Ιταλικού Κέντρου Ερευνών, τα αρχαία λατομεία των Κυκλάδων και συγκεκριμένα της Πάρου –τον περίφημο λυχνίτη (σπήλαια Νυμφών, Πανός)– και τα αρχαία λατομεία του Μαραθίου. Ανακαλύψαμε δε το λατομείο Κάραβος, αρχαϊκής εποχής, καθώς και τα αρχαϊκά λατομεία της Νάξου.

Γεωλογική-γεωτεχνική μελέτη των μνημείων: Η διερεύνηση του γενικού γεωλογικού περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής των μνημείων με έμφαση στη σεισμοτεκτονική και τις υδρογεωλογικές συνθήκες, η μελέτη των γεωμηχανικών χαρακτηριστικών των λιθολογικών σχηματισμών της περιοχής έδρασης και των συνθηκών θεμελίωσης αποτελούν προϋπόθεση για τις προτάσεις των τεχνικών μεθόδων που πρέπει να εφαρμοστούν για την αντιμετώπιση των γεωτεχνικών προβλημάτων των μνημείων (στερέωση-αναστήλωση). Το έργο του ΙΓΜΕ στον τομέα αυτό είναι πλούσιο. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις μελέτες στο

Βράχο της Ακρόπολης, στο ναό του Επικουρείου Απόλλωνος, στα ιστορικά τείχη του Ηρακλείου και των Χανίων, στο κάστρο της Κέρκυρας, στο κάστρο του Πλαταμών, την Ροτόντα, στις κατακόμβες της Μήλου, στο Κάστρο του Μόλυβου της Λέσβου, στην Ακρόπολη της Μύρινας στη Δήμο, στη Μονή Οσίου Λουκά, στο ναό Καπνικαρέας και αλλού.

Υποστηρίζουμε τις διάφορες αρχαιολογικές έρευνες, όπως είναι η αναζήτηση και ανεύρεση θαμμένων από πρόσφατες αποθέσεις αρχαιολογικών χώρων, ανασκαφές κ.ά., με γεωφυσικές μεθόδους (μαγνητικές, ηλεκτρικές, γεωραντάρ) και με συνδυασμό άλλων γεωλογικών μελετών, όπως: στρωματογραφικές, ιζηματολογικές, παλαιοντολογικές, παλυνολογικές¹, γεωμορφολογικές. Επίσης υποστηρίζουμε τις αρχαιολογικές έρευνες με διερεύνηση των υποθαλάσσιων αρχαιολογικών θέσεων, την εύρεση της παλαιοτοπογραφίας κυρίως παράκτιων αρχαίων θέσεων, την αναγνώριση αρχαίων χώρων διαβίωσης με μεθόδους τηλεανίχνευσης (δορυφορικές εικόνες, G.I.S. ραντάρ) κ.ά.

Οι έρευνες των χρωστικών ουσιών των τοιχογραφιών είναι απαραίτητες τόσο για την συντήρησή τους όσο και για τις αρχαιολογικές έρευνες και έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στις μυκηναϊκές τοιχογραφίες στην Κρήτη (Κνωσός, Αγ. Τριάδα), την Σαντορίνη, την Κέα και την Βεργίνα.

Τέλος, ο προσδιορισμός λίθινων εργαλείων, μεταλλικών αντικειμένων, η μελέτη των

αρχαίων σκουριών για την αρχαιομεταλλουργία και την προέλευση των πρώτων υλών τους, όπως π.χ. έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στην Ν. Εύβοια, Κυκλάδες, Κρήτη καθώς και η διερεύνηση των αρχαίων τεχνολογιών μεταλλουργίας και λατόμευσης αποτελούν σημαντική υποστήριξη των αρχαιολογικών ερευνών.

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις εργασίες αυτές, είτε συμβάλλοντας απευθείας στη σωστή συντήρηση-αναστήλωση των μνημείων είτε υποστηρίζοντας τις αρχαιολογικές έρευνες, έχουν ανεκτίμητο όφελος, μια και αφορούν την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Επιπλέον είναι δεδομένο ότι κάθε πολιτιστική δαπάνη αποτελεί βασική επένδυση με πολλαπλά άμεσα ή έμμεσα κοινωνικά, τουριστικά και εθνικά οφέλη και συντελεί στην υποδομή και ανάπτυξη άλλων παραγωγικών τομέων.

Σύμφωνα με τη διακήρυξη της Μανιλά για τον Τουρισμό, οι Πολιτιστικές και Περιβαλλοντικές αξίες ενός τόπου αποτελούν θεμελιώδη πόλο έλξης του τουρισμού μιας χώρας και είναι τα πνευματικά στοιχεία που πρέπει να προηγούνται των τεχνικών και υλικών στοιχείων ως *sine qua non* της οποιαδήποτε τουριστικής ανάπτυξης.

1. Παλυνολογία είναι ο κλάδος της Παλαιοντολογίας που ασχολείται με τη μελέτη των απολιθωμένων κόκκων γύρης. Ο κλάδος αυτός παρέχει μια καλή άποψη για τη χλωρίδα μιας περιοχής και για τις κλιματικές συνθήκες σε κάποια χρονική περίοδο.

NOMIMA MEN, ΣΤΟΙΧΗΜΑΤΑ ΔΕ

ΚΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ. Είναι πολύ δύσκολο όταν διαδραματίζονται γεγονότα, όπως η μυστηριώδης σύλληψη Οτσαλάν και οι ευρείες συνέπειές της, να ασχολείται κανείς με τα αθλητικά. Αλλά έτσι είναι η ζωή. Αργά το απόγευμα της Πέμπτης 18 Φεβρουαρίου, ενώ ο Κώστας Σημίτης αποφάσιζε τα μέλη της νέας κυβέρνησής του, ο γκολκίπερ Αντώνης Νικοπολίδης υπεράσπιζε την εστία του Παναθηναϊκού από τις -μάλλον απέλπιδες είναι η αλήθεια- προσπάθειες των παικτών του Πανσερραϊκού να πετύχουν κάποιο τέρμα, στον επαναληπτικό αγώνα των δύο ομάδων για τα προημιτελικά του Κυπέλλου Ελλάδας στο ποδόσφαιρο. Ενός καθαρά τυπικού αγώνα, αφού οι ελπίδες του Πανσερραϊκού να ανατρέψει το εις βάρος του 0-3 από τον πρώτο αγώνα ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτες.

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ; Καθώς, όμως, η πολιτισμένη Δύση, αφού απέτυχε πανηγυρικά να δώσει μία λύση στο πρόβλημα Οτσαλάν, αφήνοντας τον κούρδο ηγέτη να ψάχνει απεγνωσμένα καταφύγιο -τόσο απεγνωσμένα ώστε να εμπιστευτεί τις ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες (!)- έρχεται τώρα και απαιτεί από την Τουρκία μία δίκαιη δίκη για τον Οτσαλάν, δεν μπορεί η στήλη παρά να κάνει μία αναφορά στο λεγόμενο fair play του ποδοσφαίρου.

ΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΠΑΙΚΤΗ. Μάλιστα, υπάρχει και αυτό. Τον έχει φτιάξει η ΦΙΦΑ, η παγκόσμια ομοσπονδία ποδοσφαίρου. Αλλά επειδή τις δέκα εντολές, είτε του Μωυσή είτε του Ζοάο Χαβελάνζε (του πρώην προέδρου της ΦΙΦΑ που επισημοποίησε την αντίστοιχη ποδοσφαιρική λίστα) τις βαριέται και ο Θεός, ή η στρογγυλή Θεά, θα σας πω μία ιστορία από την Αγγλία.

ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΗΜΑΤΑ. Στα τέλη Ιανουαρίου, η περίφημη Scotland Yard διεξήγαγε έρευνες σε γήπεδα της πρώτης εθνικής κατηγορίας, αναζητώντας μηχανισμούς σαμποτάζ σε προβολείς γηπέδων. Η πλεκτάνη που απασχολούσε -και απασχολεί την αγγλική αστυνομία- έχει τις ρίζες της στην Μαλαισία. Εκεί όπου τα γραφεία στοιχημάτων δέχονται ως τελικά τα αποτελέσματα των ποδοσφαιρικών αγώνων ακόμα και εάν διακοπούν, εφόσον έχει αρχίσει το Β' ημίχρονο. Στην Μαλαισία, λοιπόν, οι τζογαδόροι ποντάρουν μεγάλα ποσά σε αγώνες του αγγλικού πρωταθλήματος. Ο εβδομαδιαίος τζόγος υπολογίζεται σε 2-3 εκατομμύρια λίρες. Σε τουλάχιστον τρεις αγώνες της περσινής σαιζόν στην Αγγλία η αστυνομία πιστεύει πως οι προβολείς έσβησαν και τα ματς διεκόπησαν από σαμποτάζ της μαλαϊσιανής μαφίας. Ανάμεσα στις περιπτώσεις που ερευνά η αστυνομία είναι και η διακοπή του αγώνα Γουίμπλεντον-Άρσεναλ τον Δεκέμβριο του 1997.

Η Άρσεναλ, παρεμπιπτόντως, υπολογίζεται πως κόστισε στα -νόμιμα- γραφεία στοιχημάτων στην Αγγλία περί τα 5 εκατομμύρια λίρες το Σάββατο 13.2.99. Διότι... νίκησε. Αλλά άδικα. Τα πράγματα έχουν ως εξής: Είθισται στο ποδόσφαιρο, είναι άγραφος νόμος του fair play, όταν κάποιος παίκτης τραυματιστεί στη διάρκεια του αγώνα, όποιος παίκτης έχει την μπάλα να την βγάξει εκτός αγωνιστικού χώρου ώστε να προσφερθούν στον τραυματία οι πρώτες βοήθειες. Κατόπιν, η αντίπαλη ομάδα κατά την επαναφορά της μπάλας στον αγωνιστικό χώρο, την δίνει πίσω. Το εν λόγω Σάββατο, όμως, ο νιγηριανός παίκτης της Άρσεναλ Νουάνκου Κανού -από παρεξήγηση όπως είπε- αντί να επιστρέψει την μπάλα στους παίκτες της Σέφιλντ Γιουνάιτεντ, την οποία αντιμετώπιζε η Άρσεναλ για το Κύπελλο Αγγλίας, πάσαρε στον

συμπαίκτη του Ολλανδό Μαρκ Όβερμαρς, ο οποίος και σκόραρε, για να λήξει ο αγώνας 2-1.

Τρόπος του λέγειν έληξε δηλαδή. Για δέκα λεπτά περίπου οι παίκτες και ο προπονητής της Σέφιλντ Γιουνάιτεντ διαμαρτυρόταν για την αδικία. Αποτέλεσμα; Η Άρσεναλ κέρδισε μεν, αλλά αμέσως μετά ο προπονητής της Αλσατός Αρσέν Βενγκέρ δήλωσε πως το παιχνίδι πρέπει να επαναληφθεί. Η αγγλική ποδοσφαιρική ομοσπονδία συμφώνησε με συνοπτικές διαδικασίες, και η πρόκριση στον επόμενο γύρο του Κυπέλλου για τις δύο ομάδες θα ξαναπαιχτεί. Εάν ο αγώνας είχε λήξει 1-1, όπως πιθανόν θα είχε γίνει χωρίς την γκάφα του Κανού, τα γραφεία στοιχημάτων θα είχαν θησαυρίσει, αφού η Σέφιλντ είναι ομάδα Β' Εθνικής και η Άρσεναλ ήταν φαβορί για εύκολη νίκη.

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΧΑΟΣ

Από την μια, η κίνηση του Βενγκέρ χαιρετίστηκε ως δίκαια, fair play, gentleman, κ.λπ., και από την άλλη κατηγορήθηκε ως επικίνδυνο προη-

γούμενο καταστρατήγησης κανονισμών, αφού δημιουργεί προηγούμενο για παρέμβαση σε αγώνα που έληξε κανονικά, αυθαιρεσία, κ.λπ.

ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟΣ Ο ΑΤΙΜΟΣ Ο ΚΟΣΜΟΣ

Στην Σέφιλντ Γιουνάιτεντ τώρα, που λέτε, αγωνίζονται και δύο έλληνες παίκτες -που δεν έπαιξαν στο συγκεκριμένο παιχνίδι- ο Βασίλης Μπορμπόκης και ο Τραϊανός Δέλλας. Για τον Μπορμπόκη, που είναι διεθνής με την Εθνική Ελλάδα, κυκλοφορεί η φήμη πως η ΑΕΚ δεν του πρότεινε συμβόλαιο το καλοκαίρι του 1996, γιατί «τα έπιασε» σε αγώνα της ΑΕΚ με τον ΠΑΟΚ. Πρέπει εδώ να τονίσουμε πως καμία απόδειξη για κάτι τέτοιο δεν υπάρχει.

ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΑ ΓΙΑ ΤΟ FAIR PLAY ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Και αφού το 'φερε η κουβέντα στην ΑΕΚ, στις 25 Οκτωβρίου 1998, η ΑΕΚ έπαιξε εκτός έδρας με την Προοδευτική. Στο 20ό περίπου λεπτό, και ενώ η ΑΕΚ προηγούταν με 1-0, τραυματίστηκε ο παίκτης της Προοδευτικής Προτασώφ. Ένας αμυντικός της ΑΕΚ πέταξε την μπάλα πλάγια άουτ για να του προσφερθούν οι πρώτες βοήθειες. Στην επαναφορά όμως, οι παίκτες της γηπεδούχου δεν επέστρεψαν την μπάλα στην ΑΕΚ. Η Προοδευτική κέρδισε φάουλ, από το οποίο και ισοφάρισε. Ο αγώνας έληξε 1-1, και η ισοπαλία αυτή ήταν από τις αιτίες της απόλυσης του προπονητή της ΑΕΚ Ντράγκοσλαβ Στεπάνοβιτς.

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

ΠΕΡΙ ΒΛΑΧΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ

Από τον δικηγόρο κ. Σταύρο Παπαγιάννη πήραμε την ακόλουθη επιστολή:

Αγαπητοί φίλοι του Αντί

Αναγνώστης του Αντί, από το πρώτο φύλλο του, και ακούσιος «σύνεδρος» στη διημερίδα του Κ.Ε.Μ.Ο, που οργάνωσε στη Λάρισα τον περασμένο Ιούνιο, παίρνω το θάρρος να παρέμβω σε έναν διάλογο ευρύτερης, θα έλεγα εθνικής, σημασίας. Πρόκειται για το «αν μπορούμε να συζητάμε (ελεύθερα) για (διαφορετικές) γλώσσες στην Ελλάδα», σύμφωνα με τον τίτλο που του έδωσε ο συνεργάτης σας Δ. Χριστόπουλος, και της εύστοχης παρατήρησης του επιστολογράφου σας κ. Σπ. Κορδώνη, που καταχωρίστηκε στο 678 τεύχος του Αντί.

Πιστεύω ότι έχουμε κάτι περισσότερο από δημοκρατία στην Ελλάδα, αφού ο καθένας μας μπορεί και κάνει ό,τι θέλει και δε δίνει λόγο σε κανέναν, ούτε ακόμα και στη δικαιοσύνη όταν παρανομεί και προκαλεί. Το γεγονός το βιώνουμε καθημερινώς. Γι' αυτό και το ερώτημα του κ. Χριστόπουλου, καθώς και τα προβαλλόμενα επιχειρήματά του, τα θεωρώ εύρημα: για τον εντυπωσιασμό και τον συναισθηματικό εγκλωβισμό των αναγνωστών σας ώστε να αποφύγουν έναν βαθύτερο προβληματισμό για τις δραστηριότητες του Κ.Ε.Μ.Ο. και του ιδίου καθώς και για το σκοπούμενο αποτέλεσμα.

Ως κοινωνικός επιστήμονας, ο κ. Χριστόπουλος γνωρίζει πως μπορείς να ισχυρίζεσαι ότι επιδίδεσαι σε επιστημονική έρευνα για μια μειονοτική ομάδα ή για τη γλώσσα της αλλά ταυτόχρονα να χρησιμοποιείς, ή να χρησιμοποιήσουν άλλοι, τα συμπεράσματά της και για πολιτικούς σκοπούς. Μήπως δεν άκουσε ή δε διάβασε ότι ο κ. Πανταζής Τερλεξής, καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σε άρθρο του στην *Ελευθεροτυπία* της 29 Μαρτίου 1994 με τίτλο «Ας μιλήσουμε ανοιχτά για τις μειονότητες», υποστηρίζει ότι στη χώρα μας υπάρχει βλαχική μειονότητα; Χωρίς αυτό να σημαίνει πως πρέπει να αποφεύγουμε να συζητούμε το πρόβλημα όταν, πράγματι, υπάρχει, είναι απαράδεκτο, όμως, να συμβάλλουν στη δημιουργία του ανυπάρχοντος προβλήματος, που θέτει ο κ. Τερλεξής και προσφέρεται για πολιτική εκμετάλλευση.

Αν παραδεχθούμε ότι κάποιος Έλληνας έχει επιστημονικό ενδιαφέρον να ερευνήσει αν υπάρχει στη χώρα μας βλαχική μειονότητα, δεν περιμένει την απόφαση, ούτε την χρηματοδότηση της Ε.Ε. για να το εκδηλώσει. Και σε κάθε περίπτωση ξεκινά την έρευνά του από τους βλαχόφωνους Έλληνες για να διακριβώσει αν νιώθουν μειονοτικοί ή αισθάνονται κάποια ιδιαιτερότητα έναντι των υπολοίπων Ελλήνων, επειδή χρησιμοποιούν και τη βλαχική γλωσσολαλιά, κυρίως, μέσα στην οικογένειά τους. Αν και αυτή η γλωσσική ιδιαιτερότητά τους με το χρόνο περιορίζεται μό-

νο στους ηλικιωμένους. Στην έρευνα αυτή είμαι βέβαιος ότι οι βλαχόφωνοι, εκτός από τα απομεινάρια των ρουμανιζόντων της Κατοχικής, θα απαντήσουν, σε ποσοστό 99%, ότι είναι Έλληνες, και ότι δε έχουν καμία σχέση με τη ρουμανική προπαγάνδα. Και αν πάλι ο επιστήμονάς μας ενδιαφέρεται για την γενική θεωρητική έρευνα του ιδίου θέματος, τότε οργανώνει συνέδριο από ειδικούς στο οποίο καλεί να παραβρεθούν και να λάβουν μέρος όσο βλαχόφωνοι ή μη το επιθυμούν, όπως ευστοχα παρατήρησε και ο επιστολογράφος κ. Κορδώνης.

Όμως, ο κ. Χριστόπουλος και μερικοί από τους συνεργάτες του στο Κ.Ε.Μ.Ο καθώς και οι επιλεγμένοι προσκαλεσμένοι τους που συγκεντρώθηκαν στη Λάρισα, με την πρακτική που τήρησαν, έδωσαν την εντύπωση ότι δεν ενδιαφέρονταν για ένα τέτοιο συνέδριο. Διότι απέφυγαν τη δημοσιότητα, αρκесθέντες σε ένα δελτίο Τύπου που έστειλαν, την τελευταία στιγμή στην τοπική εφημερίδα *Ελευθερία*, ενώ προσκάλεσαν τους Γάλλους Ίον Περιφάν και Νικολά Τρυφώ, τον Άγγλο Τομ Γουίνφρινθ, τον ρουμάνο επιχειρηματία Στέρε Σαμαρά και τρεις τέσσερις άλλους που τον συνόδευσαν καθώς και τη διοίκηση του Πολιτιστικού Συλλόγου Βλάχων της Βέροιας.

Κατά σύμπτωση ο Ίον Περιφάν είναι ο άνθρωπος που, από του τέλους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, από το Παρίσι, ταχυδρομεί σε πολλούς επιλεγμένους Έλληνες

Μικ Τζάκσον

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗ ΓΗ

(Μυθιστόρημα)

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Πέτρος Μαρτινίδης

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

τυπικές φάσεις κατά την εξέλιξη
της αρχιτεκτονικής των θεάτρων στη Δύση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

χόφωνους διάφορα ανθελληνικά και νομιστικού περιεχομένου έντυπα. Μεσα σ' αυτά περιλαμβάνεται και το fantarea Parideasca (διαταγή γονέων), μα-εθνικός ύμνος των βλαχόφωνων ναναριών που συνεργάστηκαν με τους ακτητές στην περίοδο της Κατοχής. Το μα προτρέπει τους βλαχόφωνους: να ουν τους Έλληνες από το λαιμό και ους πετάξουν στη θάλασσα και να γλι- ουν απ' αυτούς, γιατί τη γλώσσα της άλης Ρώμης θέλουν να τους χαλά- . Μερικά από τα εγκλήματα που διέ- ξαν οι λεγεωνάριοι παρατίθενται στο ίο μου *Τα παιδιά της λύκαινας* που σφατα κυκλοφόρησαν οι εκδόσεις Σο- η.

Στέρε Σαμαρά, πάλι, ο άλλος προσκε- ιένος του Κ.Ε.Μ.Ο., παραβρίσκεται λα τα διεθνή συνέδρια των απανταχού χων και διακηρύσσει ότι είναι Έλλη- και ότι θέλει «η Ελλάδα να στηρίζεται ομο πόδια: τους Βλάχους και τους ηνες».

Πολιτιστικός Σύλλογος των Βλάχων Βέροιας επανειλημμένα έκανε την αση στην Πανελλήνια Ένωση Πολι- κών Συλλόγων Βλάχων να ενεργήσει την επαναλειτουργία των ρουμανικών αείων, τα οποία από προπολεμικά και ι το τέλος της Κατοχής λειτουργού- στη χώρα μας.

γάλλοι προσκεκλημένοι Περιφάν και

Τρουφώ ήταν οι μόνοι που υποστήριξαν ότι η βλαχική γλώσσα θα επιζήσει ως προ- φορικός λόγος ό,τι και να συμβεί στο μέλ- λον και ότι μπορεί να αναδείξει και τη γραπτή της μορφή. Ισχυρίστηκαν, μάλι- στα, ότι εκτός από τη Ρουμανία και στα Σκόπια και στην Αλβανία διδάσκεται στα σχολεία η βλαχική γλώσσα. Οι ίδιοι επιτή- μησαν κιόλας τους άλλους συνέδρους, με- ταξύ των οποίων και ο κ. Χριστόπουλος, για έλλειψη πίστης στο μέλλον της βλαχι- κής γλώσσας, χωρίς κανείς εξ αυτών να αντιδράσει. Και όταν ο υποφαινόμενος ζήτησε από τον κ. Περιφάν να εξηγήσει γιατί το τόσο μεγάλο ενδιαφέρον του για την οργάνωση και την καλλιέργεια της βλαχικής διαλέκτου στη χώρα μας, τη στιγμή που οι παρευρισκόμενοι έλληνες γλωσσολόγοι Ν. Κατσιάνης και Κ. Ντίνας, καθώς και ο Άγγλος Τομ Γουίνιφρινθ αι- τιολογημένως επισήμαναν το δύσκολο της διάσωσης της ακόμη και ως διαλέκτου με τη σημερινή της μορφή, απέφυγε να απα- ντήσει χωρίς ο κ. Χριστόπουλος που διηύ- θυνε τη συζήτηση, να επιμείνει να δώσει απάντηση διευκολύνοντάς τον να αποφύ- γει τον σκόπελο.

Σκοπός του συνεδρίου του Κ.Ε.Μ.Ο. δεν ήταν να «καταγραφούν τα δημογραφικά στοιχεία σχετικά με τις εγκαταστάσεις(;) των ομιλητών, ιστορικά στοιχεία για τη χρήση της γλώσσας, γλωσσολογικά δεδο- μένα που αφορούν τη γνώση της γλώσσας,

της έννοιας “διγλωσσία” και άλλα συναφή ζητήματα», όπως ισχυρίζεται ο κ. Χριστό- πουλος. Όλα αυτά ήταν η περίτεχνη συ- σκευασία του εμπορεύματος που τους εν- διέφερε να εξάγουν στην αλλοδαπή που ήταν **το συμπέρασμα του συνεδρίου ότι στην Ελλάδα, οι διοικητικές αρχές και η ελληνική κυβέρνηση, τηρούν εχθρική στάση απέναντι στις μειονοτικές γλώσ- σες, όπως είναι γι' αυτούς και η βλαχική γλώσσα, μετά τον Εμφύλιο.** Μετά τον εμ- φύλιο, διότι πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μέχρι το τέλος της Κατοχής λειτουργούσαν τα ρουμανικά σχολεία, των οποίων το διδακτικό προσωπικό και οι σπουδαστές συνεργάστηκαν πολύπλευ- ρα με τους κατακτητές.

Αυτό ήταν το τελευταίο από τα θέματα της πρώτης ενότητας της πρώτης ημέρας του συνεδρίου, το οποίο τους ενδιέφερε να συζητηθεί και να εξαχθεί το πολύτιμο συμπέρασμα. Με την παρουσία, όμως, του Νομάρχη στην αρχή και τη δική μου σε όλη τη διάρκεια της διημερίδας του Κ.Ε.Μ.Ο., απέφυγαν να το συζητήσουν και έτσι «χάλασαν» τα σχέδια.

Ας σημειωθεί ότι ο υποφαινόμενος τους υπέδειξε, ότι στη δεύτερη ενότητα, «κα- τάσταση και χρήση της γλώσσας», το θέ- μα, «Πεδία χρήσης της γλώσσας (οικογέ- νεια, κοινωνικές συναναστροφές, επάγ- γελμα, πολιτισμός», έπρεπε να συμπλη- ρωθεί και με την παράγραφο: «πεδίο χρή-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

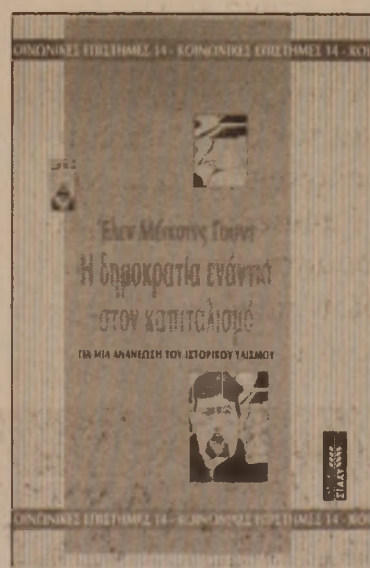
Δυο νέα βιβλία κριτικής σκέψης και ριζοσπαστικού προβληματισμού

Εκδόσεις
ΣΤΑΧΥ

**ΕΛΕΝ
ΜΕΪΚΣΙΝΣ ΓΟΥΝΤ**
**Καπιταλισμός
εναντίον δημοκρατίας**

**ΚΟΣΤΑΝΤΣΟ
ΠΡΕΒΕ**
Καιροί αναζήτησης

ΣΕΙΡΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Κεντρική διάθεση **Αθήνα: Μεσολογγίου 5, τηλ.: 38.30.889 • Fax: 38.29.207**
ΠΡΟΟΔΟΣ ΑΕΕΕ: Θεσ/νικη: Προξένων 7, τηλ.: 031-235364 • Fax: 031-283523

σης της για αλυτρωτική προπαγάνδα». Διότι, πράγματι, δύο φορές στον αιώνα μας, μία το 1917 και άλλη το 1941-1944, στην περίοδο της Κατοχής, η βλαχική γλώσσα χρησιμοποιήθηκε ως χαρακτηριστικό γνώρισμα για την εθνική διαφοροποίηση των ελλήνων βλαχόφωνων από τους λοιπούς Έλληνες. Βρήκαν ορθή την πρόταση, δέχθηκαν να συζητηθεί και αυτή η πτυχή, αλλά τελικώς απέφυγαν να τη συζητήσουν.

Συνεπώς ας μη θέτει το αφελές ερώτημα ο κ. Χριστόπουλος, αν μπορούμε να συζητάμε ελεύθερα για διαφορετικές γλώσσες στην Ελλάδα. Η ελευθερία το να συζητεί κανείς ελεύθερα στη χώρα μας και για ό,τι θέλει είναι δεδομένη για όλους όσοι την κατοικούν. Άλλο είναι το μέλημα του κ. Χριστόπουλου, εκείνων οι οποίοι κατευθύνουν τη δραστηριότητα του Κ.Ε.Μ.Ο. και των άλλων που δρουν από το παρασκήνιο. Με τις ποικίλες δραστηριότητές τους, διημερίδες, αρθρογραφία, διαλέξεις και την κυκλοφορία διαφόρων εντύπων, με τη συνδρομή του Ίον Περιφάν, του Νικολά Τρυφώ, του Στέρε Σαμαρά και άλλων, με πρόσχημα τη διατήρηση της βλαχικής γλώσσας και τη διάσωση της πολιτισμικής κληρονομιάς των βλαχόφωνων, που δεν είναι παρά μέρος της πολιτισμικής κληρονομιάς όλων των Ελλήνων, επιδιώκουν να προβάλλουν και να καλλιεργήσουν την ετερότητα των ελλήνων βλαχόφωνων για να διαφοροποιήσουν την ελληνική εθνική συνείδησή τους. Και όταν κριθεί κατάλληλος ο χρόνος, να τεθεί και θέμα αναγνώρισης βλαχικής μειονότητας στη χώρα μας.

Ας αποδεχθούμε την πρόκληση και ας μιλήσουμε καθαρά επ' αυτού αναλαμβάνοντας ο καθένας μας τις ευθύνες του.

Με εκτίμηση
Σταύρος Παπαγιάννης

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

Ο αναγνώστης μας Π. Κριάς από τη Λακωνία σχολιάζει άρθρο του συνεργάτη μας Μάνου Στεφανίδη:

Αγαπητό Αντί,

Διάβασα τα άρθρα σου για την παιδεία (τεύχος 679). Παρατήρησα όμως ότι εκτός απ' τον Μ. Στεφανίδη κανένας άλλος δεν διείσδυσε στην ουσία του θέματος. Ενθαρρύνετε λοιπόν τον τσαμπουκά και τη θρασύτητα των νέων; Είναι καθολικό το αίτημά τους που να δικαιολογεί καταλήψεις και οδοφράγματα; Έχει καμία σχέση άραγε αυτό με τον Μάη του '68; Οι

γονείς αυτών των παιδιών τι έκαναν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας; Δεν μας προβληματίζει ο χουλιγκανισμός, η απρέπεια, το κιτς και η γυφτοροβ κοουλτούρα της τηλεόρασης που έχει αφήσει τα σημάδια της ανεξίτηλα στην προσωπικότητα των νέων; Δεν τίθεται θέμα αν και κατά πόσον έχουν ενδεχομένως δίκιο σε ορισμένα σημεία της μεταρρύθμισης αλλά με ποιο δικαίωμα εμποδίζουν άλλα παιδιά να παρακολουθήσουν τα μαθήματα και με ποιο δικαίωμα κλείνουν τους δρόμους; Η όποια διαμαρτυρία γίνεται πολιτισμένα στα πεζοδρόμια και στις πλατείες. Δεν σας ενοχλεί λοιπόν η αυθάδεια των νέων πολιτών αυτής της χώρας;

Με τιμή
Π. Κριάς
Λακωνία

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΓΗ

Από τον δημοσιογράφο της Αυγής κ. Σταμάτη Μαυροειδή πήραμε την ακόλουθη επιστολή:

Αγαπητό Αντί
Φίλε Ηλία Κανέλλη,

Έχουν περάσει αρκετά χρόνια από τότε που κάποιοι εδώ στην Αυγή αντιλήφθηκαν τους σκληρούς κανόνες ενός πολιτικού παιχνιδιού που παιζόταν σε βάρος της εφημερίδας και αποφάσισαν να αρνηθούν το ρόλο των παθητικών και υπάκουων μονάδων, γνώρισαν τους όρους, τις ίντριγκες, τους υπολογισμούς, την ποιότητα των αντίπαλων παικτών, την εξουσία και τους αυτόκλητους κληρονόμους της.

Θέλησαν λοιπόν στην πορεία να κάνουν γνωστή τη δική τους συλλογική αλήθεια χωρίς να αγνοούν ότι οι «άλλοι» θα την βάφτιζαν ύποπτη για να την ακυρώσουν.

Έτσι μπήκαν στο παιχνίδι, με τους δικούς τους ιδιότυπους κανόνες, πιστεύοντας πως ακόμα κι αν έχαναν ένα μέρος αυτής της αλήθειας, θα γινόταν ορατό σε εκείνους που δεν συντάσσονται με τη διατεταγμένη τύφλωση.

Είχαν συνεπώς την αίσθηση ότι άνθρωποι ανοιχτών οριζόντων, όπως εσύ, οι οποίοι ζουν κατά τεκμήριο έξω από τα «τείχη», θα αντιλαμβάνονταν εύκολα το τι συμβαίνει στην Αυγή.

Φίλε Ηλία Κανέλλη,

Η άκριτη αποδοχή των υπαγορευμένων σκέψεων ή απόψεων και η χωρίς ευθύνη μεταγραφή τους στο χαρτί δημιουργεί ένα τεράστιο ζήτημα που αφορά κάτι πολύ πέ-

ραν της δημοσιογραφικής και ηθικής δεοντολογίας. Το κείμενο (σου;) στο προηγούμενο τεύχος του Αντί, κείμενο συκοφαντικό και τρικυμιώδες δεν φάνηκε όπως θα όφειλε απαιτητικό. Εκείνο που ενοχλεί δεν είναι ότι κράτησε -δίκην κυανόκρανου- κάποιες δήθεν αποστάσεις. Ενοχλεί ότι υιοθέτησε, χωρίς διασταύρωση πληροφοριών, σκέψεις και κρίσεις που δυσφημούν αντί να συζητούν.

- Και είναι δυσφήμιση και ψεύδος ότι οι εργαζόμενοι στην Αυγή υπήρξαν υποχείρια «επίλεκτων» ομάδων της εφημερίδας ή τάσεων του ΣΥΝ.

- Είναι ψέμα ότι η κρίση ήταν αμείωτα πολιτική και προαποφασισμένη σε πολιτικά κέντρα εκτός Αυγής. Πολιτικά κέντρα προφανώς υπήρξαν, μόνο που αυτά δεν καθοδηγούσαν αλλά δυσφημούσαν συστηματικά την πλειοψηφία των εργαζομένων.

Θυμίζω ότι τα αιτήματα των εργαζομένων, και όχι της άβουλης μάζας, όπως από την αρχή μέχρι το τέλος «ισχυρίζεται» το κείμενό σου, ήταν αιτήματα δημοκρατίας και συμμετοχής.

- Διεκδικήσαμε την αυτονομία της εφημερίδας με ό,τι αυτή συνεπάγεται.

- Διεκδικήσαμε τη συμμετοχή μας με ποσοστό 10% στην εταιρεία γιατί ΟΛΟΙ ΟΜΟΦΩΝΑ κρίναμε ότι η Αυγή πρέπει να στηρίζεται σε τρεις ισότιμες συνιστώσες: α) Στον οικείο πολιτικό φορέα β) στους αναγνώστες και γ) στους εργαζόμενους σε αυτή.

- Διεκδικήσαμε δημοκρατική λειτουργία των οργάνων της εφημερίδας, ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟ διευθυντή, με τη δική μας επικύρωση και όχι διορισμένο από το κόμμα.

- Διεκδικήσαμε, τέλος, με την πρωτοφανή (γιατί, άραγε, πρωτοφανής;) πράξη της απεργίας την προσωπική μας αξιοπρέπεια που εβάλλετο χωρίς αιδώ από τους κομισάριους και τους λίγους «υπηκόους» τους.

Φίλε Ηλία Κανέλλη,

Οι εργαζόμενοι στην Αυγή τόλμησαν ένα πρωτόγνωρο πείραμα το οποίο υπερέβη την εσκαμμένη λογική της δημοσιογραφικής πραγματικότητας για τούτο και σπρίχθηκε με πάθος από την ΕΣΗΕΑ.

Η ανάλυση αυτού του πειράματος αλλά και η δημόσια ανασκευή των συκοφαντικών κατηγοριών που περιέχονται στο κείμενό σου είναι προφανές ότι δεν μπορεί να γίνει με αυτό το σύντομο σημείωμα. Κάποιοι όμως, και ελπίζω σύντομα, θα πούμε τα πράγματα με το όνομά τους...

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Σταμάτης Μαυροειδής

Πισμαίνουμε

ΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΩΝ ΚΑΛΙΤΕΧΝΩΝ

ίς δεν θα δυσπιστήσουμε προς την ενεργοποίηση του καλλιτεχνικού και υματικού κόσμου υπέρ των Κούρδων. Απεναντίας, πιστεύουμε ότι ησαν. Το Αντί από καιρό έχει επισημάνει την περίεργη σιωπή των ιοουμένων και την αποχή τους από δηλώσεις για τα πολιτικά δρώμενα. ερα λοιπόν βλέπει με ανακούφιση τον πνευματικό κόσμο να στηριοποιείται με την συναυλία της Δευτέρας. Αρκεί όλη αυτή η διάθεση ιην εξαντληθεί γρήγορα και να μην αρκεστεί στο θεαθήναι. Εξάλλου, ρς λίγο ποιος πολύ, όλοι... «κουραδόμαγκες» είμαστε. **Μ.Σ.**

ΙΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ομικό καθεστώς που διέπει τα πνευματικά δικαιώματα έχει τελευταία στεί ορισμένες τροποποιήσεις που αναστάτωσαν, σε ορισμένες ιπτώσεις, τον εκδοτικό κόσμο. Συγκεκριμένα, έως πρόσφατα ίσχυε ινόνας της πεντηκονταετίας, που όριζε, δηλαδή, την πνευματική κτησία να διαρκεί για 50 χρόνια και μετά να μετατρέπεται σε κοινό ια. Αν ένας συγγραφέας έγραφε ένα βιβλίο στα είκοσί του χρόνια και όρθωνε να ξεπεράσει το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας του, δεν ινε, βέβαια, το δικαίωμά του πάνω στο έργο του, αλλά οι κληρονόμοι έχαναν τα πάντα, μετά την παρέλευση πενήντα χρόνων από το θάνατό ... Και κληρονόμοι, βέβαια, νοούνται και οι εκδότες που έχουν νόμιμα ικτήσει τα αντίστοιχα εκδοτικά δικαιώματα. Σκεφτείτε, δηλαδή, ότι ιν πράξη αυτό σημαίνει ότι τα βιβλία των συγγραφέων που έζησαν ως 1949, γίνονταν κοινό κτήμα το 1999. Η πρόσφατη αλλαγή ήρθε να ισαρμόσει τα πράγματα ακολουθώντας τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής ισης και όρισε αυτή την ιδιοκτησιακή διάρκεια σε 70 χρόνια. Γεγονός ι μας πηγαίνει πίσω είκοσι χρόνια και κοινό κτήμα για το 1999 είναι τα ιλία των συγγραφέων που έζησαν ως το 1929.

ά τι ακριβώς θεωρείται «κοινό κτήμα»; Μήπως δεν είναι κτήμα όλων ι η γραμματειακή παραγωγή ως τις μέρες μας; Κάθε καλόπιστος θα ιστήριζε πως όλα ανήκουν σε όλους· ότι δεν μπορεί να εμποδίζεται η ιοση ενός βιβλίου εξαιτίας του ιδιοκτησιακού καθεστώτος που διέπει ινευματικά δικαιώματα. Και αυτό βέβαια είναι σωστό στην περίπτωση ι οι «ιδιοκτήτες», συγγενείς ή εκδότες, εμποδίζουν την κυκλοφορία ις βιβλίου που από καιρό έχει εξαντληθεί.

ίνεται, όμως, στην περίπτωση που όσοι διαθέτουν την πνευματική ικτήσια συμπεριφέρονται με γνώμονα τη διάδοση του έργου, εκδίδουν επανεκδίδουν τα βιβλία, ενώ κάποιοι άλλοι συνεχίζουν να ιπεριφέρονται ωσάν να μην υπάρχει έννομο δικαίωμα, ωσάν να μην ιρχουν δικαιούχοι; Σε αυτή την περίπτωση, τα βιβλία που αυτοί ιλοφορούν κατ' αυτό τον τρόπο, αγνοώντας, δηλαδή, το νομικό ιεστώς και περιφρονώντας τους νόμιμους δικαιούχους, είναι ιλούστατα- κλεψίτυπα.

όσφατα έπεσε στην αντίληψή μας η περίπτωση που αφορά στην ιυματική ιδιοκτησία του έργου της Πηνελόπης Δέλτα. Οι νόμιμοι ιαιούχοι, οι κληρονόμοι και ο εκδοτικός οίκος του Βιβλιοπωλείου ις «Εστίας» δικαίως διαμαρτύρονται για την παρουσία στην εκδοτική ιορά βιβλίων που οι εκδότες τους συμπεριφέρονται ωσάν να «αγνοούν» ι νόμο. Καιρός, λοιπόν, όσοι εξακολουθούν να εκδίδουν και ικυκλοφορούν κλεψίτυπα να σοβαρευτούν.... **Α.Φ.**

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• **Δείτε :** Το «Παίδι», όπως αποτυπώνεται διαπεραστικά από τον ζωγράφο **Εδουάρδο Σακαγιάν** στην γκαλερί Ζουμπουλάκη (πλατεία Κολωνακίου 20). Το παιδί, αυτό το αξιολάτρευτο «τέρας», μαγνητίζει με την εκφραστική του ένταση και μαγνητίζεται από το χέρι του ζωγράφου. Μη χάσετε τη μοναδική αυτή εικαστική εμπειρία!

• **Δείτε :** Την παράσταση του έργου του Ουίλλιαμ Σαίξπηρ Περικλής, ο πρίγκιπας της Τύρου από την Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» στο θέατρο Αμαλία στη Θεσσαλονίκη (Αμαλίας 71) κάθε Πέμπτη, Παρασκευή και Σάββατο. Μια εμπνευσμένη παράσταση σε μετάφραση και σκηνοθεσία **Νίκου Χουρμουζιάδη**, με σκηνικά και κοστούμια του **Απόστολου Βέττα**, μουσική του **Κώστα Βόμβολου** και χορογραφία της **Στέλλας Μιχαηλίδου**. Περιπέτειες αγάπης, χωρισμοί, απροσδόκητες συναντήσεις και χιούμορ, πολύ χιούμορ, χαρακτηρίζουν αυτό το θαυμάσιο θεατρικό παραμύθι.

• **Ακούστε:** Συναυλία αφιερωμένη στο τανγκό με έργα του **Άστορ Πιασόλα** και συνθέσεις ελλήνων δημιουργών πραγματοποιείται στο Μέγαρο Μουσικής στις 27 Φεβρουαρίου από την ορχήστρα σύγχρονης μουσικής της ΕΡΤ υπό τη διεύθυνση του **Άλκη Μπαλτά**.

• **Διαβάστε:** Το τεύχος 12 του περιοδικού Ποίηση (Ιαν. '99) κυκλοφορεί με εξαιρετικά ενδιαφέρουσα ύλη. Και, όπως πάντα, δεν ξεχνά ποτέ τους ποιητές!

• **Δείτε :** Τη σύνθεση επτά έργων του **Μπερτολτ Μπρεχτ** παρουσιάζει στο θέατρο Μουσούρη 2 (πλατεία Καρύτη 6) ο θεατρικός οργανισμός «Μύθος- ενέργειες πολιτισμού» σε συνεργασία με το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας. Το Pressure Points παρουσιάζεται σε σενάριο και σκηνοθεσία του **Αναστάσιου Βασιλείου**,

σκηνικά και κοστούμια του **Παναγιώτη Πασχίδη**, μουσική του **Θανάση Νικολόπουλου** και διδασκαλία κίνησης της **Αντιγόνης Γύρα**. Επτά γυναικείοι χαρακτήρες δεσπόζουν με το υψηλό τους ήθος, ενώ έρχονται αντιμέτωπες με τις πιο ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Κι αυτό που τις σώζει (και μας μαζί) δεν είναι άλλο από το λυρισμό, τη συμπόνια και τον έρωτα.

«LA NONNA»

ΤΡΑΓΕΛΑΦΙΚΗ, ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΑ αλλά και απολαυστική κωμωδία η «Νόννα» μπορεί να αναγνωσθεί σε πρώτο επίπεδο ωςάν μια φάρσα με κοινωνικές προεκτάσεις. Πολύ γρήγορα, όμως, η εκατοντάχρονη γιαγιά, που καταβροχθίζει ό,τι βρει μπροστά της, μετατρέπεται στον αδηφάγο καταστροφέα των παιδιών της, της οικογένειάς της και όλου του κοινωνικού περιγυρου.

Η «Νόννα» αναδεικνύεται σε σύμβολο της αρπακτικότητας, του καταναλωτισμού και του εγωισμού. Αποκτά τις ιδιοτροπίες της απόλυτης εξουσίας που είναι συνώνυμη, στην περίπτωση της, με την τρέλα. Εκφράζεται ακατάληπτα, σχεδόν, καθώς είναι φορέας της ιδιαίτερης παράδοσης της οικογένειας των ιταλών μεταναστών στην Αργεντινή. Κουβαλά με την παρουσία της το παρελθόν ως εμπόδιο ανάπτυξης του παρόντος και του μέλλοντος. Κατατρώγει κάθε ελπίδα και οδηγεί στην ολοκληρωτική υλική και ηθική εξαφάνιση όσους την πλησιάζουν.

Ο συγγραφέας **Roberto Kossa** δημιουρ-

γεί την συνταρακτική μεταφορά της μάνας που καταβροχθίζει τα παιδιά της, που μπορεί να γενικευθεί με την αναλογία της προς οποιαδήποτε εξουσία που μπορεί να μας συντρίψει.

Η παράσταση του έργου από την «Εταιρία Θεάτρου» Commedia στο θέατρο «Πολύτεχνο», σε μετάφραση της **Ειρένας Ιωαννίδου-Αδαμίδου**, σκηνοθεσία **Βασίλη Νικολαΐδη**, σκηνικά-κοστούμια **Αφροδίτης Κουτσουδάκη**, μουσική **Βαγγέλη Φάμπα**, χορογραφία **Έφης Καρακώστα** και φωτισμούς **Κυριάκου Βλοντάκη**, με τον **Δημήτρη Πιατά** στον ρόλο της φοβερής γιαγιάς και μια πλειάδα εξαιρετικών ηθοποιών (**Κ. Τζούμας, Λυδία Λενώση, Μαρία Κανελλοπούλου, Π. Ορκόπουλος, Εύα Καμινάρη, Γ. Ζιόβα**), διαμορφώνεται μέσα σε πλήρη σύμπνοια των ηθοποιών και εξαιρετική ταύτισή τους με τους επιλεγμένους ρόλους τους, επιτυγχάνοντας συνάμα και τον διπλό προορισμό του έργου: από την απλή εξιστόρηση μιας οικογενειακής ιστορίας στην αναγωγή της στο συμβολικό πεδίο.

Α.Φ.

Ο Δημήτρης Πιατάς στο ρόλο της φοβερής γιαγιάς.

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

- Πολύ σωστά. Το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης να πάει στη Σύρο και το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στην Κίμωλο. Ό,τι και να λέμε, ο Ευάγγελος έγραψε ιστορία.
- Ο κ. Βενιζέλος έβλεπε τον πολιτισμό ως χρηματιστηριακό μέγεθος σε ανάπτυξη και ως ποσό που διαμορφωνόταν από την αγορά. Πολύ έξυπνα λοιπόν προβιβάσθηκε σε υπουργό Ανάπτυξης. Χαρά η Νερουλίτα!
- Γιατί ρωπάτε που θα στεγαστεί η Συλλογή Κωστάκη; Μα φυσικά στους ανακαινισμένους Ανεμόμυλους της Μυκόνου.
- Πάντως, για να σοβαρευτούμε, το κακό που έκανε στον τόπο ο αναβαθμιστής Ευάγγελος -εξίσου αλαζών και υπερφίαλος σαν τον αποπεμφθέντα Θεόδωρο- θα περάσει πολύς καιρός για ν' αποτιμηθεί.
- Πολιτιστική πολιτική - Ανεμόμυλος;

- Το ευτύχημα πάντως είναι ότι όλοι στο ΠΑΣΟΚ έχουν επιτελέσει στο ακέραιο το καθήκον τους και έχουν τη συνείδησή τους ήσυχη.
- Ήσυχη συνείδηση της ξεφτίλας.
- Ενώ ο Πάγκαλος αστειευόταν κι από πάνω, σε ταβέρνα περιχαρής για τα κατορθώματά του.
- Κι έχεις τις γελοίες δημοσιογραφικές σπέκουλες που ευφυή τον ανεβάζουν πανέξυπνο τον κατεβάζουν.
- Στον τόπο αυτό πλέον το βλακόμετρο θα απονέμεται από τον πρόεδρο της Δημοκρατίας σαν παράσημο.
- Η αλήθεια όμως είναι ότι οι Βενιζέλος και Πάγκαλος έχουν τόσο βυθισθεί στην παχυλή αυταρέσκειά τους ώστε έχουν χάσει την επαφή και με την πραγματικότητα και με την έννοια του γελοίου.
- Αυτό στην ψυχιατρική λέγεται «superiority complex» ή «cretinismus pasokalis».
- Άλλο Οτσαλάν και άλλο Ω τσογλάν, κουραδόμαγκες! (Αντίθετα ο Νίκος Κωνσταντόπουλος υπήρξε

συνταρακτικός στη Βουλή.)

- Το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση, τα τσογλάνια στην εξουσία.
- Εμείς δεν χάσαμε υπουργό Πολιτισμού, ποιητή χάσαμε. Κάτι σαν τον Ελύτη, ένα πράγμα.
- Εξάλλου η φιλοδοξία είναι η ευγενεστέρα των αρετών, αρκεί να την επιδεικνύομεν ημείς και ουχί οι άλλοι.
- Να εγκατασταθούν οι SS-300 στην Κέννα. Η Ιδέα!
- Ποιος Βασίλης; Μα, ο κ. Βασίλης Κρητικός της Κέννα.
- Ξέρετε ποιο ήταν το συνθηματικό όνομα των ελλήνων πρακτόρων που πήγαν στο Ναϊρόμπι;
- «Θιάσος» και «Ποδοσφαιρική Ομάδα»!
- Εκεί ο θιάσος εδώ το θέατρο, με τον κ. Σημίτη απλώς θεατή. Κουραμπιέδες!
- Βυθίσατε τη χώρα!
- Στη φετινή Μπιενάλε Βενετίας η επίτροπος Άννα Καφέτση επέλεξε τον γλύπτη Κώστα Βαρώτσο και το καλλιτεχνικό ζευγάρι Δανάης και Αλεξάνδρας Στράτου. Η επιτυχία είναι αναμφισβήτητη.

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ο όρος «Μουσική» δεν αφορούσε μόνη τέχνη των ήχων, αλλά στο σύνολο των τεχνών, οι οποίες ήταν οριακά αδιαίρετες και κάθε μία απ' αυτές απαραίτητη ύπαρξη των υπολοίπων. Η Μουσική, όπως αυτή ορίζεται, αποτελούσε σημαντικότατο μέρος της «Μουσικής», όπως προκύπτει από τις πηγές, συνόδευε ή έπαιζε κυρίαρχο σε σχεδόν όλες τις δραστηριότητες των αρχαίων Ελλήνων, όχι μόνον στις αμιγώς «καλλιτεχνικές» αλλά και σε δραστηριότητες καθημερινής ρουτίνας. Το πώς ηχούσε αυτή η μουσική, ίσως ποιος πώς δεν θα το μάθουμε ποτέ.

Εκεί να σώζονται περιγραφές μουσικών δραστηριοτήτων, ή εκτεταμένα αποσπάσματα από θεωρητικές προσεγγίσεις, έχουν αποκωδικοποιηθεί μουσικές φράσεις ή και ολοκληρωμένες μελωδίες, όμως αυτό που πάντοτε θα απουσιάζει είναι η ηχητική εικόνα αυτής της μουσικής, μιας και τα ακουστικά μνημεία, φυσικά, ανύπαρκτα. Συνεπώς, η ανακατασκευή της αρχαίας ελληνικής μουσικής, ως κυκλοφορούν ήδη στο εμπόριο ήχοι ηχογραφήματα και δη με «όργανα εποχής» που την «αναπαράγουν», είναι πρακτικά αδύνατη. Κάνοντας τη σύμβαση πως η αυτή της μουσικής δεν θα τον ακούσουμε ποτέ, είναι δύσκολο να προσεγγιστεί σε θεωρητικό μόνον επίπεδο.

Η απάντηση πηγών και χρήσιμων συμπερασμάτων που εξάγονται από την προσεκτική τους μελέτη τους αποτελεί το βιβλίο *Η Ελληνική Μουσική* του καθηγητή στο All Souls College της Οξφόρδης M.L. West, που κυκλοφορεί στην ελληνική γλώσσα από τις εκδόσεις Παπαδήμα. Η μελέτη του West που επιχειρεί, πολύ σωστά, να έγκυρη παρουσίαση της αρχαίας ελληνικής μουσικής, αποσκοπεί και στο μη ειδικό κοινό, έρχεται να πλουτίσει τη διεθνή μουσική γραφία γύρω από το θέμα, εξετάζοντας θέματα όπως η θέση της μουσικής στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων, τα όργανα, ο ρυθμός, η μελωδική αγωγή, οι κλίμακες, οι αρμονίες, η δομή της μελωδίας, η σημειογραφία καθώς και η ιστορική τους εξέλιξη.

Περιλαμβάνονται μεταγραφές (μοιραία στο πεντάγραμμο) 30 περίπου μουσικών παραδειγμάτων που έχουν διασωθεί, ενώ παράλληλα περιλαμβάνονται διαφωτιστικοί πίνακες και διαγράμματα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το κεφάλαιο όπου επιχειρείται η εξέταση της αρχαίας μουσικής με εθνολογική προοπτική και η τοποθέτησή της στο οριακό ζώνη μεταξύ του Αφροασιατικού και του Ευρωπαϊκού μουσικού χώρου. Το έργο του West προτίθεται να φανεί χρήσιμο τόσο στους κλασικούς φιλόλογους όσο και στους ιστορικούς της μουσικής. Ελπίζουμε να μη φανεί εξίσου «χρήσιμο» και στους κάθε λογής τυποποιημένους τυμβωρύχους και «μουσικούς αναστηλωτές».

Γιώργος Κυριακάκης

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

7 ταινίες, όλες παραγωγές του '98, το ΥΠ.ΠΟ. και το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης πραγματοποιούν μια ενδιαφέρουσα περιπλάνηση στον αγγλικό κινηματογράφο. Όλες σκηνοθετημένες από νέους δημιουργούς, αποκαλύπτουν ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον πρόσωπο του σύγχρονου βρετανικού σινεμά. Οι προβολές άρχισαν στις 23 τρέχοντος και θα τελειώσουν την Κυριακή. Οι προβολές γίνονται στον κινηματογράφο Παλλάς (Βουκουρεστίου 1).

Το πρόγραμμα των τριών τελευταίων ημερών είναι το ακόλουθο:

Παρασκευή 26.2.1999: 21.30 *Φαντάσματα της πόλης*, Genevieve Joliffe, 95', 0 *Titanic Town*, Roger Michell, 101', **Σάββατο 27.2.1999:** 21.30 *Η αγάπη*, John Maybury, 90', 23.00 *Δύο καπνισμένες κάννες*, Guy Ritchie, 107', **Κυριακή 28.2.1999:** 21.30 *Στη σκιά του πάθους*, Phil Agland, 97', 0 *Φαντάσματα της πόλης*, Genevieve Joliffe.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

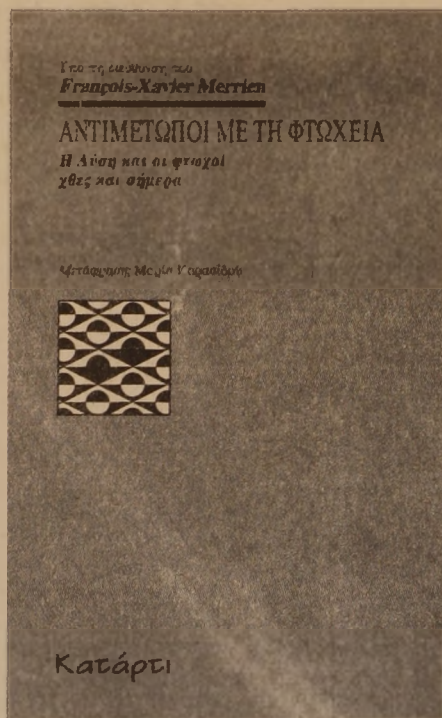
Διεύθυνση σειράς:

ΠΑΝΤΕΛΗΣ Ε. ΛΕΚΚΑΣ

François-Xavier Merrien

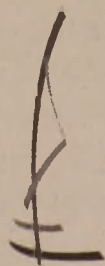
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΟΙ ΜΕ ΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ

Μετάφραση: Μαρία Κορασίδου

Η φτώχεια κατοικεί σήμερα στην καρδιά της κοινωνίας μας. Στις ευρωπαϊκές χώρες η εξαθλίωση εκτίθεται δημόσια. Η παρουσία της επαιτείται, των «αστέγων», των «χωρίς δικαιώματα» στην καρδιά και την περιφέρεια των πάντα πλούσιων μεγάλων πόλεων καταργεί την αντιπαράθεση ανάμεσα στα παλιά

ευρωπαϊκά μας έθνη, που τα χαρακτήριζε η αλληλεγγύη, και τον αμερικάνικο πολιτισμό, που καθοριζόταν από την πάλη για τη ζωή και γεννούσε αποκλεισμό. Η φτώχεια έγινε ένα διεθνές φαινόμενο, μια από τις πιο επιτακτικές προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν οι δυτικές κοινωνίες. Για την καλύτερη κατανόηση των ριζών του φαινομένου αυτού, με πρωτοβουλία του Διεθνούς Ιδρύματος Ανθρωπιστικών Επιστημών, ένα διεθνές συμπόσιο συγκέντρωσε στο Τορίνο μερικούς από τους πιο επιφανείς ειδικούς της φτώχειας και των κοινωνικών πολιτικών. Το βιβλίο αυτό περιέχει τις κυριότερες ανακοινώσεις στο συμπόσιο αυτό, που αναφέρονται τόσο στον 19ο αιώνα όσο και στη σύγχρονη περίοδο. Αναλύονται οι γερμανικές, οι αμερικανικές, οι βρετανικές, οι γαλλικές και οι σκανδιναβικές εμπειρίες. Ένα έργο χρήσιμο για όποιον θέλει να καταπολεμήσει τη φτώχεια στις ρίζες της.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Κατάρτι

MAYROMIXALH 9, 106 79 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 36 04 793, 36 01 271, FAX: 3609697

Ο κανόνας του κέντρου, οι όψεις της περιφέρειας και οι επιθετικοί προσδιορισμοί τύπου στην ιστορία της λογοτεχνίας

του Δημήτρη Αγγελάτου

1 Θα ήθελα εξ αρχής να σημειώσω ότι οι παρατηρήσεις μου για τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ κέντρου και περιφέρειας στο πλαίσιο μιας λογοτεχνικής παράδοσης έχουν ως σημείο αφετηρίας τα προβλήματα τα οποία καλείται να αντιμετωπίσει ο φιλόλογος όταν αποφασίσει (κανείς δεν του το απαγορεύει άλλωστε) να γράψει μια ιστορία λογοτεχνίας με όρους διαφορετικούς από τους καθιερωμένους· χρησιμοποιώντας δε τον όρο λογοτεχνική παράδοση, εννοώ –για να μην παρεξηγούμαστε– μια λογοτεχνία γραμμένη ή γραφόμενη σε ορισμένη γλώσσα, και αφήνω, φυσικά προσώρας μόνον, έξω από το λογαριασμό το ζήτημα της εφεύρεσης εθνικών λογοτεχνιών για να εξυπηρετηθούν ποικίλοι ιδεολογικοί στόχοι σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες.

Οι παρατηρήσεις μου, λοιπόν, που θα εξειδικευθούν στην περίπτωση της λογοτεχνίας που εξακολουθεί να γράφεται (στα ελληνικά) στην Κύπρο, συνδέονται και τροφοδοτούνται από ένα εγχείρημά μου με αντικείμενο τη συγγραφή μιας ιστορίας της λογοτεχνίας που γραφόταν (σε ελληνική γλώσσα) στα Επτάνησα (και όχι της «επτανησιακής» λογοτεχνίας) από τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αιώνα μέχρι περίπου τη δεκαετία του 1860.

2 Θα ξεκινήσω με μια άποψη που διατυπώνει ο Π. Μουλλάς για τον αποτελεσματικότερο τρόπο συγγραφής μιας άλλου τύπου ιστορίας της λογοτεχνίας, συνοψίζοντας ήδη διαμορφωμένους συνδυαστικούς (από άποψη μεθόδου) όρους στο πεδίο των φιλολογικών σπουδών: «Η

λογοτεχνία», σημειώνει, «καλείται να δείξει την ιστορία της (και την ιστορικότητά της), όχι πια ως εθνικό, ταξικό ή ατομικό τεκμήριο, αλλά ως κειμενική και διακειμενική πραγματικότητα, ως τρόπος επικοινωνίας και ως δέσμη κωδίκων, ως τεχνική και ως θεσμός, ως χώρος λειτουργίας των ειδών και ως διαδοχή συστημάτων, ως “παράδειγμα”, ως διαδικασία πρόσληψης κ.λπ.»¹.

Η ιστορία της λογοτεχνίας εννοείται και γράφεται όχι ως κατάλογος έργων ή ονομάτων συγγραφέων (όπως π.χ. το *Σχέδιασμα Κατόπτρου της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας 1550-1838* του Ιωσήφ Δε Κιγάλλα [Ερμούπολη, 1846]), ούτε με αυστηρά υποκειμενικά κριτήρια (βλ. για παράδειγμα τη στάση των Φαναριωτών για τους Επτανήσιους στις ιστορίες του Ιακωβάκη Ρίζου Νερουλού και του Αλέξ. Ρίζου Ραγκαβή), αλλά ως αλληλουχία τομών και συνεχειών βάσει του εννοιολογικού άξονα *μονιμότητα-μετασχηματισμός*, σε ενδολογοτεχνικό επίπεδο (: θεματικές κατηγορίες, ρητορικά σχήματα, υφολογικά στοιχεία, αφηγηματικές δομές, λογοτεχνικά είδη, τύποι λόγων), χάρη στην οποία αλληλουχία μπορεί κανείς να οδηγηθεί σύμφωνα πάντα με τον Π. Μουλλά στην «ερμηνεία ουσιαστών λογοτεχνικών σχέσεων» (ό.π.) σε επικοινωνιακή πλέον βάση.

3 Η έννοια συνεπώς της *τομής* και η συμπληρωματική της, της *συνέχειας*, παίρνουν ποικίλες μορφές ανάλογα με τις κάθε φορά ιστορικές (χωρο-χρονικές) συγκυρίες και συνδέονται με ιδεολογικά και λογοτεχνικά ρεύματα, σχολές, γενιές, κύκλους, συγκεκριμένους συγγραφείς και έργα, ακόμα και με κείμενα που ξεχωρίζουν μέσα από το συνολικό έργο κάποιου συγγραφέα, όπως π.χ. ο *Δον Κιχώτης* του Θερβάντες, τα *Άνθη του Κακού* του Μπωντλαίρ ή η *Έρημη Χώρα* του Έλλιοτ, ακόμα ίσως και σε –πιο μικροσκοπικό επίπεδο– με μεμονωμένα διηγήματα

ή ποιήματα μιας συλλογής, όπως «Εμβατήριο πένθιμο και κατακόρυφο» του Καρυωτάκη, ή ακόμα και σε επίπεδο στίχων (βλ. αίφνης τους παρακάτω τέσσαρις στίχους από τον *Απόκοπο* του Μπαγδάλη: «Χριστέ, να ράγην το πλακί, να σκόρπισεν το χώμα, / να γέρθημαν οι ταρνοί από τ' ανήλιον στρώμα! / Να διάγειρ' όψη μας, να στράφην η ελικιά μας, / να λησεν η γλώσσα μας, ν' ακούσθην η ομίλμας!»).

Όλες αυτές οι μορφές *τομής* μαζί με τις αντίστοιχες της *συνέχειας* αποτελούν αποφασιστικούς παράγοντες στην κατεύθυνση της ενδοκειμενικής ιστορίας της λογοτεχνίας, η οποία επιχειρεί να ανασυνταχίσει μέσα σ' ένα επικοινωνιακής τάξης πλέγμα τους ποικίλους όρους που «επιτρέπουν» ή «απαγορεύουν» τη, σε ορισμένες εποχές και σε ορισμένο γεωγραφικό μήκος, διαμόρφωση μιας λογοτεχνικής ζωής, η οποία μπορεί είτε να συνεχίζει μια παράδοση είτε να δημιουργεί νέα, διαφοροποιούμενη από άλλη ή άλλες προηγούμενες.

4 Οι περιπτώσεις της Κρήτης για έναν περίπου αιώνα (από το μέσον του 16ου μέχρι το 1669) και των Επτανήσων για μια περίοδο από το 1830 περίπου μέχρι τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα είναι άκρως διαφωτιστικές για τις έννοιες της *τομής* και της *συνέχειας*, καθώς και για την προβληματική (μέσα στο πλαίσιο μιας ιστορίας της λογοτεχνίας ενδοκειμενικής κατευθύνσεως) συνάρτησή τους τόσο με τους αντιστιχτικούς όρους του τίτλου της ανακοίνωσής μου: *κέντρο-περιφέρεια*, όσο και με τα παράγωγα επίθετα που χρησιμοποιούνται στις γνωστές ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας για τον τοπικό περιεχομένου ορισμό περιπτώσεων λογοτεχνικής παραγωγής, η οποία είτε δημιουργεί νέα δεδομένα στο corpus μιας λογοτεχνικής παράδοσης είτε όχι. Αναφέρο-

• Ο Δημήτρης Αγγελάτος είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

• Το κείμενο αποτελεί ανακοίνωση στο Συμπόσιο «Η Ελληνική λογοτεχνία στο κέντρο και στην Κύπρο. Συγκλίσεις και αποκλίσεις» (Αθήνα, 17-19.9.1998)

συγκεκριμένα στις περιπτώσεις των θερά χρησιμοποιούμενων στο πεδίο νεοελληνικής φιλολογίας επιθέτων τικός και επτανησιακός, για να ορί- ν αντίστοιχα η λογοτεχνία της ακμής Κρήτη και η σχολή των ποιητών εκεί- που υποτίθεται ότι (γιατί στην πράξη τέτοιο δεν συμβαίνει) ακολουθούν το τεχνικό παράδειγμα του έργου του Σολωμού, την «κληρονομιά του Σολω- » (για να θυμηθούμε τον τίτλο του σχε- ύ κεφαλαίου της *Ιστορίας της Νεοελ- λής Λογοτεχνίας* του Κ.Θ. Δημαρά).

θα με απασχολήσει η περίπτωση του ιδιορισμού κρητικός για τη δήλωση της οριακής στιγμής της νεοελληνι- λογοτεχνικής παράδοσης, ο οποίος λαμβάνει τουλάχιστον γελοιογραφι- διαστάσεις στις μεταγενέστερες χρή- του από επίδοξους πλην ατελείς επι- υς· θα επιμείνω λίγο στη δεύτερη που πιο σύνθετη, άρα πιο διαφωτιστική ον μεθοδολογικό προβληματισμό του ρικού της λογοτεχνίας ενδοκειμενικής υθύνσεως. Αν η λογοτεχνία της Κρή- κείνης της εποχής δεν πρόλαβε, λόγω ουρκικής κατάκτησης, να ατονίσει, με έλεσμα να εγκλωβίσει τρόπον τινά το τερο στίγμα της, την *τομή* της, δεν ι το ίδιο με την υποτιθέμενη επτανη- ή λογοτεχνία, η οποία μετά τον Δ. Σο- έπεσε σταδιακά και δυστυχώς ανα- υκτα στο δόκανο της κοινωνικής ανα- ισης και εθνικής καταξίωσης, που έφεραν οι θεσμικά κατοχυρωμένοι τικοί Διαγωνισμοί του Πανεπιστημί- θηνών (1851-1877), η καθαρεύουσα, ιρχαϊσμός και η μεγαληγορία των Ρο- κών της Αθήνας, και σχεδόν ταυτό- α στο βωμό της «Μεγάλης Ιδέας», με κό σημείο αναφοράς την ένωση των όν του Ιονίου με την Ελλάδα (1864).

ίρχει συνεπώς και ποια είναι η δια- που θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε ζύ διατυπώσεων όπως: «Η ποίηση Επτάνησα· στον 19ο αιώνα» και «Η νησιακή ποίηση στον 19ο αιώνα»; ρώτη δεν αφήνει περιθώρια παρα- εων και παρερμηνειών. Το γεωγρα- μήκος και πλάτος δίνει μαζί με τον διορισμό χρόνου σαφείς πληροφο- παρακάμπτοντας τους ρητορικούς δεολογικούς σκοπέλους της απόδο- διότητων· πρόκειται για την ποίηση γράφεται –εννοείται στα ελληνικά– στα Επτάνησα (από γηγενείς, ετερό- ες μόνιμα εγκατεστημένους ή παρεπι- ύντες) σε ορισμένη χρονική περίοδο, ιαίτερα χαρακτηριστικά της οποίας

και ο ανακαινιστικός ή μη ρόλος της μέ- νουν να διερευνηθούν. Σύμφωνα με τη δεύτερη διατύπωση, ορίζεται μια ενότητα, η «επτανησιακή ποίηση», χωρίς να λαμβά- νεται υπόψη η διαφοροποιητική λειτουρ- γία και αξία (η *τομή*), που ενδεχομένως έχει, αλλά αντίθετα με βάση τη ληξιαρχική πράξη και το πιστοποιητικό γέννησης των συγγραφέων, ούτως ώστε ένας Επτανή- σιος να μπορεί να γράφει «επτανησιακή» ποίηση, οπουδήποτε και αν τύχαινε να βρεθεί (και ιδιαίτερα στην Αθήνα) στη διάρκεια του 19ου αιώνα.

Το ζήτημα όμως που τίθεται είναι, για να φέρω δύο αρκούντως ενδεικτικά παρα- δείγματα, κατά πόσον τα ποιήματα που γράφουν ο Γεώργιος Τερτσέτης ευρισκό- μενος στην Αθήνα από τη μια, και ο Γεώρ- γιος-Κανδιάνος Ρώμας στην Κέρκυρα από την άλλη (ο τελευταίος μάλιστα αφιερώνει τη συλλογή του *Άνθη* [1853] στον Σολωμό), είναι όντως «επτανησιακά», εγγράφονται δηλαδή σ' έναν κανόνα που έχει διαμορ- φωθεί σε αντιπαράθεση με το ελλαδικό κέντρο, όχι βεβαίως ληξιαρχικά (εδώ δεν υπάρχει ασφαλώς η παραμικρή αμφιβο- λία: και οι δύο είναι Επτανήσιοι), αλλά βά- σει ενδολογοτεχνικών κριτηρίων. Ή αλ- λιώς: χαρακτηρίζονται τα ποιήματα αυτά από κάποια στοιχεία ύφους, δομής, κ.λπ., μέσω των οποίων θα ήταν εφικτό να τα διαφοροποιήσουμε ως «επτανησιακά» από άλλα ποιήματα που γράφονται την ίδια περίπου εποχή αντίστοιχα στο ελλαδι- κό κέντρο (τα ποιήματα π.χ. του Παναγ. Σούτσου) ή στην επτανησιακή περιφέρεια (π.χ. τα ποιήματα του Ιούλ. Τυπάλδου);

Η απάντηση είναι σαφώς αρνητική και στις δύο περιπτώσεις. Η ιδιότητά του να είναι αυτά τα ποιήματα «επτανησιακά» θα βόλευε για κάποιους λόγους ψυχολογικής ενδεχομένως τάξεως ποιητές όπως ο Τερ- τσέτης ή ο Ρώμας, που ανήκαν κάποτε στον κύκλο των οικείων του Σολωμού, ακολούθησαν όμως άλλο καλλιτεχνικό δρόμο, επειδή αυτή ήταν η φορά των πραγ- μάτων, και βέβαια καλά έκαναν αν θέλη- σαν να ενταχθούν ή να επιχειρήσουν να ενταχθούν στον κανόνα του θριαμβεύ- ντος κέντρου· ανάλογες διαρροές συμβαί- νουν μέχρι τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώ- να με χαρακτηριστικότατο παράδειγμα του Λ. Μαβίλη, ο οποίος, όπως άλλωστε και ο Στέφ. Μαρτζώκης, είναι ληξιαρχικά και μόνον Επτανήσιος.

Από τη στιγμή λοιπόν που δημιουργείται ένα εθνικό κέντρο μέσα στη λογοτεχνική παράδοση σε νεοελληνική γλώσσα, δηλα- δή η Αθήνα στην τρίτη δεκαετία του 19ου

αιώνα, οι μέχρι εκείνη τη στιγμή δεσπό- ζουσες ενδολογοτεχνικές ιδιαιτερότητες (η *επτανησιακή* π.χ. που διαμορφώνεται από τον Δ. Σολωμό) οδηγούνται σταδιακά μέσω συνεχιστών στο νέο κέντρο, υποβαθ- μιζόμενες ταυτόχρονα, για να αφομοιω- θούν με πιο αποτελεσματικό τρόπο, σε πε- ριφερειακές, σε παραλλαγές, κ.λπ.

Υφίσταται κατά συνέπεια μια «επτανη- σιακή» σχολή που διαφοροποιείται από τον Ρομαντισμό της Αθήνας με τον τρόπο, ας πούμε, που διαφοροποιείται ο Σολωμός από τη δεκαετία του 1830 ιδιαίτερα (γιατί οι πρώτες ποιητικές επιδόσεις του της δε- καετίας του 1820 γίνονται σε γενικές γραμμές ήπια δεκτές από τους Φαναριώ- τες της Αθήνας) και εξής (αναφέρομαι στο *μεικτό* αλλά *γνήσιο* τρόπο καλλιτεχνικής σύνθεσης, που διέπει το ώριμο έργο του); Και ταυτόχρονα: υπάρχουν συνεχιστές του Σολωμού που προωθούν, ο καθένας με τους όρους του, το σολωμικό έργο στον υψηλότερο αναβαθμό της εγελιανής σύν- θεσης, έτσι όπως τη φανταζόταν ο Πολυ- λάς και συστηματικότερα ο Καλοσγούρος; Η απάντηση είναι ξανά αρνητική και στις δύο περιπτώσεις, αφού ακόμα και οι συνε- χιστές, όπως ο Ιούλ. Τυπάλδος, δεν διατη- ρούν παρά τον απόηχο του ώριμου σολω- μικού έργου *συνεχίζοντας* (ατελώς) τη γραμμή της *τομής* του *μεικτού* αλλά *γνήσι- ου τρόπου*, η οποία γίνεται ολοένα και πιο δυσδιάκριτη, για να χαθεί εντελώς γύρω στη δεκαετία του 1860.

5 Είναι καιρός όμως να περάσουμε στην Κύπρο και τη λογοτεχνία που γράφεται εκεί στα ελληνικά, για να θέσουμε από την οπτική γωνία της ιστο- ρίας της λογοτεχνίας που με ενδιαφέρει, το αυτονόητο ερώτημα για το περιεχόμενο και τη νομιμότητα του όρου *κυπριακή λο- γοτεχνία*, συνοδευόμενου ή όχι από χρονο- λογικές ενδείξεις, εννοούμενου ως *τομή* στο πλαίσιο της λογοτεχνικής παράδοσης σε νεοελληνική γλώσσα, η οποία έχει, εν- δεχομένως, άδικα αγνοηθεί από τους ιστο- ρικούς της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Και βέβαια τα πράγματα ως προς την αντίστιξη *κέντρο-περιφέρεια* δεν δημιουρ- γούν ιδιαίτερα προβλήματα με το *Χροني- κόν* του Λεοντίου Μαχαιρά (τρίτη ή τέταρ- τη δεκαετία του 15ου αιώνα) και τις *Ρίμες Αγάπης* (β' ήμισυ 16ου αιώνα). Τα έργα αυτά απέχουν μεν αρκετά μεταξύ τους, αποτελούν όμως τα δύο ορατά ακραία όρια (τι συμβαίνει ενδιαμέσως μένει ακό- μα να διερευνηθεί) μιας σημαντικής λογο- τεχνικής ζωής, εντελώς παράλληλης (με χρονολογικά και ενδολογοτεχνικά κριτή-

Ωστόσο με επικά όπως *Η ενάτη Ιουλίου 1821 εν Λευκωσία* και *Η Χιώτισσα*, ή λυρικά συνθέματα όπως *Η Ανεράδα*, όλα του Βασ. Μιχαηλίδη στα χρόνια 1888-1895, συνεχίζονται αφηγηματικές, υφολογικές και ειδολογικές γραμμές της νεοελληνικής λογοτεχνικής παράδοσης, που ξεκινούν είτε από τον Ρομαντισμό της Αθήνας (από επικά συνθέματα του τύπου *Η Τουρκόμαχος Ελλάς* του Αλέξ. Σούτσου), είτε από τα

Γιατί μπορεί μεν ο τάδε ή ο δείνα σημερινός ποιητής να είναι Κύπριος, αν όμως το έργο του εξακολουθεί να λογίζεται ως «κυπριακό» και όχι αναπόσπαστο κομμάτι

Και βέβαια οι επιπτώσεις αυτές επηρεάζοντως αισθητές σε ιστορικές περιόδους, όπου η λογοτεχνία σε έναν τόπο έχει για διάφορους λόγους ατονήσει, εγκλωβισμένη είτε σε στερεότυπα, είτε στη βαριά σκιά κάποιου αξεπέραστου προγόνου, είτε στη μαγγανεία της κοινής νικητής και πολιτικής αναγνώρισης και ονειρικής καταξίωσης.

1. Βλ.: «Η λογοτεχνική ιστορία: παρελθόν
μέλλον» (1998): *Ρήξεις και συνέχειες,
Μελέτες για τον 19ο αιώνα*, Αθήνα, Σοκόλης
1993, 109-113· το παράθεμα: 112.

Επίκαιρη όσο ποτέ, για ολόκληρη τη σπαρασσόμενη Βαλκανική Χερσόνησο, τούτη η ταινία του γνωστού και καλού γιουγκοσλάβου σκηνοθέτη Γκόραν Πασκάλιεβιτς. Και αναρωτιέται κανείς γιατί στην ελληνική μετάφραση του πρωτότυπου τίτλου της (*Bure Baruta*) προτιμήθηκε η λόγια και άνευρη λέξη: «Πυριτιδαποθήκη» αντί για τη γεμάτη εκρηκτικό και νοηματικό χυμό: «Μπαρουταποθήκη». Και στα Βαλκάνια βρωμάει μπαρούτι και όχι... πυρίτιδα.

Δοκίμιο πάνω στη βία

του Δημήτρη Χαρίτου

άποια στιγμή, λέει ένας από τους ήρωες της ταινίας που βασίστηκε σ' ένα θεατρικό έργο του νέου σέρβου συγγραφέα **Ντεγιάν Ντουκόφ-σκι**: «Τα Βαλκάνια είναι η κωλο-δα της γης και η Γιουγκοσλαβία μια ροϊδα σ' αυτή την τρύπα που αιμορ-Βέβαια, η ταινία μόνο θεατρική και τους συμβατικούς της περιορι-δεν θυμίζει. Κινηματογραφικός και ηματικός πυρετός, συχνά σε βαθμό κρουσης, διατρέχει αυτό το γεμάτο λωση δημιούργημα. Απόγνωση που ει από τη (δραματουργική) σύ-ση ενός φορτισμένου παραλογισμού πρακτικές διαχείρισης των ανθρωπι-αταστάσεων, ειδικά σ' αυτή τη γεω-κή περιοχή όπου η μακρόχρονη προ-ια εθνικών διευθετήσεων μόνο με ούς αίματος προωθείται.

λμικός χρόνος της ταινίας καλύπτει ρχεια μιας νύχτας στο Βελιγράδι τον Ιούλιο του 1995, τη νύχτα που υπογρά-η Συμφωνία του Ντέυτον με την τερματίστηκε (οριστικά;) ο εμφύ-αλλά ταυτόχρονα και πολυεθνικός) ος στη Βοσνία. Και ενώ ο πόλεμος edία των μαχών έχει τελειώσει, η φανής αγριότητα και ο απανθρωπι-(μέσα στη σημερινή καρδιά της της) που ευτέλισαν σε μηδενικό ση-η ζωή, καθιστώντας τη βία τρόπο κα-ινής συναλλαγής, θα μεταφερθούν υπό τις πολεμικές γραμμές και θα γί-ρόπος του ειρηνικού βίου. Οι πρα-του πολέμου –εκείνου του χωρίς κα-πολέμου– θα γίνουν πληγές της κα-

θημερινότητας. Και δεν θα πρόκειται για την ψευδεπίγραφη, «κινηματογραφική» φιλολογία βίας και αίματος των ταινιών του Ταραντίνο. Βέβαια, κάτι κατάλαβε και η Αμερική με την επιστροφή και την προ-σαρμογή των δικών της πολεμιστών από το Βιετνάμ. Εδώ, όμως, έχουμε να κάνουμε με το πάθος που αναδύεται από το βάθος του σλαβικού μυστικισμού που δεν γνωρίζει χαλιναγωγήση πριν να χορτασθεί. Η φρενιτίδα για τη χαρά –με όλες τις αισθή-σεις– της ζωής πάει χέρι-χέρι με την τυφλή σύγκρουση που οδηγεί στο θάνατο. Το χι-ούμορ στάζει πίκρα. Προθάλαμος της βί-αιης κατάληξης ή, άλλοτε, επικάλυμμά της.

Εκείνη, λοι-πόν, τη νύχτα θα λάβουν χώ-ρα σειρά από συμβάντα με χαλαρή μετα-ξύ τους σύνδε-ση στη μορφή της σπονδυλω-τής ταινίας και όπου το άνοιγ-μα και το κλεί-σιμο το κάνει ο αλά βερολινέ-ζικο καμπαρέ του μεσοπολέ-μου αφηγητής. Κοινό χαρα-κτηριστικό όλων των επει-σοδίων, η απουσία ανα-

στολής. Παλιές ιστορίες, καινούργιες ιστο-ρίες είτε έρωτα είτε επιβίωσης είτε ξεκα-θαρίσματος λογαριασμών, με συνέταιρο το χάρο, θα λειτουργήσουν. Από το ασύνειδο σακούλι θα βγει ωμή και χωρίς αναστολές κακία και θα δώσει τη λύση. Έτσι τους έμα-θε ο αδελφοκτόνος πόλεμος, το φυλετικό και το θρησκευτικό μίσος. Σ' αγαπώ μέχρι να σε σκοτώσω ή θα σε σκοτώσω έστω κι αν σ' αγαπώ. Και η καινούργια γενιά βίωσε ή «πληροφορήθηκε» (από την TV) ότι μόνο μια μηδενιστική αμφισβήτηση όποιας αξίας του παρελθόντος μπορεί να την «κα-λύψει».

Συχνά στην ταινία πας να βγάλεις εκείνο το χοντρό γέλιο, αλλά αμέσως μετά μένεις ενεδός από την καταλυτικά σκληρή χειρονο-μία κι αναδιπλώνεσαι με δέος και περίσκε-ψη. Σίγουρα, κάποια στιγμή καταλαβαίνεις ότι είσαι παγιδευμένος μέσα στους τρόπους της υπερβολής. Το θυμάσαι σαν κοινό χα-ρακτηριστικό του γιουγκοσλάβικου κινη-ματογράφου. Από τον Μακαβέγιεφ, από τον Κουστουρίτσα, τον Ντραγκόγιεβιτς και πάντοτε από τον Πασκάλιεβιτς. Δραμα-τουργική υπερένταση, εκρηκτική μουσική παρότρυνση, νευρικοί ρυθμοί και κυρίως υποκριτικός πυρετός από –είναι αλήθεια– εκπληκτικούς ηθοποιούς, που σου κόβουν την ανάσα. Αυτό το πάθος, που δεν γνωρίζει έλεος και συγγνώμη, αποκαλύπτεται κατ' εξοχήν πρόσφορο για να αναδείξει τις δυνατότητες της κινηματογραφικής τέχνης αλλά και για να αναδειχτεί το ίδιο. Εντού-τοις, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πίσω από κάθε «ψέμα» της τέχνης κρύβεται πάντοτε μια ισόποση αλήθεια.

Είναι όλοι τους πρωταγωνιστές(!) στη βαλκανική πυριτιδαποθήκη.

«Εσύ που είσαι μουσική,
γιατί θλιμμένα / τη μουσική
ακούς; Η χάρη με τη χάρη /
κι η γλύκα με τη γλύκα
χαίρονται. Κι εσένα / της
ηδονής η θλίψη σ' έχει
συνεπάρει;»: Ουίλλιαμ
Σαίξπηρ, 25 Σονέτα
(μετάφραση - επίμετρο:
Διονύσης Καψάλης, εκδ.
Άγρα, 1998).

Ζοφερή ατμόσφαιρα που
προκύπτει από έναν έρωτα
που αγγίζει, συχνά, τα όρια
της νοσηρότητας, όπως
υποστηρίζει ο επιμελητής
της έκδοσης, υποκινεί τη
σονετογραφία του
Κωνσταντίνου Θεοτόκη
στο βιβλίο *Τα Σονέτα*
(εισαγωγή-επιμέλεια:
Ορέστης Αλεξάκης, εκδ.
Ωκεανίδα): «Φτωχά
τραγούδια πῶχατε μαλάξει
/ της κυράς μου της
άχραντης τη γνώμη / και
στην καρδιά της είχατε
σταλάξει / έλεος, για με
μιλήστε της ακόμη».

Η Ελλάδα στη
μεταδιπολική εποχή
τιτλοφορείται το βιβλίο του
Δημήτρη Καλουνδιώτη
(εκδ. Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, β'
εκδ. 1998) και είναι όντως
«μια αισιόδοξη υπόθεση
εργασίας», όπως φροντίζει
να μας εξηγήσει με τον
υπότιτλό του ο συγγραφέας.
Διαβάζω, λ.χ., τις
«αισιόδοξες» προοπτικές
του ενιαίου αμυντικού
δόγματος Ελλάδας και
Κύπρου και θλίβομαι.
Μήπως, λοιπόν, είναι
υπερβολικά αισιόδοξος ο
συγγραφέας;

Θέμα πολυσυζητημένο για
το οποίο έχουμε ακόμα
πολλά να μάθουμε: *Η
Εαμική Αντίσταση 1941-
1944* (εκδ. Παπαζήση,

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Ο τακτικισμός στο Κυπριακό

Ευάνθης Χατζηβασιλείου,
Το Κυπριακό Ζήτημα,
1878-1960: η Συνταγματική
Πτυχή,
εκδ. **Ελληνικά Γράμματα,**
Αθήνα 1998

Το βιβλίο του Ευάνθη Χατζη-
βασιλείου είναι ένα από τα κα-
λύτερα έργα πάνω στο Κυπρια-
κό ζήτημα, που έχω διαβάσει τα
τελευταία χρόνια. Αποτελεί μία
προσπάθεια του συγγραφέα να
επεκτείνει τη μελέτη του σε μία
ευρύτερη χρονική περίοδο, τις
οκτώ δεκαετίες της Αγγλοκρα-
τίας, μετά την πρόσφατη δημο-
σίευση, από το Πανεπιστήμιο
της Μινнесότα, της διδακτορι-
κής του διατριβής, που ασχολή-
θηκε με τη βρετανική πολιτική
στην Κύπρο στην περίοδο 1955-
59. Το βιβλίο διακρίνεται από
αρμονική διεπιστημονική σύν-
θεση, καθαρότητα σκέψης, σα-
φήνεια, συνθετικό λόγο, και
επιστημονικό –αλλά εύληπτο–
τρόπο γραφής. Θα μπορούσε
μάάλιστα να υποστηριχθεί ότι,
από μεθοδολογική άποψη,
αποτελεί υπόδειγμα για την με-
λέτη ενός πολυσύνθετου θέμα-
τος.

Στην εισαγωγή, ο συγγραφέας
παραθέτει κριτικά τις πηγές
του. Έτσι, χαρακτηρίζει επαρ-
κείς τις πληροφορίες που εντό-
πισε στα βρετανικά αρχεία,
αναφέρεται στην «γκρίζα πε-
ριοχή» των ελληνικών αρχείων
(καθώς υπάρχουν μεν το
Αρχείο Καραμανλή, απομνη-
μονεύματα πρωταγωνιστών και
άλλες πηγές, αλλά όχι κρατικό
αρχειακό υλικό) και, τέλος,
στην «μαύρη τρύπα» των στοι-

χείων για την τουρκική πλευρά,
για την οποία δεν υπάρχει σχε-
δόν τίποτε. Φυσικά, ο κάθε
ιστορικός είναι κατά κάποιο
τρόπο «παγιδευμένος» από τις
πηγές του, τις οποίες αναπό-
φευκτα αντικατοπτρίζει η δου-
λειά του. Ίσως ένα από τα με-
γάλα λάθη της ελληνικής πλευ-
ράς ήταν ακριβώς το ότι δεν
έχουν δοθεί στη δημοσιότητα
τα κρατικά αρχεία, ενώ ένας
πραγματικά ώριμος λαός οφεί-
λει να γνωρίζει καλά την ιστο-
ρία του, την οποία πρέπει να
προσεγγίζει και με κάποια διά-
θεση αυτοκριτικής. Τέλος, στις
μεθοδολογικές παρατηρήσεις
του συγγραφέα (σ. 27) περι-
λαμβάνεται μία καλή παρατή-
ρηση, που αφορά την αξιολογι-
κή διάσταση του έργου του:
«Ήδη, το αιώνιο πρόβλημα της
αξιολογικής αφετηρίας (...)
απαντάται σε κάθε ερευνητική
προσπάθεια και ίσως περισσό-
τερο σε αυτές που σχετίζονται
με την πολιτειακή οργάνωση
μιας χώρας. Η αναζήτηση όμως
της αντικειμενικότητας δεν
πρέπει να οδηγεί σε σχετικοποι-
ηση των πάντων, ή σε μία προ-
σπάθεια να αναζητηθεί με κάθε
θυσία –ακόμη και της κοινής
λογικής– η μέση οδός, όπως δυ-
στυχώς συμβαίνει συχνά στη
στάση τρίτων κυβερνήσεων, ει-
δικά στο Κυπριακό. Κάτι τέτοιο
θα ισοδυναμούσε ουσιαστικά
με την αποδοχή ενός πολιτεια-
κού μηδενισμού, ο οποίος και
ιστορικά απαράδεκτος θα
ήταν, αλλά και σε συμπεράσμα-
τα παράλογα θα οδηγούσε. Η
αξιολογική λοιπόν αφετηρία
έγκειται στην παρατήρηση του
Α. Μάνεση, ότι το Συνταγματι-
κό Δίκαιο λειτουργεί ως “τεχνι-

κή της πολιτικής ελευθερίας».
Η υπόθεση εργασίας του βιβλίου
ου τοποθετείται στη σελίδα 1
«η μελέτη αυτή αποσκοπεί να
καταδείξει ότι σχεδόν κα-
ταστατική προτάση στη
συνταγματική πρόταση στη
ταπολεμική περίοδο (και, σε
ένα βαθμό, και οι προγενέστε-
ρες διευθετήσεις), δεν ήταν
απαλλαγμένη από την επιρροή
–αν όχι την κυριαρχία– σκοπι-
μοτήτων που αφορούσαν τις
ανάγκες της γεωπολιτικής» και
ειδικότερα τα συμφέροντα της
Μεγάλης Βρετανίας. Τούτη
είναι μία σημαντική παρατήρη-
ση. Ασφαλώς, η Βρετανία ήταν
μία Μεγάλη Δύναμη, και πρώ-
τα δεν μπορεί να κατηγορηθεί
για την προσπάθειά της να
κάνει το αυτονόητο, δηλαδή να
εξυπηρετήσει τα συμφέροντά
της. Η άκριτη ωστόσο επιδίωξη
των συμφερόντων του ισχυρού
σε βάρος ενός μικρότερου
μπορεί πολλές φορές στις διε-
θνείς σχέσεις να οδηγήσει στη
τραγωδία.

Το βιβλίο περιγράφει με τρόπο
επαρκή το εσωτερικό θεσμικό
καθεστώς της Κύπρου στα πρώ-
τα χρόνια της αποικιακής πε-
ριόδου: δηλαδή το «μεταβατι-
κό» σύστημα που επέβαλαν οι
Βρετανοί το 1878, το «οριστι-
κό» του 1882, την αναθεώρησή
του το 1925, όταν η Κύπρος
ανακηρύχθηκε σε Αποικία της
Στέμματος, την κατάργησή της
μετά την εξέγερση του 1931
καθώς και την αποτυχία των
βρετανικών συνταγματικών
προτάσεων του 1948. Παρό-
ληλα, αναφέρει συνοπτικά και
τις σημαντικότερες πολιτικές
εξελίξεις στην περίοδο αυτή
για να συμπεράνει (σ. 151) ότι
«μεταξύ 1878 και 1948 ο δια-

παράγοντας έπαιξε ένα ημισυνδυαστικό της δεδομένης υμίας του αποικιακού ρχου να παραχωρήσει σημαντικό μερίδιο της εξουσίας ηγενή πληθυσμό».

το 1945, υποστηρίζει ο αφέας, και ιδιαίτερα με- / ανεξαρτητοποίηση της , η επιρροή του διεθνο- κού αυτού παράγοντα έλαβε διαστάσεις γιγά- Συγκεκριμένα, από τα της δεκαετίας του 1940, ε μία μετατόπιση του κέ- βάρους των βρετανικών ρερόντων από τη Νότια ιτική Ασία και στη Μέση λή. Έτσι, όμως, αυξήθη- το Λονδίνο η σημασία ο πολιτικής θέσης της Κύ- (πολύτιμη για τις δυνά- πη επιδιώκουν μία αυξη- πιρροή στη Μέση Ανατο- αθώς και η σημασία της ίτερης τοπικής (ή «περι- κής») δύναμης, της ίας. Γι' αυτό, οι βρετα- ονταγματικές προτάσεις αετίας του 1950, οι οποί- λύνονται στο βιβλίο, είχαν α προτεραιότητα να μην εστήσουν την Τουρκία, α παρουσιάσουν ένα λο- αι εφαρμόσιμο συνταγ- καθεστώς για την ίδια ύπρο. Η συνταγματική οση των συμφωνιών Ζυρί- ι Λονδίνου αναλύεται σε ορο κεφάλαιο και υπο- εται η θέση ότι στη δια- οση του πολιτεύματος της ακής Δημοκρατίας καθο- ό ρόλο έπαιξαν τα τετε- α που είχε δημιουργήσει ανική πολιτική της προη- ης δεκαετίας, καθώς και οροπία και οι συσχετισμοί μεταξύ της Ελλάδας και ορκίας – παράγοντες, εωρητικά, είναι άσχετοι αμόρφωση του εσωτερι- ολιτειακού καθεστώτος νεξάρτητου κράτους.

ρα εύστοχη είναι η διά- που κάνει ο συγγραφέας ί του «μικροκοσμικού» ο «μακροκοσμικού» επι- ανάλυσης. Το πρώτο ρεται στις εσωτερικές

μεταβλητές μέσα στην Κύπρο, και κυρίως στην εθνολογική πραγματικότητα. Το δεύτερο επίπεδο αφορά τα διεθνή δεδο- μένα, την πολιτική της διεθνο- ποίησης και την επίδραση των εξωκυπριακών παραγόντων, που συνέβαλαν αποφασιστικά στον καθορισμό της μοίρας της Κύπρου. Η ανάλυση θυμίζει την προσέγγιση του George Kennan, ο οποίος κάνει έναν ανάλογο διαχωρισμό για την τέχνη της διπλωματίας. Έτσι, το πρώτο, το μικροσκοπικό επί- πεδο, απαιτεί μία «οργανική» αντιμετώπιση, στην οποία πρέ- πει κανείς, ως «κηπουρός», να αφήσει τη δύναμη της φύσης να εξελιχθεί κατά τρόπο φυσιολο- γικό, ενώ στο δεύτερο, το μα- κροσκοπικό επίπεδο, ενυπάρ- χει αντίθετα μία προσέγγιση μηχανιστική, όπου συνήθως ο πρωταγωνιστής λειτουργεί ως «εργολάβος» ή ως «μηχανικός» και κυριαρχεί ο ετεροπροσδιο- ρισμός, βάσει δεδομένων που διαμορφώνουν άλλοι και βάσει συμφερόντων τρίτων. Όπως το- νίζεται στο βιβλίο, η μοίρα της Κύπρου και στο συνταγματικό επίπεδο κρίθηκε στο δεύτερο, το μακροκοσμικό επίπεδο, και γι' αυτό στον καθορισμό της έπαιξαν έναν, δυστυχώς, υπέρ- μετρο ρόλο οι επιδιώξεις, οι προτεραιότητες και τα συμφέ- ροντα τρίτων – κυρίως των Με- γάλων Δυνάμεων – και όχι των ίδιων των Κυπρίων.

Ο συγγραφέας υιοθετεί τη «θε- ωρία των χαμένων ευκαιριών». Πράγματι, από την ανάλυση που περιέχεται στο βιβλίο, ιδιαίτερα από τα συμπεράσματα, γίνεται αντιληπτό πόσο ταλαιπώρησε την ελληνική πλευρά ο «τακτικι- σμός», πόσο δηλαδή μεγάλη ήταν η έλλειψη μακροχρόνιας στρατηγικής και πόσο μας ταλά- νισε η αμφιθυμία μας, ανάμεσα στα οράματα του επιθυμητού (την Ένωση) και τις επιταγές του γεωπολιτικά εφικτού: την ανεξαρτησία, έστω και με δου- λείες, έστω και με περιορι- σμούς, όπως αυτή προέκυψε το 1959-60. Με τον προβληματισμό αυτό σχετίζεται και ο διαχωρι-

σμός ανάμεσα στο μικροκοσμι- κό και μακροκοσμικό επίπεδο. Το βιβλίο υποδεικνύει μία σει- ρά χαμένων ευκαιριών. Πρώτη είναι αυτή του 1915, όταν η Βρετανία προσέφερε την Κύ- προ στην Ελλάδα, με αντάλλαγ- μα την είσοδό της στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο – ευκαιρία που χάθηκε εξαιτίας κυρίως εσωτερικών ελληνικών διαιρέ- σεων, που θα οδηγήσουν στον καταστροφικό Εθνικό Διχα- σμό. Δεύτερη, η λήξη του Δευ- τέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το 1944-45, περίπτωση για την οποία ο συγγραφέας θεωρεί υπεύθυνους δύο παράγοντες: την έντονη εσωτερική διαμάχη στην Ελλάδα και από την άλλη την αύξηση της σημασίας που απέδιδε το Λονδίνο στην πα- ρουσία του στη Δυτική Ασία, και τελικά και στην Τουρκία, που παρέμενε σημαντική δύνα- μη σε αυτή την περιοχή. Ως τρί- τη χαμένη ευκαιρία χαρακτηρί- ζεται το σχέδιο Winster του 1948, που θα μπορούσε να απο- τελέσει την ευκαιρία για μία σταδιακή αυτοδιάθεση, στο πλαίσιο αυτού που εύστοχα ο συγγραφέας αποκαλεί «αποι- κιακή λύση»: όπως αναφέρει, «πράγματι, αν και ο όρος αποι- κιακή λύση ευλόγως προκαλεί δυσπιστία, αν όχι και απέχθεια, την ελληνική υπόθεση θα εξυπη- ρετούσε πολύ περισσότερο μία λύση στο μικρόκοσμο του Κυ- πριακού: εδώ, η συντριπτική ελ- ληνική πλειοψηφία του πληθυ- σμού και η οικονομική υπεροχή της εγγυνώνταν μία διευθέτηση πολύ καλύτερη από μία αντί- στοιχη στο διεθνές πεδίο, στην οποία –ό,τι και αν έλεγε η ελλη- νική πλευρά– η Τουρκία θα ήταν μέρος και μάλιστα με αυ- ξημένη επιρροή στο Λονδίνο, εξαιτίας των δεδομένων προτε- ραιοτήτων της βρετανικής πολι- τικής. Μόνο στον μικρόκοσμο του Κυπριακού ήταν νοητό να επιτευχθεί η εκπόνηση ενός κα- τά το δυνατόν ομαλού συνταγ- ματικού κειμένου» (δηλαδή χω- ρίς εξωγενείς επεμβάσεις). Τέ- ταρτη χαμένη ευκαιρία θεωρεί ο συγγραφέας τις διαπραγμα-

1998). Ο συγγραφέας του βιβλίου **Γιάννης Δ. Σακκάς** στηρίζεται στην πλούσια ιστοριογραφία της περιόδου, σε αρχειακό υλικό και σε προσωπικές μαρτυρίες και εξετάζει θέματα όπως η στάση των αστών πολιτικών έναντι της εθνικής αντίστασης αλλά φροντίζει να φανερώσει και τις αρνητικές πλευρές του εαμικού κινήματος.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά η συζήτηση για τα προβλήματα που θέτει η μετάφραση της λογοτεχνίας. Για το θέμα αυτό τα δημοσιευμένα πρακτικά ημερίδας που οργάνωσε το «Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας» προσφέρουν μια πρώτη σερμαγιά: *Η γλώσσα της λογοτεχνίας και η γλώσσα της μετάφρασης* (επιμέλεια: **Ελένη Καραντζόλα**, φιλολογική επιμέλεια: **Αγγελική Λούδη**, Θεσσαλονίκη 1998).

... **Κ**αι το τρένο τραβούσε για τα ξεχερσώματα (εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1998)· ένα μυθιστόρημα σοσιαλιστικού ρεαλισμού, αν και κάπως πια ξεπερασμένο, έχει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του καθώς περιγράφει την καθημερινή ζωή αγωνιστών της αντίστασης που καταδιωγμένοι φθάνουν στη Σοβιετική Ένωση. **Ο Κώστας Μπόσης** κατορθώνει να οργανώσει μυθιστορηματικά την πολυπλοκότητα των συμπεριφορών, αξιοποιώντας τους διαφορετικούς χαρακτήρες και τις ποικιλίες αντιδράσεων μέσα στις νέες συνθήκες.

Λογοτεχνία και μοτοσυκλέττα. Γιατί όχι; Η μελέτη του **Σπύρου Λαζαρίδη, Η μοτοσυκλέττα στην ελληνική λογοτεχνία** (εκδ. Ζήτρος, β' έκδ., Θεσσαλονίκη 1998) αποδεικνύει πως η μοτοσυκλέττα από μέσο μεταφοράς μπορεί θαυμάσια να μετατραπεί σε λογοτεχνική μεταφορά και να εισχωρήσει με τρόπο ευχάριστο και συχνά ηδονικό στη ζωή μας. Η μελέτη της σύγχρονης φυγής, που δεν χρειάζεται ταξίδια εξωτικά και μακρινούς ορίζοντες, θα άξιζε, πιστεύω, τον κόπο να επεκταθεί στη ζωγραφική, τον κινηματογράφο και σε όλες τις άλλες μορφές δημιουργίας.

Μεταθέσεις ηλεκτρονική περιοδική έκδοση που κυκλοφορεί μόνο στο Internet στη διεύθυνση: <http://www.meta.gr> – ένα μπουκάλι στη θάλασσα της σύγχρονης επικοινωνίας, με ενδιαφέρουσα ύλη. Δράστες (δηλαδή δημιουργοί του) οι **Σπύρος Μάνδρος, Κώστας Σοφιανός, Σπύρος Γεωργαντάς**. Στο τχ. 2-3 διαβάζουμε για τον Κορνήλιο Καστοριάδη, για τον Μάη του '68, για τον Κάτουλλο· διαβάζουμε, επίσης, στις «σελίδες ποίησης» ποιήματα των **Βασίλη Καραβίτη, Τάσου Ρούσου και Ιωάννας Ζερβού**. Αναζητήστε το στις οθόνες σας, στείλτε τη συνεργασία σας στο e-mail: meta@hol.gr ή επικοινωνήστε με παραδοσιακό τρόπο στη διεύθυνση: Ανεξάρτητη Εκδοτική Απόπειρα -

τεύσεις Μακαρίου-Harding το 1955-56. Ωστόσο, εδώ εμφανίζεται και ένα του ολίσθημα –που προέρχεται από την προστατευτική εκτίμησή του για τον Κ. Καραμανλή– καθώς ρίχνει περισσότερο την ευθύνη στον Μακάριο για την μη αποδοχή των βρετανικών προτάσεων, ενώ δεν δίνει το ανάλογο βάρος στο γεγονός ότι και ο Καραμανλής, σε προεκλογική περίοδο, όταν ερωτήθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο, δεν θέλησε να πάρει την ευθύνη για την αποδοχή ενός σχεδίου, το οποίο όμως και ο Μακάριος και ο Καραμανλής θεωρούσαν εποικοδομητικό...

Μετά τη χρονική αυτή στιγμή, πάντως, ο συγγραφέας δεν διακρίνει άλλη χαμένη ευκαιρία που να προέρχεται από τη βρετανική πλευρά. Έτσι, απορρίπτει την κατάταξη ως τέτοιας των προτάσεων Radcliffe του 1956, με τις οποίες συνδυάστηκε από το Λονδίνο και το «δικαίωμα απόσχισης» της τουρκοκυπριακής μειονότητας, ενώ αναφέρεται στο πράγματι εξοργιστικό σχέδιο Macmillan του 1958, ως προοίμιο διχοτό-

μησης. Πράγματι, στην περίοδο αυτή, κάθε νέα βρετανική πρόταση είναι και χειρότερη για την ελληνική πλευρά από τις προηγούμενες. Έτσι, ο μεγάλος συμβιβασμός, ένας ελληνοτουρκικός συμβιβασμός με γεωπολιτικές αφετηρίες, η εξωγενής λύση στο μακροκοσμικό επίπεδο, έρχεται το 1959-60 με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου, τις οποίες επίσης χαρακτηρίζει –ορθά– ο συγγραφέας ως μία τελευταία χαμένη ευκαιρία: παρά το γεγονός ότι ήταν μεστές δουλειών και προβλημάτων και περιορισμών, μπορούσαν, αν ουσιαστικά τους είχε δοθεί η ευκαιρία να εφαρμοστούν, να είχαν οδηγήσει σε μία λειτουργική αξιοποίηση του κατά τα άλλα πολύ άκομψου συνταγματικού μορφώματος του 1960.

Τέλος, το βιβλίο πρέπει να διαβαστεί με αναφορά στις προοπτικές του μέλλοντος. Υπάρχουν πράγματι δύο λύσεις: Η μία είναι μακροκοσμική, βασισμένη στην παρέμβαση διεθνών παραγόντων και στη δραστηριότητα κάποιου «μαιευτήρα» ή «εργολάβου», όπως επι-

χειρείται συχνά. Η δεύτερη, αντίθετα, είναι μικροκοσμική στο πλαίσιο της ενταξιακής διαδικασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία κύριο ρόλο θα παίξουν όχι τα συμφέροντα των τρίτων «μεσολαβητών», αλλά αυτά των άμεσα ενδιαφερομένων, δηλαδή των Κυπρίων. Αυτή είναι κυριολεκτικά η πρώτη ακτίνα φωτός σε αυτό το μελαγχολικό ιστορικό τοπίο της Κύπρου. Έτσι λοιπόν, στο βιβλίο τονίζεται ότι βασική προτεραιότητα για την Κύπρο πρέπει να είναι η σύνταξη νέου Συντάγματος και η δημιουργία ενός κράτους ευρωπαϊκού που να είναι ικανό να ενταχθεί οργανικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, για να καταλήξει ο συγγραφέας: «Και ίσως έτσι –αν, επιτέλους, μετά από μακρούς αιώνες, ενταχθεί η Κύπρος στον φυσικό της χώρο, τον ευρωπαϊκό– να επέλθει η μείωση της δυσμενούς επιρροής του διεθνοπολιτικού παράγοντα στη μοίρα της, και να εξασφαλισθεί η ευημερία και η ελευθερία όλων των πολιτών της».

Θ. Α. Κουλουμπής

Η γεωπολιτική και η γεωοικονομία σήμερα

Νίκος Λιούσης - Σωτήρης Ντάλης
(Εισαγωγή-Επιμέλεια),
Οι Διεθνείς Σχέσεις στη Μεταψυχροπολεμική Εποχή. Από τη Γεωπολιτική στη Γεωοικονομία και οι Προκλήσεις του 21ου Αιώνα, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1999

Ο Μεταψυχροπολεμικός κόσμος βιώνει σήμερα μια αβέβαιη μεταβατική περίοδο και η Ενωμένη Ευρώπη, αντιμέτωπη με την κατάρρευση πολλών από τις μεταπολεμικές σταθερές που διαμόρφωσαν την πολιτική και κοινωνική της πραγματικό-

τητα, καλείται να ανταποκριθεί στις διάφορες προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Ένα χρόνο πριν από τη νέα χιλιετία άρχισε η μεγάλη περιπέτεια της υιοθέτησης και διαχείρισης του ενιαίου νομίσματος, από την οποία θα εξαρτηθούν και οι ενδοευρωπαϊκές ισορροπίες. Μπροστά σ' αυτή τη νέα πραγματικότητα, η Ελλάδα, έχοντας βασικό στόχο τη βαθύτερη ενσωμάτωση στους Οργανισμούς Ολοκλήρωσης και ειδικότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρέπει να μπει στον 21ο αιώνα με διευρυμένη και ενισχυμένη την παρουσία της στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Σ' αυτό το συλλογικό έργο που επιμελήθηκαν οι διε-

θνολόγοι **Νίκος Λιούσης και Σωτήρης Ντάλης**, έλληνες και ξένοι ειδικοί αναλυτές επιχειρούν μια γεωοικονομική και γεωπολιτική ανάγνωση των διεθνών σχέσεων.

Επίσης, ο Θεόδωρος Πάγκαλος, ο Γιάννος Κρανιδιώτης, ο ανεξάρτητος βουλευτής Στέφανος Μάνος και ο ευρωβουλευτής του Συνασπισμού Μιχάλης Παπαγιαννάκης, σχολιάζουν τα νέα δεδομένα στη γεωπολιτική και τη γεωοικονομία.

Στον τόμο περιλαμβάνονται κείμενα των καθηγητών Θ. Βερέμη, Θ. Κουλουμπή, Δ. Κωνσταντά και Στ. Περγράκη, του δημοσιογράφου Ν. Μαράκη και των διεθνολόγων, Ν. Λιούση, Μ. Μπόση και Σ. Ντάλη. Επίσης,

αμβάνονται κείμενα των
τινγκτον, Ν. Μπόμπιο, Τ.
πρεϊθ, Χ. Κίσσινγκερ, Μ.
, Λ. Τίντεμανς, Τ. Κέν-
π. Ενγκελάρ, Μ. Φουσιέ,
αέλεβιτς, Ε. Λούτβακ και
ευρωπαϊών και αμερικα-
αλυτών.

ά κείμενα αυτού του τό-
αλύουν το ρόλο της γεω-
ής και της γεωοικονομίας
τώφλι του 21ου αιώνα. «Η
ιτική, ως επιστημονικός
δράσης, στοχεύει σήμερα
έτη των εδαφικών διεκδι-
και του αντίκτυπου που
στην κοινή γνώμη», υπο-
ει ο Yves Lacoste, ένας
ως κορυφαίους θεωρητι-
ς γεωπολιτικής που διευ-
την επιστημονική επιθεώ-
Érodotε κι έχει επιμεληθεί
ξικό της Γεωπολιτικής.
ίλλος θεωρητικός της γεω-
ής, ο καθηγητής των Διε-
έξεσεων στο Πανεπιστή-
hns Hopkins, Zbigniew
iski, υποστηρίζει ότι η γε-
ική μετατοπίστηκε από
ριφερειακή στην παγκό-
άσταση.

αγδαίες ανακατατάξεις
πέδο της διεθνούς οικο-
θα πρέπει, σε μεγάλο
να αποδοθούν στη δια-
α της παγκοσμιοποίη-
μειώνουν εύστοχα στην
γή τους οι Σ. Ντάλης και

Ν. Λιούσης.

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια
«ιστορική στιγμή μεγάλου εύ-
ρους, στην οποία οι κοινωνίες
έχουν το βαθύ συναίσθημα ότι
πρέπει να επαναδιαπραγματευ-
τούν τη σχέση τους με το χρόνο
και το χώρο», γράφει ο γάλλος
κοινωνιολόγος Zaki Laidi στο
κείμενό του που περιλαμβάνε-
ται στο συλλογικό έργο *Οι Διε-
θνείς Σχέσεις στη Μεταψυχρο-
πολεμική Εποχή*.

Σύμφωνα με την πολύ ενδια-
φέρουσα ανάλυσή του, στην πα-
γκοσμιοποίηση διακρίνει κα-
νείς σήμερα τρεις βασικούς
άξονες: τη συμπίεση του χρόνου
συναλλαγών, τη ραγδαία ανά-
πτυξη της επιστήμης και της τε-
χνολογίας σε τέτοιο βαθμό
ώστε να τείνουν να εκλείψουν
σύνορα και περιορισμοί, αλλά
και την έλλειψη ενός οράματος
που θα έπρεπε να συνοδεύει τη
διαδικασία αυτή.

Το χρήσιμο και επίκαιρο έργο
των Ν. Λιούση και Σ. Ντάλη εί-
ναι δομημένο σε έξι ενότητες.
Στην πρώτη επιχειρείται μια ει-
σαγωγή στην ιστορία και τη θε-
ωρία της Γεωπολιτικής, ενώ πα-
ράλληλα εξετάζεται και ο ρό-
λος της σήμερα. Στη συνέχεια,
εξετάζονται διεξοδικά οι γεω-
πολιτικές και γεωοικονομικές
προκλήσεις στο κατώφλι του
21ου αιώνα. Τα κείμενα που πε-

ριλαμβάνονται στο τρίτο μέρος
του τόμου, επιχειρούν ν' απα-
ντήσουν στο ερώτημα «Συνερ-
γασία ή σύγκρουση σ' έναν πο-
λυπολιτισμικό κόσμο;».

Στο τέταρτο μέρος εξετάζο-
νται διεξοδικά σημαντικά ζητή-
ματα ασφάλειας, άμυνας και
εξωτερικής πολιτικής στον με-
ταιψυχροπολεμικό κόσμο.

Ο ρόλος της οικονομίας στη
διεθνή πολιτική αποτελεί το
αντικείμενο των αναλύσεων
που περιλαμβάνονται στο πέ-
μπτο μέρος του βιβλίου.

Τέλος, στο έκτο μέρος τρεις
έλληνες πολιτικοί, ο Θεόδωρος
Πάγκαλος, ο Στέφανος Μάνος
και ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης
σχολιάζουν τη σύγχρονη γεω-
πολιτική και γεωοικονομία.

Αντί επιλόγου, οι επιμελητές
του έργου παραθέτουν ένα
σπουδαίο κείμενο του Θουκυ-
δίδη την «Παθολογία του Πολέ-
μου» από το Γ' Βιβλίο Ιστορίας
του Θουκυδίδη (κεφ. 82-83).

Το συλλογικό έργο του Σ.
Ντάλη και Ν. Λιούση συμπλη-
ρώνει ένας πολυσέλιδος βιβλιο-
γραφικός οδηγός, ο οποίος επι-
βεβαιώνει τη σημασία και χρη-
σιμότητα αυτού του βιβλίου για
όσους θέλουν να μελετήσουν
σοβαρά τις σύγχρονες διεθνείς
εξελίξεις.

Βασίλης Καπετανγιάννης

Αστική Μη Κερδοσκοπική
Εταιρία Μετα-θέσεις»,
Μαντζάρου 4, 106 72
Αθήνα, τηλ. 3614395.

Νεότερες συμβολές για
την προστασία του
περιβάλλοντος και
συγκεκριμένα θέματα
για τους υγρότοπους
συζητούνται στο βιβλίο *Η
προστασία των υγροτόπων
στην Ελλάδα*, στο οποίο
συγκεντρώνονται οι
παρεμβάσεις των ειδικών
στο ομώνυμο συνέδριο που
πραγματοποιήθηκε στην
Αλεξανδρούπολη.
Κυκλοφορεί ο τόμος των
πρακτικών του συνεδρίου
σε επιμέλεια Γ.

Παπαδημητρίου
(εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα,
Αθήνα - Κομοτηνή 1998).

Ξεκίνησε πέρσι και
συνεχίζει να κυκλοφορεί
ένα περιοδικό ιδιαίτερο και
ειδικό: *Υφέν. Βήμα για
την τυπογραφία*. Ένα
περιοδικό που εκδίδεται
τρεις φορές το χρόνο και
δημοσιεύει άρθρα για την
ιστορία της γραφικής
επικοινωνίας και τη θεωρία
της τυπογραφίας· ένα
περιοδικό που κάνει πράξη
τις προσφερόμενες
δυνατότητες της
τυπογραφικής τέχνης.
Αξίζει να το δείτε: **Κλήμης
Μαστορίδης**, Δέλλιου 3,
546 21 Θεσσαλονίκη, τηλ.
220453 και e-mail:
avision@netor.gr

«**Ο**ρος όλο φως / καθώς φως
ο ουρανός / και η θάλασσα»:
Ιερομόναχος **Συμεών, Με-
ιμάτιον μέλαν καθώς άνεμος
απλώς φυσά** (εκδ. Άγρα,
1998).

ο χαρτοκόπτης

ΣΤΕΛΙΟΣ Ε. ΠΕΡΡΑΚΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Π. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα

όμος αυτός περιλαμβάνει μια πλήρη
γή κειμένων διεθνών Συμβάσεων που
ούν στην προστασία του περιβάλλο-
Στην εισαγωγή του βιβλίου οι συγγρα-
κιαγραφούν τη γένεση και την εφαρ-
του διεθνούς Συμβατικού Δικαίου του
άλλοντος και, στο πλαίσιο αυτό, γίνε-
αφορά στη νομική φύση των διεθνών
ικών για το Περιβάλλον καθώς και στα
ελέγχου της εφαρμογής αυτών. Επι-
αναλύεται το στοιχείο της «χρονικής
ασης» που εισάγεται από το διεθνές Δί-
του Περιβάλλοντος και εμπεριέχεται
τεχνική των συμβάσεων-πλαισίων, η

οποία επιλέγεται από τη διεθνή κοινότητα ως
μέθοδος για την προστασία του φυσικού πε-
ριβάλλοντος.

Στη συνέχεια παρατίθενται τα διεθνή νομι-
κά κείμενα που αφορούν στην προστασία
του περιβάλλοντος και συγκεκριμένα στο
υδάτινο περιβάλλον, στην προστασία της
φύσης, στην πυρηνική ενέργεια, στην ατμο-
σφαιρική ρύπανση, την προστασία του περι-
βάλλοντος από στρατιωτικές δραστηριότη-
τες και ένοπλες συγκρούσεις, στη διαχείριση
αποβλήτων καθώς και στην αρχιτεκτονική/
αρχαιολογική κληρονομιά.

Σ. Ν.

Χωρίς παραισθήσεις

Ο ΟΤΣΑΛΑΝ, που παραδόθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στους Τούρκους, άμεσα ή έμμεσα, δεν έχει σημασία το πώς, εφόσον από τα αποτελέσματα των πράξεών μας κρινόμαστε όλοι, και, πόσο μάλλον, οι πολιτικοί, ο Οτσαλάν λοιπόν, ο κούρδος ηγέτης, είναι από τη ράτσα εκείνη των ανθρώπων, είχαμε κάποτε κι εμείς τέτοιους, που προορίζονται να γίνουν σύμβολα του λαού τους. Είτε θανατωθεί είτε κρατηθεί ισόβια φυλακισμένος, έχει κερδίσει, ας το δούμε έτσι, και θα κερδίσει πάντα στον αγώνα του σαν άλλος Προμηθέας στον βράχο. Ακούγεται μεγαλόστομο; Και ο κουρδικός λαός αργά ή γρήγορα, εφόσον τόσους αιώνες υπάρχει και αγωνίζεται, θα δικαιωθεί. Διότι θα έρθει κάποτε ο καιρός που οι Αμερικανοευρωπαίοι θα «αναγκαστούν» να διαπιστώσουν ότι μπορούν εξίσου καλά να «αρμέγουν» την πετρελαιοφόρα περιοχή της Μοσούλης και μ' ένα ανεξάρτητο Κουρδιστάν. Αυτό έγινε άλλωστε και μ' εμάς, τους «τρομοκράτες» Γραικούς, όπως μας αποκαλούσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, πριν από εκατόν εξήντα επτά χρόνια, ή μήπως το λησμονήσαμε;

Εν τω μεταξύ, όσο κι αν διασκεδαστούν με τον καιρό οι εντυπώσεις, θα έχει μείνει για πάντα το όνειδος στην Ελλάδα. Έπειτα από χρόνια, διότι η ιστορία δεν χαρίζεται, τα παιδιά των Κούρδων θα διδάσκονται ότι Έλληνες, έστω και άθελά τους, παρέδωσαν τον Οτσαλάν στους Τούρκους, όπως και τα δικά μας παιδιά διδάσκονται ότι Αυστριακοί παρέδωσαν τον Βελεστινλή στους Οθωμανούς.

Με τη διαφορά ότι οι Αυστριακοί ήταν σύμμαχοι των Οθωμανών, ισότιμοι αμύντορες της «έννομης τάξης» που είχε θέσει ως απαράβιαστο όρο να πνίγεται στο αίμα η αντίσταση των εθνών που συναποτελούσαν τότε τις πολυεθνικές αυτοκρατορίες τους, ενώ εμείς θα θέλαμε να είμαστε απόγονοι των ξυπόλυτων εκείνων αγωνιστών που έχυσαν το αίμα τους για εθνική ανεξαρτησία, όπως δεκαετίες τώρα χύνει το αίμα του και ο κουρδικός λαός.

Με τη διαφορά, ότι οι Αυστριακοί ήταν οι κυρίαρχοι τότε της κεντρικής Ευρώπης, ενώ εμείς είμαστε σήμερα οι λακέδες μιας εκσυγχρονισμένης ευρωαμερικανικής «Ιερής Συμμαχίας» που υποδέχεται τον εικοστό πρώτο αιώνα, έχοντας περιτυλίξει όλες εκείνες τις διεκδικήσεις, που από τη γαλλική επανάσταση και μετά τροφοδότησαν τα οράματα του ανθρώπου τον δέκατο ένατο και τον εικοστό αιώνα με λέξεις κενές περιεχομένου, άλλοθι απλώς και προσωπείο της στυγνής νέας τάξης πραγμάτων με την οποία διακυβεύονται καθημερινά οιδημοκρατικοί θεσμοί, τα Συντάγματα και οι στοιχειώδεις ηθικές αξίες των λαών στα διεθνή χρηματιστήρια.

Όχι ως πεζογράφος, αλλά ως συνειδητή μονάδα του κοινωνικού συνόλου θα ήθελα να ευχηθώ αυτή η θλίψη και η ντροπή που βιώνουμε σήμερα όλοι να μην εκτονωθούν σε λίγες ημέρες για να βυθιστούμε και πάλι στον μακάριο κομματικό ή α-κομματικό ύπνο μας. Εύχομαι ακόμη το φιλότιμο και η ευθιξία μας να έρθουν σε μετωπική σύγκρουση με τη σιωπή και με την ανοχή μας. Ίσως έτσι μόνο μπορέσουμε να αντικρίσουμε το πρόσωπό μας ξανά στον καθρέφτη χωρίς παραισθήσεις.

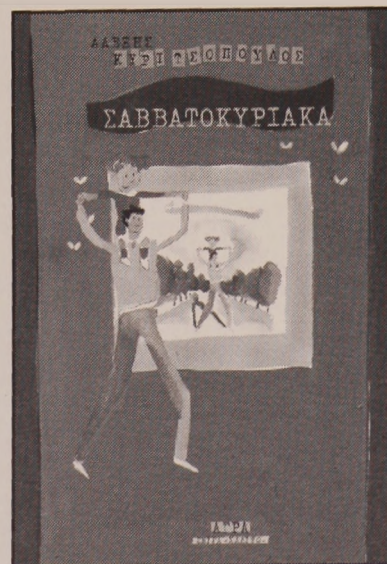
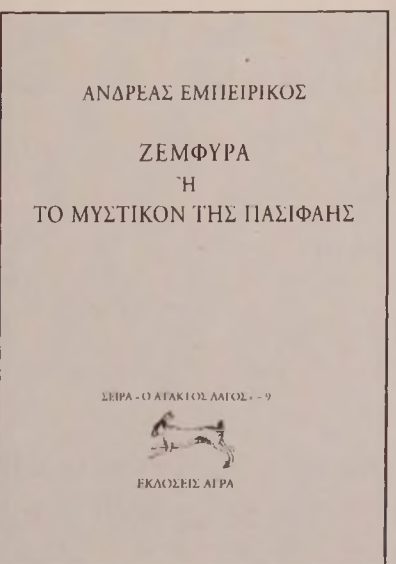
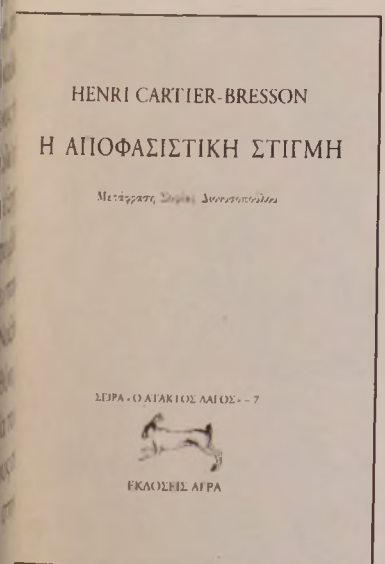
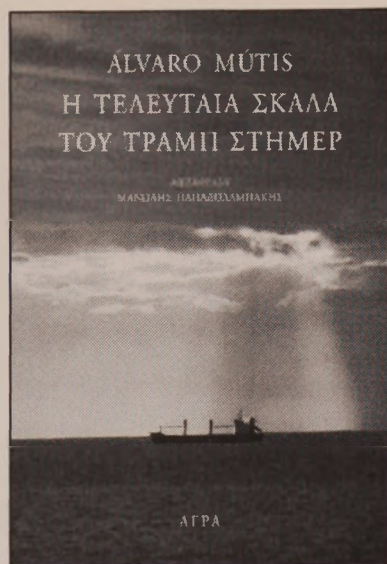
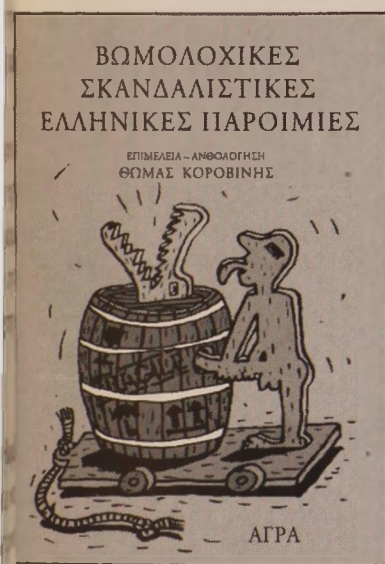
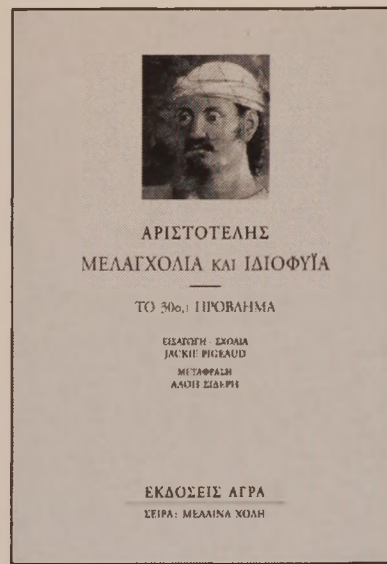
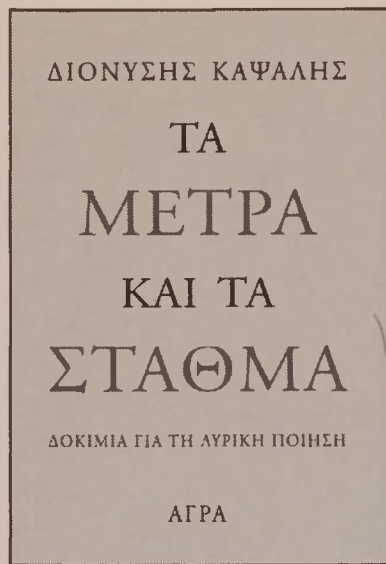
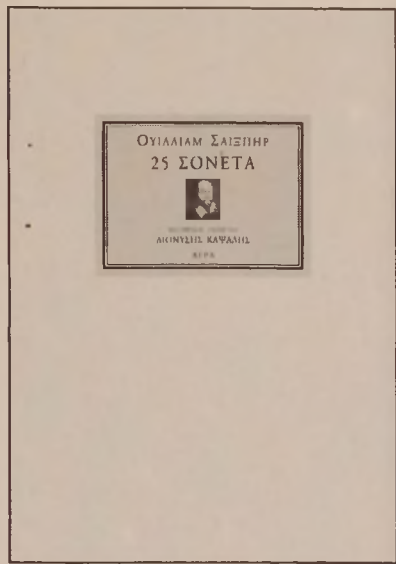
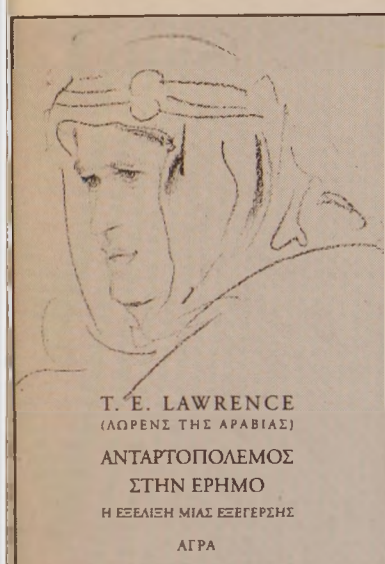
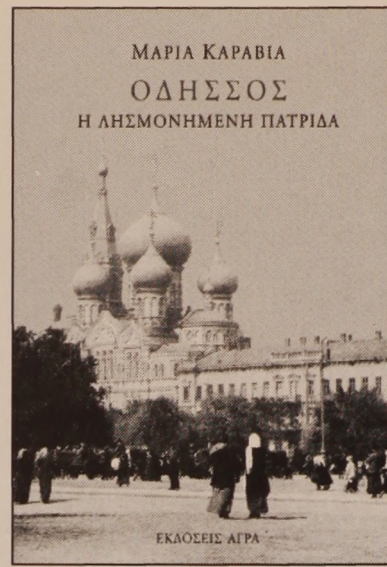
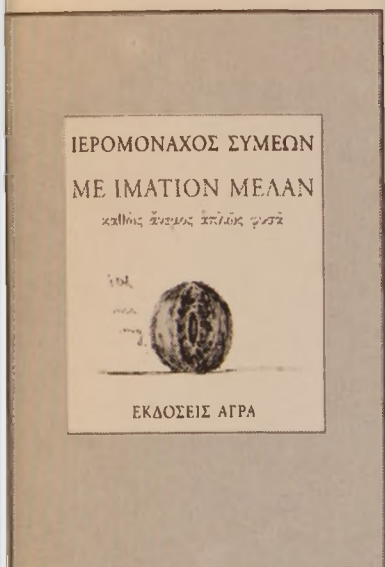
ΚΙ ΩΣΠΟΥ να δημοσιευτούν τούτες οι γραμμές, οι ΗΠΑ πιθανόν να έχουν κιόλας βομβαρδίσει το Βελιγράδι, τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και ο ημερήσιος Τύπος θα έχουν αρχίσει να αποκαθλώνουν τον Οτσαλάν, τα καρναβάλια θα έχουν τελειώσει αλλά ο καθημερινός καρνάβαλος θα μας ακολουθεί σε κάθε βήμα, κι εγώ, με σαφέστατη επίγνωση της αδυναμίας μου να αρθρώσω πολιτικό λόγο αλλά και με βαθιά περιφρόνηση για τον πολιτικό λόγο, όπως αναπαράγεται εκφυλισμένος από τους εθισμένους ή σχεδόν εθισμένους στο κουκούλωμα παράγοντες, θα σκέφτομαι: μπας και η σύλληψη του Οτσαλάν από τους Τούρκους ήταν προσχεδιασμένη έτσι ακριβώς, οπερετικά, ώστε να αποδυναμωθεί ακόμη πιο πολύ η θέση της Ελλάδας διεθνώς και ιδιαίτερα στα Βαλκάνια; Διότι πώς αλλιώς θα μπορούσε να εξηγηθεί η παρουσία του Αντώνη Ναξάκη στα κανάλια να περιγράφει με λεπτομέρειες τα συμβάντα της «συνταγματικά» αξιόποινης πράξης του; Αν εγώ, για παράδειγμα, είχα εισαγάγει παράνομα στη χώρα έναν επικηρυγμένο επαναστάτη θα μ' είχαν σίγουρα παλουκώσει. Γιατί ο Ναξάκης κυκλοφορεί ελεύθερος; Μήπως για να μας πείσει ότι ο Σημίτης δεν έχει καμιά ευθύνη, ότι δεν γνώριζε απολύτως τίποτα; Έτσι μόνο θα μπορούσε να εξηγηθεί και η αναισθησία του Πάγκαλου, όταν, τη μεθεπομένη της παράδοσης του Οτσαλάν, είχε το κέφι να διηγείται στους συναδέλφους του βουλευτές ανέκδοτο για ένα καλό παιδί που το στείλανε, λέει, να σπουδάσει στην Ουκρανία, αλλά το καλό παιδί λοξοδρόμησε και βρέθηκε να διευθύνει εκεί ένα μπουρδέλο.

και τα λοιπά...

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΜΑΡΩ
ΔΟΥΚΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

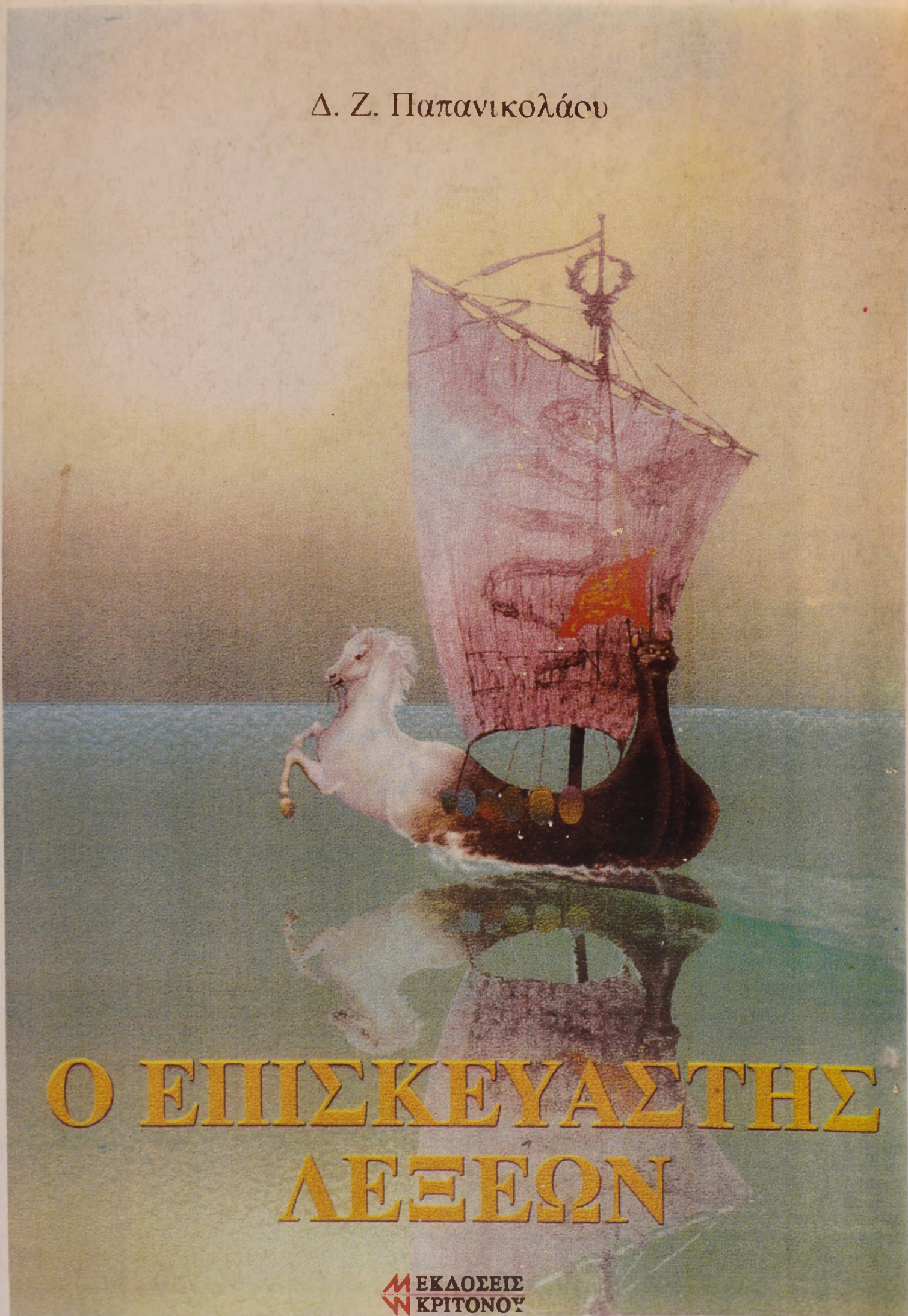

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΟΝΟΥ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ

Δ. Ζ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
«Ο επισκευαστής λέξεων»

Δ. Ζ. Παπανικολάου

Μία στροφή που γίνεται ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ δεν τη βλέπεις πλέον. Ο Δ. Ζ. Παπανικολάου δηλώνει «Επισκευαστής λέξεων». Κυρίως, όμως, διεκδικεί το ρόλο του ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗ. Η λέξη είναι η ουσία της ΚΑΤΑ-ΣΚΕΥΗΣ του που είναι ένα παραμύθι για μεγάλους.